

**Република Македонија
Министерство за финансии**

**Претпристапна Економска Програма
2009 - 2011**

Скопје, јануари 2009

Вовед	4
1. Општа макроекономска рамка и цели	6
2. Макроекономски движења	6
2.1. Макроекономски движења во 2007 и првата половина од 2008 година	6
2.2. Република Македонија и Мастришките критериуми	11
2.3. Вкупна факторска продуктивност	12
2.4. Очекувани среднорочни макроекономски движења	13
2.4.1. Реален сектор	13
2.4.2. Инфлација	16
2.4.3. Монетарна политика и политика на девизен курс	18
2.4.4. Надворешен сектор	21
3. Јавни финансии	25
3.1. Салдо на општиот владин буџет и состојба на долгот	25
3.1.1. Фискална стратегија и среднорочни цели	25
3.1.2. Фактички состојби и среднорочни очекувања	26
3.1.2. Структурен дефицит	40
3.1.3. Состојба на долгот	41
3.1.4. Буџетски импликации од главните структурни реформи	48
3.2. Сензитивна анализа	48
3.3. Квалитет на јавните финансии	51
3.4. Институционални карактеристики на јавните финансии	55
4. Структурни реформи	56
4.1. Сектор на претпријатија	56
4.1.1. Индустриска политика и стратегија	56
4.1.2. Претприемништво и мали и средни претпријатија	57
4.1.3. Туризам и угостителство	59
4.2. Финансиски сектор	62
4.2.1. Банкарски систем	62
4.2.2. Небанкарски сектор	68
4.3. Развој на човечкиот капитал	71
4.3.1. Тековна состојба на пазарот на трудот	71
4.3.2. Реформи во образование - Човечки капитал	75
4.3.3. Реформи за подобрување на функционирањето на пазарот на труд во Република Македонија	78
4.3.4. Реформа на трудовото законодавство	86
4.3.5. Воведување на концепт на бруто плата и реформа на системот на финансирање на социјални придонеси	81
4.4. Инфраструктура	84
4.4.1. Пазар на енергија	84
4.4.2. Патен транспорт	86
4.4.3. Железнички транспорт	87
4.4.4. Воздушен транспорт	89
4.4.5. Пошти	91
4.4.6. Електронски комуникации	92
4.5. Земјоделство	95
4.5.1. Реформи кај земјоделското земјиште	96
4.5.2. Рурален развој	98
4.5.3. Фитосанитарна политика	99
4.5.4. Семе и саден материјал	100

4.5.5. Ветеринарна политика.....	100
4.5.6. Шумарство	102
4.5.7. Меѓународна соработка.....	103
4.6. Административни реформи.....	105
4.6.1. Институционално подобрување на административните структури и зајакнување на административните капацитети.....	105
4.6.2. Подобрување на транспарентноста и одговорноста на администрацијата	106
4.7. Дополнителни реформски активности за подобрување на бизнис климата	107
4.7.1. Влез и излез од пазарот	107
4.7.2. Реформи во судскиот систем	108
4.7.3. Регулаторна реформа	110
4.7.4. Олеснување на надворешната трговија.....	112
4.7.5. Заштита на сопственички права	113
4.7.6.Странски директни инвестиции.....	113

Вовед

После две извонредни години на висок раст и натфрлање на планираните буџетски приходи, кон крајот на 2008 година (К4), економијата започна да ги чувствува ефектите од глобалната криза. Иако македонскиот финансиски сектор не беше директно погоден од глобалната финансиска криза, реалната економија и производството започнаа да опаѓаат. Прва индустрија која ги почувствува негативните ефекти од влошеното глобално окружување беше металопереработувачката индустрија, при што и светските цени на металите и светската побарувачка се намалија.

Така, додека кон крајот на 2007 година и првата половина на 2008 година главен предизвик за економската политика беше зголемената инфлација, во втората половина на 2008 година стапката на инфлација почна да се намалува, но нов предизвик стана глобалната економска криза. Оттука, властите ја намалија првично проектираната стапка на раст на реалниот БДП во 2009 година од 6,7% на 5,5%, а исто така беше направена и соодветна ревизија на планираните буџетски приходи. Сепак, со оглед на тоа што сите земји се соочуваат со неизвесност во поглед на суровоста и траењето на кризата, дополнително ревидирање на проекциите за растот и планираните приходи не е исклучено.

Индириктното влијание на светската криза врз македонската економија може да се пренесе преку разни канали. Понискиот светски раст може да предизвика влошување на дефицитот на тековната сметка кој во 2008 година се продлабочи на 12% од БДП, понатаму преку намалената побарувачка за извоз (60% од вкупниот извоз е насочен кон ЕУ), намалувањето на светските цени на металите (металите сочинуваат 40% од извозот) или преку послабите приватни трансфери (вклучувајќи ги и дознаките).

Понатаму, поради финансиската криза и затегнатите услови на меѓународните кредитни пазари, СДИ кои значително се зголемија во 2007 и 2008 година и делумно го финансираа дефицитот на тековната сметка, веројатно ќе станат посензитивни и непостојани.

Владата донесе одлука да се бори против можното намалување на растот преку поекспанзивна, или, антициклична фискална политика, во услови на натамошно спроведување на релативно претпазлива монетарна политика. Оттука, планираниот буџетски дефицит за 2009 година е 2,8% од БДП, кој главно се должи на зголемените капитални инвестиции за 14% во однос на 2008 година. Понатаму, планираното намалување на оданочувањето на трудот ќе им помогне на фирмите да се справат со намалената светска побарувачка и можното намалување на личната потрошувачка.

Во консултација со приватниот сектор, Владата подготви итен пакет од 10 мерки за спречување на падот на производството. Тој вклучува: четиригодишно мирување на обврските по основ на придонеси за здравствено осигурување, со можност тој долг во целост да биде отпишан, отпис на каматите по основ на персонален данок на доход, данок на добивка, ДДВ, даноци на имот и придонеси за пензиско осигурување доколку даночните обврзници ја исплатат главницата, отплаќање на даночниот долг на рати, оданочување на добивката само доколку биде распределена во дивиденда, намалување на царините, пред се, за суровините, пониско оданочување на земјоделците итн. Понатаму, Владата донесе одлука побарувањата на државата по основ на јавни давачки да бидат претворени во траен влог во 4 компании. Пакетот мерки детално е објаснет во дел 2.2.1.

Фискалниот ефект на пакетот е проценет на максимум 330 милиони евра, доколку сите фирми ги искористат придобивките од сите предложени мерки. Овој стимулативен пакет не е пресликан во Буџетот за 2009 година бидејќи во моментот на донесување, буџетот веќе беше во собраниска процедура и бидејќи, според оценките на Министерството за финансии, во првата половина на

2009 година предложените мерки ќе имаат умерен ефект врз буџетските приходи. Оттука може да се ребаланс на буџетот.

Главната реформа која ќе започне од јануари 2009 година е воведувањето на концептот на бруто плата и измените во системот на социјално осигурување. Реформата се состои од неколку елементи:

- ◆ целосна хармонизација на основниците за плаќање на социјалните придонеси
- ◆ намалување на стапката на социјални придонеси од сегашните 32% на 27,9% во 2009 година и понатаму на 22% во 2011 година.
- ◆ воведување на системот на бруто плата: платите ќе бидат договорани во бруто износ, надоместоците ослободени од оданочување ќе бидат интегрирани во платата (проширување на даночната основица), даночен обврзник за плаќање на персоналниот данок на доход и социјалните придонеси ќе биде работникот наместо работодавачот (како што е моментално).
- ◆ интегрирана наплата на персоналниот данок на доход и социјалните придонеси од страна на Управата за јавни приходи.

1. Општа макроекономска рамка и цели

Владата на Република Македонија во 2006 година донесе амбициозна економска програма за структурни реформи која интензивно се исполнува, а во 2008 година истата беше проширена и надградена. Програмата всушност претставува продолжување и интензивирање на реформите кои континуирано се преземаат од страна на владата во последниве години. Основен приоритет на Владата е зголемување на економскиот раст преку развој на приватниот сектор, подобрување на инвестициската клима, зголемување на вработеноста и подобрување на животниот стандард на граѓаните. Значително се интензивираат активностите кои произлегуваат од Пристапното партнерство со цел сигурно чекорење на патот кон полноправно членство во Европската унија. Владината програма се остварува преку конкретни и интензивни структурни реформи, односно реформи во деловното окружување, во насока на подобрување на влезот и излезот на пазарот и создавање слободна конкуренција, зајакнување на капацитетот на институциите, реформите во судството со цел забрзување на судските процеси, пазарот на работна сила, здравството, образованието, како и во управувањето со јавните финансии.

За економските реформи во Република Македонија постои општ консензус помеѓу политичките субјекти, а прогресот во растот на економијата, спроведените реформи и подобреното бизнис окружување беше признаен и од реномирани меѓународни институции. Така, покрај водечкиот бизнис портал Forbes, кој во неговиот извештај Best Countries For Business ја рангираше Македонија на 50-то место за водење бизнис, што е скок за 32 места во однос на 2007 година, и Извештајот Doing Business на Светска банка го потврди остварениот прогрес, со тоа што ја рангираше нашата земја осум места погоре во однос на 2007 година (од 79 на 71 место). Борбата против корупцијата и остварените резултати ја потврди најновиот Извештај на меѓународната организација за борба против корупција Transparency International, кој ја рангираше Македонија на 72 место во 2008 наспроти 84 место претходната година (скок за 12 места).

Ваквата економска програма веќе дава конкретни резултати потврдени со прелиминарните податоци за македонската економија за првите два квартали од 2008 година.

2. Макроекономски движења

2.1. Макроекономски движења во 2007 и првата половина од 2008 година

Во 2007 година, макроекономската состојба во Република Македонија беше стабилна изразена преку засилен раст на Бруто домашниот производ, прудентната фискална дисциплина, ниската стапка на инфлација и трендот на намалување на каматните стапки кои претставуваат солидна основа за подобар економски раст во наредниот период. Поблиските релации со Европската Унија претставуваат силен импулс за зајакнување на институционалниот капацитет, забрзување на реформите и постигнување подинамичен економски раст.

Во 2007 година, **Бруто домашниот производ** забележа раст од 5,9%, што претставува највисока стапка на раст остварена од осамостојувањето на Македонија. Економскиот раст е потврден од повеќе водечки индиректни индикатори (leading indicators), односно висок раст на извозот (28,3%), силен раст на кредитирање на приватниот сектор (40%), висок пораст од 8% на просечната плата, исклучителен раст, во еден подолг период, на инвестициите во машини и опрема, итн.

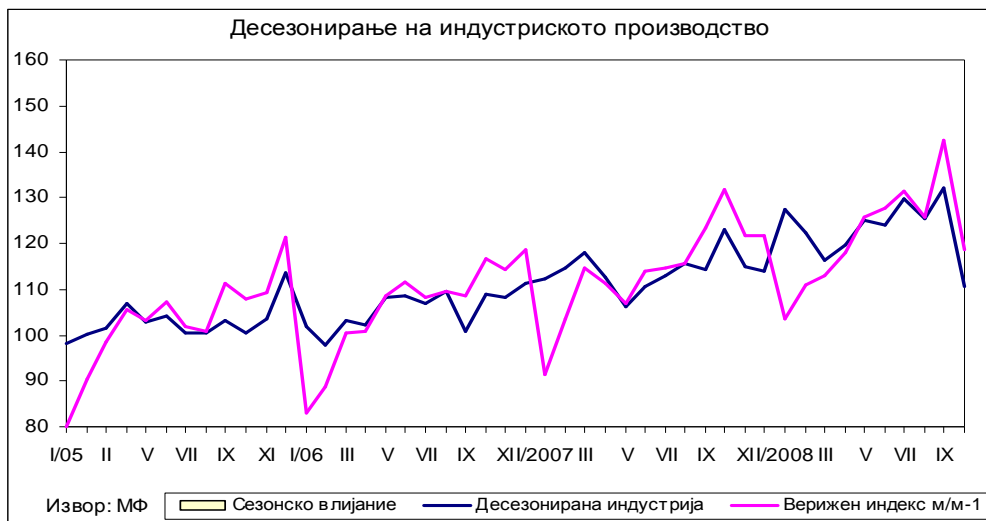
Табела 1: Бруто домашен производ

	Стапка на раст		Придонес во растот	
	2006	2007	2006	2007
Земјоделство	4.7	2,1	0,4	0,2
Индустија	2.6	4,3	0,6	1,0
Градежништво	11.3	6,4	0,7	0,4
Услуги	6,7	7,9	3,3	4,0
БДП	4	5,9	4	5,9

Извор: Пресметки на Министерство за финансии врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

Анализирано од аспект на производната страна на бруто домашниот производ, позитивни стапки на раст во 2007 година забележаа речиси сите сектори, при што, особено висок раст забележаа услужните сектори, Трговија, Транспорт и комуникации и Хотели и ресторани. Сепак, остварувањата во реалниот сектор во целина се нешто пониски од проектираните, поради нискиот раст на индустријата и повисокиот раст на услугите. Така, во 2007 година индустриското производство се зголеми за 4,3%, додека пак проектираниот годишен пораст изнесуваше 6% при што треба да се нагласи дека во 2007 година, придонесот на услугите во растот на БДП е повисок од придонесот на индустријата (Табела 1). Најголем придонес во растот во рамки на индустријата има секторот Производство на основни метали (3,9 процентни поени), секторот Производство на метални производи со 1,5 процентни поени, како и секторот Производство на прехранбени производи (1,2 процентни поени). Значаен раст забележа и секторот за Капитални производи од 19,7%.

График – Индустриско производство и циклус

Во рамки на услугите, највисок раст во 2007 година забележа секторот Трговија од 15,4%, додека исклучително висока стапка на раст од 10,7% забележа и секторот Сообраќај и врски (каде влезот на третиот мобилен оператор имаше значаен придонес). Високи стапки на раст забележаа и секторите Хотели и ресторани (6,8%, како резултат на зголемениот број на домашни и странски туристи), Градежништво (5,7%) и Преработувачка индустрија (4,3%).

Анализата на расходната страна на бруто домашниот производ укажува дека повторно, најголем придонес во порастот на БДП во 2007 година има вкупната потрошувачка со 6,8 процентни поени, како и бруто инвестициите со 3,2 процентни поени. Во рамки на вкупната потрошувачка, личната потрошувачка забележа реален пораст од 8,1% (во согласност со зголемените нето плати од 7,9%) и придонесе во вкупниот раст со 6,3 процентни поени, додека јавната потрошувачка забележа реален пораст од 3,2% и придонесе со 0,6 процентни поени во вкупниот

пораст на БДП. Особено позитивно е што во придонесот во растот на БДП во 2007 година забележително учество имаа бруто инвестициите, при што, земајќи ја во предвид високата увозна компонента на инвестициите во Република Македонија како земја во развој, негативниот придонес на нето извозот во 2007 година се зголеми и изнесуваше -4,1 процентни поени.

Економскиот раст во 2007 година беше придружен со позитивни движења во **фискалната сфера**. Имено општиот владин буџет во 2007 година оствари суфицит од 0,6% и претставуваше силна поддршка за монетарната политика, во насока на стабилен девизен курс и натамошно намалување на каматните стапки, како на референтната стапка (каматната стапка на благајничките записи на НБРМ), така и на активните каматни стапки на комерцијалните банки. Истовремено, задолженоста на Република Македонија во 2007 година значително се намали, при што долгот на општиот владин буџет на крајот од годината изнесуваше 25,5%, што претставува намалување од 7,4 процентни поени.

Порастот на економската активност во 2007 година предизвика соодветно зголемување и на обемот на стоковната размена, при што во анализираниот период вкупниот кумулативен извоз на стоки, изразен во евра, забележа пораст од 28,3%, при истовремено зголемување на увозот за околу 27%. И покрај поголемиот пораст на извозот од увозот, ваквите движења придонесоа за пораст на дефицитот во размената со странство во споредба со истиот остварен во минатата година. Ваквата состојба во најголем дел е иницирана од зголемениот дефицит во размената на енергија и на опрема, при што увозот на нафта, машини и опрема и автомобили претставува 32% од вкупниот.

И покрај значителниот прилив по основ на приватни трансфери (пораст од 7%) и поголемата извозна активност, поради продлабочувањето на трговскиот дефицит (20,3% од БДП) и намалената динамика на раст на трансферите, во 2007 година беше остварен висок **дефицит на тековна сметка**, при што истиот достигна 7,2% од БДП. Зголемените девизни приливи во економијата предизвикаа понудата на девизи да ја надмине побарувачката предизвикувајќи на тој начин притисоци за ап्रेसијација на девизиот курс на денарот. Со цел одржување на стабилноста на номиналниот девизен курс на денарот во однос на еврото во анализираниот период, преку интервенциите на девизиот пазар, НБРМ изврши нето-откуп на девизи при што истиот остана непроменет на крајот од 2007 година во однос на 2006 година.

Нивото на девизните резерви продолжи да се зголемува така што на крајот од 2007 година девизните резерви изнесуваа 1,5 милијарди евра, што во однос на крајот на 2006 година претставува пораст од 7,6% и изнесува 3,8 месечна покриеност на увозот.

Од аспект на оперативната поставеност на монетарната политика и во 2007 година, НБРМ спроведуваше политика на *de facto* **фиксен девизен курс**, при што флукуациите на денарот во однос на еврото беа незначителни. Аукциите на благајничките записи, како и трезорските записи издадени за монетарни цели, продолжија да претставуваат основен инструмент на монетарната политика, при што и во 2007 година се користеше „тендер со каматни стапки“, како инструмент за пазарно формирање на каматните стапки на благајничките записи, преку надрдавање од страна на банките. Во услови на релативно високо ниво на ликвидност и повисока просечна побарувачка од понуда на благајнички записи, регистрирано е намалување на каматната стапка на благајничките записи, (каматната стапка на благајнички записи на крајот од 2007 година изнесуваше 4,8%, наспроти 5,7% на крајот од 2006 година).

Инфлацијата, мерена преку трошоците на живот во просек изнесуваше 2,3% на годишно ниво, и истата е намалена во однос на 2006 година (кога изнесуваше 3,2%). Со тоа Република Македонија продолжи да одржува ниска стапка на инфлација која е неопходна за привлечна бизнис клима, сигурност и квалитетно предвидување на економските движења.

Движењето на индексот на трошоците на животот во 2007 година, беше различен по одделни групи на потрошувачка. Пораст беше забележан во групите: домување и ресторани и хотели (4,7%), исхрана (3,9%), култура и разонода (2,4%), тутун и пијалаци и облека и обувки (1,8%), хигиена и здравје (0,3%), а во групата сообраќајни средства и услуги е забележано намалување (-3,1%).

Од аспект на остварувањата во **банкарскиот систем**, вкупниот депозитен потенцијал на банките се зголеми за 28,8% во 2007 година. Повисоката депозитна база на банките, надолполнета со поактивното пласирање на девизниот депозитен потенцијал, во 2007 година придонесе за остварување на годишна стапка на раст на кредитите кај приватниот сектор од околу 40%. Притоа, особено значајно е дека висок раст (44,5%) забележуваат долгорочните кредити на претпријатијата, односно кредитите насочени за инвестициона активност.

Остварувањата во реалниот сектор и интензивирањето на економската активност имаа соодветен позитивен одраз и врз **социјалниот сектор**, а особено во поглед на вработеноста. Имено, во 2007 година бројот на вработени (според Анкетата на работна сила) забележа раст од 3,5% во однос на 2006 година, што е во согласност со податоците од Агенцијата за вработување, според кои речиси 191.472 лица добиле нова работа или 27% повисоко од минатата година. Стапката на невработеност во 2007 година (ИПО дефиниција) изнесуваше 34,9%, што претставува намалување за 1,1 процентен поен во однос на 2006 година.

Во 2008 година, македонската економија продолжи да остварува забележителни економски постигнувања, и покрај забавувањето на глобалната економска активност, вклучително и во земјите од регионот. Позитивни движења се забележани во речиси сите сектори на економијата. Забрзаниот раст се остварува во услови на повисока координација помеѓу фискалната и монетарната политика, со дисциплинирана и одговорна фискална политика и конзистентна, и порестриктивна монетарна политика. Имено, **стапката на раст на Бруто домашниот производ** во првата половина од 2008 година изнесува 6%, при што значајно е дека порастот е диверзифициран, односно пораст забележаа сите сектори. Притоа, најзабележителен раст забележаа градежништвото (23,2%), индустријата (12,4%) и трговијата на големо и мало (6,2%). Високиот раст на додадената вредност во услугите доведе до натамошна промена и приближување на производната структура на БДП кон истата во развиените земји.

Во 2008 година, индустриското производство забележа раст од 6,4% во првиот квартал, 12,4% во вториот квартал, и 13% во третиот квартал, додека пак кумулативниот раст на индустријата за првите три квартали достигна дури 10,4%. Придонесот во растот беше највисок кај индустријата за производство на метални производи, индустријата за производство на мебел и индустријата за производство на електрични машини.

Релативно високиот пораст на општото ценовно ниво во втората половина на 2007 година, продолжи и во првата половина на 2008 година, додека пак од средината на годината се стабилизира и започна да опаѓа на месечно ниво. Така, **стапката на инфлација** во првите единаесет месеци на 2008 година, споредено со крајот на 2007 година изнесува 3,2%, а на годишно ниво 5,2%. Во поглед на причинителите на инфлацијата, треба да се потенцира дека тие во доминантен дел се екстерни. Имено, главна причина за инфлацискиот притисок претставуваа растечките цени на храната, нафтата и суровините, воопшто, на светскиот пазар, што во одреден дел предизвика верижно зголемување на цените и на некои други продукти. Потврда за поврзаноста на домашната инфлација и светските цени на храната и нафтата е фактот што со нивното стабилизирање и постепено намалување се намалува и домашната стапка на инфлација. Придонесот на храната и горивата во вкупниот пораст на цените во периодот јануари-ноември 2008 година, изнесува дури 79,3%.

Во **надворешниот сектор**, анализирано во евра, растот на извозот во првите девет месеци од 2008 година изнесува 13,8%, додека растот на увозот 35,2%, што предизвика продлабочување на трговскиот дефицит за 84,2% споредено со истиот период минатата година. Зголемиениот дефицит во анализираниот период се должи, пред се, на зголемениот увоз на нафта и производи од нафта и електрична енергија. И покрај тоа што увезените количини на овие производи се зголемија само за 18,1% односно 72,9%, порастот на нивната цена на светските берзи доведе до пораст на евро-вредноста на увозот од 76,2% кај нафтата, и дури 150,5% кај електричната енергија.

Позитивните економски движења кои како континуитет од 2007 се пресликаа и во 2008 година, несомнено се одразија и врз **социјалната сфера**. Последните статистички податоци за пазарот на труд во вториот квартал на 2008 година (Анкета на работна сила¹) покажуваат пораст на бројот на вработени лица за околу 18.000 во однос на истиот квартал од минатата година, или за 3% од вкупната вработеност. Со тоа, стапката на вработеност се зголеми за 1,1 процентни поени (п.п.) и достигна 41,8%.

Стапката на невработеност во вториот квартал од 2008 изнесува 34%, што во однос на истиот квартал од претходната година значи намалување за 1,2 п.п. Генерално, продолжува започнатиот тренд на намалување на стапката на невработеност во последните три години, главно како резултат на зајакнатата економска активност и активните политики на пазарот на труд. Бројот на невработени лица регистрирани во Агенцијата за вработување кој за прв пат после десет години се намали и се одржува на ниво под 350 илјади, на крајот од септември 2008 година изнесува 343,692, со изгледи за негово натамошно опаѓање. Значајно е да се нагласи дека од нив, 271,727 лице активно бараат работа, додека останатите 71,965 се пријавуваат само за остварување на правото за здравствено осигурување, и според дефиницијата за невработеност не би требало да се вклучат во таа категорија.

Истовремено, во периодот јануари-август остварен е номинален раст на просечната нето плата од 10,4% и реален раст од 1%, пред се поради повисоките трошоци на живот во овој период.

Во 2008 година, **монетарната политика** беше релативно порестриктивна во однос на претходните години, но, резултатите од мерките на затегнатата политика започнаа да се почувствуваат дури по неколку месеци од нивното воведување, пред се поради временското заостанување при нивната трансмисија. Имено, и покрај зголемувањето на каматните стапки на благajничките записи на 7% и преминувањето од тендер на каматни стапки на тендер на износи, просечните пондерирани активни каматни стапки на комерцијалните банки во октомври 2008 година се намалени за 0,3 п.п. во однос на истиот месец од претходната година, а на месечно ниво се зголемија од 9,6% во септември на 9,7% во октомври.

Анализата на остварувањата на **банкарскиот сектор** покажува дека вкупниот депозитен потенцијал на банките се зголеми за 18,9% во октомври 2008 година, споредено со истиот период од претходната година. Поголемиот депозитен потенцијал, надополнет со зголемената конкуренција во банкарскиот сектор (влез на Штаерска банка и штедилница, NYPO Investmentbank, Societe General и др.) предизвика кредитите на приватниот сектор да остварат пораст од 39,6%. Сепак, во последните неколку месеци дојде до забавување на високиот раст на кредитите (истиот изнесуваше дури 44,1% на крај на месец април 2008 година) како резултат на преземените мерки од страна на НБРМ, како и поради влијанието на глобалната финансиска криза која доведе до заострување на кредитните услови на домашните банки.

Од особена важност за идната економска активност е високиот раст на долгорочните кредити кон претпријатијата, кои главно се користат за инвестиции, од 26,7% во октомври, споредено со крајот на 2007 година, или висок пораст од 37% на годишно ниво, што пак е импулс и сигнал за натамошен интензивен раст на економијата.

На полето на **јавните финансии**, во првите девет месеци од 2008 година, како и досега, продолжува да се води дисциплинирана и прудентна фискална политика. И покрај преземените значајни фискални реформи (намалувањето на рамниот данок од 12% на 10%, намалувањето на ДДВ за одредени производи и сл.), даночните приходи во првите девет месеци од 2008 година потфрлија само за 1,5% од планираните, а приходите од данокот на добивка за 5% во однос на ревидираниот план на приходи со кој планираните приходи беа зголемени дури за 12,4% од иницијално планираните.

Од претходните анализи може да се заклучи дека сосема оправдани се очекувањата дека во периодот 2009-2011 ќе се задржи високиот раст на БДП и вработеноста. Сепак, глобалната финансиска криза која доведе до забавување на растот во земјите од Западна Европа и САД ќе

¹ Население на возраст од 15 -64 години.

има негативни ефекти и врз македонската економија изразени преку намалена екстерна побарувачка за македонските производи (намален извоз) и можно намалување на инвестициите и домашната потрошувачка (доколку се намали кредитната активност на банките и доколку населението се воздржува од поголеми издатоци).

2.2. Република Македонија и Мاستришките критериуми

Потврда на перформансите и макроекономската стабилност е анализата на исполнувањето на критериумите за прифаќање на еврото како дел од Европската Економска и Монетарна Унија.

Мастришките критериуми за монетарна интеграција со Еврозоната бараат:

- одржлива ценовна стабилност, во смисла нејзината просечна годишна стапка на инфлација да не надминува 1,5 процентни поени над просечната стапка од трите земји со најниска инфлација;
- одржлива фискална позиција, во смисла на:
  - планиран или тековен фискален дефицит што не надминува 3% од БДП; и
  - јавен долг што не надминува 60% од БДП.
- стабилност на девизниот курс (обезбеден преку членство во ERM II), во период од најмалку 2 години пред членство во ЕМУ, без притисоци за девалвација на домашната валута во однос на еврото или која било друга валута на земја членка;
- конвергирачки долгорочни каматни стапки, како резултат од членството во ERM II, дефинирани како просечна номинална каматна стапка на 5 или 10-годишна државна или корпоративна обврзница што не надминува 2 процентни поени од истата на трите земји членки на ЕМУ со најниска инфлација.

Анализата на нивното исполнувањето од страна на РМ го покажува следното:

Табела 2 – Република Македонија и Мастришките критериуми

Критериум	Исполнување
1. Ценовна стабилност - три земји со најниска инфлација во 2006 Малта 0,7 Франција 1,6 <u>Холандија 1,6</u> просечна 1,3 + 1,5 п.п. = 2,8 - стапка на инфлација во РМ во 2007 2,3%	√
2. Фискална позиција - фискален суфицит / БДП = 0,6% - јавен долг / БДП = 25,5%	√
3. Девизен курс - фиксиран за еврото (германската марка) од октомври 1995	√
4. Долгорочна каматна стапка - долгорочна државна обврзница (10 години) - просечна стапка на трите земји со најниска инфлација 4,3% + 2 п.п. = 6,3% - долгорочна државна обврзница (3 години) ² - РМ 8%	X

² Најдолгорочно издадената обврзница во 2007 година е со рок на достасување од 3 години. Оттука, споредливоста е релативно ниска.

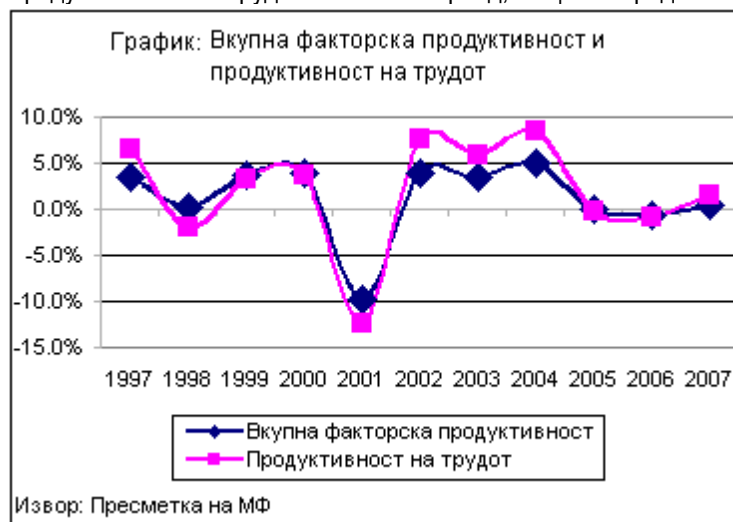
2.3. Вкупна факторска продуктивност

Анализата на економскиот раст во една земја е од особено значење за креирањето и спроведувањето на економските политики. Теоријата на економски раст, го припишува истиот на три сета фактори:

- порастот на капиталот во економијата (односно, акумулираниот капитал во економијата плус инвестициите во тековната година, намален за амортизацијата според пондерирана стапка);
- порастот на работната сила (бројот на вработени во економијата); и
- порастот на вкупната факторска продуктивност (ВФП), што претставува вкупен степен на ефикасност со кој се користат факторите на производство – капиталот и работната сила.

За пресметка на вкупната факторска продуктивност во Република Македонија, земени се предвид акумулацијата на капитал, амортизирана со претпоставена пондерирана стапка на амортизација од 10%, и бројот на вработени. При пресметката е користена просечна вредност на делот од доходот од капитал за периодот 1998-2007, 0,41, а остатокот (0,59) е дел од доходот од труд.

Вкупната факторска продуктивност во Република Македонија е дадена на следниот график каде е претставена и продуктивноста на трудот за истиот период, со цел споредба со ВФП.

Од графикот може да се забележи дека во 2007 година вкупната факторска продуктивност е позитивна, 0,4% и забележува позитивно придвижување во однос на 2006 година. Оттука, и учеството на вкупната факторска продуктивност во вкупниот раст на економијата е значително, 8,6%. Тоа укажува на релативно подобрување на ефикасноста во искористувањето, како на трудот, така и на фиксните средства во 2007 година. Сепак, релативно нискиот раст на ВФП (0,4%) може да се припише на високиот раст на капиталот (6,4%) и на трудот (3,5%) во 2007 година. Сепак, на оваа бројка треба да се пријде со претпазливост заради можната потценетост на капиталниот сток во Република Македонија, како и заради значајниот удел на вработеноста во неформалниот сектор, кои се исклучени од пресметката на ВФП.

Кумулативно за периодот 1997-2007, придонесот и учеството на факторите на производство и на вкупната факторска продуктивност во растот е прикажан во следната табела:

Табела 3: Придонес и учество на факторите и факторската продуктивност во растот во РМ (1997-2007)

БДП раст	Капитал	Труд	ВФП
2,7%	0,9%	0,6%	1,3%
	(32,9%)	(20,9%)	(46,1%)

Извор: Пресметки на МФ

Од табелата може да се заклучи дека, на подолг рок (11-годишен просек), учеството на вкупната факторска продуктивност во растот е 46,1%, што е значаен индикатор за ефикасноста во користењето на трудот и капиталот. Иако во 2007 година растот на вкупната факторска продуктивност е низок, во однос на претходните години бележи позитивна тенденција, а се очекува и во следниот период оваа бројка да се подобрува. Ваквата констатација се базира на фактот дека очекуваниот пораст на СДИ во следниот период ќе има силно влијание врз вкупната факторска продуктивност, како резултат на подобро корпоративно управување, стандардизација и поефикасно искористување на работната сила. На долг рок, врз подобрување на ВВП свое позитивно влијание ќе извршат и реформите во образованието и здравството.

2.4. Очекувани среднорочни макроекономски движења

2.4.1. Реален сектор

Транзицискиот период на Република Македонија се карактеризираше со релативно висока макроекономска стабилност, но ниски стапки на економски раст. Во овој период Република Македонија не успеа да им се придружи на останатите земји кои брзо ги реструктурираа своите стопанства и започнаа да остваруваат високи стапки на раст. Овој негативен тренд беше прекинат во 2007 година, кога земјата за прв пат по осамостојувањето оствари стапка на раст на БДП од 5,9%. После оваа пресвртна точка, економијата започна забрзано да закрепнува и да ги искористува сите свои потенцијали за висок раст, при што за 2008 година постојат силни аргументи дека ќе се оствари проектираната стапка од 6%.

Основна цел на Владата на Република Македонија, согласно нејзината економска програма, и натаму останува да биде задржување и забрзување на високиот економски раст, при што потребно е неколкугодишно последователно остварување на високи стапки на раст за да граѓаните почувствуваат позначајно зголемување на расположливиот доход и подобрување на нивниот животен стандард. Согласно со ова, во периодот 2009-2011 година, проекциите се дека просечната стапка на пораст на БДП ќе биде на високо рамниште и ќе се движи меѓу 5,5% и 7%, зависно од натамошниот успех во привлекувањето на СДИ, како и реализацијата на планираните капитални инвестиции.

Од аспект на расходната страна на БДП, поттикнувач на економскиот раст ќе бидат личната потрошувачка и инвестициите. Во рамките на инвестициите, се очекува значителен придонес да дадат СДИ, но не помалку значајни ќе бидат и капиталните инвестиции, кои согласно планот на Владата значително ќе се зголемат и ќе зафатат поголемо учество во наведениот период. Од аспект на производниот метод за пресметка на БДП, најголемо учество во неговото создавање ќе имаат услугите како главен поттикнувач на растот. Сепак, висок раст се очекува и кај индустриското производство, како резултат на продолжување на реструктурирањето на домашните капацитети, но и влезот и отпочнувањето на производството во реализираните и нови СДИ.

График: Придонес во растот на БДП, произведен метод

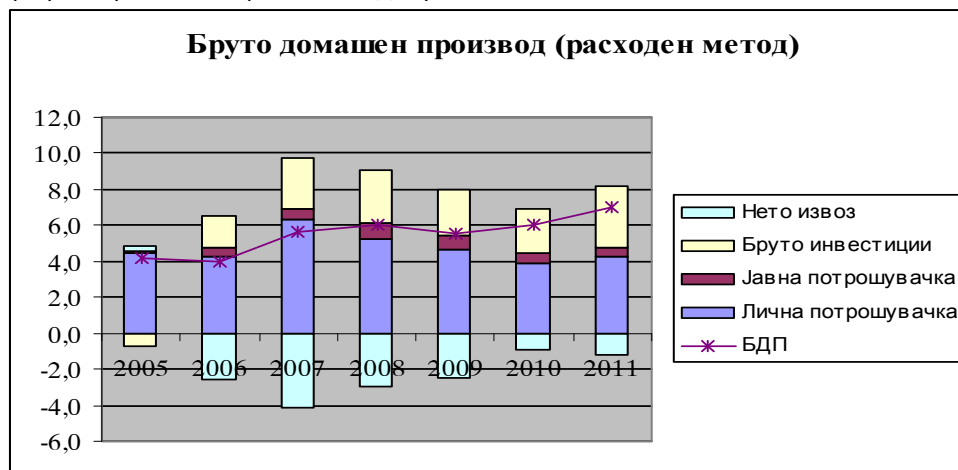
Извор: Државен завод за статистика и Министерство за финансии

Придонесот на личната потрошувачка во растот на БДП за периодот 2009-2011 година се очекува да биде меѓу 4,5 и 5 п.п. Ваквата претпоставка се базира на:

- проектиран раст на вработеноста од 4%;
- проектиран просечен пораст на платите од 8% во анализираниот период, предводен од порастот на платите во јавниот сектор од 10% и порастот на платите во приватниот сектор кој ќе го следи растот на продуктивноста;
- пораст на кредитирањето на населението од 40% годишно;
- очекувано стабилно ниво на приватните трансфери.

Во периодот 2009-2011 година, придонесот на зголемената јавна потрошувачка ќе се движи помеѓу 0,7 и 1 п.п., во услови на дефицит на општиот владин буџет до 3% од БДП, пред се поради очекуваните зголемени капитални инвестиции. Интензивирањето на реформските активности од страна на Владата на Република Македонија, посебно во даночната сфера, подобрувањето на бизнис климата, како и очекуваното интегрирање на Република Македонија во Евро-атлантските структури, се очекува да ја зголемат инвестициската активност во земјата. Така, во периодот 2009-2011, бруто инвестициите се очекува да растат помеѓу 19% и 20%, со придонес во растот од 3 до 4,5 п.п. Очекуваниот висок иден прилив на СДИ во наредниот период, со оглед на големата увозна компонента што ја носат (Johnson Matthey, Montipe, Aqua pour итн.), и очекуваната експанзија на личната потрошувачка се очекува да предизвикаат нето извозот да биде негативен, на среден рок. Но, откако СДИ ќе почнат со производство и ќе почнат да извезуваат (над 80% од нивното производство ќе биде наменето за извоз), нето извозот ќе има понеутрално негативно влијание врз растот на БДП.

График: Придонес во растот на БДП, расходен метод

Извор: Државен завод за статистика и Министерство за финансии

Подобрувањето на целокупниот економски амбиент, а особено зголемената економска активност на малите и средни претпријатија, односно остварувањето на подинамични стапки на економски раст (од 5,5-7% на среден рок), ќе придонесат за пораст на вработеноста од околу 4% на годишно ниво во анализираниот период, со истовремено намалување на стапката на невработеност. Исто така, високиот економскиот раст ќе овозможи и натамошни фискални и структурни реформи во насока на подобрување на бизнис окружувањето, подобрување на инфраструктурата и унапредување на капацитетот на јавните институции.

Прилог: Влијанието на глобалната криза врз реалната економија

Во услови на глобална финансиска и економска криза, поради ниската интегрираност на домашниот банкарски систем на меѓународните финансиски пазари и неговата релативна изолираност, негативните последици, кои до октомври 2008 година не се чувствуваа, доминантно се пренесоа во реалниот сектор на македонската економија.

Така, негативните ефекти прва ги почувствува индустријата за производство на основни метали, а на кризата не остана имуна ниту текстилната индустрија. Високиот пад на цените на металите ги доведе компаниите од оваа индустрија во независна позиција. Имено, во септември 2008 година, цената на никелот, цинкот и оловото на светските берзи се намали за околу 40% во однос на истиот месец минатата година, а цената на бакарот падна за 9%. Намалените цени на наведените производи на светските пазари, како и намалената екстерна побарувачка за домашните производи веќе доведоа до намалување на индустриското производство и ги засилија очекувањата за намалување на активноста во следниот период. После исклучително поволниот период на висок раст во првата половина од 2008 година, во октомври беше забележан сериозен пад на индустриското производство од 9,9% на годишно ниво, а во ноември падот изнесуваше 2,9%. И покрај порастот кај рударскиот сектор во ноември, сепак во меѓувреме одредени рудници или се затворија или го намалија производството што придонесе за отпуштање на работниците или нивно праќање на принуден одмор. Останатите два сектори, преработувачката индустрија и енергетскиот сектор забележаа пад од 3% односно 9,7%, соодветно.

Поради неповолните економски состојби, Бруто домашниот производ во третиот квартал од 2008 година забележа забавен раст од 5,5% (наспроти 6,3% во вториот квартал), со што проекциите не беа остварени. Во 2009 година, растот на БДП ќе биде подложен на бројни предизвици. Така, покрај тешкотиите со кои ќе се соочува индустријата како еден од најзначајните сектори во економијата (учество од 22% во БДП), можно е и успорување на личната потрошувачка како резултат на одредено воздржување од потрошувачка, заострување на условите за кредитирање (вклучително и во поглед на кредитни картички и дозволени пречекорувања) и раст на активните каматни стапки.

Сепак, позитивно за задржување на економскиот раст е тоа што се очекува закрепнување на европската економија во втората половина од 2009 година, како и поволните очекувани економски движења во другите трговски партнери на Република Македонија, како на пример Косово каде инвестицискиот циклус е нагорен, со што ќе се неутрализира ефектот од намалената екстерна побарувачка во ЕУ. Владината антициклична фискална политика насочена кон експанзија на капиталните инвестиции би можела да биде уште една корисна алатка за избегнување на кризата која ги стави во искушение дури и економски најразвиените земји. Следејќи го примерот на бројни развиени земји, Владата на Република Македонија донесе пакет мерки за борба против финансиската криза, кои се однесуваат на:

1. Мирување на обврските по основ на придонеси за здравствено осигурување во наредните четири години, кои доколку редовно се сервисираат истите ќе бидат во целост отпишани.
2. Отпис на каматите по основ на сите неплатени обврски за даноци и придонеси, кои доколку се исплатат во првиот квартал во наредната година каматата се отпишува во целост (100%), а за наредните квартали за 75%, односно 50%.

3. Репрограмирање на даночните обврски на фирмите кои имаат потешкотии во работењето со цел отплаќање на даночниот долг на рати и тоа најногу до 36, со обезбедување на банкарска гаранција во износ од 100 проценти од долгот или хипотека во висина од 250 проценти од долгот.

4. Давање на можност на компаниите за плаќање со цесија што е особено важно за претпријатијата со блокирани сметки.

5. Конверзија на долгот на 4-те државни компании ОХИС, ЕМО, Тутунски комбинат Прилеп и Еврокомполити во траен влог на државата со цел зголемување на конкурентноста на овие фирми и нивната атрактивност за продажба.

6. Измени на Законот за реинвестирана добивка со кој се дава можност за ослободување на данок на добивка само за износот на прераспределената добивка во инвестирање.

7. Намалување на царините кое се однесува на суровините за трговијата, економијата, информатичкото општество, што значи дека нашите компании ќе имаат можност да станат поконкурентни со увезување на суровини без царини или со намалени царини.

8. Двегодишно пролонгирање на плаќањето данок на камата на штедните влогови.

9. Пониско оданочување на земјоделците, што во основа значи дека оние кои имаат добивка до 5.000 евра ќе бидат целосно ослободени од данок, а оние до 20.000 евра ќе платат само 400 евра данок на доход.

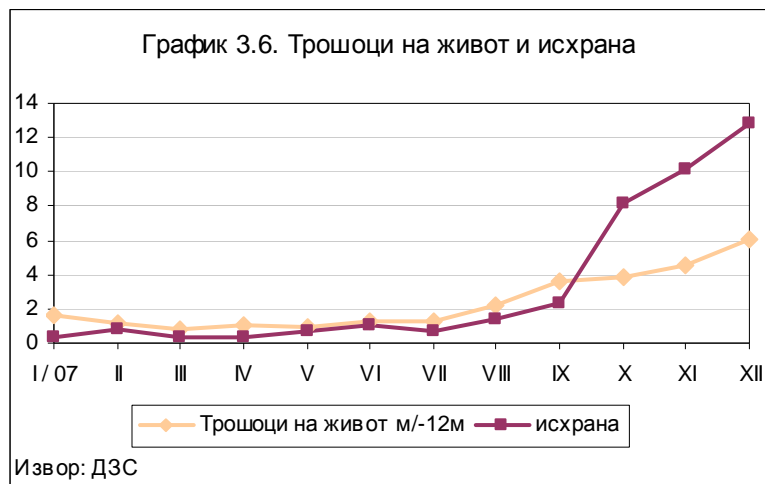
Врз основа на иницијалните пресметки, се очекува ваквите мерки да придонесат за подобрување на состојбите во реалниот сектор на Република Македонија. Притоа, како најзначајна мерка е воведувањето на естонскиот модел на данокот на добивка со кој се оданочува само дистрибуираната добивка. Според очекувањата, ваквата мерка ќе придонесе за понатамошно зголемување на инвестициите и зголемување на економскиот раст.

Се разбира, мерките предложени од страна на Владата ќе придонесат и за полесно пребродување на финансиската криза особено кај оние претпријатија кои се соочуваат со тековни проблеми во работењето.

2.4.2. Инфлација

По неколку години исклучително ниска стапка на инфлација во Република Македонија (во периодот 1996-2006 година, стапката на инфлација не надмина 5%), во втората половина од 2007 година (почнувајќи од октомври) инфлациските притисоци значително се интензивираа. Врз мала и отворена економија, каква што всушност е Република Македонија, со de facto фиксен девизен курс, промените на цените на светските пазари, се „пресликуваат“ и на домашниот пазар. Со оглед дека каналот на девизниот курс е брз и непосреден, Република Македонија во 2007 година, како и во првата половина од 2008 година не остана имуна на движењата на цените на светските стокови берзи.

Во првата половина од 2007 година стапката на инфлација беше ниска и изнесуваше 0,9%.

Ниската стапка на инфлација во првото полугодие беше резултат на намалувањето на цената на нафтата и нафтените деривати на почетокот од 2007 година, неостварениот планиран пораст на цената на електричната енергија, намалувањето на цената на парното греење, како и непроменетата цена на тутунските производи и покрај хармонизирањето

на акцизата за домашни и странски цигари. Во третиот квартал, стапката на инфлација изнесуваше 2,4%, а највисока стапка на инфлација беше остварена во четвртиот квартал од 2007 година, кога истата го достигна нивото од 4,8%.

Покрај различните движења по месеци, **просечната годишна стапка на инфлација во 2007 година беше ниска и изнесуваше 2,3%**. Во евро зоната беше забележана слична просечна стапка на инфлација од 2,1%.

Во рамките на **индексот на трошоците на живот** (според COICOP)³ во 2007 година во Република Македонија, храната учествуваше со 34,3%, што значи дека просечно македонско семејство 34% од своите вкупни издатоци ги троши за храна, што претставува значајно повисоко учество во однос на земјите од Европската Унија каде овој процент изнесува 15%. Во стапката на инфлација, (2,3%), храната учествуваше со 1,3 пп. Учеството на храната во вкупната потрошувачка кошничка и во останатите земји во транзиција е слично како во Република Македонија, со што всушност се објаснува повисокото ниво на инфлација кај овие земји во споредба со развиените земји. Движењето на индексот на трошоците на живот во 2007 година беше различно по одделни групи на потрошувачка. Пораст беше забележан во групите: домување и хотели и ресторани (4,7%), исхрана (3,9%), култура и разонода (2,4%), тутун и пијалоци и облека и обувки за 1,8% и останати услуги неспомнати на друго место за 8,6%.

Во првата половина од 2008 година, стапката на инфлација мерена преку трошоците на живот пак изнесуваше 9,7% и е значително повисока од проектираната. Ваквото отстапување генерално се должи пред се на драстичниот пораст на цените на нафтата и храната, на почетокот од 2008 година. Трендот на пораст на стапката на инфлација запре во Јули, со стабилизирањето на цените на светските берзи на храната и на енергентите.

Очекувањата за 2009 година упатуваат на натамошно забавување на стапката на инфлација до ниво од околу 2-3% и нејзино одржување на стабилно ниво од околу 3% во следните две години. Ваквите проекции базираат на очекувањата за подобрување на надворешните услови и намалување на нивниот придонес во домашната инфлација, при истовремено редуцирање на ценовните притисоци што доаѓаат од домашните фактори. Имено, во следниот период, се очекува развиените економии да продолжат да растат со забавено темпо, додека цената на нафтата и екстерната инфлација да бидат стабилни. Од аспект на домашните фактори, очекувањата за забавување на личната потрошувачка (согласно очекувањата за постепено забавување на кредитите на населението и неизвесната динамика на приватните трансфери), како и намалените притисоци од екстерната побарувачка во услови на забавување на глобалниот раст, се смета дека ќе имаат ефект врз намалување на притисоците од агрегатната побарувачка. Дополнително дефлаторно влијание во следниот период се очекува да имаат и движењата на страната на понудата, согласно перципираното намалување на притисоците од увозните врз домашните цени (стабилизирање на цените на храната и нафтата). Во текот на 2008 година, во услови на значајно интензивирање на економската активност, се проценува дека економијата се соочи со позитивен производствен јаз гледано од аспект на инфлаторните притисоци, додека во 2009 година, согласно очекуваното намалување на екстерната побарувачка, можни се движења во насока на негативен производствен јаз, како дополнителен аргумент за очекуваното намалување и стабилизирање на инфлацијата.

До крајот на годината, забавувањето на растот на депозитната база, како и досега преземените монетарни мерки се очекува да придонесат за натамошно забавување на динамиката на раст на кредитите, при што на среден рок, стапката на кредитен раст би се стабилизирала на одржливо ниво, кое ќе го поддржува економскиот раст, без да генерира ризици по макроекономската стабилност. Во однос на паричната маса, со стабилизирање на влијанијата кои доведоа до забавен монетарен раст во 2008 година, на среден рок може да се очекува стабилизирање на растот на паричната маса.

---

³ Класификација на лична потрошувачка по намена, по групи и подгрупи производи и услуги

Неизвесноста околу идното движење на цените на храната и нафтата и ризиците од рапидното проширување на дефицитот во тековната сметка претставуваат главни предизвици за монетарната политика на среден рок, а и за макроекономската политика, воопшто. Имајќи предвид дека зголемените макроекономски дебаланси, можат да ја загорзат одржливоста на засилениот економски раст, водењето на конзистентни макроекономски политики е од клучно значење за следниот период. НБРМ и Министерството за финансии го даваат својот придонес за зачувување на мароекономската стабилност. НБРМ и натаму останува фокусирана на одржување на стабилна инфлација и стабилни инфлациски очекувања и продолжување на политиката на стабилен курс на денарот во однос на еврото, за што има на располагање адекватно ниво на девизни резерви.

2.4.3. Монетарна политика и политика на девизен курс

Монетарната политика, како интегрална компонента на макроекономската политика, креира амбиент за одржлив економски развој преку одржување на ниска и стабилна стапка на инфлација. За одржување на ценовната стабилност, како основна и законски дефинирана цел на монетарната политика на Народна банка на Република Македонија (НБРМ) и натаму се применува стратегијата на таргетирање на номиналниот девизен курс на денарот наспроти еврото. Со тоа девизниот курс ја има улогата на номинално сидро, придонесувајќи за одржување на ценовната стабилност и стабилни инфлациски очекувања.

Почнувајќи од крајот на 2007 година и во првите три квартали од 2008 година, во услови на раст на инфлацијата и зголемен дефицит на тековната сметка (пред сè заради продлабочувањето на трговскиот дефицит и намалените нето-приливи врз основа на приватни трансфери), предизвиците за монетарната политика беа концентрирани кон стабилизирање на инфлациските очекувања и одржување на стабилноста на домашната валута. Во таа насока, во рамки на првата половина на 2008 година, НБРМ изврши промена во поставеноста на монетарните инструменти и во три наврати ја зголеми референтната каматна стапка, што придонесе за смирување на инфлациските очекувања и стабилизирање на движењата на девизниот пазар. Неизвесното економско окружување, растот на инфлацијата и инфлациските очекувања, како и намалените девизни приливи врз основа на приватни трансфери, соодветно се одразија врз динамиката на монетарните агрегати, резултирајќи со забавување на интензитетот на раст на најшироката парична маса. Сепак, растечкиот притисок од конкуренцијата, како и поактивното користење на дополнителни извори на финансирање од страна на банките, овозможува одржување на високи стапки на раст на кредитирањето на приватниот сектор (со постепено забавување во вториот и третиот квартал од 2008 година).

Случувањата на светскиот пазар, поврзани со растот на цените на храната и нафтата, како и намалената домашна понуда на земјоделски производи, делуваа како главни фактори за инфлациските движења во македонската економија. Почнувајќи од август 2007 година, регистрирано е интензивирање на стапката на инфлација, која во декември 2007 година достигна 6,1% на годишно ниво (при што просечната годишна стапка на инфлација во 2007 година изнесуваше 2,3%). Инфлациските притисоци, кои продолжија и во првиот квартал на 2008 година, од вториот квартал наваму постепено започнаа да се намалуваат, што може да се објасни со зголемената домашна понуда, вообичаеното сезонско намалување на цените на храната, ефекти од превземените монетарни мерки, постепеното исцрпување на ефектот од ниската споредбена основа, како и падот на цената на нафтата на светскиот пазар. Така, годишната стапка на инфлација од 10,2% во март е сведена на 7,1% во септември. Кумулативно, во првите девет месеци на 2008 година беше остварена просечна годишна стапка на инфлација од 9,3%, при што придонесот на цените на исхраната и енергијата изнесува 86%. Просечната базична инфлација (без храна и енергија) за периодот јануари-септември 2008 година изнесува 2,7%, (наспроти 0,7% во просек во 2007 година), укажувајќи на потенцијално присуство на ефекти од зголемената побарувачка и индиректен ефект од порастот на цените на енергијата и другите инпути врз инфлацијата (во септември годишната базична инфлација е сведена на 1,9%). До

крајот на годината се очекува најголем дел од факторите да делуваат во насока на забавување на инфлацијата (очекувано задржување на трендот на намалување на светските цени на храната и на нафтата и раст на домашната понуда на храна), со што годишната стапка на инфлација во декември 2008 година би изнесувала под 6%, при што како најголем ризик останува евентуалното зголемување на домашните цени на електричната енергија.

И покрај влошената екстерната позиција, преземените монетарни мерки, кои што делуваа во насока на смирување на инфлациските очекувања, заедно со растот на капиталните приливи во економијата, резултираа со релативно стабилни движења на девизниот пазар, при што во првите три квартали од 2008 година НБРМ реализира нето-откуп на девизи од околу 2% од проценетиот БДП (наспроти 6,3% од БДП во цела 2007 година). Ваквите остварувања овозможија натамошен пораст на бруто девизните резерви.

Благајничките записи на НБРМ со рок на достасување од 28 дена претставуваат основен инструмент во оперативната рамка на НБРМ. Во текот на 2007 година, при аукцирање на благојничките записи на принципот “тендер со каматни стапки”, преку монетарните инструменти (благајнички записи и државни записи за монетарни цели⁴) беше стерилизирана дополнителна ликвидност од 3,4% од БДП. Притоа, на аукциите на благојнички записи одржани во текот на годината, побарувачката главно ја надминуваше понудата, придонесувајќи за натамошно намалување на каматната стапка, која во ноември 2007 година се сведе на историски најниско ниво од 4,66% (наспроти 5,74% во декември 2006 година). Опаѓачкиот тренд на каматната стапка на благојничките записи беше прекинат во декември 2007 година, како резултат на преземените мерки за затегнување на монетарната политика преку постепено зголемување на понудата на благојнички записи, додека во текот на 2008 година, по интензивирањето на стапката на инфлација, без преземени и дополнителни мерки. Имено, иако зголемените инфлациски притисоци во овој период главно се должеа на фактори на страната на понудата, интензивирањето на базичната инфлација, ризиците од секундарните ефекти на цените на храната на краток и среден рок, како и растечките притисоци на девизниот пазар, наметнаа потреба од промени во поставеноста на монетарните инструменти. Така, во февруари 2008 година, НБРМ премина од “тендер со каматни стапки” на аукции на благојнички записи на принципот “тендер со износи” (неограничен износ и фиксна каматна стапка), зголемувајќи ја каматната стапка на благојничките записи од 5,08% (колку што изнесуваше на последната аукција пред промената на тендерот) на 5,25%. Дополнително прилагодување на каматната стапка беше извршено во текот на март и мај, кога таа беше зголемена на 6%, односно 7%, а во јуни беше преземена дополнителна мерка во насока на забавување на растот на кредитите на населението⁵ и ограничување на потенцијалното подгревање на побарувачката преку овој канал. Преземените мерки делуваа во насока на смирување на инфлациските очекувања на економските субјекти (со одредено временско задоцнување), што се согледува преку остварените движења на девизниот пазар и забавувањето на негативниот тренд кај приватните трансфери во третиот квартал.

Банкарските каматни стапки покажаа релативно слаба респонзивност на промените во референтната каматна стапка, што ја потврдува тезата дека промените во каматната политика на банките, во најголема мерка се движени од растечката конкуренција и настојувањата на банките за обезбедување на поголемо пазарно учество. Имено, за последните неколку години, карактеристичен е тренд на намалување на активните каматни стапки, што може да се објасни со зголемената конкуренција, силниот раст на депозитната база, стабилниот макроекономски

⁴ Почнувајќи од март 2006 година, НБРМ во соработка со Министерството за финансии започна со издавање на државни записи за монетарни цели со рок на достасување од три месеци, со интенција стерилизирање на структурниот вишок на ликвидност на подолг рок. Во текот на 2008 година се започна со постепено намалување на понудата на овие хартии од вредност и истите беа напуштени како монетарен инструмент.

⁵ На 12.06.2008 година, НБРМ донесе Одлука за задолжителен депозит, со која банките и штедилниците се обврзани да издвојуваат задолжителен депозит кај НБРМ, доколку нивниот раст на кредитите на населението ги надмине предвидените стапки на раст, кои во Одлуката се дадени за секој месец на кумулативна основа во однос на состојбата на кредитите на населението на 31.05.2008 година. Согласно Одлуката, пропишаната годишна стапка на раст на кредитите на населението во декември 2008 година изнесува 40%, а на задолжителниот депозит НБРМ исплаќа камата од 1% годишно.

амбиент, како и зголемената ефикасност на банкарскиот сектор. Од друга страна, пасивните каматни стапки бележат перманентен раст, рефлектирајќи ја политиката на банките за обезбедување на поголемо пазарно учество. И покрај зголемувањето на референтната каматна стапка на НБРМ во текот на 2008 година, просечната каматна стапка на одобрените денарски кредити од 9,9% во декември 2007 година (10,7% во декември 2006 година), во август 2008 година се сведе на 9,6%. Истовремено, просечната каматна стапка на денарските депозити оствари пораст до ниво од 6% во август 2008 година (наспроти 5,3% во декември 2007 година и 4,4% во декември 2006 година), што со оглед на растечките инфлациски притисоци во овој период, ги рефлектира настојувањата на банките за одржување на поповолни реални каматни стапки со цел привлекување на дополнителен депозитен потенцијал. Сепак, анализата на динамиката на каматните стапки на новоодобрените кредити во истиот период, покажува промени во насока на зголемување на цената на одредени категории на кредити (најголем пораст на каматната стапка бележат краткорочните кредити со валутна клаузула за население), што сугерира дека, и покрај ограничениот преносен ефект од референтната каматна стапка до банкарските камати, таа, сепак има влијание врз формулирањето на каматната политика на банките.

Вкупниот депозитен потенцијал на банките, како примарен извор на финансирање на нивните активности, во текот на 2007 година оствари динамичен раст, кој беше поддржан од стабилното макроекономско окружување, високите девизни приливи од странство, атрактивните каматни стапки на штедните инструменти, како и зајакнатата доверба во банкарскиот сектор. Во 2007 година, учеството на вкупните депозити (со трансакциски депозити) во БДП на годишна основа се зголеми за 7,6 процентни поени и изнесува 45,8%. Растот на депозитната база продолжи и во првите девет месеци на 2008 година, но со забавено темпо, при што годишната стапка на раст на вкупните депозити на приватниот сектор (со трансакциските депозити) во септември 2008 година изнесуваше 24,6% (32,1% во декември 2007 година). Забавениот раст на депозитната база може да се објасни со зголемените инфлациски притисоци во овој период, опаѓачкиот тренд на тековните трансфери од странство, како битен фактор во формирањето на новата депозитна база, одливи од депозитите на претпријатијата за исплата на дивиденди, како и со движењата на финансиските пазари, особено на берзата, каде промената на сентиментот на инвеститорите доведе до одлив на портфолио инвестиции. Од друга страна, високиот номинален раст на платите, и генерално растот на економската активност, овозможува натамошно одржување на релативно високи стапки на раст на депозитниот потенцијал, а со тоа и на вкупната парична маса.

Растот на инфлацијата и инфлациските очекувања и неизвесното економско окружување предизвикаа умерени промени во валутната структура на вкупните депозити (без трансакциски депозити) во насока на зголемено учество на депозитите во странска валута (од 53% во декември 2007 година на 55,6% во септември 2008 година), што укажува на претпазливо однесување на економските субјекти со цел избегнување на потенцијалните ризици. Од рочен аспект, краткорочното штедење и натаму објаснува најголем дел од новосоздадената депозитна база (со придонес од 73,6% во кумулативниот пораст на вкупните депозити за периодот јануари - септември 2008 година), при континуирано зголемување на учеството на долгорочните депозити.

Интензивниот раст на кредитната активност на банките, присутен во последните неколку години, беше карактеристичен и за 2007 година, а продолжи и во првите девет месеци на 2008 година. Така, учеството на кредитите пласирани кај приватниот сектор во БДП во 2007 година изнесува 36,4%, што споредено со претходната година претставува пораст од 7,5 процентни поени. Иако, финансиското продлабочување е неминовен процес за земјите во транзиција, сепак доколку тој брзо се одвива, може да резултира со креирање на дебаланси во економијата, особено кога значаен дел од одобрените банкарски кредити се наменети за финансирање на личната потрошувачка на населението. Во последните неколку години, растот на расположливиот доход и неговото влијание врз кредитоспособноста на секторот население, постепено релаксирање на условите на кредитирање во овој сегмент, како и зголемениот капацитет на банките за одобрување на кредити, овозможува кредитите на населението континуирано да остваруваат

високи стапки на раст, зголемувајќи го своето учество во вкупното кредитно портфолио. Во услови кога голем дел од кредитирањето на секторот население се должи на растот на потрошувачките кредити, ваквото финансирање на личната потрошувачка дополнително ги стимулира инфлациските притисоци, а придонесе и за влошување на тековната сметка на билансот на плаќања. Имајќи го предвид зголеменото присуство на макроекономски ризици од почетокот на 2008 година, во насока на нивно ублажување и одржување на монетарната и финансиска стабилност во земјата, во март 2008 година НБРМ презеде одредени прудентни мерки, а во јуни 2008 година беше донесена одлука за издвојување на задолжителен депозит на банките кај НБРМ, доколку кредитите на населението го надминат предвидениот раст. Во вакви услови, почнувајќи од вториот квартал на 2008 година карактеристично е континуирано забавување на годишната стапка на раст на вкупните кредити на населението, која во септември 2008 година изнесува 47,6% (наспроти 56,4% во декември 2007 година и 58,9% во март 2008 година). Истовремено, годишната стапка на раст на вкупните кредити на банките кај приватниот сектор, која во април 2008 година достигна 44,1%, во септември 2008 година се сведе на 38,4%.

Анализата на валутната структура на пласираните кредити покажува доминантен придонес на денарските кредити (вклучително и денарски кредити со девизна клаузула) во порастот на вкупните кредити (од 78,9% за периодот јануари-септември 2008 година), додека од аспект на рочната структура регистрирани се поместувања во насока на зголемено кредитирање на краток рок. Така, за првите девет месеци на 2008 година, краткорочните кредити објаснуваат 42,6% од кумулативниот пораст на вкупните кредити (во 2007 година 32,3% од годишниот раст на вкупните кредити беше генериран од порастот на кредитите на краток рок), што главно се должи на зголеменото краткорочно финансирање на корпоративниот сектор. Сепак, учеството на долгорочните кредити во структурата на кредитите на претпријатијата се одржува релативно стабилно (55,1% во септември 2008 година), што сигнализира дека банките имаат капацитет да одговорат на зголемените инвестициски потреби на корпоративниот сектор, што би значело поддршка и на идните перспективи за инвестирање и развој на економијата во целина. Во септември 2008 година, вкупните кредити на претпријатијата на годишна основа беа повисоки за 33%. Од аспект на изворите на финансирање на кредитната активност на банките, во услови на послаба акумулација на депозити, како примарен извор, банките сè повеќе се потпираат на дополнителни извори на финансирање, кои пред сè вклучуваат пренасочување на девизната актива во функција на финансирање на кредитната активност, зајакнување на капиталната позиција, како и повремено умерени задолжувања во странство.

Со оглед на нискиот степен на интегрираност во меѓународните финансиски текови, директниот ефект од светската финансиска криза врз домашниот банкарски систем изостанува, додека многу веројатно е последиците од глобалната криза да бидат пренесени преку реалниот сектор на економијата. Сепак, значајната контракција на ликвидноста во глобални рамки, има секундарни ефекти врз локалните банки, изразени преку зголемување на трошоците на екстерното финансирање. Како резултат на ваквите движења, и покрај зголемениот трошок за привлекување на дополнителна депозитна база на домашниот пазар, во услови на високи конкурентски притисоци, банките настојуваат се повеќе да го зајакнат својот депозитен потенцијал, како најстабилен извор на финансирање.

2.4.4. Надворешен сектор

Во 2007 година, во билансот на плаќања е остварен дефицит на тековната сметка од 7,2% од БДП, што во споредба со 2006 година претставува влошување за 6,3 процентни поени. Остварениот дефицит претставува одраз на значителното проширување на негативниот јаз во трговската размена во последниот квартал од 2007 година, наспроти ниските дефицити во првите три квартали од годината. Ваквата динамика во тековната сметка речиси во целост го рефлектира влошувањето на условите на размена, односно зголемувањето на светските цени на нафтата, при истовремено намалување на цените на никелот на светскиот пазар, како и намалените приливи од приватните трансфери како главна суфицитарна категорија. Во услови на висока увозна и енергетската зависност на македонската економија, но сепак при поповолни движења во првата половина на годината, салдото во стоконата размена со странство се

продлабочи за 0,2 процентни поена од БДП, со што на крајот на 2007 година изнесуваше 20,3% од БДП. Движењата во размената со странство беа поддржани од движењето на реалниот ефективен девизен курс, кој пресметан според три вида на дефлатори (трошоци на живот, индекс на цени на индустриски производители и трошоци на работна сила по единица труд), оствари годишна депрецијација од 2,3%, 3,3% и 13,9%, соодветно, укажувајќи на подобрената конкурентност на македонските производи на странските пазари. Приватните трансфери достигнаа 17,1% од БДП и овозможија покриеност на трговскиот дефицит од 84,1%. Притоа, нивната годишна стапка на пораст во 2007 година од 7,1% (наспроти годишните стапки на пораст од 15,4% и 39,7%, во 2006 и 2005 година, соодветно) укажува на забавување на растот што главно се должи на намалениот прилив од приватни трансфери во готовина преку неформален канал, проценети преку нето-ефективата од менувачкото работење која се канализира во банкарскиот сектор и ја диктира динамиката на вкупните приватни трансфери. Ваквото забавување беше карактеристично за четвртиот квартал на 2007 година, кога за прв пат од 2004 година наваму, се забележани негативни годишни стапки, главно заради зголемената неизвесност условена од политичките случувања во земјата и регионот. Од останатите компоненти на тековната сметка, кај доходот, согласно со повисоките странски инвестиции, се забележани повисоки нето-одливи, во услови на поволни движења кај подбилансот на услуги.

Дефицитот во тековната сметка во 2007 година се финансираше од нето-приливите од капитално-финансиската сметка на билансот на плаќања, кои главно произлегуваат од недолжничко финансирање (странски директни и портфолио-инвестиции), и покрај реализираните нето-одливи врз основа на предвремени отплати на значаен дел од надворешниот јавен долг (целосната отплата на долгот кон Светска банка, отплатите на дел од долгот кон Парискиот клуб на кредитори, отплатата на целокупниот долг кон Меѓународниот монетарен фонд и ЕИБ). Приливите остварени врз основа на странски директни инвестиции достигнаа 506,9 милиони евра и се зголемени за околу 4,2 пати (доколку се исклучи ефектот од приватизацијата на ЕСМ во 2006 година), со што достигнаа 8,8% од БДП. Анализата на странските инвеститори покажува дека во најголем дел потекнуваат од Унгарија (14,4%), Словенија (11,9%), Србија (10,7%) и Грција (8,8%), додека најпривлечни сектори за инвестирање се телекомуникациите (26,6%), финансиското посредување (24%) и производството на метални производи (17,8%). Приливите врз основа на портфолио-инвестиции достигнаа 114,4 милиони евра (чиешто учество во БДП изнесува 2%) и се повисоки на годишна основа за 56,4%, во услови на поголем интерес на странските инвеститори за купување домашни сопственички хартии од вредност (со исклучок на февруари и декември, кога се забележани нето-одливи кај оваа категорија). Зголемените девизни приливи во 2007 година, и покрај предвремената отплата на значаен дел од јавниот долг, овозможија пораст на бруто девизните резерви од 107,7 милиони евра, со што на 31.12.2007 година тие достигнаа 1.524,4 милиони евра, обезбедувајќи покриеност на увозот на стоки (фоб) и услуги за следната година од 3,8 месеци (според проекцијата на увозот од ноември 2007 година), наспроти покриеноста во 2006 година на остварениот увоз во следната година од 4,1 месец.

Започнувајќи од 2007 година, НБРМ започна да изготвува и објавува податоци за бруто надворешниот долг, кои се однесуваат на периодот 2004-2007 година. Согласно новата методологија, бруто надворешниот долг претставува состојба на одреден ден на сите идни обврски на резидентите кон нерезидентите, што вклучува обврски по главнина, достасани неплатени обврски по главнина и камата, како и пресметана задоцнета камата, независно од видот на инструментот и рочноста. На крајот на 2007 година, бруто надворешниот долг изнесува 2.711,5 милиони евра, што на годишна основа претставува зголемување од 8,7%. Од институционален аспект, ваквото движење на надворешниот долг е условено од постојаниот пораст на надворешниот долг првенствено кај категоријата "останати сектори" (небанкарски финансиски посредници, нефинансиски трговски друштва, домаќинства и непрофитни институции), потоа банкарскиот сектор и меѓукомпанискиот долг, што во целост го неутрализира намалувањето на бруто надворешниот долг на државниот сектор (предвремени отплати на долгот кон одредени странски кредитори, наведени погоре) и монетарната власт.

Во првите седум месеци на 2008 година⁶, во услови на стагнација на глобалната економска активност, постојаните тензии на светските финансиски пазари во комбинација со континуирани инфлациски притисоци и со општ висок степен на неизвесност, македонската економија продолжи да расте со интензивно темпо, водена од силна домашна побарувачка. Притоа, комбинираниот ефект од зголемената домашна побарувачка, при забрзан раст на инвестициската активност и неповолни услови на размена (пад на цените на никелот на светските берзи и раст на светските цени на енергијата), се одрази врз размената со странство, што резултираше во продлабочување на негативното трговското салдо. Воедно, континуираната негативна динамика на приватните трансфери, започната во последниот квартал на 2007 година, стимулирана од неизвесното економско окружување и растечките инфлациски очекувања, исто така придонесе за негативни поместувања во тековната сметка. Имено, во анализираниот период, приватните трансфери забележаа пад од 10,4% на годишна основа, кој се должи на годишното намалување на готовинските приливи по неформален канал, во услови на пораст на банкарските дознаки и останатите трансфери. Негативното салдо на тековната сметка во периодот јануари-јули 2008 година изнесува 488 милиони евра, за разлика од истиот период на 2007 година кога беше остварен дефицит од 72 милиона евра.

Според последните податоци за надворешно-трговската размена (ДЗС) во периодот јануари-август 2008 година, трговскиот дефицит во размената со странство забележа влошување од 94,8% на годишна основа, остварено во услови на значително побавен пораст на извозот на стоки (12,4%) во однос на поинтензивниот годишен пораст на увозот на стоки (36,8%). На страната на извозот на стоки, основни двигатели на регистрираниот пораст беа нафтените деривати (придонес во вкупниот пораст од 35,9%) како резултат на зголемувањето на цената на нафтата на светските берзи и зголемената странска побарувачка, како и повисокиот извоз на руди и облека и текстил со придонес од 26,5% и 13%, соодветно. Од друга страна, намалениот извоз на металната индустрија, како последица на падот на цените на никелот на светските берзи и транспортните проблеми, се посочува како главен фактор за побавната динамика на пораст на вкупниот извоз на стоки. Значителното интензивирање на увозот претставува комбинација од зголемување на цените на енергентите, висока увозна зависност на некои од извозните индустрии, увоз на опрема и увоз детерминиран од зголемена домашна побарувачка. Имено, најголемиот дел (38,6% од вкупниот пораст) се однесува на зголемениот увоз на енергенти, што ја потврдува енергетската зависност на домашната економија, додека од останатите увезени производи позначаен придонес во вкупниот пораст имаат железото и челикот со 14,4%, потоа машини и транспортни уреди со 21% (од кои увозот на возила има придонес од 7,3%). Ваквата структура на увозни притисоци, во која значаен удел има увозот на машини и опрема, е очекувана за економија што минува низ процесот на конвергенција, при што на среден рок се очекува тие притисоци да се намалат, при истовремен пораст на извозниот капацитет на економијата. Високата концентрација на извозните индустрии, од кои најголемиот дел од нив се комплетно изложени на промените во светските пазарни цени, укажува на потребата од посериозни промени во извозната структура, во насока на поголема диверзификација, како предуслов за намалување на трговскиот дефицит на подолг рок.

Анализирано од аспект на географската дистрибуција, наш најголем трговски партнер, и понатаму останува Европската Унија (ЕУ) со учество од 51,9% во вкупната размена со странство, што на годишна основа претставува пад од 5,6 процентни поени. Притоа, ова намалување, главно се должи на падот на учеството на македонскиот извоз на пазарите во ЕУ (за 6,7 процентни поени), за сметка на зголемување на извозот во земјите од Западен Балкан, како резултат на преземените иницијативи за унапредување на интрарегионалната трговија (ЦЕФТА 2006). Структурното учество на увозот на производи од ЕУ на домашните пазари, исто така се намалува (за 3,7 процентни поени), најмногу поради зголемениот увоз од ЕФТА земјите (Швајцарија).

---

⁶ Последни расположливи податоци за билансот на плаќања се заклучно со јули 2008 година.

Анализирајќи ја динамиката на реалниот ефективен девизен курс (РЕДК), како показател на конкурентноста на домашните производи во странство, во изминатите години (2001 - 2007 година), може да се забележи дека истата се карактеризира со тренд на депрецијација кој произлегува претежно од ниската и стабилна инфлација во земјата. Меѓутоа, имајќи ја предвид оваа поврзаност, на почетокот на годината следејќи ја растечката инфлација, РЕДК бележеше апрецијација, која почна да забавува со смирувањето на инфлаторните притисоци. Така, индексот на реален ефективен девизен курс на денарот дефлациониран со индексот на трошоците на живот на кумулативна основа во периодот јануари - август 2008 година апрецираше за 0,8% (додека апрецијацијата заклучно со претходниот месец изнесуваше 1,1%), која се должи пред се на забавената апрецијација на НЕДК (од 0,9%), додека индексот на РЕДК на денарот дефлациониран со индексот на цените на производителите на индустриски производи на кумулативна основа, оствари апрецијација (од 1,4%), што исто така се должи на апрецијацијата на НЕДК, при истовремен побрз пораст на домашните од странските цени. Реалниот ефективен девизен курс според трошоци на труд по единица производ во првиот квартал од 2008 година забележа депрецијација од 8,1% на годишна основа.

Негативното салдо во тековните трансакции, во целост беше финансирано преку растечките приливи во капиталната и финансиската сметка (нето-приливи од 545,7 милиони евра), од кои најголем дел (61,4%) доаѓаат од одржливи и стабилни извори, односно потекнуваат од директни инвестиции, што укажува на подобрена бизнис клима и зголемена заинтересираност на странските инвеститори за инвестирање во македонската економија. Во однос на структурата на директните инвестиции, доминантно учество од 52,9% заземаат кредитите и заемите на меѓусебно поврзани субјекти (во 2007 година нивното учество изнесувало 32,6%), по што следат капиталот и реинвестираната добивка (со 26,2% и 19,1%, соодветно). Притоа, најголемиот дел од директните инвестиции кои се однесуваат на кредити и заеми помеѓу поврзани субјекти се во рамките на секторот неизменливи добра, главно во енергијата и телекомуникациите, кои можат да се набљудуваат од аспект на инвестирање во инфраструктурата и на среден рок можат да ја унапредат продуктивноста на економијата и дополнително да ја зголемат привлечноста на земјата за нови инвестиции. Од друга страна, голем дел од странскиот капитал оваа година влезе во финансискиот систем, кој иако директно не спаѓа во групата на разменливи добра, претставува подобар пристап до финансирање и имплицитно укажува на поголема извозна промоција. Истовремено, дел од инвестициите се алоцирани во секторот на разменливи добра, во сектори со висок извозен потенцијал, кои воедно значат и подобрување на структурата на македонскиот извоз.

Покрај нето-приливите од недолжничко финансирање, во анализираниот период (јануари-јули 2008 година), нето-приливи се регистрирани и во рамките на категориите валути и депозити и трговски кредити, како и нето-задолжување од странство врз основа на долгорочни кредити и заеми кое произлегува од пониските отплати во споредба со истиот период на 2007 година кога беа извршени високи предвремени отплати на јавниот долг. Од друга страна, нето-одливи се регистрирани врз основа на портфолио инвестиции (во износ од 16,3 милиони евра) во услови на намален интерес на странските инвеститори за вложување на Македонската берза. Зголемените капитални и финансиски приливи придонесоа за зголемување на понудата на девизи на девизиот пазар, овозможувајќи кумулативен нето-откуп на девизи од страна на НБРМ на девизиот пазар и пораст на бруто девизните резерви од 157,6 милиони евра, со што на 30.09.2008 година тие изнесуваат 1.689 милиони евра.

Имајќи го предвид досегашното темпо на раст на увозот и очекувањата за натамошно намалување на светската цена на никелот (што има директен удар врз најголемите извозници) до крајот на годината се очекува дополнително продлабочување на негативното трговско салдо, што заедно со намалените приливи од приватните трансфери, укажуваат на влошување на дефицитот во тековната сметка, кој на крајот на 2008 година се проценува да изнесува околу 12% од БДП. Од аспект на финансирањето на тековната сметка, динамиката на директните инвестиции се очекува да продолжи и привремениот висок тековен дефицит да се финансира преку долгорочни, стабилни капитални текови, иако неизвесноста во однос на овие приливи е

зголемена заради глобалната економска криза. Врз основа на ваквите очекувани поместувања во билансот на плаќања, во 2008 година предвидено е кумулирање на девизни резерви, со што тие би овозможиле 3,1 месечна покриеност на увозот на стоки и услуги за наредната година.

Очекувањата за забавен раст на земјите од ЕУ во 2009 година, вклучително и оние земји кои се најзначајни трговски партнери на Република Македонија, би резултирало со намалување на екстерната побарувачка за македонски производи, намалување на глобалната побарувачка и намалување на цените на светскиот пазар, со негативни ефекти врз извозот на македонски производи на странските пазари. Од аспект на ефектот врз трговскиот дефицит, треба да се има предвид зависноста на домашниот извоз од увозни сировини, што упатува на тоа дека ефектот на намален извоз ќе биде делумно релативизиран со соодветно намалување на увозот на сировини и енергија. Исто така, имајќи предвид дека досегашното забрзување на инвестиционата активност беше придружено со зголемен увоз на машини и опрема, при евентуално забавување на домашните и странските инвестиции, би имало и соодветен ефект на намален увоз на овие категории на производи.

Во следните години, се очекува постепено подобрување на движењата во платниот биланс, во насока на стабилизирање на условите на размена, преку намалување и нормализирање на нивото на светските цени на енергентите. Истовремено, треба да се има предвид дека иако директните инвестиции во почетната фаза условија зголемен увоз на опрема, со одредено временско задоцнување се очекуваат нивните позитивни ефекти на страната на извозот. Воедно, на капитално финансиската сметка, може да се очекуваат и зголемени приливи врз основа на реализираната либерализација на трансакциите со недвижен имот. Следствено, дефицитот на тековната сметка на среден рок се очекува постепено да се намалува.

3. Јавни финансии

3.1. Салдо на општиот владин буџет и состојба на долгот

3.1.1. Фискална стратегија и среднорочни цели

Дефинирањето на насоките на економската и фискалната политика за среднорочниот период претставува клучна алка во целокупниот комплексен процес на планирање на Буџетот и истите даваат реални економски фискални претпоставки на кои се заснова подготовката на Буџетот на Република Македонија за наредните години. Подготовката на Фискалната Стратегија на Република Македонија за 2009-2011 година е во согласност со практиката и методологијата на развиените земји и досега се покажа како неопходна потреба во утврдување на иницијалната рамка за водење на фискалната политика во наредниот среднорочен период.

Согласно Законот за буџети, Фискалната стратегија беше усвоена од страна на Владата на Република Македонија во рамки на законскиот рок и истата претставуваше основа за подготовка на максимално утврдените расходи на буџетските корисници во рамките на кои беа предложени буџетските барања, како и основа за подготовка на Предлог Буџетот на Република Македонија за 2009 година.

Актуелните турбуленции во светската економија кои се случија во втората половина на 2008 година, беа директна последица на глобалната криза, која по своите карактеристики веќе доби обележје на економска рецесија. Ефектите од светската криза која започна во САД и ги зафати и земјите од Евразиската почнаа да се чувствуваат и во македонската економија, особено во реалниот сектор. Република Македонија е трговски интегрирана со ЕУ и околу 60% од македонскиот извоз е наменет за европските земји. Веќе сме сведоци на забавен економски раст, како последица на намалена побарувачка, откажување на договори за извоз, како и на отпуштање на работници во металопреработувачката, текстилната и кожарската индустрија.

Оттука, треба да се нагласи дека врз овие основи, фискалните проекции за наредниот среднорочен период (2010 и 2011 година) се ревидирани и во истите се инкорпорирани ефектите од глобалната економска криза, како и фискалните ефекти од преземените мерки со цел заштита

на македонската економија, додека во Буџетот за 2009 година истите не се опфатени. Вака утврдените проекции за наредниот среднорочен период се базираат на неколку основни постулати:

- одржување на макроекономската стабилност и поттикнување на одржливи стапки на пораст од 5-6% на БДП;
- фискално прилагодување кое ќе резултира со одржување на ниско и контролирано ниво на фискален дефицит и ниско ниво на јавниот долг;
- проектирање на оптимално ниво на приходи во кои се вклучени и ефектите од пакетот на превентивните мерки за помош на македонската економија и ублажување на последиците од светската криза и рецесија;
- проектирање на расходи кои ќе обезбедат рационално и наменско користење на средствата и зголемени инвестициони вложувања во патната и железничката инфраструктура, како фискално стимулирање на економскиот развој

Вака дефинираните фискални проекции се во тесна корелација со утврдените стратешки приоритети на Република Македонија во наредниот среднорочен период, меѓу кои најзначајни се:

- зголемување на економската активност и конкурентноста на трајна основа со повисоки стапки на вработеност и пораст на животниот стандард;
- интеграција на Република Македонија во НАТО и ЕУ;
- продолжување на борбата против криминалот и корупцијата и ефикасно спроведување на правото;
- одржување на добри меѓуетнички основи и соживот врз принципите на меѓусебна толеранција и почит и
- инвестирање во образованието како основа за создавање на зголемени вредности во државата.

3.1.2. Фактички состојби и среднорочни очекувања

Фискални движења во 2007 година

Фискалните движења во 2007 година укажуваат на прудентна фискална политика. И покрај реформите во даночниот систем, приходите на Општиот владин буџет беа за 15% повисоки од претходната година и изнесуваа 35,3% од БДП. Расходите на Општиот владин буџет се зголемија за 11,1% споредено со претходната година, достигнувајќи 34,6% од БДП. Во 2007 година беше остварен суфицит на Општиот владин буџет од 0,64% од БДП. Планираните приходи за 2007 година беа надминати за 11,1%, додека планираните расходи за 4,8%.

Во 2007 година остварени се вкупни приходи на Централниот буџет на Република Македонија во износ од 76.158 милиони денари или 22,7% од БДП. Во однос на претходната година истите забележаа зголемување за 21%, што беше резултат на подобрената економска активност на субјектите, преземените фискални реформи и зајакнатиот капацитет на Управата за јавни приходи (УЈП).

Даночните приходи достигнаа ниво од 20,7% од БДП. Истите учествуваат со 90,4% во вкупните буџетски приходи во 2007 година.

Во структурата на остварените даночни приходи, персоналниот данок на доход учествува со 13,4%, данокот на добивка учествува со 8,9%, данокот на додадена вредност (ДДВ) со 49,5%, акцизите со 18,9% и царините и другите увозни давачки учествуваат со 9,3%.

Приходите од персоналниот данок на доход (ПДД) во 2007 година изнесуваат 2,7% од БДП, што е за 5,7% повеќе во споредба со претходната година, и покрај намалувањето и унифицирањето на стапката од 24%, 18% и 15% на 12%.

Ваквата реформа придонесе за проширување на даночната база, при што заедно со зајакнатата контрола на УЈП се одрази на намалување на неформалната економија и подобра наплата на ПДД и даночните приходи воопшто. Позитивните економски движења, кои беа проследени и со зголемување на вработеноста, пораст на платите како и намалување на процентот на вработени

кои не примиле плата, во одредена мерка се ефектуираа на поголемото остварување на приходите од ПДД.

Покрај тоа, во 2007 година имаше историско зголемување на прометот со акции на пазарот на капитал и висок пораст на берзанскиот индекс што упатува на зголемени приходи од капитална добивка, кои учествуваат во приходите од ПДД со 5,6%. Имено, во структурата на овие приходи, вообичаено, најголемиот дел се остварува од оданочувањето на платите и другите лични примања од работен однос (61,7%), како и од примањата остварени по основ на договор за дело (8,1%), данок на доход на приходи од дивиденди и други приходи остварени со учество во добивката (4,7%), додека учеството на приходите по другите основи во структурата е релативно помало.

Остварените приходи од данок на добивка во 2007 година, во износ од 1,8% од БДП, се повисоки за 1.190 милиони денари, или за 25,3% во однос на истите во 2006 година. Зголемувањето на овие приходи во 2007 година е резултат на нагорниот економски тренд, резултирајќи со пораст на профитабилноста на претпријатијата во 2006 година за 30%, врз основа на што е платен данокот на профит за 2007 година. Покрај тоа, зајакнатиот капацитет на УЈП резултираше со 33,6% поголема фискализација во економијата и пореално прикажување на добивката од страна на претпријатијата. Повисоката фискализација и пониската стапка на данокот на профит придонесе за намалување на сивата економија и зголемување на приходите по основ на данок на добивка.

Домашните даноци на стоки и услуги (ДДВ и акцизи) имаат најголемо учество, од 66,2% во структурата на вкупните даночни приходи (13,7% од БДП).

Во септември 2007 година извршено е намалување на општата стапка на ДДВ од 18% на повластена стапка од 5% на следниве производи: лекови и медицински помагала, компјутери и софтвер, термални сончеви системи и компоненти, и превоз на лица и нивниот придружен багаж. Фискалните ефекти од оваа реформа не се почувствуваа значително врз нивото на приходи од ДДВ во 2007 година, но истите ќе имаат ефект во иднина. Приходите од ДДВ во 2007 година изнесуваа 32.962 милиони денари (9,9% од БДП), и во однос на претходната забележаа пораст за 21%. Ваквото зголемување во голема мерка се должи на зголемената финална потрошувачка за 8,3% (како резултат на постигнувањата во економијата наведени претходно). Притоа, наплатениот ДДВ при увоз на добра во земјата бележи пораст од 23%, заради зголемениот увоз на добра споредено со претходната година. Зголемувањето на увозот се одрази и на зголемување на увозните давачки во 2007 година за 14,4%, и покрај намалените царински стапки.

Приходите од акцизи во 2007 година остваруваат учество од 3,8% во БДП, и се зголемени за 10,9% во споредба со 2006 година. Вака реализираните приходи од акцизи се резултат пред сè на приходите од акцизи за нафтени деривати, приходите од акцизи за тутунски преработки, приходи од акцизи од продажба на алкохолни пијалоци и од патнички автомобили.

Другите даночни приходи остваруваат учество од 0,7% во БДП, или зголемување од 48,9% на годишно ниво. Зголемувањето се должи на вклучување на надоместоците воведени согласно Законот за заштита на животната средина, Законот за тутун и Законот за здравствена заштита.

Неданочните приходи во 2007 година бележат учество од 1,8% во БДП, и се зголемени повеќе од двојно во однос на 2006 година, најмногу заради уплатата на средства по основ на дивиденда од АД Македонски телекомуникации за 2005 година.

Капиталните приходи во 2007 година бележат учество од 0,4% во БДП, што претставува зголемување од 47,1% споредено со 2006 година. Реализацијата на капиталните приходи главно се должи на продажбата на градежно земјиште и станови.

Во 2007 година, вкупните расходи на Централниот буџет изнесуваат 75.441 милиони денари (22,7% во БДП), односно истите се зголемени за 18,7% споредено со претходната година. Зголемувањето е предизвикано од зголемувањето на речиси сите расходни ставки. Во

структурата на вкупните расходи, тековните трошоци учествуваат со 85,7%, додека капиталните трошоци учествуваат со 14,3%.

Тековните трошоци изнесуваат 19,5% од БДП, што претставува зголемување од 11,7% споредено со претходната година.

Трошоците за плати и надоместоци во 2007 година изнесуваат 6,8% од БДП, што претставува речиси исто остварување, односно зголемување од само 0,4% во однос на 2006 година и покрај зголемените плати во јавната администрација за 10% во септември 2007 година. Ова остварување се должи на фактот што дел од средствата за исплата на плати за образованието и градинките се регистрираат како трансфери за дотации на локалната самоуправа (во 42 општини кои преминаа во втората фаза на децентрализација). Расходите за плати, наемнини и надоместоци како процент од вкупните расходи се пониски за 5,4 пп споредено со 2006 година.

За стоки и услуги во 2007 година се потрошени 2,9% од БДП, односно за 20,3% повеќе во споредба со минатата година.

Средствата за трансфери кои ги опфаќаат субвенциите, тековните трансфери и социјалните бенефиции, во 2007 година учествуваат со 9,1% во БДП, што претставува пораст од 23,7% во однос на 2006 година. Овој пораст во 2007 година, пред сè се должи на зголемувањето на трансферите кон општините, на дотации кон Фондот за пензиско и инвалидско осигурување (за 12,7% во споредба со претходната година) заради покривање на транзицискиот дефицит на Фондот од воведување на Вториот столб на задолжително капитално финансирано пензиско осигурување.

Во 2007 година за социјални програми беа потрошени помалку средства за 2,3%, споредено со 2006 година, додека трансферите за детски додаток бележат зголемување од 10,2%. За реформи во Министерството за одбрана се потрошени 221 милиони денари, што е речиси исто со потрошеното за оваа намена во 2006 година. Во рамки на Реформата на јавната администрација во 2007 година се потрошени 361 милиони денари, што е намалување од 27,9% споредено со 2006 година.

Кај каматните плаќања во 2007 година (учество од 0,8% во БДП) остварено е намалување од 9,9% во однос на 2006 година. Ова намалување пред сè е резултат на намалените плаќања по основ на камати по надворешен долг за 17,3% споредено со претходната година. Во делот на каматните плаќања по основ на домашен долг се забележува намалување од 2,7%.

Капиталните трошоци во 2007 година достигнаа учество од 3,3% во БДП. Ова претставува целосно исполнување на предвидените капитални расходи за 2007 година, што е за 89,2% повеќе во однос на 2006 година. Најголем дел од капиталните расходи (66,1%) претставуваат трошоци за купување на капитални средства.

Движењата во фискалниот сектор во 2007 година иницираа благ суфицит на општиот владин буџет, од 0,6% во однос на БДП.

Фискални движења во 2008 година

Фискалната политика во текот на оваа година, рефлектирана преку општиот владин буџет, се спроведуваше во рамки на иницијално планираните политики, насоки и проекции без значајни нарушувања. На ваков начин се обезбеди редовно финансирање и извршување на функциите на државата на централно и локално ниво, навремено финансирање на законските обврски, продолжување и отпочнување со реализација на капитални проекти и продолжување на политиката на активно управување со јавниот долг на Република Македонија. Ваквите остварувања во фискалната политика обезбедија солидна основа за натамошна фискална консолидација и продолжување на политиката на низок дефицит.

Со успешно спроведување и заокружување на процесот на фискална децентрализација, се обезбеди сеопфатно управување, следење, контрола и поголема транспарентност на јавните финансии.

Интензивирањето на економската и инвестиционата активност, како и реализацијата на реформите во даночната сфера во текот на 2008 година обезбедија солидна наплата на приходите, што овозможи продолжување со реализација на амбициозните активности и политика на Владата на Република Македонија.

Буџет на Република Македонија			
		во милиони денари	
		Буџет 2008	Реализација 2008
ВКУПНИ ПРИХОДИ		144.706	136.669
Даночни приходи и придонеси		118.803	115.386
	Даночни приходи	81.049	76.854
	Придонеси	37.754	38.532
Неданочни приходи		22.278	18.372
Капитални приходи		1.299	1.393
Донации		2.326	1.518
ВКУПНИ РАСХОДИ		150.371	139.922
Тековни расходи		123.409	119.979
	Плати и надоместоци	22.979	20.827
	Стоки и услуги	21.493	18.833
	Трансфери	76.225	77.708
	Камати	2.712	2.611
Капитални расходи		26.962	19.943
ДЕФИЦИТ/СУФИЦИТ		-5.665	-3.253
ФИНАНСИРАЊЕ		5.665	3.253
Прилив		12.919	10.205
	Приходи од приватизација и концесија	3.312	1.642
	Странски заеми	5.463	2.669
	Домашно задолжување	2.848	3.136
	Депозити/Дополнителни извори	1.296	2.758
Одлив		7.254	6.952
	Отплати по странско задолжување	1.974	1.854
	Отплати по домашно задолжување	5.280	5.098

Во изминатата 2008 година (период јануари-декември) **изворните приходи на Буџетот на Република Македонија** се реализираа во износ од 136.669 милиони денари, од кои 115.386 милиони денари се однесуваат на даночни приходи и социјални придонеси, односно околу 85% од изворните приходи.

Добрата реализација на даночните приходи во текот на 2008 година во висина од 95 % од планираната износи и оваа година го потврди успешното спроведување на даночната реформа, која имаше за цел воведување на рамен данок, намалување на даночното оптоварување и поедноставување на даночните процедури.

Во рамки на даночните приходи евидентна е значителна реализација на приходите по основ на персонален данок кои се реализираа во износ од 8.695 милиони денари, при што во структурата на персоналниот данок на доход, вообичаено најголем дел од приходите се остварени од

данокот на плати и тоа околу 63,2%, данокот на примања остварени по основ на договор на дело околу 8,3%, данокот на доход од приход од капитални добивки - од продажба на хартии од вредност околу 3,1%, како и данокот на други лични примања на вработени лица во трговски друштва, јавни претпријатија, трговци и други правни и физички лица кои не се корисници и единки корисници на буџетот со околу 5%.

Приходите по основ на *данок на добивка* се реализираа во висина од 8.580 милиони денари, што претставува 95,3% во однос на годишно планираните износи, при што најголем дел од овие приходи е остварен по основ на задршка на приходи од дивиденда платена на странски правни лица.

Приходите по основ на *данокот од додадена вредност*, се реализираа во износ од 36.173 милиони денари, односно околу 94% од вкупно планираното ниво, која воглавно се должи на зголемената наплата на ДДВ при увоз на добра во земјата и зголемен поврат на ДДВ.

Приходите по основ на *акцизи* се реализираа во висина од 99,4% , додека *приходите по основ на царини* се реализираа во износ од 84,6% во однос на планираната динамика, пред се како резултат на зголемување на степенот на либерализација, како и транзициониот период на намалување на царинските стапки согласно Договорот за слободна трговија.

Другите даночни приходи во изминатата година се остварија во зголемен износ од 2.560 милиони денари, што претставува 111,3% во однос на планираното ниво, од кои најзначајно учество имаат надоместоците што ги уплаќаат правните лица кои произведуваат или увезуваат тутунски производи штетни по здравјето, како и надоместоци што ги плаќаат правните лица кои произведуваат или увезуваат тутунски производи наменети за финансирање на дополнително земјоделско производство.

Во однос на реализацијата на вкупните *придонеси за социјално осигурување* во изминатата година евидентна е солидна наплата на социјалните придонеси во вкупен износ од 38.532 милиони денари, што е во рамките на планираната динамика од 102%. Во рамките на овие приходи придонесите за вработување се остварени во износ од 111%, додека останатите придонеси се реализираа во рамки на планираните износи, што е секако резултат на позитивното влијание од имплементацијата на новите процеси во наплатата на придонесите и спроведување на контролите кај даночните обврзници.

Добрата реализација на персоналниот данок и социјалните придонеси во однос на планираната динамика се индиректни показатели за легализацијата на значителен дел од неформалното вработување.

Во изминатата годината *неданочните приходи* се остварија во износ од 18.372 милиони денари, кои воглавно се реализираа на сопствените сметки на буџетските корисници, додека кај основниот буџет евидентна е реализацијата на дивидендата од АД Македонски Телеком во износ од 3.784 милиони денари, профитот од Народната Банка на Република Македонија во износ од 1.289 милиони денари, како и приходите по основ на наплатени патарини во Агенцијата за државни патишта во износ од 1.943 милиони денари или 10%..

Капиталните приходи изминатиот период од 2008 година се реализираа во значителен износ од 1.393 милиони денари, или 107,3% во однос од планираната динамика, што главно се должи на зголемени приходи од продажба на приватно и градежно земјиште, како и продолжување на продажбата на општествените станovi.

Буџетските корисници во овој период реализираа 1.327 милиони денари по основ на донации за финансирање на планираните проекти.

Во изминатата 2008 година **расходите на Буџетот на РМ** го достигнаа нивото од 139.922 милиони денари или 93% од иницијално планираните расходи, вклучувајќи ги и расходите кои буџетските корисници ги финансираа од сопствени извори, што генерално претставува пониска реализација од планираната, пред се заради послабата реализација на капиталните расходи и неуспешната реализација на тендерските процедури за неколку поголеми капитални проекти, како и рестриктивни непродуктивни буџетски трошења.

Структурно набљудувано реализацијата на расходите особено отстапува од планираната динамика кај капиталните расходи, кои забележаа остварување од 77,6%, како и расходите за стоки и услуги кои што остварија динамика на реализација од 89,3% во однос на планираните износи со Буџетот.

Во рамките на *тековните расходи* кои го достигнаа нивото од 119.979 милиони денари, исплатени се вкупно 20.827 милиони денари за плати и надоместоци на вработените во јавната администрација, во кој износ е вклучен ефектот од зголемувањето на платите и реализираното зајакнување на капацитетот на јавната администрација, согласно интегративните процеси со ЕУ. Дисциплинираната буџетска потрошувачка особено е евидентна во реализацијата на расходите за стоки и услуги, кои се остварени со пониска динамика на реализација, пред се како последица на строго контролираните непродуктивни трошења.

Доминантно учество во тековните расходи се однесува на социјалната компонента на Буџетот, изразена преку социјалните трансфери. Во овие рамки редовно се сервисираа обврските на државата во областа на загарантираната социјална заштита на специфичните категории на населението, за која намена се реализираа 3.959 милиони денари, односно 98% од вкупно планираните, од кои најзначаен дел е наменет за исплата на надоместоци на социјално загрозените домаќинства. Имено, во текот на годината се вршеше и исплата на социјална помош за околу 10.000 најзагрозени семејства со цел ублажување на последиците од покачувањето на цените, а истовремено отворени се и 30 народни кујни за обезбедување на топол оброк за најсиромашните слоеви на населението.

За редовна исплата на пензиите зголемени со ефектот од последното редовно и дополнително зголемување, изминатата година се наменија 33.389 милиони денари, за исплата на пензија на 273.281 корисници на пензија, со просечно ниво на пензија од 9.541 денари. Трансферите до приватните пензиски фондови согласно пензиската реформа се реализираа во износ од 2.491 милиони денари. Според евиденцијата на Агенцијата за супервизија на капитално финансираното пензиско осигурување во изминатиот период од годината зачленети се нови 32.487 лица, со што вкупниот број на лица во приватните пензиски фондови достигна ниво од 195.140 лица. За исплата на паричен надоместок на невработените лица преку Агенцијата за вработување се наменија 1.623 милиони денари за материјално обезбедување на 25.137 лица, од кои 1.862 се стечајни работници што согласно законот го остварија ова право.

Средствата за финансирање на здравствените услуги и надоместоци се реализираа во износ од 18.638 милиони денари, при што реализацијата на овие средства се одвиваше во рамките на донесените буџети на јавните здравствени установи и склучените договори за финансирање на здравствените услуги. Фондот за здравствено осигурување во овој период тековно ги подмирува достасаните неизмирени обврски за лекови и медицински потрошен материјал што тој ги презел во јавните здравствени установи, односно целосно се измирија долговите со рок на доспеаност над 60 дена. Што се однесува до неизмирени обврски на јавните здравствени установи, Владата на Република Македонија со Одлука за прераспределба меѓу буџетските корисници обезбеди 800 милиони денари, како и 400 милиони денари со Буџетот за следната година за покривање на овие обврски, со што истите значајно ќе се намалат.

Во рамки на другите трансфери од Буџетот на Република Македонија, редовно се трансферираа дотациите до единиците на локална самоуправа, при што во изминатата година 990 милиони денари од приходот од данок на додадена вредност се трансферираа на локално ниво. Остатокот се блок дотации за финансирање на пренесените надлежности (исплата на плати и надоместоци на вработените во локалните јавни установи и материјалните трошоци) во вкупно 68 општини кои преминаа во втора фаза на децентрализација, наменски дотации за финансирање на материјалните трошоци во локалните јавни установи, како и наменски дотации за плати и надоместоци на вработените во противпожарните единици на општините. Во изминатата година успешно се реализираа и активностите за доделување на субвенции во земјоделието, при што целосно се реализираа субвенциите за откуп на тутунот, првата исплата на субвенциите за откуп на растително и сточарско производство и субвенциите за откуп на млекопроизводителите и органското производство.

Во минатата година за исплата на камати се наменија 2.611 милиони денари согласно амортизационите планови за домашно и надворешно задолжување, од кои 1.670 милиони денари се однесуваа на камати по надворешно задолжување.

Капиталните расходи се реализираа на ниво од 19.943 милиони денари што претставува 77,6% од планираната динамика со Буџетот. Послабата реализација особено на капиталните расходи придонесе до реализирање на понизок дефицит од планираниот, односно во износ од 3.253 милиони денари или 0,85% од БДП во однос на првично планираниот 1,5%. Реализирањето на

дефицитот на пониско ниво од иницијално планираниот е пред се резултат на добрата реализација на сите видови даночни приходи и генерално на забавената реализација на капиталните расходи, сврзана со потребното време за распишување на тендери, неуспешните тендерски процедури и потребното време за одобрување на кредити од меѓународните финансиски организации за финансирање на одделни проекти.

Во изминатата година Агенцијата за државна патишта реализираше 2.777 милиони денари за инвестициони активности, од кои околу 2.378 милиони денари се реализираа од кредитни средства, а 397 милиони денари од сопствени средства, при што 2.015 милиони денари се однесуваа на завршување на патната обиколница околу Скопје прва и втора фаза, а остатокот се однесуваат на изградба на трета лента на патниот правец Прилеп – Градско и Жировнички мост-Бошков мост.

Истовремено во минатата година се реализираа и капитални проекти во одделни сектори и тоа: изградба на 17 од предвидените 50 фудбалски игралишта кои целосно ќе се завршат во наредната година, пуштени се во употреба 9 нови спортски сали од вкупно предвидените 35, завршена е изградбата на спортската сала “Борис Трајковски”, купени се објектите за амбасади во Прага, Виена и Москва, започна изградбата на амбасадата во Анкара, а во тек е и постапката за потпишување на договори за купување на амбасада во Лондон, со што на долг рок се заштедуваат девизни средства за кирии. Во областа на културата во тек е изградбата на Стариот театар, изградба на музејскиот комплекс Македонска борба – Музеј на ВМРО и Музеј на жртвите на комунизмот, Спомен куќата на Мајка Тереза, доградба на НУБМ “Свети Климент Охридски”, како и реализација на проектите 120 тома македонска книжевност, преводи на стручни научни книги и учебници од врвните универзитети од САД и Англија, како и превод на литературни дела на добитници на Нобелова награда. Во областа на образованието продолжи со реализација најголемата инвестиција на проектот Компјутер за секој ученик со кој се обезбедија околу 18.000 персонални компјутери за сите основни и средни училишта, и се покрија 2/3 од вкупните потреби на училиштата, како и инвестиции во подобрување на инфраструктурата во образованието, санирање на сите санитарни јазли, обновување на училишниот инвентар и реновирање на студентските домови.

Реализираниот прилив во минатата година во износ од 10.205 милиони денари е доминантно остварен од повлекувањата на странските заеми во износ од 2.669 милиони денари, приходи од концесија во износ од 1.231 милиони денари (по основ на еднократен надомест од Мобимак и Космофон за користење на 3G технологија), и приходи од приватизација во износ од 367 милиони денари, како и повлекување на депозит во Народната банка на Република Македонија во износ од 2.758 милиони денари, со кои се обезбеди редовна отплата на главницата по надворешниот и внатрешниот долг на Република Македонија во износ од 6.952 милиони денари.

Среднорочна фискална рамка

Процесот на успешно спроведување на фискална консолидација започнат во изминатиот период ќе продолжи и во наредниот среднорочен период, изразен преку малку повисок, но контролиран фискален дефицит. Секако дека фискалното консолидирање особено во 2009 година, во која најизразени ќе бидат последиците од економската криза, ќе треба да се реализира во специфични и ризични услови. Имено, преземените мерки во насока на олеснување на македонската економија во процесот на справувањето со последиците од кризата, ќе имаат свој фискален ефект во проекцијата на приходите и расходите во наредниот среднорочен период.

Фискалната рамка за наредниот период е дефинирана врз основа на ефектите од преземените мерки и насоките за активностите на Владата на Република Македонија и дава реална основа за дизајнирање на економските политики, особено во претстојните предизвици во рамките на интеграциските процеси.

Остварувањето на планираната фискална политика на среден рок е директно условено од негативните ефекти на глобалната економска криза, фискалните ефекти од последниот пакет на мерки на Владата на Република Македонија и проектираните макроекономски индикатори, вклучувајќи го и остварувањето на следните предизвици и претпоставки:

- Успешно справување со негативните реперкусии од светската економска криза и во тие рамки постигнување на долгорочно одржлив економски раст, главно преку натамошно подобрување на амбиентот за работа, подобрување на бизнис окружувањето и обезбедување на поволни услови за висок степен на реализација на зголемените инвестициони вложувања;

-Успешно спроведување на реформите во даночната сфера преку натамошна хармонизација на домашното со европското законодавство, особено во областа на индиректните даноци и примената на ниските даночни стапки, како и воведување на посебни повожности и стимулации за странските инвестиции, особено за инвестирањето во економските зони, кои ќе обезбедат зголемување на инвестиционите вложувања во изградба на нови училишта, патишта, водоводи, болници и информатичка опрема;

-Успешно спроведување на политиката на намалени стапки на социјални придонеси за 10 пп во наредните три години (од сегашни 32% на 22%) кои заедно со интегрираната наплата на сите придонеси и персоналниот данок на доход ќе овозможи натамошно намалување на вкупните трошоци на фирмите, подобрување на нивната конкурентност, како и намалување на невработеноста и сивата економија.

- Успешна реализација на планираните политики за наредниот период во услови на намалени приходи и во тие рамки целосна реализација на капиталните јавни инвестиции со цел фискално стимулирање на економскиот развој;

-Ефикасно искористување на кредитните средства наменети за реформите во катастарот, судството, социјалната заштита, здравството и образованието, развојот на општините, рехабилитација на системите за наводнување и унапредување на деловното окружување, како и на расположливите средства од претпристапните фондови на ЕУ со кои ќе се обезбеди креирање на нови работни места;

- Мерките на Владата на Република Македонија за ублажување на последиците од светската финансиска криза (од 2010 година).

Среднорочни проекции на Буџетот на Република Македонија

Во наредниот среднорочен период планираните проекции на приходите и расходите на Буџетот на Република Македонија кој во себе го вклучува централниот буџет и буџетите на фондовите, обезбедуваат контролирано ниво на дефицит од 2,8% од планираниот бруто домашен производ. Остварувањето на ова ниво на дефицит, во услови на целосна реализација на капитални инвестиции особено во патната и железничката инфраструктура ќе обезбеди поттик на економскиот развој, како солидна основа во интегративните процеси.

КОНСОЛИДИРАН ОПШТ ВЛАДИН БУЏЕТ	2008	2009	2010	2011
(милиони денари)				
Консолидиран општ владин Буџет -Приходи	155.127	162.194	165.463	169.774
% од БДП	40,7	39,0	34,7	32,3
Консолидиран општ владин Буџет-Расходи	160.792	173.776	178.934	184.296
% од БДП	42,2	41,7	37,5	35,1
Консолидиран општ владин Буџет- Дефицит	-5.665	-11.582	-13.471	-14.522
% од БДП	-1,5	-2,8	-2,8	-2,8
Централен Буџет-Приходи	92.607	99.522	101.274	105.208
% од БДП	24,3	23,9	21,2	20,0
Централен Буџет-Расходи	94.956	109.604	112.555	118.457
% од БДП	24,9	26,3	23,6	22,6
Централен Буџет-Дефицит	-2.349	-10.082	-11.281	-13.249
% од БДП	-0,6	-2,4	-2,4	-2,5
Вонбуџетски Фондови-Приходи	40.668	40.717	40.760	40.819

% од БДП	10,7	9,8	8,5	7,8
Вонбуџетски Фондови-Рсходи	43.984	42.217	42.950	42.092
% од БДП	11,5	10,1	9,0	8,0
Вонбуџетски Фондови-Дефицит	-3.316	-1.500	-2.190	-1.273
% од БДП	-0,9	-0,4	-0,5	-0,2
Буџет на локална власт-Приходи	21.852	21.955	23.429	23.747
% од БДП	5,7	5,3	4,9	4,5
Буџет на локална власт-Расходи	21.852	21.955	23.429	23.747
% од БДП	5,7	5,3	4,9	4,5
Буџет на локална власт-Дефицит	0	0	0	0
% од БДП	0,0	0,0	0,0	0,0
Бруто домашен производ	381.190	416.230	477.501	525.232

Проектирани приходи на Буџет на Република Македонија

Приходите на **консолидираниот владин буџет**, (кој во себе го вклучува буџетот на централната и локалната власт) во наредниот тригодишен период бележат релативно намалување како учество во БДП, и тоа од 40,7% од БДП во 2008 година на 32,3% во 2011 година. Планираното намалување воглавно е резултат на намалување на даночното оптоварување по основ на намалени даноци и социјални придонеси, како и ефектот од преземените мерки за помош на македонската економија во справувањето со светската криза, кои ќе обезбедат намалување на вкупните трошоци на македонските претпријатија, простор за ослободување на расположливите средства и нивно насочување кон зголемени инвестиции и нови работни места, што директно ќе го забрза развојот на домашната економија.

Проекцијата на изворните приходи на Буџетот на Република Македонија за наредниот среднорочен период главно се базира на реализираните и ревидирани приходи во тековната 2008 година, како и од потребата за ревидирање на проектираните приходи со ефектите од мерките за справување со кризата, кои во најголем дел се одразуваат на очекуваните приходи од данокот на добивка и данокот на додадена вредност. При тоа при проекцијата на приходите се имаа во предвид и ефектите од досегашните и идните планирани реформи во даночната сфера како и ефектите од имплементација на политиката за намалени социјални придонеси и тоа:

- Успешно спроведување на реформите во даночната сфера изразени преку поедноставување и скратување на даночните процедури и ефектите од воведувањето на рамниот данок, кои ги дадоа првичните резултати изразени преку зголемена наплата на приходите. Истовремено во проекцијата на даночните приходи за наредниот период земен е во предвид и ефектот од законските измени на данокот на добивка, која што ќе се оданочува само доколку биде распределена за дивиденда, како и намален прилив на приходи по основ на ДДВ во услови на значително намалување на цената на нафтата;

- Функционирање на Канцеларијата за големи даночни обврзници во рамките на Управата за јавни приходи и обезбедувањето на електронски услуги на големите претпријатија за доставување на даночни формулари, како и планираното проширување на капацитетот на постојниот портал е-даночни услуги за електронско доставување на даночните пријави на малите и средни даночни обврзници, со што во голема мера ќе се поедностават процедурите и позитивно ќе се одразат врз нивната зголемена наплата;

- Продолжување со активности насочени кон понатамошна хармонизација на законодавството и зајакнување на административниот капацитет на царинските органи за имплементација на царинското законодавство и борба против граничниот криминал. Со целосно имплементирање на едношалтерскиот систем ќе се обезбеди скратување на постапките и документите потребни при увоз и извоз на стоки, а создавањето на можност за електронско аплицирање за добивање на потребни лиценци и квоти, во голема мера ќе го намали времето за процесирање на барањата. Во проекцијата на царините планиран е и ефектот од последните

владини мерки за намалување на царините на суровините за потребите на трговијата, економијата и информатичкото општество;

- Имплементација на владината политика за намалени социјални придонеси за 10 п.п., хармонизација на минималните основици за плаќање на социјални придонеси и интегрираната наплата на сите видови придонеси и персоналниот данок на доход од страна на една од надлежните институции, во голема мера ќе ги намали трошоците за работење и ќе ги поедностави постапките и трошоците за администрирање.

Врз овие основи вкупните приходи за периодот 2009-2011 година се планирани просечно во висина од околу 33% од планираниот БДП. Притоа, во структурата на планираните приходи и понатаму најголемо учество имаат даночните приходи со околу 60%, додека социјалните придонеси го намалуваат своето учество од 24,7% на 23,6%, како резултат на планираните мерки за нивно намалување со цел зголемени инвестиции и отварање на нови работни места.

Неданочните приходи во наредниот среднорочен период учествуваат со околу 11% во рамки на вкупните приходи, а во истите најзначајно е учеството на приходите по основ на административни такси и казни и приходите од патарини и регистрација на возила кои ги остварува Агенцијата за државни патишта. Како резултат на мерките кои се преземаат за поефикасна наплата на патарините се очекува во наредниот период приходите на Агенцијата за државни патишта да го зголемат своето учество.

Во проекцијата на приходите на Буџетот на Република Македонија во делот на странските донации во наредниот период планирани се донациите што буџетските корисници ќе ги реализираат за конкретни проекти, како и повлекувањата од претпристапните фондови на Европската Унија.

Проектирани расходи на Буџет на Република Македонија

Вкупните расходи во периодот 2009-2011 во услови на рационално управување со јавните финансии на сите нивоа на власт, согласно планираните политики и ниското ниво на буџетски дефицит бележат намалување како учество од БДП и тоа од 42,2% во 2008 на 35,1% во 2011 година.

Расходната страна на Буџетот на Република Македонија во наредниот период целосно е креирана во функција на остварување на стратешките приоритети на Владата на Република Македонија, односно забрзување на економскиот раст и интеграционите процеси во ЕУ и НАТО. Проекциите на *расходите* на државниот буџет за наредниот среднорочен период се подготвени врз база на три клучни постулати:

-Проекцијата на вкупните расходи на државниот буџет обезбедува континуирана фискална консолидација и одржување на контролиран фискален дефицит,

-Планираните износи на расходи обезбедуваат непречено извршување на сите обврски на државата, кои произлегуваат од законските прописи, реализација на започнатите реформи и зголемени капитални инвестиции во инфраструктурни проекти, како и буџетско кофинансирање како неопходен предуслов за добивање и искористување на ИПА фондовите, и

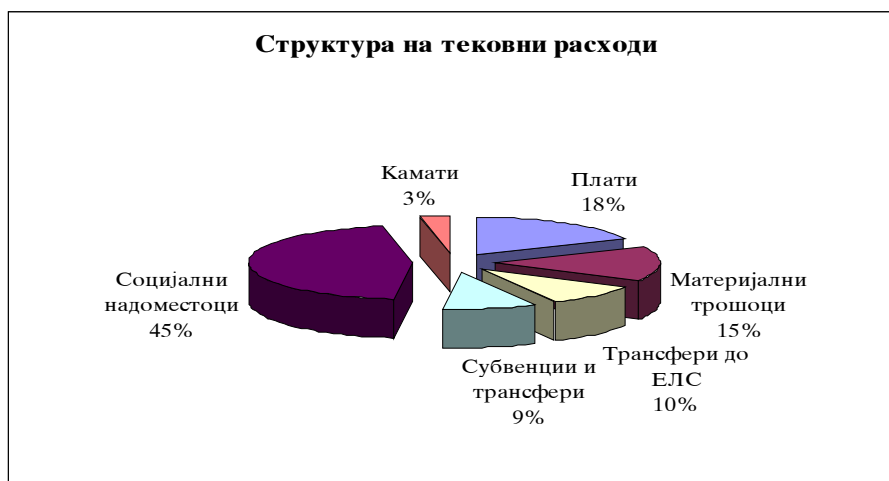
-Подобрена расходна структура на јавните финансии со нагласена развојна компонента за сметка на тековните расходи.

Просечното учество на расходите на Буџетот на Република Македонија во наредниот среднорочен период изнесува околу 35% во однос на планираниот БДП, при што учеството на капиталните расходи се планира да се зголеми од 17,7% во 2009 на 18,5% во 2011 година во однос на вкупните расходи, за сметка на намалување на тековните расходи (од 82,3% во 2009 на 81,5% во 2011 година). Ваквата промена во структурата на јавните расходи е резултат на политиката на Владата за зголемени инвестиции во јавниот сектор, особено во инфраструктурни проекти, како и очекуван прилив на инвестиции за финансирање на капитални проекти како од домашни, така и од надворешни извори (ИПА фондови).

При проекцијата на расходите за наредниот период земени се во предвид следните претпоставки:

- Во делот на расходите наменети за исплата на *плати и надоместоци* вклучени се ефектите од етапно зголемување на платите на вработените во органите на државната управа за 10% во наредната година, институционалното зајакнување на јавната администрација, преку нови вработувања поврзани со интеграционите и реформските процеси, ефектите од примена на стимулативните мерки за државните службеници за наградување и кариера, во функција на задржување на квалитетните кадри во државната администрација, како и целосно имплементирање на втората фаза на фискалната децентрализација.

- Во делот на тековните расходи и понатаму останува доминантно учеството на *социјалните трансфери* оценето на ниво од 46,4% од тековните расходи во 2009 година и нивно зголемување за 1,1 процентни поени, пред се како резултат на усогласувањето на пензиските примања и воведување на нови права сврзани со активната демографска политика. Ваквите тенденции се резултат на намалени социјални придонеси и по тој основ зголемени трансфери од Централниот буџет, очекуваното намалување на бројот на невработените кои примаат надоместок и на средствата за нивно материјално обезбедување, како и завршување на одделни реформи. За сметка на овие движења се очекуваат зголемени расходи за исплата на пензии, кои резултираат од превземените активности за подобрување на стандардот на пензионерите, зголемени расходи за покривање на транзициониот трошок на пензиската реформа во услови на зголемени членови во капиталните пензиски фондови и зголемени расходи за плаќања на здравствени услуги.

Околу 80% од вкупните расходи на Фондот за пензиско осигурување се однесуваат на исплата на правата по основ на пензиско и инвалидско осигурување. Притоа, расходите за пензии се проектирани врз основа на оценетиот пораст на корисници на пензија и пресметаното усогласување на пензиите согласно проектираните индикатори за порастот на трошоците на живот и на платите во наредниот среднорочен период, како и ефектот од дополнителното зголемување на пензиите.

Околу 94% од вкупните расходи на Агенцијата за вработување во овој период ќе бидат наменети за исплата на правата по основ на невработеност, при чија оценка се имаше во предвид очекуваното намалување на бројот на лицата кои ги користат овие права, како и проектираните трошоци кои произлегуваат од спроведувањето на структурните реформи и реформите на јавната администрација.

Во наредниот среднорочен период, околу 95% од вкупните расходи на Фондот за здравствено осигурување ќе бидат потрошени за услуги и надоместоци кои произлегуваат по основ на здравствено осигурување на населението. Во овие рамки доминантно е учеството на трошоците за болничко лекување и трошоците за спроведување на примарната здравствена заштита.

Во рамките на среднорочните проекции на социјалните трансфери планирани се средства за редовно покривање на обврските на државата кон социјално најзагрозените семејства во вид на социјална помош, детски додаток, надоместоци по основ на права на инвалидизираните лица, воените и цивилните инвалиди и азилантите.

Планираните реформи во земјоделскиот сектор ќе создадат услови за изградба на ефикасен и конкурентен земјоделски сектор и негова успешна интеграција во ЕУ. Овие реформи ќе можат успешно да се реализираат само преку зголемена финансиска поддршка на земјоделците, обезбедување на кредитни линии од Земјоделскиот кредитен фонд и развојот на пазарот за откуп на земјоделските производи преку формирање на нови откупни дистрибутивни центри. За таа цел планирани се *субвенции за земјоделците* во износ од 70 милиони евра во 2009, 100 милиони евра во 2010 и 115 милиони евра во 2011 година. Во рамките на *трансферите* планирани се и средства во зголемен износ за имплементација на проектот за самовработување, како и доделување на нови и врз револвинг основа кредитни средства со ниски каматни стапки за отварање на мали бизниси.

Во наредниот период ќе продолжи унапредувањето на процесот на *децентрализација* преку целосно вклучување на општините во втората фаза на децентрализација а соодветно на тоа планирани се и трансфери преку блок и наменски дотации во зголемен износ, неопходни за покривање на трошоците на општините. Ефектот од зголемените приходи за финансирање на надлежностите на општините преку даноците на имот, концесиите во комуналните такси и еколошките надоместоци, ќе резултираат во зголемување на фискалниот капацитет на општините и подобрување на квалитетот и квантитетот на услугите во јавниот сектор.

Потребата од зголемување на јавните инвестиции, заради позитивниот ефект врз економската активност, доведе до зголемување на планираните ивестиции, пред се во патната и комуналната инфраструктура, во казнено поправните установи, за подобрување на условите во образовниот и здравствениот систем, како и за унапредување на културниот и социјалниот живот на населението. Во областа на патната инфраструктура Агенцијата за државни патишта со буџетски средства ќе продолжи со изградба на патните правци од Коридор 8: Радовиш-Струмица, Градско-Прилеп (3 лента), Ски центар Кожуф, Обиколница Охрид, Крклино влез во Битола, Коломот-Близанско, Сончев град, Тетово-Јажинце, Куклиш-Банско. Од кредитните линии од Светска Банка средствата ќе се наменат за рехабилитација на 11 регионални патишта (Илинден-Калуѓерац, Ржаничино-Св.Никола-Сушица, Лаквица-Неготино, Давидово-Рабово, Страцин-Пробиштип и др.), а кредитните средства од ЕБРД ќе се наменат за изградба на 9 регионални патишта (Аргулица-Зрновце, Василево-Ангелце, Радовиш-Конче, Струга-Дебар, Кавадарци-Мушов гроб и Демир Капија-Мушов гроб.)

Истовремено, обезбедени се средства за експропријациони активности на Коридорите 8 и 10, Миладиновци-Штип и други магистрални и регионални патишта, како и за подготовка на проектна и техничка документација за определени патни правци. Во наредниот период ќе се обезбедат и дополнителни средства за градба на железничката пруга - Коридор 8 спрема Бугарија, за континуирано одржување на постојната железничка инфраструктура, како и средства за покривање на нерентабилниот патнички сообраќај од јавен интерес.

Во вкупниот износ на капитални инвестиции планирани се и средства за унапредување на инфраструктурата во образованието преку изградба на 100 нови училишта, продолжување на проектите во здравството, набавка на медицинска опрема, реконструкција на 45 здравствени установи, воведување на електронска здравствена картичка и информациона систем во јавните здравствени установи, изградба на амбуланти во руралните средини и друго.

Проектиран дефицит и негово финансирање

Буџетот на Република Македонија во наредниот среднорочен период се карактеризира со контролирано ниво на дефицит од 2,8% во однос на планираниот бруто домашен производ, кој во себе го вклучува дефицитот на Централниот буџет и буџетот на Агенцијата за државни патишта.

Дефицитот на Централниот буџет во периодот 2009-2011 година е планиран на ниво од околу 2% -2,4% од планираниот БДП (вклучувајќи ги и повлекувањата на кредитите на буџетските корисници на сопствените сметки од околу 0,7% од БДП).

Планираниот дефицит на Буџетот на Република Македонија на среден рок ќе се финансира од домашни извори преку континуирани емисии на државни хартии од вредност и обврзници, користење на депозитите на државата и преку евентуално странско задолжување. Истовремено, странски извори на средства, и тоа кредити од Светска банка и кредитни линии, ќе се користат за финансирање на конкретни инфраструктурни проекти.

во милиони денари

ДЕФИЦИТ И ИЗВОРИ ЗА ФИНАНСИРАЊЕ	2009	2010	2011
БУЏЕТСКИ БИЛАНС	-11.582	-13.470	-14.522
ФИНАНСИРАЊЕ НА ДЕФИЦИТ	11.582	13.470	14.522
Прилив	19.689	21.542	23.529
Приходи од приватизација	2.500	1.100	1.100
Странски кредити	7.155	14.024	17.189
Домашно задолжување	6.050	6.010	7.005
Депозити/ Дополнителни извори	3.984	408	-1.765
Одлив	8.107	8.072	9.007
Отплата по странско задолжување	2.271	2.504	2.860
Отплата по домашно задолжување	5.836	5.568	6.147

Буџет на локална власт

Буџетите на единиците на локалната самоуправа, како годишни планови на приходи, други приливи и одобрени средства, во наредниот среднорочен период се повеќе ќе добиваат на значење за успешното управување со јавните финансии.

Со новата економска класификација се овозможи поголема флексибилност при планирањето на буџетските средства за реализација на програмите, се подобри начинот на известување согласно меѓународните стандарди, а се подобри и транспарентноста со воспоставување програми и потпрограми. Извршено е усогласување на формата на буџетот на општините со формата на Буџетот на Република Македонија. Едновремено, носењето на буџетски календар од страна на општините и почитувањето на роковите утврдени со истиот се покажа како позитивна алатка во вкупниот буџетски процес.

Консолидираното управување со јавните финансии и примената на буџетските принципи во финансирањето на единиците на локалната самоуправа, како и зајакнатите финансиски контроли овозможува успешно реализирање на фискалната децентрализација и солидно управување со јавните финансии на локално ниво.

Втората фаза од процесот на фискалната децентрализација отпочна во текот на 2007 година. Од почетокот на 2008 година, финансирањето на пренесените надлежности во 66 општини што ги исполнија условите за премин во фаза на целосна фискална децентрализација се врши со блок дотации. Во овие дотации се содржани и износите на средствата за плати и надоместоци на вработените во локалните јавни установи од областа на образованието (основни и средни училишта), културата (музеи, културни домови, библиотеки и сл.) и социјалната заштита (детски градинки и домови за згрижување стари лица).

Имајќи предвид дека единиците на локална самоуправа во почетниот период од децентрализацијата не може да се задолжуваат, планираните приходи и расходи во буџетите на истите се целосно усогласени. Притоа вкупните приходи и расходи изнесуваа околу 3,0% од БДП во првата фаза од процесот на децентрализација, додека од 2008 година со трансферирање на блок дотациите од централниот буџет, кои ги вклучуваат и платите на вработените од делегираните надлежности на локално ниво, се очекува зголемување на приходите и расходите на локалната власт на ниво од околу 5,3% од БДП.

Изворните приходи на општините се обезбедуваат од локалните даноци и такси кои се утврдуваат од страна на Советот на секоја општина во рамки на утврдениот распон на стапки кои се пропорционални, при што приходите општината ги утврдува самостојно, а за износите на трансферите од централниот буџет се известуваат со буџетскиот циркулар на министерот за финансии. Од 1 јануари 2008 година, дополнителен, односно нов даночен приход на општините е и данокот од имот за деловни згради и деловни простории, односно новина е оданочувањето и на станбените згради во селските населби и ридско планинските. Со Законот за комуналните такси се изврши зголемување на комуналната такса за улично осветлување а со Законот за административни такси и дел на општинските такси се зголемија што ќе придонесе за зголемување на приходите на општините.

Со измените во законите кои го регулираат користењето на јавните национални добра (минерални сировини) на општините им се обезбедува приход од концесии во висина од 40% од утврдениот надоместок за концесии и тоа во случаите кога јавното добро што се експлоатира се наоѓа на територијата на соодветната општина. Во структурата на приходите значително е учеството на приходите од данок на имот и комунални даноци, како и трансферите од централната власт.

Во овој период на расходната страна на Буџетот на локалната власт значајно е учеството на капиталните расходи (околу 43% од вкупните расходи), додека по спроведувањето на втората фаза од децентрализацијата евидентна е изменетата структура на расходите во корист на тековните расходи во кои се вклучени и платите на вработените во образованието, детската и социјалната заштита и културата.

3.1.2. Структурен дефицит

Потенцијален раст и циклична позиција на Република Македонија

Еден од основните параметри кои се користени при проектирањето на основните макроекономски агрегати е и потенцијалниот пораст на Бруто домашниот производ за Република Македонија. За пресметка на потенцијалниот аутпут користени се две методологии. Едната, која припаѓа во групата на статистички пристапи, е Ходрик-Прескот-овата тренд проценка. Според истата, вредноста на трендот (s^*) се проценува со минимизирање на јазот на вистинското домашно производство (s) и трендот и варијабилноста на истото за целиот примерок (T):

$$\text{Min} \sum_{t=0}^T (Y_t - Y_t^*)^2 + \alpha \sum_{t=2}^{T-1} ((Y_{t+1}^* - Y_t^*) - (Y_t^* - Y_{t-1}^*))^2$$

каде што α е параметар за израмнување на временската серија. Според литературата, претпоставка е дека вредноста на параметарот изнесува 30. Притоа, би сакале да нагласиме дека земајќи ги во предвид многубројните структурни пореметувања кои настанаа во изминатиот период, како и екстерните шокови на кои Република Македонија беше изложена, заедно со долгиот период на транзиција (односно на значително опаѓање на економската активност до 1995 година), постои голема веројатност дека Ходрик-Прескот методата за Република Македонија произведува пристрасни резултати.

	2007	2008	2009	2010	2011
БДП	5,9	6,0	5,5	6,5	7,0
Потенцијален раст	5,1	5,7	6,1	6,3	6,5
Аутпут гап	0,8	0,3	-0,6	0,2	0,5

Оценката покажува дека потенцијалниот раст на БДП во периодот 1999 – 2010 година⁷ изнесува 4,1%, така што БДП јазот е позитивен, и изнесува 0,1 процентен поен, со оглед дека актуелниот (и планираниот) економски раст во овој период изнесува 4,2%. Растот на БДП имаше (има) забрзано темпо во 2007 и 2008 година резултирајќи со позитивен економски јаз од 0,8 п.п. и 0,3 п.п. соодветно. Имајќи во предвид дека последиците од глобалната економска криза се очекува најмногу да се ефектуираат во наредната година, истата ќе предизвика остварување пониска стапка на раст на БДП од потенцијалниот во 2009 година за 0,6 п.п.. Поради ваквите движења на економијата над и под трендната патека на растеж, оствареното буџетско салдо не ја покажува вистинската фискална позиција на државата, односно подобро е да се анализира цикличната фискална позиција.

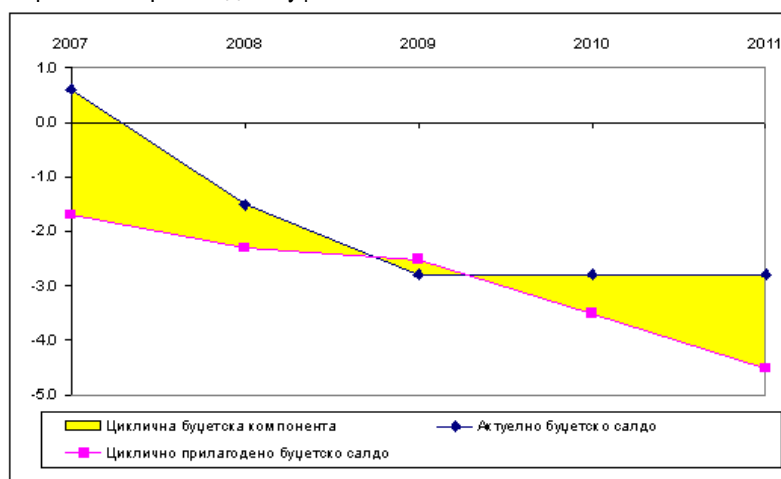
Оттука, ќе пресметаме цикличната компонента на буџетот, односно салдото на буџетот доколку реалниот БДП е на неговата трендна патека на растеж, односно не постои јаз помеѓу остварениот (предвидениот) и потенцијалниот аутпут⁸. Така, ако од актуелното (планираното) буџетско салдо ја тргнеме неговата циклична компонента го добиваме циклично прилагоденото буџетско салдо, односно салдото кое поблиску ги покажува намерите на власта, односно нејзината фискална политика. Имајќи го ова предвид, резултатите кои ги добивме упатуваат на следново: цикличната буџетска компонента е позитивна во 2007 и 2008 година со оглед дека економскиот раст бил/е под потенцијалниот, па така циклично прилагодениот дефицит е повисок од остварениот. Во 2009 година цикличната компонента на буџетот е негативна (-0,3 процентни поени), додека од 2010 година, кога економијата се очекува да расте со повисоки стапки од потенцијалниот економски раст, циклично прилагодениот дефицит ќе го надмине планираниот. Во периодот 2009 – 2011 година е проектиран буџетски дефицит од 2,8% од БДП, што е во рамките на Матришките критериуми (-3% од БДП). Ваквата експанзивна фискална политика, водена преку зголемени капитални инвестиции, се очекува да го поттикне економскиот раст, кој се очекува да биде над потенцијалниот, со тоа водејќи кон циклично прилагоден буџетски дефицит од 4,5% од БДП во 2011 година.

⁷ 2001 година е исклучена поради неекономските случувања

⁸ Макроекономија - Michael Burda, Charles Wyplosz

График: Циклично прилагоден буџет

Извор: Пресметки на Министерство за финансии

Втората методологија за пресметка на потенцијалниот раст претставува структурен пристап. Така, според пристапот функција на производство, кое се базира на функционалната врска помеѓу БДП и капиталот и работната сила, потенцијалниот раст изнесува 4,3%. Имено, во пресметките освен историските податоци користени се и среднорочни проценки за растот на вработеноста и инвестициите. Притоа, Ходрик-Прескот филтерот е применет кај сите компоненти на растот.

3.1.3. Состојба на долгот

Законската регулатива која го регулира задолжувањето на јавниот сектор во Република Македонија е составена од : Законот за јавен долг, Законот за буџети, Законот за финансирање на единиците на локална самоуправа, Стратегијата за управување со јавен долг и Упатството за начин и постапка на задолжување на општините, јавните претпријатија и трговските друштва во целосна или доминантна сопственост на државата, општините, општините во градот Скопје и градот Скопје

Задолжувањето на јавниот сектор може да биде во форма на заем од домашни или странски кредитори или во форма на државни хартии од вредност издадени на домашен или странски пазар.

Носители на јавниот долг согласно Законот за јавен долг се: Владата на Република Македонија, општините, општините во градот Скопје и градот Скопје, јавните претпријатија и трговските друштва кои се во целосна или доминантна сопственост на државата, општините, општините во градот Скопје и градот Скопје и Народна Банка на Република Македонија.

Основни цели во управување со јавниот долг согласно Законот за јавен долг се:

- Стабилно финансирање на потребите на државата со минимални трошоци, на среден и долг рок, како и со прифатливо ниво на ризик и
- Развој и одржување на ефикасен домашен финансиски пазар

При надворешното и домашното задолжување и при издавање на државни гаранции за надворешно и домашно задолжување согласно Законот за јавен долг потребно е добивање на позитивно мислење од Министерството за финансии, а потоа и одобрение од Владата на Република Македонија. Понатаму, доколку се работи за надворешно задолжување и издавање на државна гаранција при надворешно задолжување потребно е усвојување на закон од страна на Парламентот на Република Македонија.

Задолжувањето на единиците на локалната самоуправа е регулирано согласно со Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа и со Законот за градот Скопје. Задолжувањето на општините може да биде краткорочно и долгорочно. Краткорочното задолжување не може да надмине 20% од реализираните оперативни приходи во претходната фискална година. Долгорочното задолжување не смее да надмине 15% од реализираните оперативни приходи во претходната фискална година.

Постапката на задолжувањето е подетално разработена во Упатство за начинот и постапката за задолжување на општините, јавните претпријатија и трговските друштва во целосна или доминантната сопственост на државата, општините, општините во градот Скопје и градот Скопје.

Рамката која ја одредува политиката на задолжување во Република Македонија е среднорочната Стратегија за управување со јавен долг која ја донесува Собранието на Република Македонија.

Со неа е предвидена рамка на надворешно и домашно задолжување од 2008 до 2010 година, како и насоки за подобрување на карактеристиките на должничкото портфолио на Република Македонија.

Во поглед на организационата структура на Секторот за управување со јавен долг, истиот е целосно кадрово екипиран со 11 вработени лица и се состои од следните одделенија:

- Одделение за задолжување и инвестирање (Front Office)
- Одделение за политика на управување со јавен долг и анализа на ризиците (Middle Office)
- Одделение за евиденција, следење и сервисирање на обврските по основ на јавниот долг (Back Office)

Министерството за финансии има склучено договор за фискален агент со Народната Банка на Република Македонија за спроведување на аукциите на државните хартии од вредност и договор со Централниот депозитар на хартии од вредност за запишување, водење и доставување на податоци за имателите на државните хартии од вредност.

Јавен долг на Република Македонија

Вкупниот јавен долг на Република Македонија, според GFS-методологијата, на крајот на септември 2008 година изнесуваше 1.827,7 милиони евра што претставува 28,5% во однос на бруто домашниот производ. Истовремено, долгот на општата влада беше на ниво од 1.337,8 милиони евра, односно 20,8% од БДП, што е значително пониско од нивото поставено во Мастрискиот критериум според кој долгот на општата влада не смее да надмине 60% од БДП. Согласно Фискалната стратегија 2009-2011 година, во следниот период се проектираат поголем буџетски дефицит, а со тоа и зголемување на нивото на јавниот долг. Ова зголемување на долгот пред сè се должи на новите инвестиции во областа на патната и железничката инфраструктура, водоводот и канализацијата, спортските објекти, изградба на социјални станови како и инвестиции во областа на образованието. Исто така во овој период се очекуваат поголеми инвестиции во областа на енергетскиот сектор кои би се реализирале преку задолжување на јавните претпријатија од енергетскиот сектор со издавање на државна гаранција. Овие инвестиции ќе имаат свои импликации врз нивото на јавниот долг и истиот ќе забележи тренд на одредено зголемување во периодот од 2009 до 2011 година за околу 9% поени во однос на БДП. Во портфолиото на вкупниот јавен долг доминира надворешниот долг со околу 57%, а од аспект на валутната композиција, долгот деноминиран во странска валута учествува со 76,7%. Структурата на каматните стапки е врамнотежена, со тоа што 54% од портфолиото на јавниот долг е со фиксни каматни стапки и 46% со променливи каматни стапки (во овој процент влегува и долгот со рок на достасување до 12 месеци, вклучувајќи ги државните записи и благаяничките записи).

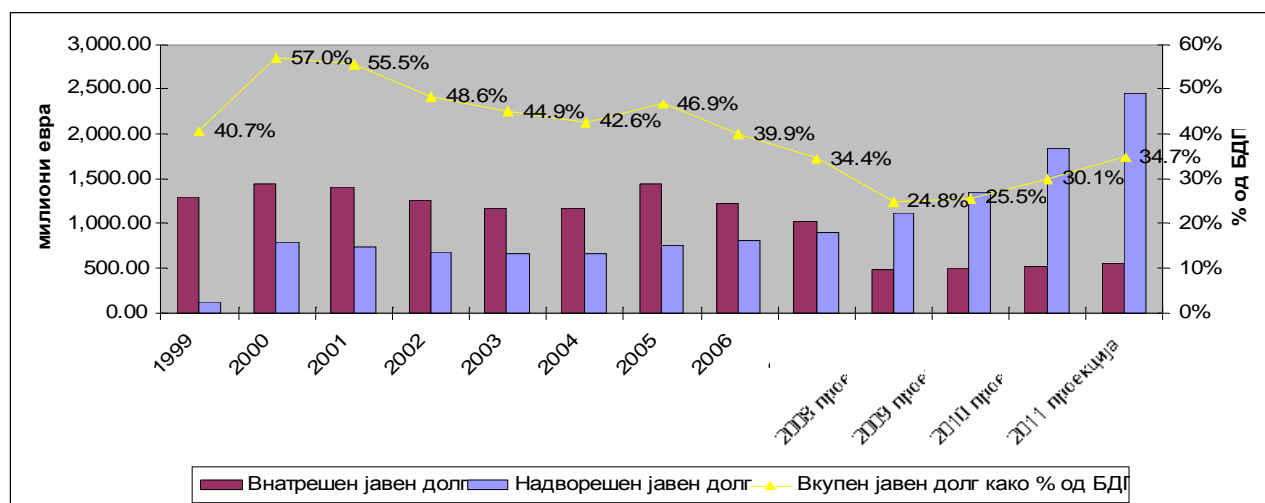
Табела 4: Состојба на вкупен јавен долг

	во милиони евра	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	30.09.2008
НАДВОРЕШЕН ЈАВЕН ДОЛГ		1.289,6	1.427,7	1.397,6	1.267,6	1.178,9	1.178,6	1.441,2	1.223,0	1.027,9	1.045,0
Долг на општа влада		1.024,7	1.153,9	1.191,9	1.089,0	1.005,5	993,2	1.245,4	1.025,2	877,2	886,5
Долг на централна влада (консолидиран)		1.024,7	1.153,9	1.191,9	1.089,0	1.005,5	993,2	1.245,4	1.025,2	877,2	886,5
Долг на централна влада		971,5	1.101,0	1.144,1	1.050,4	972,6	962,3	1.208,0	981,9	841,8	851,9
Јавни фондови		53,2	52,9	47,8	38,6	33,0	30,9	37,4	43,3	35,4	34,6
Општини		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Централна банка		101,2	87,7	80,3	64,7	54,7	46,0	52,7	42,4	0,0	0,0
Јавни претпријатија		163,6	186,2	125,4	114,0	118,7	139,4	143,2	155,4	150,6	158,5
ДОМАШЕН ЈАВЕН ДОЛГ		113,6	791,0	733,3	676,0	665,0	663,9	750,4	806,5	899,9	782,7
Долг на општа влада		79,9	711,7	681,5	626,9	593,6	589,8	603,7	648,4	552,8	451,3
Долг на централна влада		79,9	711,7	681,5	626,9	593,6	589,8	603,5	648,2	552,8	451,3
Општини		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,0	0,0
Централна банка		33,8	79,3	51,8	49,1	71,4	74,1	146,7	155,3	344,3	327,7
Јавни претпријатија*		N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	2,8	2,8	3,7
ВКУПЕН ЈАВЕН ДОЛГ – ГФС		1.403,2	2.218,7	2.130,9	1.943,7	1.843,9	1.842,5	2.191,6	2.029,5	1.927,8	1.827,7
Јавен долг како % од БДП		40,7	57,0	55,5	48,6	44,9	42,6	47,1	40,6	34,4	28,5
Јавен долг како % од просечен извоз		125,6	154,8	165,2	164,7	153,1	136,7	133,6	106,1	74,3	59,8

Извор: Министерство за финансии и НБРМ

**Од Април 2006 година, јавните претпријатија почнаа да ги доставуваат до Министерството за финансии првите извештаи за состојбата на јавниот долг (согласно законот за јавен долг)

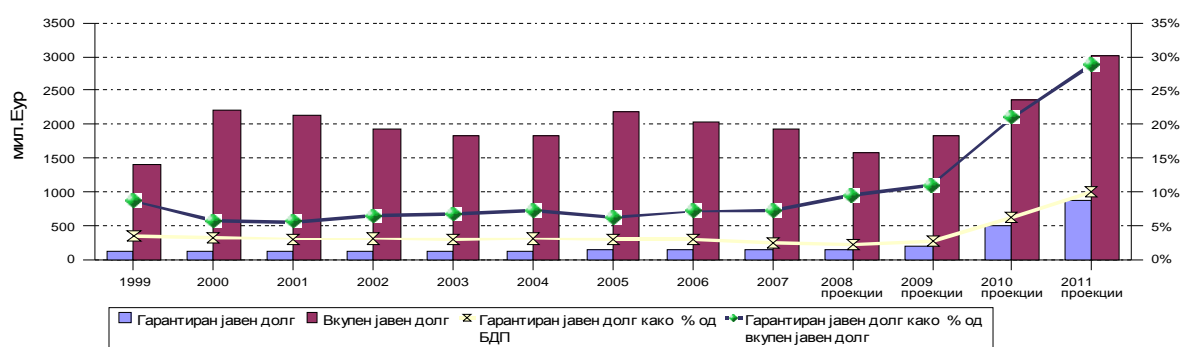
График: Движење на вкупниот јавен долг во однос на БДП

Извор: Министерство за финансии и НБРМ

Како потенцијални обврски за Буџетот на Република Македонија претставуваат издадените државни гаранции, кои заклучно 30 септември 2008 година се во износ од 140,9 милиони евра, што претставува 7,7% од вкупниот јавен долг или само 2,2% од бруто домашниот производ на Република Македонија.

График: Гарантиран јавен долг

Извор: Министерство за финансии и НБРМ

Основни принципи кои се земаат предвид при изготвувањето и спроведувањето на Стратегијата за управување со јавен долг се:

- утврдување на оптимална структура на должничкото портфолио и нејзино усогласување со макроекономската политика на државата;
- усогласување на трошоците на должничкото портфолио со трошоците утврдени во државниот буџет за секоја година поединечно и на среден рок; и
- лимитирање и елиминирање на влијанието на финансиските ризици врз одржливоста на јавниот долг на среден и на долг рок.

Во Стратегијата за управување со јавен долг се утврдува нивото на вкупниот јавен долг во однос на БДП, нивото на гарантираниот долг, максималниот износ на новите задолжувања, ново издадените државни гаранции како и валутната структура на портфолиото на јавниот долг.

Табела 5: Таргети поставени во Стратегијата за управување со јавниот долг на Република Македонија 2008-2010 година и нивно остварување

Таргети	Параметри на портфолиото на јавниот долг заклучно септември 2008 година*	Таргети за периодот 2008 до 2010 година
Однос меѓу вкупниот јавен долг и БДП	23,4%	да не надминува 40%
Однос меѓу долгот на општа влада и БДП	20,8%	да не надминува 35%
Однос меѓу вкупно гарантираниот долг и БДП	2,2%	да не надминува 6%
Однос меѓу долгот во домашна и странска валута	Долг во домашна валута-6,5%	Долг во домашна валута- 9-18% (со девијација од 2% поени)
Учество на евро долгот во надворешниот долг	64,8%	67-70% (со девијација од 3% поени)
Ново задолжување	137,6 мил. евра	530 мил. евра
Новоиздадени гаранции во 2008	11 мил. евра	150 мил. евра

Извор: Министерство за финансии

*При следење на реализацијата на таргетите долгот на НБРМ не е вклучен во пресметките за вкупниот јавен долг, согласно Законот за изменување и дополнување на Законот за јавен долг, во делот што се однесува за Стратегијата.

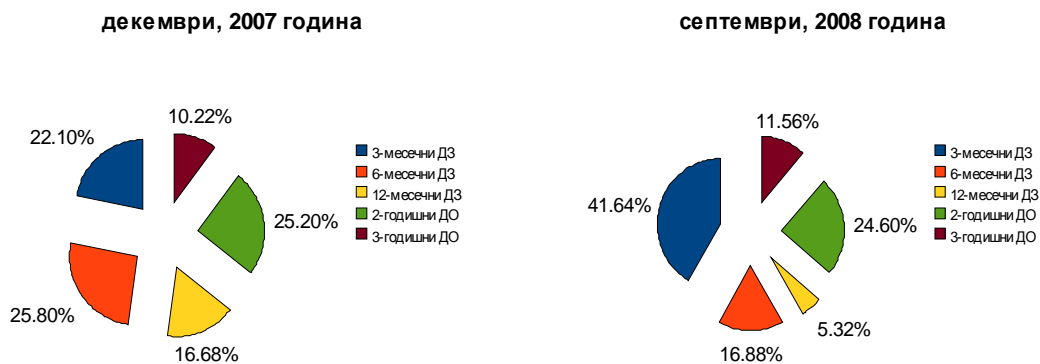
Примарен пазар на државни хартии од вредност

Активностите поврзани со **развојот на пазарот на државни хартии од вредност** започнаа во 2003 година кога Владата ја усвои Стратегијата за развој на пазарот на државни хартии од вредност. Донесувањето на стратегијата претставуваше основа за отпочнување со емисија на континуирани државни хартии од вредност. Министерството за финансии во јануари 2004 година успешно започна со првата емисија на континуирани државни хартии од вредност (3-месечни државни записи) и заклучно со септември 2008 година редовно емитува 3, 6 и 12 месечни државни записи како и 2 и 3 годишни државни обврзници. Во овој период, Министерството за финансии издаде и една 5 годишна државна обврзница која во декември 2006 беше предвреме откупена.

Државните хартии од вредност се деноминирани во денари и се издаваат во дематеријализирана форма.

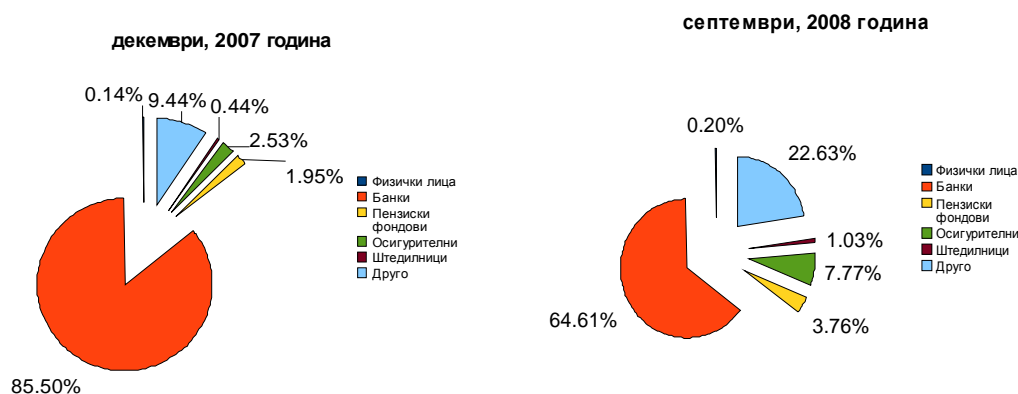
Заклучно со септември, 2008 година, состојбата на недостасани државни хартии од вредност е 4,89 милијарди денари, од кои 3,12 милијарди се однесуваат на државни записи, а останатите 1,77 милијарди се однесуваат на државни обврзници. На графиконите подолу е прикажана состојбата на недостасаните државни хартии од вредност по одделни рочности како и сопственичката структура (декември 2007 и септември 2008 година).

График: Структура на недостасани државни хартии од вредност, по рочности

Извор: Министерство за финансии

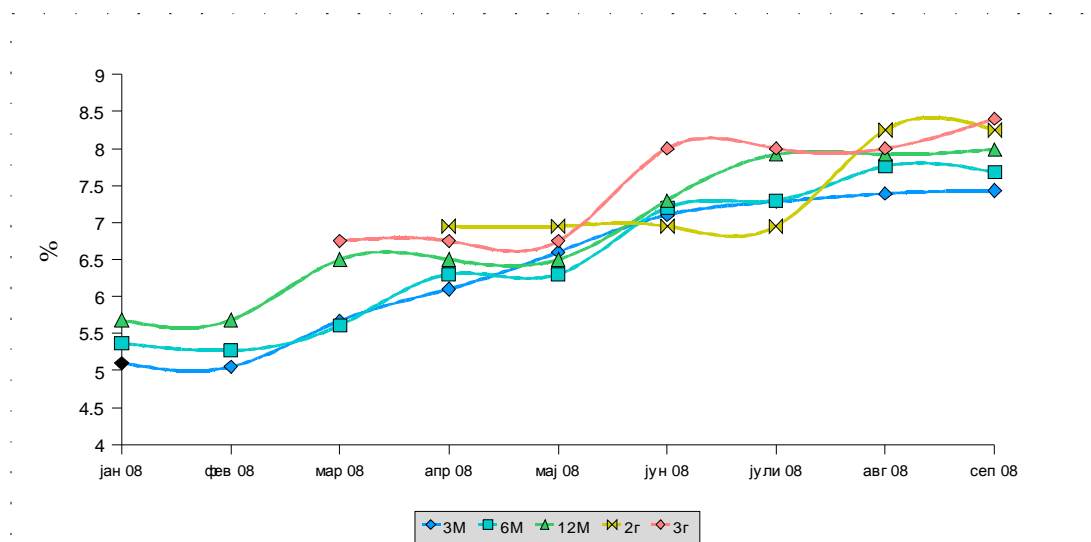
График: Сопственичка структура на недостасани државни хартии од вредност

Извор: Министерство за финансии

Каматните стапки на државните записи од нивното воведување до денес, се одредуваат пазарно, односно тие се детерминирани од понудата и побарувачката на аукциите. На графиконот е прикажан трендот на каматните стапки на државните хартии од вредност по рочност, во периодот од јануари 2008 до септември 2008 година. Од графиконот видно се забележува континуираниот тренд на растење на каматните стапки на државните хартии од вредност кај сите рочности, и во зависност од рочноста каматните стапки се зголемија во просек од 2 до 2,5 процентни поени.

График: Каматни стапки на државните хартии од вредност

Извор: Министерство за финансии

Секундарен пазар на државни хартии од вредност

Постојната регулатива за секундарно тргување во Република Македонија овозможува тргување на сите државни хартии од вредност на Македонска берза А.Д, како и тргување со континуираните државни хартии од вредност на пазарите преку шалтер.

Во април 2005 година, НБРМ во соработка со Министерството за финансии донесе Правила за начинот и постапката за тргување и порамнување на трансакциите со хартии од вредност на пазарот преку шалтер. Со усвојувањето на овој правилник, официјално започна да функционира пазарот преку шалтер (ОТС) за тргување со државните записи, а од јули, 2006 год истиот се надолжни и за тргување со континуираните државни обврзници. Во текот на 2007 година, со цел понатамошно унапредување на пазарите преку шалтер се изврши уште една дополна на Правила за начин и постапка за тргување и порамнување на трансакции со хартии од вредност на пазари преку шалтер (“Службен весник на РМ” бр. 14/07). Народната банка на Република Македонија во соработка со Министерството за финансии, со цел промовирање на тргувањето со државните хартии од вредност на пазарот преку шалтер, направи извесни промени во Правилата за начинот и постапката за тргување и порамнување на трансакции со хартии од вредност на пазари преку шалтер, со што се вовеле задолжително котирање за ДХВ во износ од 1.000.000 денари. Задолжителната котација започна да се применува од 01.03.2007 година за државни записи, а за државни обврзници се вовеле задолжителна котација од 01.09.2007 година.

За тргувањето на пазарот преку шалтер во моментот не постојат трансакциони трошоци. Банките, инволвирани во трансакциите, остваруваат добивка само од разликите помеѓу куповната и продажната цена. Дополнителна предност на овој пазар е што порамнувањето на склучените трансакции се врши во реално време, односно веднаш по склучувањето на трансакцијата. Како резултат од споменатите предности, бројот на трансакции на овој пазар бележи постепено зголемување.

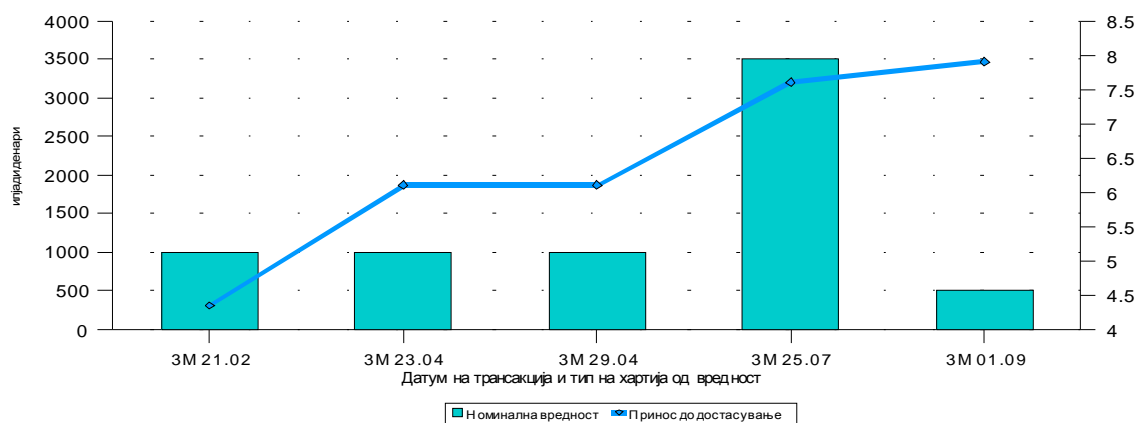
Во текот на 2008 година, паралелно со натамошниот развој на примарниот пазар се развиваше и секундарното тргување на државните хартии од вредност. Тргувањата се реализираат на Македонската берза АД Скопје и на пазарот преку шалтер (ОТС).

На Македонската берза се тргува со структурни (седум емисии на државни обврзници за денационализација, обврзници за старо девизно штедење и обврзници за селективни кредити) и со континуирани државни обврзници. Со цел да се стимулира развојот на пазарот на континуираните ДХВ, почнувајќи од 11.01.2007 година Македонска берза а.д. - Скопје го укина надоместокот за тргување со континуираните државни хартии од вредност.

Во текот на 2008 година се тргуваше со државни обврзници за денационализација како и со обврзници за старо девизно штедење. Вкупниот обем на тргување од јануари до септември 2008 година изнесуваше 11.344.092,00 ЕУР, а беше остварен вкупниот промет на тргување од 596.450.195,00 денари или 9.703.543,00 ЕУР.

Во истиот период, на пазарите преку шалтер се извршени 5 трансакции со државни записи, и ниту една трансакција со државни обврзници. Вкупниот номинален износ на тргување изнесуваше 7.000.000,00 денари.

График: Номинална вредност и принос до достасување на тримесечните државни записи

3.1.4. Буџетски импликации од главните структурни реформи

Економската политика на Владата на Република Македонија е фокусирана на остварување на одржлив економски раст и зголемување на конкурентноста на македонската економија преку креирање на поволна бизнис клима, развој на економија базирана на знаење и интензивирање на инвестициската активност, како на приватниот така и на јавниот сектор.

Во согласност со оваа цел, значителни средства се алоцираат за структурно прилагодување на македонската економија, односно за реформи во бројни области неопходни за подобрување на бизнис климата. Во оваа Прет-пристапна програма детално се објаснуваат структурните реформи кои ги презема Владата на Република Македонија, додека во табелата 10, детално се прикажани и фискалните импликации од бројните реформи. Всушност, фискалните импликации ги претставуваат неопходните средства (буџетски, но и заеми кредити и донации) неопходни за извршување на структурните реформи.

Најзначајна структурна реформа за периодот 2009-2011 година, претставува реформата на социјалните придонеси која е сеопфатна реформа составена од три столба: воведување на концептот бруто плата, интегрирање на наплатата на придонесите во Управата за јавни приходи и намалување на стапките на социјалните придонеси. Нето ефектот од оваа реформа во наредниот период ќе изнесува еден до два проценти од БДП, во форма на загубени приходи.

Значајна реформа во областа на инфраструктурата, претставува и изградбата на аеродромите во Скопје, Охрид и Штип, инвестиција која ќе чини повеќе од 250 милиони евра обезбедени со концесионерство. Со тоа, авио-сообраќајот во Република Македонија ќе може да го задржи веќе започнатиот тренд на силен раст на сообраќајот, а ваквата инвестиција ќе придонесе и за раст во градежништвото во Република Македонија.

Поддршката на земјоделскиот сектор претставува уште една значајна реформа која се спроведува во Република Македонија, при што основна цел е подигнување на квалитетот на производството (согласно европските стандарди) како и подобрување на финансиската состојба на земјоделските производители. Ваквата поддршка на земјоделскиот сектор ќе чини 75 милиони евра во 2009 година и 100 милиони евра во 2010 година.

3.2. Сензитивна анализа

Сензитивна анализа на буџетскиот дефицит

Во ова поглавје, даден е преглед на резултатите од сензитивната анализа на буџетскиот дефицит. Имено, направени се три сценарија кои поаѓаат од променети претпоставки, (различни од среднорочните проекции кои се земени како појдовни во основното сценарио), и го анализираат ефектот, односно промената во буџетскиот дефицит во случај некоја економска варијабла не се движи во предвидената насока според среднорочните проекции.

Земајќи ја во предвид неповолната економска ситуација која во услови на висок степен на глобализација се прелева од една земја на друга со голема брзина, од особено значење е да се направи сензитивна анализа која би ги отсликала последиците доколку некоја економска варијабла тргне во неочекуван правец, со цел да се преземат соодветни мерки да се спречат негативните последици или истите да се минимизираат.

Основното сценарио поаѓа од среднорочните проекции односно, претпоставува раст на БДП од 5,5% во 2009, раст на буџетските приходи од 3,8% и раст на буџетските расходи од 6,7%. Во вакви услови буџетскиот дефицит се проектира на 2,8% од БДП.

Првото сценарио претпоставува забавување на економската активност, поточно претпоставува дека реалниот раст на БДП во 2009 и 2010 година ќе биде преполовен во однос на растот

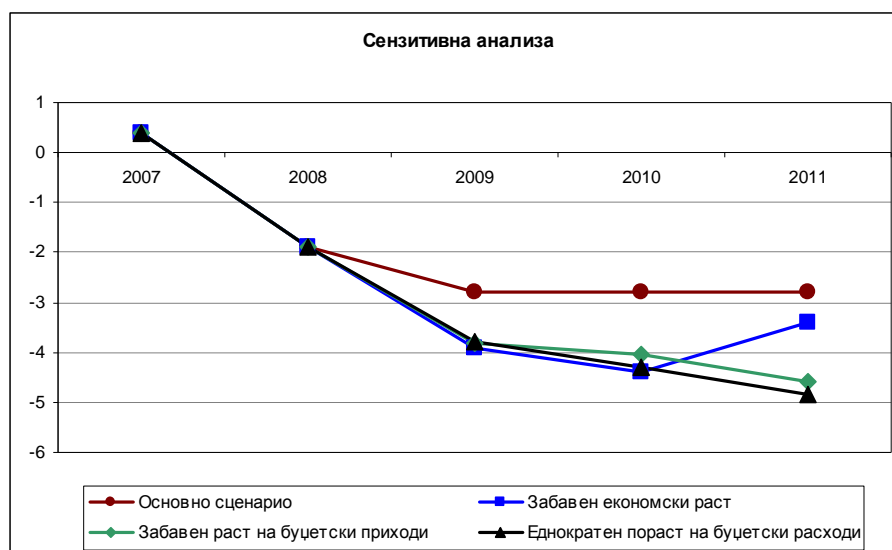
проектиран во среднорочните макроекономски проекции. Резултатите од анализата покажуваат дека во такви услови буџетскиот дефицит за 2009 година би бил за 1,1 процентни поени повисок од проектираниот буџетски дефицит во основното сценарио. Од она што е прикажано во табелата и на графикот се гледа дека во наредната година ситуацијата се влошува, односно буџетскиот дефицит е повисок за 1,6 п.п. во однос на основното сценарио и потоа во 2011 се намалува и ја надминува проекцијата за 0,6 п.п..

Друг случај на анализа поаѓа од претпоставка дека растот на буџетските приходи изнесува само $\frac{1}{4}$ од проектираниот. Последиците од ваквиот негативен шок врз буџетското салдо би се одразиле во повисок буџетски дефицит за 1 п.п. од проектираниот во основното сценарио. Во наредните две години ситуацијата се влошува, односно буџетскиот дефицит продолжува да расте.

Во третото сценарио се претпоставува еднократен шок на страната на буџетските расходи. Имено, станува збор за 2% еднократен пораст во буџетските расходи од проекциите во основното сценарио. Во ова сценарио резултатите упатуваат дека буџетскиот дефицит би се зголемил за речиси 1 п.п. во однос на основното сценарио и продолжува интензивно да се зголемува јазот во наредните години.

Анализата е направена врз основа на хипотетички претпоставки но сепак ги отсликува ефектите врз буџетското салдо кои би можеле да бидат очекувани на среден рок доколку главните претпоставки тргнат во неповолна насока. Резултатите од сензитивната анализа можат да послужат во одредувањето насока на делување доколку настане таква или слична ситуација.

	2007	2008	2009	2010	2011
Основни претпоставки:					
БДП, стапка на реален раст (%)	5.9	6.0	5.5	6.0	7.0
Инфлација (БДП-дефлатор)	7.4	8.0	3.5	2.8	2.8
Буџетски приходи, стапка на раст	15	20.6	3.8	8.0	6.4
Буџетските расходи, стапка на раст	11.5	28.0	7.2	9.6	8.2
Буџетски дефицит :					
Основно сценарио	0.4	-1.9	-2.8	-2.8	-2.8
Забавен економски раст	0.4	-1.9	-3.9	-4.4	-3.4
Забавен раст на буџетски приходи	0.4	-1.9	-3.8	-4.0	-4.6
Еднократен пораст на буџетските расходи	0.4	-1.9	-3.8	-4.3	-4.8

Извор: Пресметки на Министерство за финансии

Сензитивноста на јавниот долг

Со цел испитување на сензитивноста на портфолиото на јавниот долг на Република Македонија на изложеноста на пазарен ризик, односно ризик од промена на каматните стапки и девизните курсеви направена е анализа за влијанието на промената на каматните стапки и девизниот курс врз надворешниот долг на општата влада.

Табела 7: Индекс на каматни трошоци по основ на надворешен јавен долг во Буџетот на Република Македонија при промени на каматните стапки или девизните курсеви

	Основно сценарио	намалување на каматните стапки за 0.5% поени	зголемување на каматните стапки за 0.5% поени	намалување на каматните стапки за 1% поен	зголемување на каматните стапки за 1% поен	аперијација на еврото во однос на другите валути за 10%	депрецијација на еврото во однос на другите валути за 10%
2008	100	94,6	105,4	89,1	110,9	98,9	101,1
2009	100	94,1	105,9	88,1	111,9	99,0	101,0
2010	100	93,4	106,6	86,9	113,1	99,1	100,9
2011	100	93,0	107,0	86,1	113,9	99,1	100,9

Извор: Министерство за финансии

Оваа сензитивна анализа за движењата на каматните трошоци во Буџетот на Република Македонија по основ на надворешен долг се заснова на следните **претпоставки**:

- Со промена на една варијабла сите останати варијабли остануваат непроменети, т.е. *ceteris paribus*.
- При евентуални движења на другите валути во однос на еврото, девизниот курс на денарот во однос на еврото ја задржува стабилната вредност.
- Непостоење на корелација меѓу каматните движења и движењата на девизниот курс.

Како главни заклучоци кои може да се извлечат од оваа анализа можат да се наведат следните:

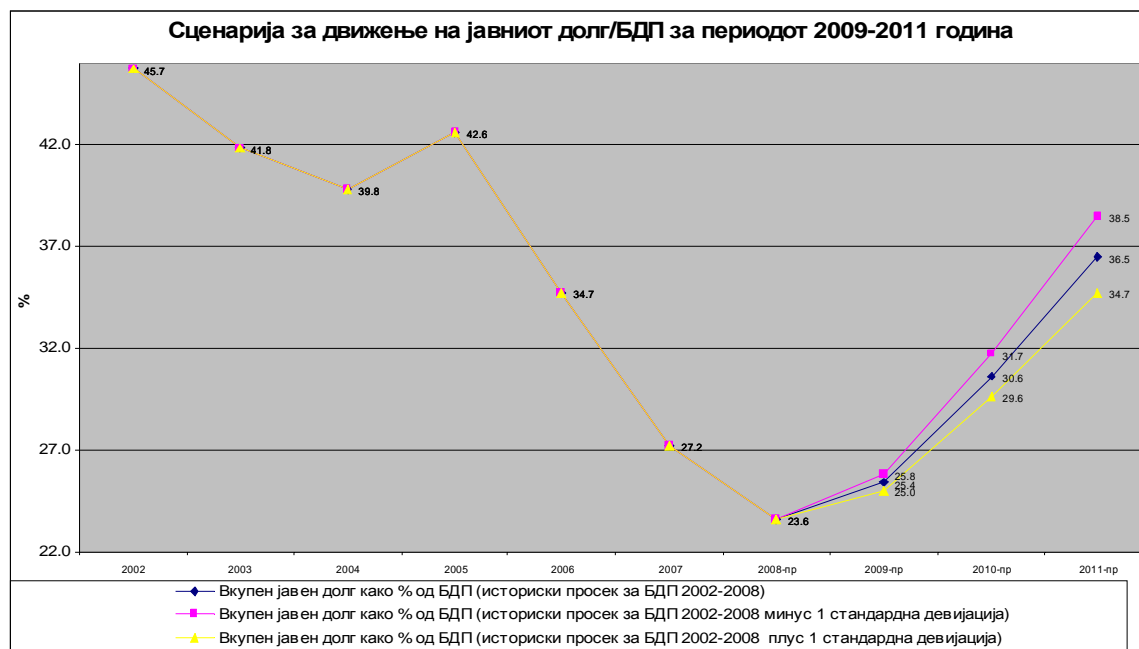
1. Трошоците за сервисирање по основ на надворешниот долг на општата влада се **високо сензитивни** на движењето на каматните стапки. Доколку каматните стапки во 2009 година пораснат/се намалат за само 1 п.п. тоа би предизвикало пораст/намалување на трошоците за сервисирање за 5,1%. Оваа сензитивност може да се објасни како резултат на високата изложеност на должничкото портфолиото на ризикот од промена на каматни стапки, што е последица на релативно високото учество на долгот со променливи каматни стапки.

2. Од презентираниите резултати на сензитивната анализа **не може да се забележи тренд на зголемување или намалување** на сензитивноста на трошоците за сервисирање на промените на каматните стапки. Тоа е резултат на задржувањето на каматната структура на постојното ниво.

3. Идна **аперијација/депрецијација на еврото** во однос на другите валути во портфолиото (американскиот долар, јапонскиот јен и специјалните права за влечење) за 10% ќе предизвика намалување/зголемување на трошоците за сервисирање поради режимот на фиксен девизен курс на домашната валута, денарот, во однос на еврото. Меѓутоа евентуалните неповолни движења на девизните курсеви на другите валути во однос на еврото **нема силно да се почувствуваат врз трошоците за сервисирање** поради фактот што најголемиот дел од надворешниот долг на општата влада е деноминиран во евро валута.

4. Во следните три години учеството на сервисирањето на долгот во евро валута во вкупното сервисирање се намалува од 80,5% во 2009 година, на 73,9%, односно 71% во 2010 и 2011 година. Според тоа, анализата на трошокот на сервисирање за овие три години покажува **зголемување на сензитивноста на промени во девизните курсеви** од 1,2% за 2009 година на 1,4%, односно 1,4% за 2010 и 2011 година.

Имајќи ги во предвид последните случувања со светската финансиска криза и запаѓањето на поголемиот дел од развиените земји во рецесија, постојат предизвици за остварливоста на проектираниот БДП на Република Македонија. Со оглед на фактот што во Стратегијата за управување со јавен долг на Република Македонија е поставен квантитативен таргет за висината на вкупниот јавен долг во однос на БДП, направена е следната анализа за движењето на БДП и ефектите врз овој сооднос.

Во оваа анализа се користени следните претпоставки:

1. Не постои корелација помеѓу БДП и висината на вкупниот јавен долг
2. Во наредниот период БДП ќе ја задржи варијабилноста како и во периодот од кој се изведени заклучоците за средната вредност (4%) и стандардната девијација (1,8%), т.е. 2002-2008 година.

Според резултатите добиени за односот јавен долг/БДП, може да се заклучи дека:

- Постои висока варијабилност на движењето на БДП
- Доколку во наредниот период се реплицира варијабилноста од анализираната временската серија на БДП, не постои опасност од надминување на лимитите поставени во Стратегијата за управување со јавен долг за периодот 2008-2010 година.
- Евентуални поголеми негативни шокови на БДП би предизвикале неодржливост на овој таргет започнувајќи од 2011 година и потоа.

3.3. Квалитет на јавните финансии

Владата на Република Македонија останува конзистентна на својата цел и реформска политика насочена кон квалитетно менаџирање со јавните финансии, вложувајќи при тоа големи напори за подобрување на наплатата на јавните давачки, но водејќи сметка и за нивна ефикасна употреба во проекти за унапредување на македонското општество и достигнување на европските стандарди.

Даночна администрација

Во насока на подобрување на услугите на даночните обврзници, зголемување на ефикасноста на контролата и зголемување на приходите по основ на сите јавни давачки, континуирано и активно

се работи на операционализација на Стратешките цели, дефинирани во Стратешкиот план на УЈП за период 2009 – 2011 година.

Со имплементација на стратешките цели се зајакнуваат административните капацитети на даночната администрација и се прошируваат функциите и надлежностите на истата, со што се обезбедува зголемено ниво на даночните приходи во Буџетот на РМ, подобрување на услугите кон даночните обврзници, развој на човечките ресурси и зајакнување на меѓународната соработка со органите и институциите од членките на ЕУ и земјите надвор од неа.

Проширувањето на функциите и надлежностите се остварува преку воведување на интегриран систем на наплата на социјалните придонеси и даноците. Со ваквиот начин на работа ќе се зголеми ефикасноста и ефективноста во наплатата на приходите и истовремено ќе бидат олеснети и поедноставени процедурите и обврските на даночните обврзници пред органите на државната управа.

Истовремено, со цел децентрализирање на услугите на даночните обврзници и олеснување на комуникацијата даночен службеник-даночен обврзник, се востановија нови организациони ентитети и комуникациони канали кои се лесно достапни и целосно одговараат на потребите за давање на квалитетни и брзи услуги на даночни обврзници. Во тој контекст, во 2008 година се операционализираше втората фаза од Проектот е-услуги за мали и средни даночни обврзници, а паралелно се отпочнати подготовки истите да бидат достапни и за физичките лица.

Воведувањето на системот за Централизирана обработка на податоци доведе до унифицирање на процесуирањето на даночните пријави, при што крајната цел на овој Проект е издавање на сите видови на даночни решенија од едно место.

Во делот од Годишните даночни пријави со упарување на податоците од трети страни се зголеми наплатата на персоналниот данок од доход и едукативно се влијаеше во насока на доброволно плаќање на обврските.

Преземените активности за менаџирање со стариот долг, на краток рок резултираа со зголемена наплата по основ на сите видови на даноци.

Во насока на подобрување на квалитетот на јавните финансии континуирано се врши модернизирање на даночната администрација, а крајната цел е таа да стане ефикасен сервис на даночните обврзници.

Исто така, исклучително важно е да се нагласи дека со спроведената реформа на полето на оданочувањето на платите, односно со неодамнешното воведување на рамниот данок и намалувањето на претходните маргинални стапки (15, 18 и 24%) на 10%, Република Македонија сега спаѓа во групата на земји со најнизок персонален данок на доход. Реформата се покажа како исклучително успешна, при што со пониски даночни стапки се остварија поголеми даночни приходи, односно се зголеми ефективната даночна стапка.

Со цел намалување на даночното оптоварување и намалување на административниот товар на претпријатијата, односно во насока на создавање на потранспарентен систем, со лесно препознатливи трошоци за работна сила, Владата презема структурна реформа на системот која започнува во јануари 2009, а се состои од:

- целосно хармонизирање на основите за плаќање на придонеси и намалување на минималната основа за плаќање на социјални придонеси од 65% на 50%,

- намалување на стапките на социјалните придонеси од 32,0% на 27,9% и понатаму до 22% во 2011 година,

- воведување на концепт на исплата на бруто-плата на работниците со проширена даночна основа (инкорпорирање на надоместоците за храна и превоз), и

- интегрирана наплата на придонесите за социјално осигурување и персоналниот данок на доход во Управата за јавни приходи.

Со усогласување и интегрирање на основите, пресметките и наплатата на социјалните придонеси, ќе се создаде добра основа за поажурно следење и поедноставно контролирање на

плаќањето на придонесите од страна на надлежните институции и рамноправна конкуренција помеѓу економските субјекти.

Намалувањето на минималната основица од која се плаќаат придонесите ќе обезбеди прогресивност на системот на оданочување, наспроти сегашната регресивност и ќе придонесе за намалување на платниот јаз особено кај пониските нивоа на плати. Исто така, пониската минимална основица до одреден степен ќе влијае стимулативно врз работодавачите да ги пријавуваат како вработени и социјално да ги осигуруваат работниците (особено оние во гранките со ниски плати), со што ќе се зголемат даночните приходи по овие основи.

Со промена на пресметката и концептот на исплата на плата, обврзник за плаќање на придонесите за задолжително социјално осигурување е работникот, а работодавачот ќе ги уплатува придонесите во име и за сметка на работникот, при што надоместоците за храна и превоз, ќе станат составен дел на бруто платата и нема да бидат ослободени од плаќање на придонеси за социјално осигурување. Работниците ќе имаат целосен увид во тоа дали е исполнета нивната обврска и ќе имаат поголем интерес да вршат притисок врз работодавачот да ги уплатува придонесите. Платените придонеси ќе бидат прикажани на заверена писмена пресметка за плата.

По воведувањето на концептот на исплата на бруто плата, единствениот трошок на работодавачот е платата на работникот, при што пресметката на плати ќе биде поедноставена, со што се стеснуваат маргините за можна манипулација од страна на работодавачот во насока на избегнување на обврската за плаќање на придонеси, бидејќи обврската за плаќање е врзана со исплата на плата.

Со интегрираната наплата на придонесите за социјално осигурување и персоналниот данок на доход, од страна на Управата за јавни приходи, ќе се овозможи поедноставување и поефтинување на системот, порационално трошење на јавните ресурси (вработените во фондовите и УЈП) подобра централизирана евиденција и намалување на евазијата, што ќе делува во насока на подобрување на квалитетот на јавните финансии.

Јавни набавки

Понатаму, треба да се напомене дека заради усогласување со европската легислатива, Собранието на Република Македонија го донесе Законот за јавните набавки на 6 ноември 2007 година, а истиот започна да се применува од 1 јануари 2008 година. Во меѓувреме и во законски рок беа донесени сите предвидени подзаконски акти, освен Општиот поимник за јавни набавки кој согласно со законот треба да се донесе до крајот на 2008 година. Законот беше оценет од страна на Европската комисија дека е со висок степен на усогласеност со Директивите за јавни набавки и истиот имплементира добри меѓународни практики. Една од новините е и воведувањето на електронските аукции и целосен систем на електронски јавни набавки кои им стојат на располагање на договорните органи.

Искуствата покажуваат дека во изминатиот период на примена на законот, истиот го зајакна системот на јавните набавки преку:

- воведување на нови забрзани постапки и заокружување на електронскиот систем на јавни набавки и електронски аукции,
- имплементација на европските правила и прописи кои произлегуваат од Директивите за јавни набавки на ЕУ, со што е направен напредок во интеграцијата на Република Македонија во ЕУ,
- воведување на добрите меѓународни практики за сите прашања кои не се регулирани со европските прописи за јавни набавки,
- имплементација на нов веб информациски систем за објавување на огласите и известувањата за јавни набавки кој е конзистентен на системот на електронско објавување во Службен весник на ЕУ,

- воведување на прифатливи постапки кои на договорните органи и деловната заедница им овозможуваат намалување на трошоците на постапката.

Децентрализација

Исто така, треба да се истакне ориентираноста на фискалната политика кон целосно спроведување на процесот на децентрализација кој е една од клучните реформи на Владата на Република Македонија, не само за европските интеграциони процеси туку и за развојот на земјата. Република Македонија подолг период спроведува реформи во локалната самоуправа, кои што треба да се финализираат со воспоставување на вистинска фискална децентрализација. Првата фаза отпочна да се спроведува во втората половина на 2005 година со пренесување на надлежностите на општините и потребните ресурси за нивно извршување. Во најрано утврдениот законски рок, две години потоа, стартуваше II- та фаза. Сумирано, врз основа на објективизирани критериуми од страна на Комисијата за оценка на исполнетост на условите, досега над 70% од сите општини се во втора фаза, а се очекува како резултат на сите напори, до крајот на годината над 90% од општините да бидат опфатени со овој процес.

Во овој контекст, значајно беше спроведувањето на Проектот “Поддршка на општините за управување со јавните финансии”, чија цел е подигнување на капацитетот на даночната администрација, управувањето со буџетскиот циклус и сметководството, потоа внатрешната ревизија и финансиското управување и контрола, насочен кон општините кои во периодот на отпочнување на истиот сеуште не беа или не се во втората фаза од фискалната децентрализација.

Развојот на стабилен систем за финансиско управување и контрола и независна внатрешна ревизија е исто така еден од приоритетите на Владата на Република Македонија, во рамките на реформите во областа на управувањето со јавните финансии.

Капитални инвестиции

Од друга страна, фокусот на буџетската потрошувачка ќе биде остварување на подинамичен економски развој и зголемен обем на продуктивни јавни инвестиции. За оваа цел, фискалната политика ќе биде и понатаму порелаксирана во доменот на капиталните инвестиции. Почнувајќи од 2007 година, остварено е зголемување на јавните инвестиции (во 2006 година учеството изнесуваше околу 3,8% од БДП), при што, во 2009 година се очекува да достигне учество од над 6% од БДП, што е во рамките на просекот на новите членки на Европската унија. Во овие рамки, според среднорочната фискална стратегија на Република Македонија и согласно среднорочните проекции за инвестициони вложувања, се предвидува учеството на капиталните расходи во вкупните расходи на основниот Буџет на Република Македонија да бележи пораст од 11,8% во 2007 година на 17,6% во 2009 година. Вложувањата во инфраструктурата се од витално значење за намалување на невработеноста и сиромаштијата, зголемување на конкурентноста на националната економија, повисок економски раст и порамномерен регионален развој во насока на интензивирање на процесот на евроинтеграција на Република Македонија.

Исто така, Владата, сметајќи го јавниот сектор како потенцијален генератор на развојот, се определи за продлабочување и динамизирање на структурните и законските реформи во овој сектор, во насока на комерцијализација и демонополизација, имајќи ги во вид потребите што развојно се наметнуваат со својата приоритетност.

Како еден од стратешките приоритети на Владата на Република Македонија е и инвестирањето во образованието како најсигурен пат за создавање силни индивидуи и силна држава. Глобалната политика и развојна стратегија во образовниот сектор е насочена кон унапредување на основното, средното и високото образование преку изградба, реконструкција и санација на објектите и нивно опремување, компјутеризација на училиштата, со цел подобрување на квалитетот на образованието во согласност со барањата на пазарот на труд и економските потреби.

3.4. Институционални карактеристики на јавните финансии

Сферата на јавните финансии во македонскиот институционално-правен систем е регулирана преку повеќе акти. Главниот акт кој ги поставува генералните одредници за фискалниот сектор е Законот за буџети, додека пак тековно, јавните финансии детално се регулираат преку годишниот Буџет на Република Македонија и донесените уредби, правилници и останати подзаконски акти.

Со цел понатамошно усогласување на законската регулатива од областа на буџетското работење со регулативите на Европската унија, беа предложени измени и дополнувања на претходно донесениот Закон за буџети. Постојниот Закон за буџетите е базиран на повеќето основни цели и начела на управување со буџетот, но преостанува обврската за примена на сите начела на кои се засновани буџетите на земјите членки односно земјите кандидати за членство во Европската унија. За таа цел, со предложените измени и дополнувања на Законот за буџетите во целост се опфаќаат целите и начелата на современиот буџет. Со предлог измените и дополнувањата на Законот за буџетите, исто така, се дефинира соодветна терминологија и се утврдуваат постапки со кои Законот за буџетите станува инструмент кој овозможува повеќегодишно буџетирање односно доследна реализација на развојната цел на буџетот.

Дефинирањето на одредбите со кои се регулира планирањето и извршувањето на буџетите, е извршено согласно Регулјативата (ЕЗ, Евроатом) бр.1605/2002 и 1995/2006 на Советот за финансиската регулатива применлива на општиот Буџет на Европските заедници, со што е дадена законска рамка за примена на основните начела при извршување на буџетите (сеопфатност, специфичност, буџетска рамнотежа, економичност, ефикасност, ефективност, транспарентност и сигурно финансиско управување) односно начелата на кои се засновани буџетите на земјите членки и земјите кандидати за членство во Европската унија. Согласно горенаведеното со овој Закон се предлага и измена во содржината на Буџетот на Република Македонија кој ќе содржи: општ, посебен и развоен дел. Во развојниот дел на буџетот ќе бидат прикажани среднорочни планови за програмите на буџетските корисници наменети за развојни инвестиции одобрени од Владата на Република Македонија.

Со предложениот Закон се воведуваат и измени во буџетскиот процес односно во фазите на подготовка и усогласување на предлог буџетот. Во процесот на подготовка на буџетот се воведува нова фаза-подготвување на планови на програми за развој, кои претставуваат среднорочен приказ на програми кои се наменети за развојни инвестиции и кои ги изготвуваат буџетските корисници на извршната власт и фондовите. Буџетските корисници на извршната власт по добивањето на Циркуларот пристапуваат кон подготовка на предлог план на програми за развој и истиот го доставуваат до Владата на Република Македонија. Владата на Република Македонија одлучува по предлозите на плановите на програми за развој на буџетските корисници на извршната власт и фондовите, во согласност со нејзините стратешки приоритети и изготвува листа на одобрени планови на програми за развој која ја доставува до сите буџетски корисници на извршната власт и фондовите. Одобрениот план на програми за развој, буџетските корисници на извршната власт и фондовите го доставуваат како составен дел на предлогот на буџетското барање до Министерството за финансии.

Новина која се воведува со предложените измени и дополнувања претставува и постапката на преговарање/усогласување на буџетското барање помеѓу раководителот на буџетскиот корисник и Министерството за финансии, како и обврската на министерот за финансии при доставувањето на предлог буџетот на Република Македонија да ја извести Владата на Република Македонија за неусогласените буџетски барања.

Исто така, со Предлог Законот за изменување и дополнување на Законот за буџетите, во делот на Извршувањето на буџетите, имплементирани се неколку суштински измени на постојните одредби од Законот за буџетите, во насока на неопходно усогласување со Европското законодавство како и во насока на потребно допрецизирање и дополнување на постојните законски одредби. Во овој дел извршено е и дополнување на законот, со одредба со која Буџетот на Република Македонија се извршува со посебен закон донесен од Собранието на Република Македонија. Наведеното дополнување е законско нормирање на досегашната пракса, за извршувањето на Буџетот на Република Македонија да се донесува посебен закон. Во одредбите со кои се регулирани функциите на Трезорот, направени се дополнувања со кои се проширува опфатноста на надлежностите на Трезорот и тоа во насока на создавање на законски основ за:

задолжување на сметки во рамки на трезорска главна книга врз основа на договорни овластувања и во случај на исправка на грешка од страна на трезорот, за управување со ликвидноста на сметките во рамки на трезорската главна книга како и запирање со извршување на одредени плаќања на буџетските корисници и единки корисници на централната власт во случај на констатирани нарушувања на финансиската дисциплина и во услови на нарушување на проектираната ликвидност на Трезорската сметка. Овие дополнувања се извршени како резултат на согледувањата во досегашната пракса од основањето на Трезорот (2002 година) и истите се со цел да овозможат поголема ефикасност на истиот.

Во делот на доставувањето на завршната сметка на буџетите, извршена е измена како прецизирање на постојната законска одредба во смисла на регулирање на обврската за доставување на завршната сметка на Буџетот на РМ до Владата на РМ, кон која се приложува извештајот на овластениот државен ревизор за извршената ревизија на основниот буџет. Наведеното прецизирање се предлага од причина што предложената законска одредба е единствено применлива од аспект на обемот и роковите за извршување на ревизијата.

Воедно при подготовката на предлог измените и дополнувањата на Законот за буџетите земени се предвид препораките од Државниот завод за ревизија во насока на воспоставување на поефикасни процедури за управување со буџетските средства.

4. Структурни реформи

4.1. Сектор на претпријатија

4.1.1. Индустриска политика и стратегија

Основните елементи на индустриската политика на Република Македонија се следните:

- Водење на проактивна индустриска политика која ја поттикнува конкурентноста на индустријата базирана на знаење и иновации,
- Реформи во насока на градење на оперативна пазарна економија, во таа смисла постепено хармонизирање и прифаќање на Acquis;
- Завршување на процесот на приватизација и зајакнување на процесот на приватна јавна соработка;
- Водење политики кои поттикнуваат соработка меѓу претпријатијата преку кластери и соработка меѓу бизнисот и науката;
- Поттикнување на процесот на интернационализација на фирмите и институциите;
- Имплементирање мерки за подобрување на деловна клима и стимулирање на порастот на домашните и странски инвестиции;
- Промоција на МСП и развој на претприемништвото.

Во рамки на Министерството за економија во тек е подготовката на национален документ за индустриска политика како интегрирана и сеопфатна политика која ќе води кон зголемување на конкурентноста на економијата. Стратегијата се развива во координација на Меѓуминистерската работна група составена од претставници од повеќе министерства и институции, а во соработка со консултанти и во постојан дијалог со бизнис заедницата и науката. Во процесот на развивање на документот се подготвува и студија за мерење на индикатори за конкурентност, која ќе ги идентификува конкурентноста на економијата и приоритетите за интервенција.

Стратегијата за индустриска политика ќе биде усвоена од Владата во почетокот на 2009 и ќе содржи конкретни мерки и инструменти за зголемување на конкурентноста на економијата со цел постигнување на приоритетите.

Документот кој се однесува за период од 2009 до 2020 година „Индустриска политика на Република Македонија 2009-2020“, како интегративна проактивна политика јасно ги дефинира приоритетите, целите, мерките и инструментите во создавање на конкурентна економија. Во документот се дефинирани неколку области на интервенција преку програми и мерки од разни министерства:

- Зголемување на применливите истражувања, развојот и иновациите со пораст на инвестициите во истражување и развој, со развој на взаемна меѓусекторска соработка помеѓу индустријата, институциите и Владата;
- Зголемување на меѓународната соработка на клучните засегнати страни во процесот на економски развој (претпријатијата, универзитетите и развојните институции), со цел креирање на нови бизниси, учење и развој на ново знаење, зајакнување на меѓународните врски, размена на знаење и искуство, учење од најдобрите практики за подобрување на менаџмент капацитетите и зголемување на продуктивноста (меѓународен менаџмент тренинг);
- Промоција на одржливиот развој преку искористување на природните можности за производство на обновлива и алтернативна енергијата и природните еколошки можности кои постојат во земјата, во насока на производство на производи и услуги со високо-додадена вредност (претварање на еколошките услови во можности за поволен економски развој);
- Зголемување на конкурентноста на македонската индустрија со стимулирање на соработка преку регионално и меѓународно вмрежување на кластерите и други мини-асоцијации на мали претпријатија (користење на бенефитите како: поделба на трошоците, поефикасно истражување на пазарот, поефикасен проток на трудот, капиталот, технологијата, иновациите и информациите);
- Зголемување на приливот на домашните и странските инвестиции за побрз економски развој

Во документот се интегрирани принципите на индустриската политика во ЕУ. Политиката има главно хоризонтален пристап, со посебен секторски пристап преку стратегии и програми за реструктурирање на клучните сектори каде што е неминовно. Сите мерки и инструменти ќе бидат усогласени со државна помош.

Еден од предложените проекти е прифаќање на идејата и поддршка на компаниите за активно делување во кластери, согледувајќи ја користа од здружување и создавање мрежа на кластери. Активностите поврзани со иницирање и поддршка на кластери се интензивирани и се координираат од Министерството за економија, со формирање на нова асоцијација на кластери за зголемување на конкурентноста на некои сектори. До сега се иницирани формирање на повеќе кластери. Врз основа на анализа на процесот на кластеринг во Република Македонија во тек е подготовка на четиригодишна програма за поддршка на кластерските здруженија.

Освен проектот на кластери, во рамки на вертикалниот аспект на индустриската политика, подготвени се неколку стратегии за развој на одделни сектори (како текстил, челик, туризам).

Во рамки на Секторот за индустрија во Министерството за економија, подготвена е Стратегија за развој на текстилната индустрија и Акционен план за ревитализација на текстилната индустрија. Овој документ треба да го стимулира развојот на текстилната индустрија во идниот период преку нејзино реструктурирање кон производи со повисок профит, со сопствен бренд, полка напуштајќи ја сегашната ниско профитна работа базирана на лон систем.

Во рамки на челичната индустрија, е подготвена и се имплементира Националната стратегија за реструктурирање на челичната индустрија подготвена како обврска од Протокол 2 од ССА. Стратешката цел на Националната стратегија за реструктурирање е создавање услови каде компаниите од челичната индустрија можат да постигнат максимална профитабилност и да ги намалат трошоците за што беа подготвени индивидуални деловни планови за секоја компанија. Во 2007 беше објавен првиот Билтен за челичната индустрија, а во декември 2008 ќе се објави вториот.

4.1.2. Претприемништво и мали и средни претпријатија

Малите и средни претпријатија (МСП) се доминантен тип на претпријатија во македонската економија. Во 2007 година, 99,8% од сите претпријатија се мали или средни претпријатија. Гледано наназад, особено од 2003 година, секторот на МСП успешно се развива. Бројот на активни МСП (правни лица) се зголеми за 72% (од 37.000 во 2002 година на 50.965 во 2007

година), што претставува просечно годишно зголемување за повеќе од 2.300 МСП. Во однос на бројот на МСП на 1.000 жители, тој се зголемил од 19 на 25. Како резултат на тоа, вработувањето се зголемило за 51% од 110.000 (во 2002 година) на 214.471 вработени (во 2007 година).

Табела 8: Учество на МСП во националната економија во однос на бројот на вработените, претпријатијата и бруто додадената вредност

	Број на вработени			Број на активни претпријатија			- структура во % - Бруто додадена вредност		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2004	2005	2006
Мали	54,4	58,8	64,2	98,8	98,9	99,0	51,6	52,3	53,3
Средни	21,3	18,9	12,0	1,0	0,9	0,8	20,3	11,5	12,0
Вкупно МСП	75,7	79,6	77,8	99,8	99,8	99,8	72,9	63,8	65,3
Големи	24,3	20,4	22,2	0,2	0,2	0,2	28,1	36,2	34,7
Вкупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Извор: Централен регистар

Врз основа на Четиригодишната програма Владата усвои и **Програма за развој на претприемништвото, конкурентноста и иновативноста на малите и средни претпријатија во 2008 година**. во која се дадени намените на средствата за поддршка на претприемништвото обезбедени од буџетот на РМ за 2008 година.

Поддршката на развојот на МСП секторот во 2008 година беше насочена кон поефикасно работење на претпријатијата и поддршка на јакнењето на конкурентноста и иновативноста преку:

- Зајакнување на институционалната инфраструктура со финансирање на активностите на Агенцијата за поддршка на претприемништвото на Република Македонија (АППРМ), кофинансирање на трошоците за основање на 12 нови бизнис центри, обсерваторија за МСП, форум за МСП, инфо пулт-проектот во соработка со регионалните центри за деловна поддршка, кофинансирање на Европскиот информативен и иновативен центар во Македонија ЕИИЦМ – Enterprise Europe Network и кофинансирање на Фондот за развој на човечки ресурси (ФРЧР).

- Подобрување на деловното окружување и пристапот до финансии за МСП (Донесен е Закон за кредитно биро); реализирани се обуки за алтернативни начини на финансирање,

- Подобрување на конкурентноста и иновативноста на МСП со: кофинансирање на кластерите, кофинансирање на нови бизнис инкубатори, кофинансирање на трошоци на регионалните центри за проекти од нефинансиска поддршка на МСП, ваучерскиот систем за советување, претприемачки награди, претприемничко обазование, ЕУ ден на претприемачите, подигање на свеста за ИКТ, кампања за воведување на стандарди за квалитет, научно-иновативно поврзување, меѓународна научна соработка и подигање на свеста за права на интелектуална сопственост.

Во 2008 година заврши со реализација третата фаза од проектот-Фонд за развој на човечките ресурси во претпријатијата која започна да се реализира во јануари 2007. Истата година реализирани се повеќе видови на работилници и обуки од следниве компоненти: претпријатија, национални тренери, вмрежување, поддршка на ФРЧР. Вкупно во досегашната реализација на овој проект со разни типови на обуки и тренинзи се опфатени околу 300 менаџери од 100 македонски компании.

Преку ФРЧР основани се 5 менаџерски клуба преку кои Фондот промовира најдобри практики и размена на искуства меѓу менаџерите, како составен дел на активностите на групите за размена на искуства (клуб на менаџери), и ги подобрува услугите на консултантите преку нивна обука и усовршување.

АППРМ во 2008 година беше активно вклучена во реализацијата на оперативните насоки (проверка, оценување и рангирање на мини бизнис планови) за спроведување на активните

политики за вработување за 2008 година, Проект на Владата на РМ – поддршка за самовработување со кредитирање.

Исто така, во текот на 2008 АППРМ продолжи со активното учество во реализацијата на Проектот на Владата на РМ - Поддршка за самовработување со грант, при што се селектирани **500** невработени лица и **107** невработени лица кои неформално имаат бизнис а кој ќе биде регистриран.

Исто така отворени се и 3 нови деловни инкубатори покрај постојните 7 и тоа: во Скопје за ИТ компаниите, еден на машинскиот факултет во Скопје и Бизнис Start up центар во Битола каде е сместен инкубаторот (со поддршка на холандската Влада).

Преку годишната Програма за развој на претприемништвото, конкурентноста и иновативноста на МСП се кофинансираат дел од трошоците за нивното тековно работење согласно нивните годишни програми.

Среднорочни цели 2009-2011

Среднорочните цели што се однесуваат за поддршка на развојот на МСП секторот кои треба да придонесат за уште поефикасно работење на претпријатијата и создавање на конкурентност се дефинирани во ревидираната *Национална стратегија за развој на мали и средни претпријатија во Република Македонија 2002-2013* како и во *Програмата за развој на претприемништвото, конкурентноста и иновативноста на малите и средни претпријатија 2007-2010*. Како резултат на реализирање на овие активности предвидени во стратегијата се очекува зголемување на бројот на мали и средни претпријатија за околу 4-5%, како и зголемување на бројот на работни места за 4% просечно годишно, во планираниот период 2009-2010 година.

4.1.3. Туризам и угостителство

Туризмот и угостителството во Република Македонија учествува во Бруто-домашниот производ со 2 процентни поени, но со тенденција на зголемување на придонесот. Туристичкиот промет во изминатиот период се зголемува, од што може да се заклучи дека Република Македонија станува атрактивна туристичка дестинација.

Табела 9: Број на туристи и ноќевања во Република Македонија (извор: ДЗС)

	2004	2005	2006	2007	2007-2006%
1. Број на туристи					
вкупно	465 015	509 706	499 473	536 212	107,3%
домашни	299 709	312 490	297 116	306 132	103%
странски	165 306	197 216	202 357	230 080	113,7%
Учество во вкупниот број во %					
вкупно	100.0	100.0	100.0	100.0	
домашни	64.4	61.3	59.5	57.1	
странски	35.6	38.7	40.5	42.9	
2. Број на ноќевања					
вкупно	1 865 434	1 970 041	1 917 395	2 019 712	105,3%
домашни	1 504 845	1 527 053	1 474 550	1 501 624	101,8%
странски	360 589	442 988	442 845	518 088	117%
Учество во вкупниот број во %					
вкупно	100.0	100.0	100		
домашни	80.7	77.5	76.9	74.3	
странски	19.3	22.5	23.1	25.7	

Од дадените статистички податоци може да се забележи дека вкупниот промет во туризмот е во пораст со исклучок на 2006 година кога бележи мал пад. Индексот на пораст на вкупниот промет по туристи, изразен во проценти за 2007 година во однос на 2006 година бележи пораст за 7,3%, во домашниот промет за 3%, а во странскиот промет за 13,7%. И вкупните ноќевања бележат пораст во 2007 година од 5,3% во однос на 2006 година. Домашните ноќевања бележат пораст од 1,8%, додека странските ноќевања од 17%. Континуирано по години, учеството на бројот на странски туристи и ноќевања во вкупниот број туристи и ноќевања бележи постојан пораст од околу 3,5%, а за разлика од него бележиме тренд на намалување на учеството на бројот на домашни туристи и ноќевања во вкупниот број туристи и ноќевања секоја година од околу 2%.

Табела 10: Странски туристи

	2004	2005	2006	2007	индекс 07/06
ЕУ земји	69 498	79 897	54 185	65 914	121.6
соседни земји	56 379	73 477	102 652	109 753	106.9
останати ЕУ земји	20 635	27 953	20 708	25 982	125.4
останати свет	18 794	15 889	24 812	28 431	114.6
ВКУПНО	165 306	197 216	202 357	230 080	113.7

Извор: Државен завод за статистика

Табела 11: Ноќевања на странски туристи

	2004	2005	2006	2007	индекс 07/06
ЕУ земји	152 034	190 200	121 591	142 411	117.1
соседни земји	114 794	154 590	217 328	252 511	116.2
останати ЕУ земји	42 562	54 114	46 859	56 590	120.8
останати свет	51 199	44 084	57 067	66 576	116.7
ВКУПНО	360 589	442 988	442 845	518 088	117.0

Извор: Државен завод за статистика

Република Македонија како интересен туристички пазар е прифатлив за голем број на странски туристи кои доаѓаат од разни региони во светот. Од дадените статистички податоци, најголем број на туристи доаѓаат од ЕУ земјите (вклучени се и земјите кои влегоа во ЕУ во 2004 година) и од соседните земји. Секоја година расте бројот на странски туристи, при што најголем пораст бележиме во 2007 година од 13%, додека тој пораст по структура е најголем кај туристите кои доаѓаат и ноќеваат од соседните држави и од ЕУ. Може да се каже дека најголем потенцијален туристички пазар за Република Македонија е европскиот и пазарите на земјите од соседството.

Табела 12: Број на вработени во туризмот и угостителството/вкупно вработени во економијата (во %)

	2004	2005	2006	2007	2010 П
55. Хотели и ресторани	3.0	3.0	3.1	3.2	4.0
66.3 Дејност на патнички агенции и туроператори	0.1	0.2	0.2	0.2	0.4

Извор: Државен завод за статистика

Табела 13: Девизен прилив од туризмот (во долари)

	2004	2005	2006	2007	2010 П
Туризам нето	17.340.000	24.250.000	58.450.000	84.250.000	120.000.000
Прилив	71.810.000	83.900.000	129.170.000	185.840.000	220.000.000
Одлив	54.470.000	59.650.000	70.720.000	101.600.00	100.000.000

Извор: Народна банка на РМ

Преку туризмот и угостителството во последните три години е остварен позитивен девизен прилив од 84 милиони долари, а предвидувањата се дека остварениот девизен прилив во 2010 година ќе достигне 120 милиони долари.

Табела 14: Инвестиции во туризмот (во евра)

	2003	2004	2005	2006	2007
Хотели и ресторани	9.798.153	2.255.036	3.864.545	11.918.290	13.288.805

Извор: Народна банка на РМ

Последните неколку години се подобрува вкупното инвестирање во оваа област, при што најголеми инвестиции се остварени во 2007 година од 13.288.805 евра, а вкупните инвестиции за овие пет години изнесуваат 41.124.829 евра. Тоа се инвестиции првенствено во изградба на хотели, фамилијарни хотели и приватни апартмани, како и во обновување и модернизирање на постоечките хотели и апартмани.

Во 2004 година беа донесени два нови Закони кои ги регулираат овие дејности и тоа Законот за туристичка дејност и Законот за угостителска дејност. Двата закони во целост се усогласени со европското законодавство (Директивата на ЕУ 90/314) а беа изработени во техничка соработка со интернационални експерти од Франција. Во 2008 година се изврши изменување и дополнување на Законот за туристичка дејност и Законот за угостителска дејност во делот на надзорот и прекршочните казни и во делот на заштита на потрошувачите. Министерството за економија ги подготви прописите и актите кои произлегуваат од нив како што се подзаконските акти: Правилник за минимално технички услови за вршење на угостителската дејност; Правилник за минимално технички услови на објектите за вршење на туристичка дејност, Правилник за услови за категоризација на објектите за вршење на угостителска и повеќе правилници за обрасци кои се предвидуваат за водење евиденција согласно овие закони. Во 2007 година отпочна и процес на донесување на Национална стратегија за развој на туризмот за среднорочен период од 5 години 2009-2013 година, со која ќе се зацртаат основните параметри и акциони планови за развој на туризмот во државата со визија за развој на туризмот и угостителството за наредните 20 години. Нејзиното усвојување од страна на Владата на Република Македонија ќе биде во 2009 година.

Република Македонија преку Годишните програми за макроекономски развој и Годишните програми за развој на туризмот, а во согласност со промените на светскиот туристички пазар, ги дефинира следните стратешки задачи за развој на туризмот и угостителството:

- Зголемување на сместувачките капацитети и туристичката инфраструктура
- Подобрување на квалитетот на услугите
- Зголемена промоција на туризмот како препознатлива туристичка дестинација
- Формирање на Агенција за промоција и поддршка на туризмот
- Имплементација на Националната стратегијата за развој на туризмот
- Принципи на одржлив развој
- Заштита на животната и туристичката околина
- Подобрување на состојбата на одбраните туристички локалитети
- Развој на нови видови на туристички производи:
  - а) развој на рурален туризам
  - б) развој на културен туризам
  - в) развој на здравствен туризам
  - г) развој на конференциски туризам

4.2. Финансиски сектор

4.2.1. Банкарски систем

Банкарскиот систем на Република Македонија го сочинуваат 18 банки и 11 штедилници (состојба на 30.06.2008 година), што е за една штедилница помалку во споредба со крајот на 2007 година. Улогата на штедилниците за вкупниот банкарски систем и натаму е маргинална⁹.

Релативно високата концентрација, особено во доменот на работење со населението, остана една од основните карактеристики на банкарскиот систем на Република Македонија. И покрај трендот на пазарна консолидација присутен во изминатите неколку години, во банкарскиот систем на Република Македонија сеуште постои простор за понатамошно окрупнување и зголемување на активностите. Ова би требало да делува кон зголемување на улогата на банките како финансиски интермедијатори, како и подобрување на понудата и квалитетот на услугите. Улогата на банкарскиот сектор како финансиски посредник континуирано јакне, пред се како резултат на повисоката стапка на раст на активата на банките во однос на годишната стапка на пораст на БДП. На 30.06.2008 година нивото на финансиското посредување на банкарскиот систем, мерено како сооднос на вкупната актива, бруто кредитите и вкупните депозити со БДП достигна 70,3%, 43,5% и 51,5%, соодветно (30.06.2007 година: 64%, 33,8% и 46,7%, соодветно).

Доминантни сопственици на банките во Република Македонија, со учество од близу 63% во сопственичката структура на обичните акции (состојба 30.06.2008 година) се финансиските институции. Ова учество претставува пораст за 2,2 процентни поени за период од само 6 месеци и се должи на преземањето на една мала банка од страна на странска финансиска институција. Заклучно со крајот на вториот квартал на 2008 година, 6 банки од Република Македонија се подружници на странски банки.

Учеството на странскиот капитал во сопственичката структура на банкарскиот систем континуирано расте, иако тој забележа позабавена динамика во првата половина на 2008 година. На крајот на јуни 2008 година, учеството на странскиот капитал во вкупниот акционерски капитал на банките изнесува 71,3% (полугодишен пораст од 2,2 процентни поени). Бројот на банки во доминантна сопственост на странски акционери се зголеми од 11 на 13. Учеството на активата на банките во доминантна сопственост на странски капитал во вкупната актива на банкарскиот систем на Република Македонија изнесува безмалку 90%. Значењето на странските акционери за банкарскиот систем на Република Македонија, дополнително ќе се зголеми и со реализацијата на најавеното преземање на две банки од страна на старешки инвеститори од странство во втората половина од 2008 година.

Активата на банкарскиот систем континуирано расте и на 30.06.2008 година достигна 241.088 милиони денари. Во текот на 2008 година се забележува позабавена динамика на растот на активата (полугодишна стапка на раст од 7,8%) во однос на истиот период во 2007 година (полугодишна стапка на раст од 14,3%).

Депозитите на нефинансиските лица останаа главниот двигател на растот на активата. Полугодишната стапка на раст на депозитите за првата половина на 2008 година изнесува 10,2%. И растот на депозитите забележува одредено успорување, што може да се забележи и од споредбата со полугодишната стапка на раст за јуни 2007 година од 17,8%. Вкупните депозити од нефинансиски лица на 30.06.2008 година изнесуваат 176.798 милиони денари. Токму домашните депозити на нефинансиските лица претставуваат главниот извор од каде банките ги финансираат своите активности. Задолжувањето кон странство е главно преку банките "мајки" или веќе познати кредитни линии, при што учеството на девизните позајмици и депозити од странски банки изнесува околу 8% во вкупните обврски на банкарскиот систем.

⁹ На 30.06.2008 година, учеството на штедилниците во вкупната актива на банкарскиот систем, вкупните кредити на нефинансиски лица и во вкупните депозити на населението изнесува 1,4%, 2% и 0,7%, соодветно.

Наспроти забавената динамика на раст на активата и депозитите, кредитите и натаму бележат забрзан раст. Овој пораст за првото полугодие на 2008 година изнесува 19,5% (17% за истиот период минатата година). На годишна основа (јуни 2008/јуни 2007 година) порастот на кредитите изнесува 42%. Ваквите движења на активата, кредитите и депозитите на банкарскиот систем покажуваат дека кредитниот раст се финансира не само од зголемениот депозитен потенцијал, туку и од трансформација на активата (со релативно повисока ликвидност, како хартиите од вредност и пласманите кај странски банки) во кредити. Вкупните кредити на нефинансиски лица на 30.06.2008 година изнесуваат 149.254 милиони денари.

Интензивниот раст на кредитната активност на банките, особено кон населението, во услови на глобално зголемување на цените на енергентите и храната, влијаеше во насока на зголемување на макроекономските ризици во домашната економија, претставени преку зголемената стапка на инфлација и растот на трговскиот дефицит. Во насока на нивно ублажување и одржување на монетарната и на финансиската стабилност, во првата половина на 2008 година, НБРМ направи одредени промени во поставеноста на инструментите на монетарната политика и презеде одредени мерки од макропрудентен карактер. Имено, во вториот квартал на 2008 година реализирано е заострување на третманот на побарувањата врз основа на кредитни картички и негативни салда по тековни сметки при пресметка на коефициентот на адекватност на капиталот. Овие мерки првенствено беа насочени кон успорување на кредитниот раст кон секторот население, чии први видливи ефекти се очекуваат во втората половина на 2008 година¹⁰.

Учеството на кредитите на населението во вкупните кредити на нефинансиски лица изнесува 39,5% (полугодишен пораст за речиси 1 процентен поен). И покрај полугодишното намалување на учеството на кредитите на претпријатијата за 0,8 процентни поени, тие ја задржаа доминантната позиција во вкупните кредити на нефинансиски лица, со учество од 60%. На 30.06.2008 година, близу 55% од кредитите на нефинансиски лица се со валутна компонента (во девизи или во денари со девизна клаузула). Според рочната структура на кредитите доминираат долгорочните кредити, со учество во вкупните кредити од 61%.

Квалитетот на изложеноста на кредитен ризик континуирано се подобрува. Ова во голем дел е резултат на интензивниот раст на кредитната активност во последните неколку години. Сепак, во одредени сегменти на кредитното портфолио се забележуваат знаци на ослабување на квалитетот и зголемување на степенот на ризичност. Учеството на нефункционалните кредити во вкупната изложеност на кредитен ризик на 30.06.2008 година изнесува 4,1% што е непроменето во однос на крајот на 2007 година. Но, апсолутниот износ на нефункционални кредити расте за 839 милиони денари или за 8,8%, за разлика од 2007 година кога апсолутниот износ на нефункционални кредити на годишна основа се намали за 784 милиони денари (полугодишниот пораст на крајот на јуни 2007 година изнесуваше 399 милиони денари). Најголем "придонес" кон овој пораст дадоа кредитите на население. Учеството на изложеноста класифицирана во категориите на ризик В, Г и Д во вкупната изложеност на кредитен ризик, на 30.06.2008 година изнесува 5,5%. Иако ова учество значи намалување за 0,2 процентни поени во однос на крајот на 2007 година, сепак апсолутниот износ и на изложеноста класифицирана во категориите В, Г и Д расте, и тоа за 458 милиони денари или за 3,4% на полугодишно ниво. За споредба, во 2007 година, изложеноста на кредитен ризик класифицирана во категориите на ризик В, Г и Д се намали за 6 милиони денари на годишна основа (во првото полугодие на 2007 година оваа изложеност се зголеми за 99 милиони денари).

Од битно значаење е податокот дека најголемиот дел од кредитите на банките се структурирани со ануитетска отплата, што овозможува навремено идентификување на можните проблеми во отплатата.

---

¹⁰ Согласно со последната Анкета за кредитната активност, банките, за третиот квартал од 2008 година, очекуваат заострување на условите за одобрување на потрошувачките кредити на населението, а не очекуваат поголеми промени во условите за одобрување на станбените кредити и во условите за кредитирање на претпријатијата. Покрај тоа, во вториот квартал на 2008 година, банките не ги променија условите за одобрување потрошувачки кредити, за разлика од претходните квартали кога континуирано се вршеше релаксирање на условите за одобрување на овој вид кредити.

На 30.06.2008 година банкарскиот систем на Република Македонија оствари добивка од 2,5 милијарди денари, што е за 0,3 милијарди денари помалку во однос на периодот јануари-јуни 2007 година. Главен придонес за профитабилното работење на банките даваат приходите од редовните банкарски активности. Во првото полугодие на 2008 година, дел од показателите за оперативната ефикасност на банкарскиот систем бележат влошување, што произлегува од подинамичниот годишен пораст на оперативните трошоци, отколку порастот на приходните категории. На 30.06.2008 година, РОА изнесува 2,2% (30.06.2007: 2,4% и 31.12.2007: 1,8%), а РОЕ 19,1% (30.06.2007: 18,3% и 31.12.2007: 15,2%).

И во 2008 година продолжи трендот на стеснување на каматниот распон меѓу пондерираниите активни и пасивни каматни стапки (interest rate spread). Тоа особено беше предизвикано од зголемувањето на каматните стапки на депозитите и од намалувањето на каматните стапки на кредитите. На крајот на јуни 2008 година, каматниот распон изнесува: 5,9 процентни поени меѓу девизните каматни стапки, 4,1 процентен поен меѓу денарските каматни стапки и 4,6 процентни поени за оние со девизна клаузула.

Банките одржуваат задоволителна ликвидност, со континуиран растечки тренд на ликвидната, а особено на високоликвидната актива. Сепак, во првото полугодие на 2008 година, се забележува одредено намалување кај дел од показателите за ликвидноста, кое во најголем дел се должи на поместувањата во структурата на билансите на банките, но и позасилениот раст на останатите билансни категории. Учеството на ликвидната актива во вкупната актива на банкарскиот систем, на 30.06.2008 година изнесува 29,9% што е видливо пониско од учеството во истиот период претходната година, кога изнесувало 36,3%. Намалувањето на учеството на високоликвидната актива во вкупната актива (кое изнесува 18,1%) во споредба со јуни 2007 година е поблаго и изнесува 0,7 процентни поени.

Стапката на адекватност на капиталот на банкарскиот систем и покрај надолниот тренд, и натаму е висока и на крајот на јуни 2008 година изнесува 15,6 %. Притоа, постојната капитална позиција на банките во целост ги покрива идентификуваните ризици на банките.

Изложеноста на валутниот ризик на банките е главно во пропишаните рамки. Изложеноста на останатите пазарни ризици е минимална, портфолиото на банките за тргување е минимално и тоа главно се состои од домашни државни хартии од вредност. Со користење на одредени заштитни клаузули, банките вршат пренесување на курсниот ризик¹¹ и ризикот од промена на каматните стапки¹² врз крајните корисници, трансформирајќи ги овие ризици во индиректен кредитен ризик.

Глобалната финансиска криза, којашто ги потресува развиените економии, нема директни последици врз домашната економија и финансискиот систем. Релативно малиот степен на интеграција на финансискиот систем на Република Македонија во глобалните финансиски текови, претежната ориентираност кон работењето со домашни субјекти и отсуството на сложени структурирани производи во активностите на домашните финансиски институции, беа главните фактори коишто придонесоа финансискиот систем на Република Македонија да не почувствува негативни последици од изразените турбуленции на светските финансиски пазари во текот на 2007 и 2008 година. Сепак, движењата во светската економија во втората половина од 2007 година и почетокот од 2008 година, имаа негативно влијание врз движењето на одредени домашни макроекономски варијабли, што во услови на зголемена конкуренција, ги заострува условите во деловното опкружување на поодделните сегменти на финансискиот систем.

---

¹¹ Користење на валутна клаузула.

¹² Примена на т.н. прилагодливи каматни стапки, кои можат да бидат променети со одлука на надлежен орган на банката, а не според движењата на одредена референтна каматна стапка.

Последната стрес-тест анализа за отпорноста на банкарскиот систем на хипотетички шокови, извршена од страна на НБРМ, покажува висок степен на отпорност на банките во Република Македонија на евентуални неповолни шокови во доменот на ликвидносниот, кредитниот и валутниот ризик.

Легислатива

Во јуни 2007 година беше донесен новиот Закон за банките кој доби позитивни оценки од страна на неодамнешната мисија на Европската комисија за оценка на финансискиот сектор. Овој Закон значи унапредување од повеќе аспекти, и тоа:

- Либерализација на пазарот преку овозможување влез на странски банки, вклучително и банки од ЕУ,
- Унапредување на корпоративното управување во банка, преку зајакнување на улогата и одговорностите на органите на управување на банка, системите на внатрешна контрола, улогата на надворешниот ревизор, зголемување на транспарентноста во вршењето на финансиските активности, зајакнување на сметководствените стандарди
- Лиценцирањето, преку зајакнување на критериумите за акционер на банка,
- Проширување на лепезата мерки кои НБРМ може да преземе спрема банките
- Управувањето со ризиците,
- Зајакнување на пазарната дисциплина, итн.

Во период од 9 месеци по донесување на Законот за банките, НБРМ донесе речиси комплетно нова подзаконска регулатива за банките (вкупно 23 подзаконски акти). Последната ФСАП мисија од април 2008 година, укажа на високо ниво на усогласеност на банкарската регулатива со 25-те базелски принципи за ефикасна банкарска супервизија.

Кредитен регистар

Во текот на 2008 година се заокружија повеќемесечните активности на НБРМ за унапредување на Кредитниот регистар на НБРМ. Покрај креирањето соодветна софтверска апликација, активностите опфаќаа и подготовка на соодветна регулативна рамка за соржината на Кредитниот регистар, како и за начинот на доставување и користење на податоците од него. Унапредениот Кредитен регистар е во примена од септември 2008 година.

Капацитет на супервизијата

Преку супервизијата, НБРМ ја оценува сигурноста, стабилноста, ризичноста и усогласеноста на работењето на банките со прописите. Посебен акцент се става на квантификација и следење на изложеноста на банките на различни ризици, како што се кредитниот ризик, ликвидносниот ризик, оперативниот ризик, валутниот ризик и други ризици. Банкарската супервизија ја оценува соодветноста на воспоставените процедури и системи од страна на банките кои се користат за идентификување, мерење или оценка, следење и контрола или намалување на ризиците. Супервизорската функција се остварува преку:

- Перманентно вонтеренско следење на работењето на банките
- Непосредна целосна или делумна контрола кај самите банки
- Одржување контакти со членовите на органите на банката и со друштвото за ревизија
- Соработка и размена на податоци и информации со други супервизорски органи

Во рамки на активностите за развој на супервизијата, ќе продолжат активностите за натамошно унапредување на супервизорскиот капацитет, преку формален процес на обука на вработените за примената на супервизорските процедури, преку посета на семинари организирани во земјата и надвор од земјата, организирање на обуки во Народната банка во соработка со надворешни консултанти, организирање на интерни обуки во Народната банка, користење на FSI Connect ¹³. Во рамките на Холандскиот грант како поддршка на ПДПЛЗ аранжманот на Светската банка, во

¹³ FSI Connect претставува web апликација развиена од страна на Financial Stability Institute (FSI), како средство преку кое банкарските супервизори можат да стекнуваат нови знаења.

2009 година ќе се извршат обуки за управување со оперативниот ризик и ИТ ризикот, управување со ликвидносниот ризик, управување со пазарните ризици и сл.

Предизвици

До крајот на 2008 година ќе се регулира начинот на утврдување на потребниот капитал за оперативниот ризик (basic indicator/standardized approach).

Во текот на 2009 година се планираат анализи на ефектите од дополнувањето на регулативната рамка со одредени дополнителни сегменти од Новата капитална спогодба (Базел 2), како што е регулирањето на начинот на примена на стандардизираниот пристап при утврдување на потребниот капитал за покривање на кредитниот ризик на банките, во согласност со природата и карактеристиките на банкарскиот систем на земјата. Оваа активност воедно претставува и преземена обврска во НПАА. Во овие рамки ќе се изврши и анализа на начинот на кој може да се користат рејтинзите на рејтинг агенциите за целите на утврдување на адекватноста на капиталот. Резултатите од извршената анализа ќе бидат соодветно вклучени во методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот.

Дополнително, заради зајакнување на активностите во доменот на спречувањето перење пари, а согласно со одредбите од член 46 од Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање на тероризмот (“Службен весник на РМ” бр. 4/2008), во 2009 година ќе се донесе Одлука за начинот и постапката за воспоставување и примена на програмите за спречување на перење пари на банките. Во овој подзаконски акт соодветно ќе се вклучат и препораките на специјалниот Комитет на Советот на Европа содржани во Извештајот за усогласеноста со препораките на ФАТФ, донесени во јули 2008 година.

Заради попрецизна примена на одредбите од Законот за банките при воведената можност за пренос на средства и обврски од банка во администрација во друга банка, ќе се изготват и процедури за спроведување на планот за пренос на средства и обврски од банка во администрација во друга банка. Исто така ќе се изработат и процедури за спроведување на продажбата на актива на банка во администрација, со што ќе се обезбеди поголема униформност и транспарентност во спроведување на оваа постапка.

Во текот на 2009 година пред банкарската супервизија и пред целокупната банкарска индустрија се јавува предизвикот на имплементација на новата регулатива, а особено на новата сметководствена регулатива.

Прилог: Светската финансиска криза и македонскиот банкарски систем

Во изминатиот период светската економија и глобалниот финансиски систем се соочија со голем број предизвици и сериозни последици кои произлегоа од финансиската криза, која започна во САД, а потоа многу брзо се прелеа и во останатите држави ширум светот. Финансискиот систем е еден од каналите за пренесување на овие ефекти од светската економија врз економиите на другите држави. Зголемениот трошок на капитал, нарушената доверба на инвеститорите и стравот за средствата депонирани на сметки кај други банки се издвојуваат како главни предизвици со кои се соочуваат финансиските институции. Во Република Македонија, финансискиот систем се карактеризира со релативно едноставна структура и доминација на банкарскиот сегмент. Поради тоа стабилноста на банкарскиот сектор има најважна улога во стабилноста на целокупниот финансиски систем. Моменталното ниво на развиеност на банкарскиот сектор во Република Македонија и неговата концентрација на традиционалното банкарство, придонесе тој во голема мера да остане изолиран од светските финансиски текови, поради што турбуленциите од глобалната криза, нема директно да го погодат македонскиот финансиски систем. Истовремено финансиските индикатори покажуваат дека банкарскиот сектор во РМ се карактеризира со висока профитабилност, солвентност и ефикасност во работењето. Понатаму, најголемиот дел од банките кои се во странска сопственост, се подружници на

странски банки, односно тие се посебни правни лица со сопствен капитал и подлежат на супервизија на Народна банка на Република Македонија (НБРМ). Динамичниот развој на банкарскиот сектор во последните неколку години и зголемената доверба во него, придонесоа штедењето да биде основниот извор на средства кои банките ги пласираат како кредити во реалниот сектор. На крајот од третиот квартал од 2008 година вкупните депозити достигнаа износ од 253,5 милијарди денари, што е за 11,2% повеќе во однос на 2007 година. Поради тоа, банките имаат помала потреба, односно речиси воопшто не се потпираат на странски кредитни линии. Имено, анализите покажуваат дека само 2.8% од вкупните обврски отпаѓаат на обврски по однос на позајмици од странски банки. Бидејќи главниот извор на финансирање на нашите банки се депозитите на населението и на стопанството, тие не се зависни од меѓународните финансиски пазари за обезбедување на средства, поради што евентуалното зголемување на цената на странскиот капитал нема да има значителен ефект на банкарскиот систем.

Важно е да се напомене дека штедните влогови на граѓаните се осигурани во Фондот за осигурување на депозити, кој при евентуални проблеми на банките ќе ги обештети граѓаните. Притоа, Фондот обезбедува висок процент на заштита на вкупните депозити, и тоа особено кај малите штедачи.

Строгите критериуми за давање кредити (клаузулата за променлива каматна стапка и високиот процент на обезбедување меѓу другите), овозможуваат македонските банки да имаат квалитетно кредитно портфолио, при што само 7.5% од вкупно одобрените кредити се сметаат за нефункционални. Учеството на изложеноста класифицирана во повисоките категории на ризик В, Г и Д во вкупната изложеност на кредитен ризик на ниво на банкарскиот сектор изнесува 5,5% и во споредба со истиот период во 2007 година бележи подобрување за 0,2 процентни поени. Споредено со 2007 година подобрување од 0,8 процентни поени се забележува и кај показателот за учество на нерезервиралиот износ на изложеноста класифицирана во категориите на ризик Б, Г и Д во сопствените средства.

Банките во Република Македонија се добро капитализирани, располагаат со адекватно ниво на сопствени средства и во целост ги покриваат идентификуваните ризици, при што стапката на адекватност на капиталот како основна мерка за стабилноста на банките, на ниво на целиот банкарски сектор изнесува 15,6% и е за 7,6 процентни поени повисок од законскиот пропишан минимум.

И покрај ова, како реакција на глобалните движења, Народна банка веќе презеде превентивни мерки за ограничување на евентуалните ризици во банкарскиот сектор, меѓу кои спаѓаат:

- обврска банките да одржуваат одредено минимално ниво на ликвидни средства за покривање на своите обврски коишто достасуваат во наредните 30 и 180 дена
- обврска за издвојување задолжителен депозит кај Народната банка доколку состојбата на кредитите на населението ја надмине предвидената стапка на раст за секој подинечен месец
- можност банките да ги чуваат девизните депозити кај Народната банка на Република Македонија
- обврска изложеноста на домашните банки кон странските првокласни банки да се вклучува во пресметката на лимитите на изложеност во полн износ, а не како досега, само 20% од износот
- определување на видот на хартии од вредност коишто овластените банки можат да ги купуваат и да ги продаваат во странство и др.

4.2.2. Небанкарски сектор

Пазар на капитал

Состојба

Заклучно со 31.11.2008 година на Македонската берза котираа 38 компании, а вкупната пазарна капитализација во истиот период изнесуваше 142,3 милијарди денари и тоа пазарната капитализација на акции изнесуваше 124,4 милијарди денари, а пазарната капитализација на обврзници изнесуваше 17,9 милијарди денари. На берзата се тргува со акции на котираните акционерски друштва, обврзници издадени од страна на Република Македонија и тоа обврзниците за денационализација од седум емисии, обврзница за старо девизно штедење и корпоративна обврзница. Во моментот на Берзата во Република Македонија тргуваат 28 овластени учесници, од кои 21 се брокерски куќи и 7 банки.

Во декември 2007 година Прокредит Банка ја издаде првата тригодишна корпоративна обврзница. Беа издадени вкупно 5000 обврзници со вкупна вредност од 300.000.000,00 денари. Во втората половина на 2008 година, Комисијата за хартии од вредност ја одобри првата емисија на корпоративни обврзници на НЛБ Тутунска АД Скопје по пат на јавна понуда. Беа издадени вкупно 12.000 обврзници со вкупна вредност од 12.000.000 евра.

Во делот на континуирани државни обврзници, Република Македонија до сега има издадено девет двегодишни, пет тригодишни и една петгодишна државна обврзница.

Во периодот Јануари-Јуни 2008 година, прометот остварен на Македонската Берза изнесуваше околу 4,47 милијарди денари или 73,28 милиони евра, што споредено со истиот период во 2007 година претставува намалување од 68,90%. Прометот со акции изнесуваше 4,03 милијарди денари или околу 66,2 милиони евра и споредено со истиот период во 2007 година претставува намалување од 70,36%, додека тргувањето со обврзници издадени од страна на Република Македонија изнесува 432,06 милиони денари или 7,08 милиони евра што споредено со истиот период во 2007 година претставува намалување од 42,35%.

Ваквите негативни трендови во областа на пазарот на капитал во Република Македонија, главно се резултат на глобалната финансиска криза, но истовремено се должат и на негативните психолошки ефекти кај инвеститорите, што услови воздржаност на инвеститорите од вложување во хартии од вредност, но и продавање на истите заради избегнување на потенцијални капитални загуби.

Македонскиот берзански индекс (МБИ-10), во периодот јануари-јуни 2008 година изнесуваше 4.885,99 индексни поени и спореден со истиот период во 2007 година претставува намалување од 29,37%.

Во периодот јануари-септември 2008 година на пазарот преку шалтер беа реализирани пет трансакции со државни записи во номинален износ од 7.000.000 денари.

Заклучно со 31.11.2008 година, просечното учество на странски инвеститори во прометот остварен при купување на Македонската Берза изнесуваше 21,12%, додека нивното просечно учество во прометот остварен при продавање на Македонската Берза изнесуваше 25,59%.

Во моментот на пазарот на капитал во Република Македонија функционираат пет друштва за управување со инвестициски фондови, кои управуваат со осум отворени инвестициски фондови. Од вкупно осум отворени инвестициски фондови, три се веќе активни, а пет се во фаза на прибирање на средства. Исто така, Комисијата за хартии од вредност има регистрирано 14 приватни инвестициски фондови управувани од страна на 9 друштва за управување со приватни инвестициски фондови. Основањето на инвестициските фондови во Република Македонија е од големо значење за натамошно раздвижување и динамичен развој на пазарот на капитал во Република Македонија. Инвестициските фондови со вложувањето на прибраните парични средства меѓудругото и во акции на акционерски друштва во Република Македонија директно ќе придонесат за внесување на свеж капитал кој е неопходен за придвижување на домашната економија и нејзин подинамичен развој.

Регулатива

Основен закон кој ја регулира областа на пазарот на капитал е Законот за хартии од вредност кој во голем дел е усогласен со Европските директиви. Други закони кои ја регулираат оваа област се и Законот за инвестициски фондови, Законот за превземање на акционерските друштва, како и подзаконските акти кои произлегуваат од овие закони.

Надлежна институција која го регулира и контролира работењето со хартии од вредност на територијата на Република Македонија е Комисијата за хартии од вредност која се грижи за законито и ефикасно функционирање на пазарот на хартии од вредност и за заштитата на правата на инвеститорите, со цел за постојано јакнење на довербата на јавноста во институциите на пазарот на хартии од вредност во Република Македонија.

Централниот депозитар за хартии од вредност е надлежен за регистрирање на хартиите од вредност, порамнување на трговските трансакции и вршење на нетрговски преноси со хартии од вредност.

Во јануари 2008 година, новиот Закон за инвестициски фондови беше доставен на мислење до Европската Комисија, од која ни беа доставени забелешки по однос на истиот. По имплементирањето на забелешките во текстот на законот истиот во декември 2008 година беше доставен до Владата на Република Македонија.

Идни активности

Од октомври 2008 година започнати се активности за измени и дополнувања на Законот за хартии од вредност во насока на натамошно усогласување со Европските директиви. Основните измени на Законот се во насока на усогласување на домашната регулатива во делот за воспоставување на компензациска шема за обесштетување на инвеститорите во хартии од вредност и гарантен фонд во случај на непорамнување на берзански трансакции, како и воведување на концептот за квалификувано учество.

И во иднина ќе продолжи континуиран процес на хармонизација на регулативата од областа на пазарот на капитал со регулативата на европското законодавство и принципите на IOSCO.

Осигурување

Осигурителниот пазар во Република Македонија добива се повеќе на разноликост како во поглед на бројот на нови лиценцирани субјекти така и во поглед на понудата на услуги. На крајот на третиот квартал 2008 година на територијата на Република Македонија се основани и работат 12 друштва за осигурување, 8 осигурителни брокерски друштва и 3 друштва за застапување во осигурување. Во Република Македонија со закон не е дозволено основање на друштво за осигурување кое врши работи на осигурување во двете групи на осигурување - животно и неживотно. Две од друштвата за осигурување вршат работи на осигурување на живот, а останатите вршат работи на осигурување во групата на неживотно осигурување. Осигурителните брокерски друштва вршат осигурително брокерски работи во рамките на сите класи на осигурување, во име и за сметка на осигурениците.

Според податоците на друштвата за осигурување за третиот квартал од 2008 година вкупниот капитал на друштвата за осигурување изнесува нешто над 2.995 милиони денари, што е под 1% од БДП на земјата за 2007 година. Капиталот на друштвата за осигурување на живот е 228 милиони денари. Од аспект на сопственичката структура на друштвата за осигурување доминираат странски правни лица со 76,23%, додека државниот капитал учествува со 5,3%. Во 11 друштва за осигурување доминантен е странскиот капитал, а 6 друштва се во целосна сопственост на странски правни лица.

Само кај едно друштво за осигурување (неживотно) капиталот не беше над потребното ниво на маргина на солвентност, но истото е во постапка на докапитализација и реорганизација на

работењето. Сите останати друштва се солвентни и редовно ги извршуваат обврските од договорите за осигурување.

Бруто полисираната премија во рамки на групата на неживотно осигурување, во периодот 1.1.2008 - 30.9.2008 година изнесува 4.481 милиони денари и во споредба со истиот период минатата година бележи пораст од 5%.

И понатаму, во рамките на неживотното осигурување, доминантно е учеството на осигурувањето на сопствениците на моторни возила од одговорност за штети причинети на трети лица (осигурување од автомобилска одговорност) во бруто полисираната премија со 54,4%. Кај оваа класа на осигурување е забележливо што за разлика од истиот период претходната година кога над половина од вкупниот износ на бруто полисирана премија во оваа класа на осигурување припаѓал на две друштва за осигурување, во првите три квартала од тековната година е забележителен пробивот на „новите“ друштва за осигурување, основани во периодот по 2002 година. Делот од премијата за осигурување од автомобилска одговорност кој се однесува на исполнување на обврските од договорот за осигурување (техничката премија) е под контрола на Владата на РМ, и истата е за 30% пониска во споредба со претходната година. Тоа се очекува да придонесе кон зголемување на бројот на осигуреници и поефикасна наплата на премијата од страна на осигурителите. Кон оваа цел треба да бидат и измените на законот од 2008 година со кои им се забрани на станиците за технички преглед на моторни возила да бидат во улога на осигурители и застапници на осигурувањето, со што во голема мера се редистрибуираа приливите од премијата од друштвата за осигурување кон здруженијата на возачите и станиците за технички прегледи на моторни возила.

Само две друштва за осигурување вршат работи на осигурување на живот¹⁴. Едното е целосно во странска сопственост, додека во другото 70% од капиталот е странски. Осигурувањето на живот се однесува главно на полиси за мешовито осигурување на доживување на одредена возраст или прерана смрт (endowment insurance).

Бруто полисираната премија во рамки на групата на осигурување на живот, во периодот 1.1.2008 - 30.9.2008 година изнесува 170.806 илјади денари и во споредба со истиот период минатата година бележи пораст од 37% (трет квартал 2007 година 124.616 илјади денари).

Во текот на првите три квартала од 2008 година супервизијата функционираше во рамките на Секторот за финансиски систем, согласно со внатрешните акти за организација и систематизација на работни места на Министерството за финансии. Министерството за финансии е надлежен орган за издавање на дозволи и согласности, спроведување на теренска и вонтеренска супервизија и изрекување на мерки на супервизија, согласно Законот за супервизија на осигурување.

Согласно Законот за изменување и дополнување на Законот за супервизија на осигурување („Службен весник на РМ“ бр. 79/07) со цел подобрување на супервизорската функција, изградба на стабилен и одржлив систем на осигурување и поголема сигурност на осигурениците во услугите на осигурување на пазарот во РМ предвидено е основање на Агенција за супервизија на осигурување, како независен осигурителен супервизорски орган. Агенцијата ќе биде надлежна за спроведување на супервизија и изрекување на супервизорски мерки, прекршочни мерки, како и изготвување и донесување на подзаконска регулатива на пазарот на осигурување во Република Македонија со цел воспоставување на единствен начин на известување на субјектите на пазарот кој ќе овозможи компаративна анализа во рамки на финансискиот систем во земјата, но и со странство.

За таа цел меѓуресорна работна група составена од претставници од Министерството за финансии, МАПАС, НБРМ и приватниот сектор донесе Акционен план за реорганизирање на супервизијата на осигурување. Согласно планот предвидено е Агенцијата да се основа со

---

¹⁴ Едно друштво за осигурување и реосигурување престана да склучува нови договори за осигурување на живот во 2004 година, но ги сервисира обврските од порано склучените договори за осигурување на живот и известува посебно за финансискиот резултат и работењето во рамките на двете групи на осигурување.

средства од Буџетот на РМ за 2009 година, а Министерството за финансии да ги спроведе сите подготвителни активности кои се однесуваат на кадровско, организационо и техничко воспоставување на Агенцијата.

На краток рок, предвидено е Агенцијата да ги заврши сите постапки кои се отпочнати пред Министерството за финансии согласно Законот за супервизија на осигурување и Законот за задолжително осигурување во сообраќајот, да изготви и донесе подзаконски акти кои се однесуваат на управувањето со ризици кај друштвата за осигурување, финансиското известување и сметководството кај друштвата за осигурување, постапките на добивање на дозволи и согласности и другите подзаконски акти со кои треба да се регулира работата на Агенцијата.

На пазарот на осигурување се очекува понатамошно развивање на услугите на осигурување на живот, како и услугите кои ќе ги нуди третиот столб од реформиранiot пензиски систем.

Се очекува да се развива и интересот на земјоделците да се осигураат од природни непогоди, особено по стимулативните мерки кои ги презеде Владата на РМ да учествува во плаќањето на премијата со 30%.

Од друга страна, во иднина се очекува дека ќе се подобрува и квалитетот на корпоративното управување со друштвата за осигурување и користење на придобивките на долг рок од транспарентното работење и обелоденувањето на податоци на пазарот.

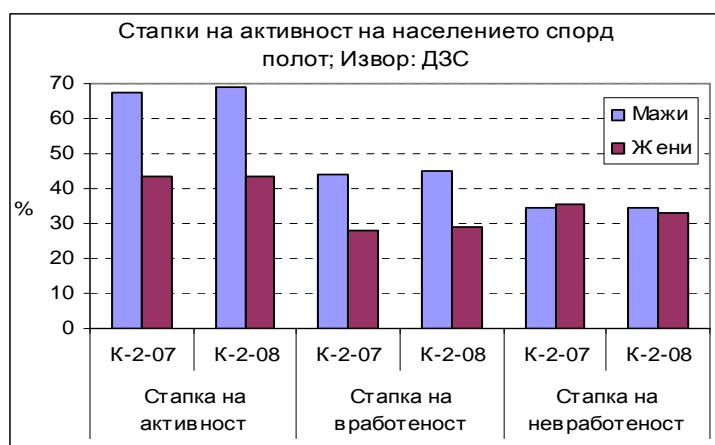
На среден рок е предвидено понатамошно усогласување на домашната законската рамка со правните акти на ЕУ кои се однесуваат на осигурителни групи, финансиски конгломерати, известување на консолидирана основа и концептот на Солвентност 2 за супервизија базирана на ризици.

Во согласност со предвидената динамика за измени и дополнувања на регулативата на пазарот на финансиски услуги, ќе се димензионираат и соодветните приоритети за институционално подобрување на работењето на супервизорскиот орган, и разгледување на алтернативи за интегрирање на супервизорските органи на финансискиот пазар во РМ.

4.3. Развој на човечкиот капитал

4.3.1. Тековна состојба на пазарот на трудот

Економската активност на населението над 15 години¹⁵ во К2-2008 година се зголеми на 56,2%, што претставува зголемување од 0,5 процентни поени (п.п.) споредено со истиот квартал претходната година. Стапката на активност е највисока за возрасната група 25-49 години (т.н. примарна работна група) и достигна 79%.

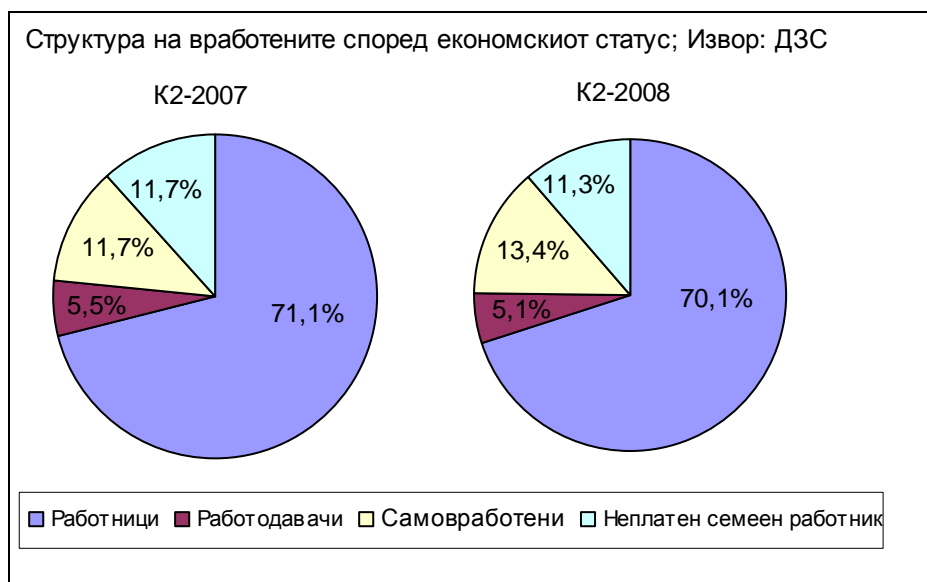

Стапката на вработеност во К2 се зголеми на 37,2%, што претставува зголемување од 1 п.п. споредено со истиот квартал од претходната година. Во овој период, бројот на вработени се зголеми за 17.871 лице, што претставува раст од 3%. Притоа, на нето основа, работните места

¹⁵ Според ILO (МОТ) дефиниција, работоспособно население е население на возраст 15-80 години. Според Еуростат, пак, се смета населението на возраст 15-64.

беа креирани од приватниот сектор, каде бројот на вработени се зголеми за 6%, додека во останатиот дел од економијата имаше пад на вработеноста за 3,9%. Анализирани според економскиот статус на вработените, се забележува значителен раст на бројот на самовработени лица (т.н. вработени за сопствена сметка) од 18,5%, делумно како резултат на мерките и поддршката на Владата за поттикнување на претприемништвото и приватната иницијатива (и активните политики на пазарот на работна сила, првенствено давањето кредити за отпочнување на сопствен бизнис).

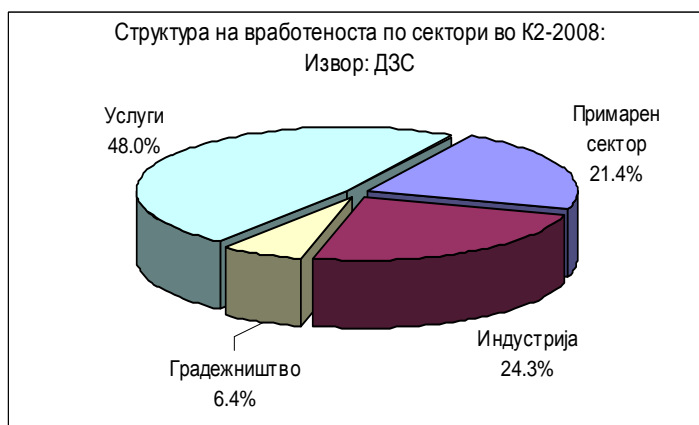
Така, учеството на вработените за сопствена сметка во вкупниот број на вработени се зголеми на 13,4%, од 11,7% во К2-2007 година (види график).

Бројот на работодавци е намален за 4,7%, на работниците е зголемен за 1,6%, додека бројот на неплатени семејни работници е незначително зголемен.

Гледано според економскиот сектор, највисок раст на вработеноста во К2-2008 година во однос на К2-2007 година беше забележан во примарниот сектор (14,7%), додека во индустријата растот на вработеноста изнесуваше 2%. Неочекувано, имајќи го во предвид високиот (реален) раст на додадената вредност во секторот градежништво од речиси 17% во првата половина на 2008 година во однос на истиот период од минатата година (дури 23% во К2), вработеноста во градежништвото се намали за 3,2%, што можеби укажува на силен раст на продуктивноста.

Во услугите, како најголем „работодавач“, немаше значителни промени на нето основа. Според ова, растот на продуктивноста беше највисок во индустријата, со 10,4%, услугите (вклучително и градежништвото) регистрираа раст од 4,7%, додека во земјоделството имаше пад на продуктивноста за 10,3%. Просечниот раст на продуктивноста во економијата изнесуваше 3,4%.

Анализирани според возрастни категории, бројот на вработени/стапката на вработеност порасна кај групата на возраст 25-49 години за 3,1% на 54,1%, кај постарата возрастна група, од 50-64 години, за 5,1% на 39,6%, додека кај најмладата возрастна група имаше пад на вработеноста од 4,9% на 15,6%. Така, стапката на вработеност измерена за население 15-64

години изнесуваше 41,8%, споредено со 40,7% во К2-2007.

Стапката на невработеност го достигна најниското ниво од 2003 година, изнесувајќи 33,8% во К2-2008, што претставува пад од 1,2 п.п. во однос на истиот квартал претходната година. Бројот на невработени беше понизок за 2,1%, при што најголем пад беше забележан за возрастната група 15-24 години од 4,5%, иако стапката на невработеност кај оваа возрастна група се зголеми на 56%. Ваквата појава се должи на повисокиот пад на работната сила кај оваа категорија, односно зголемување на неактивноста. За категоријата 25-49 години невработеноста/стапката на невработеност се намали за 2,4% на 31,6%. Најстарата возрастна група (50-64) имаше пад на стапката на невработеност, изнесувајќи 28,8% во К2. Според ова, за популацијата 15-64 години стапката на невработеност изнесуваше 34%, споредено со 35,2% во К2-2007.

Гледано според школската подготовка, највисока стапка на невработеност (од 40,4%) имаат лицата со примарно и пониско ниво на образование, која е пониска за 1,6 п.п. споредено со истата во К2-2007. Кај лицата со секундарно (средно) образование има пад на стапката на невработеност од 1,9 п.п., изнесувајќи 33,3%, додека за лицата со високо образование стапката на невработеност е зголемена за 1,3 п.п., на 22,5%.

Имајќи предвид дека растот на бројот на вработени е највисок (од 10,6%) за лицата со примарно и пониско ниво на образование и најголемиот дел од новите вработување се креирани во земјоделството, каде платата изнесува 66% од просечната, а продуктивноста е прилично ниска (во услугите состојбата во поглед на вработеноста е „status quo“), може да се заклучи дека во земјата освен што треба да се подигне нивото на образование, пожелно е и модернизација на земјоделското производство, односно премин и кон повисока фаза на обработка и поголема додадена вредност.

Еластичност на вработеноста

Еластичноста на вработеноста ни покажува колку вработеноста е придвижена од економскиот раст, односно колкав дел од вработеноста е креирана како резултат на економското зајакнување на земјата.

$$\epsilon = (\Delta Y / \Delta E) * E / Y$$

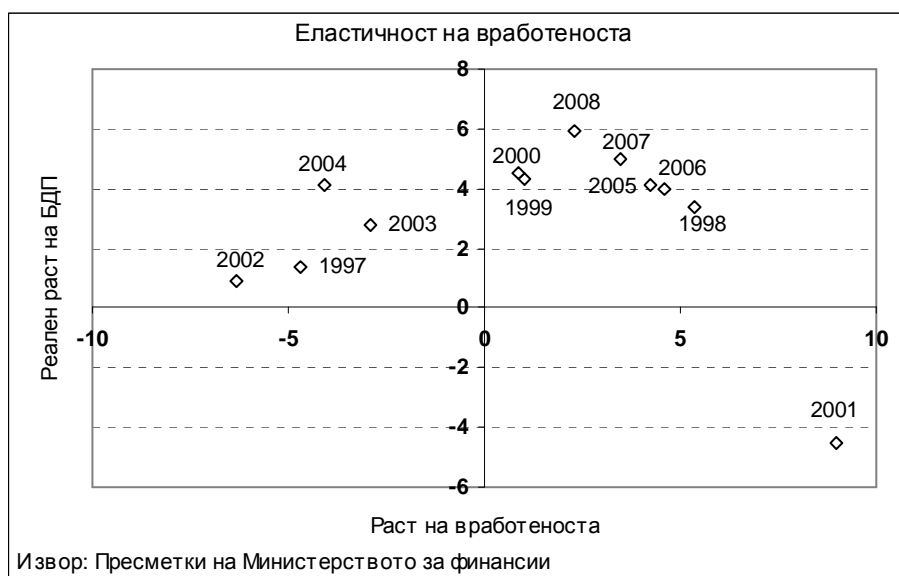
Каде:

ϵ – еластичност на вработеноста

Y – Бруто домашен производ

E - Вработеност

Податоците (пресметките) за последните четири години покажуваат дека 80% од растот на вработеноста е објаснет со економскиот раст, односно раст на реалниот БДП за 1 процентен поен предизвикува зголемување на вработеноста за 0,8 процентни поени. Така, растот на реалниот БДП од 5,5% за 2009 година би предизвикало раст на вработеноста за 4,5%.

Податоци од Агенција за вработување на Република Македонија

Во текот на 2008 година, бројот на невработени регистрирани во Агенцијата за вработување на Република Македонија (АВРМ) постојано се намалуваше и на крајот на септември достигна 343.692 лица. Притоа, 20,9% од овие лица се изјасниле дека се пријавуваат само заради користење на бесплатно здравствено осигурување. Во септември одливот на лицата од регистарот изнесува 2,8% од регистрираните невработени, додека приливот во регистарот е понизок, односно 9.127 лица, од кои 48,2% се од изгубен работен однос.

Во периодот јануари - септември 2008 година, регистрирани се 155.674 нови работни односи, што е за 9,8% повеќе споредено со истиот период од 2007 година. Притоа, најголемиот дел од новите вработувања апсорбира услужниот сектор (учество од 58%), а се најизразени во трговијата. Во секторот индустрија новите вработувања учествуваат со 32,5%, а во градежништвото со 6,2%. Во примарниот сектор има најмалку засновани нови работни односи, со учество од 3,2%.

4.3.2. Реформи во образование - Човечки капитал

Човечкиот капитал е важен инпут во производниот процес, кој може да го поттикне, но и успори економскиот раст. Притоа, за функционирањето на пазарот на труд и воопшто за економијата на една земја, од особена важност е степенот на совпаѓање на понудениот и бараниот човечки капитал. Со други зборови, фирмите треба релативно лесно да најдат работници кои поседуваат знаење и вештини кои одговараат на нивните барања. Од аспект пак на личноста, анализите покажуваат дека високото образование ја зголемува можноста за наоѓање на работа и/или за остварување на повисок приход.

Наследените недостатоци во областа на формалното и неформалното образование, преку кое се создава и зголемува човечкиот капитал, претставуваат сериозна пречка за брз и хармоничен развој на Република Македонија. Делумно како наследство од долгорочното недоволно инвестирање и фокус на инпутите наместо аутпутот (знаењето акумулирано во поединците), а делумно и заради бавното спроведување на реформите во периодот на транзицијата, индикаторите за образованието во Македонија не се охрабрувачки. Така, анализите на образовната структура на населението во Република Македонија покажуваат дека од вкупниот број на лица над 15-годишна возраст, близу половината (49,39%) се лица кои воопшто не поседуваат образование или поседуваат ниско ниво на образование (неписмен, со незавршено основно и со основно образование). Исто така, меѓународните истражувања (на пример, PISA - Programme for International Student Assessment) покажуваат дека знаењето на македонските ученици заостанува зад нивото на знаење на учениците од други земји.

Оттука, во изминатите две години беа преземени значителни реформи за подобрување на квалитетот на образованието, како и негово подобро поврзување со пазарот на труд. Дополнително, некои од преземените мерки се значајни и како мерки за намалување на социјалната исклученост на ранливи групи на население.

Основно образование

Основна цел на реформата на образовниот систем е приближување кон европските стандарди во сите степени на образованието и следствено подобрување на стекнатото знаење на учениците. Клучна насока на која се потпира реформата на основното образование е воведување на задолжително девет-годишно образование од учебната 2007/08 година. Меѓународните истражувања и искуства покажуваат дека намалувањето на возраста од која почнува основното образование е ефикасно средство за намалување на влијанието на социјалниот и економскиот статус на семејството врз постигнувањата на учениците. Ова е особено важно имајќи во предвид дека само 12,4% од децата на возраст 0-6 години во Република Македонија посетуваат детски градинки.

Од аспект на усогласување на регулативата со таа на ЕУ, во јули 2008 година се донесе нов Закон за основно образование во кој, меѓу другото, се вградени одредбите од законодавството на Европската Унија, со кои се регулира образованието на деца државјани на земјите членки на Европската Унија, како и усогласување на законските прописи од областа на основното образование.

Со реформите во основното образование зголемен е бројот на децата кои се запишани во прво одделение. Во учебната 2006/2007 година се запишале 24.056 деца во прво одделение, во учебната 2007/2008 година се запишале 44.384 деца (I одделение деветолетка и I одделение осмолетка). Од аспект на социјалната вклученост, значаен индикатор е тоа дека бројот на децата од ромската популација кои се запишани во прво одделение е зголемен за 30%.

Средно образование

Поради ниското општо ниво на образование на македонските граѓани кое може да биде пречка за идниот развој на Република Македонија, еден од клучните предизвици е подигањето на нивото на образование и зголемување на знаењето и вештините кои ги поседува работната сила. За таа

цел, Владата на Република Македонија донесе измени и дополнувања на Законот за средното образование, со кои вовеле задолжително средно образование од учебната 2008/2009 година. Истовремено, оваа мерка е важна и од аспект на намалување на социјалната исклученост и сиромаштијата, ако се има предвид дека основен фактор за невработеност (и сиромаштија) е ниското образовно ниво на ранливите групи на население.

Друга значајна промена во средното образование е воведувањето на екстерно проверување на постигнувањата на учениците. Имено, поради досегашниот начин на оценување на учениците од страна на нивните наставници, оценките не беа секогаш добар индикатор за стекнатото знаење на ученикот, односно имаше појава наречена инфлација на оценките. Затоа, средните училишта не испраќаа квалитетни сигнали кон идните школски установи (факултети) и/или пазарот на работна сила во врска со квалитетот на ученикот. Со воведување на екстерното оценување, сигналите ќе се подобрат, односно оценката ќе биде релативно добар показател за знаењето кое го стекнал ученикот, со што јасно ќе се диференцираат поквалитетните од помалку квалитетните ученици, идни студенти или работници.

Истовремено, врз основа на добиените екстерни резултати се оценува и објективноста и професионалноста на наставникот.

Во јуни 2008 година, успешно се реализираше првата фаза од динамиката на реализација на државната матура, а секој ученик полагаше задолжителен предмет - мајчин јазик – екстерно, изборен предмет - странски јазик или математика – екстерно, два изборни предмети-интерно и проектна задача – интерно.

Образование на возрасните

Одреден напредок во поглед на образованието на возрасните е постигнат со донесувањето на Законот за образование на возрасните во јануари 2008 година. Со истиот се создаде правна рамка со која се регулираат видовите на образование на возрасни (формално и неформално), целите и задачите на образованието на возрасните, понудувачите на услуги на образование на возрасните, надлежните институции за образование на возрасните, како и финансирањето на образованието на возрасните. Сепак, во периодот од донесувањето на Законот до сега, не е постигнат видлив напредок во поглед на имплементацијата на истиот.

Високо образование

Високото образование е интегрална и неделива компонента на развојот на секоја земја. Тоа не само што е најсилната движечка сила која го одредува социо-економскиот развој на земјата, туку и квалитет според кој се разликуваат земјите меѓусебно. Светските трендови наметнаа нагласена потреба за брза трансформација на целокупната поставеност на високото образование во Република Македонија и воведување на квалитет адекватен на потребите на земјата, а во насока на постигнување на негова меѓународна конкурентност. Ова треба да резултира со зголемена ефикасност на студиите, мобилност на студенти и академски кадар, подобрен квалитет на едукативниот процес, зголемување на можностите за вработување на дипломираните студенти на домашниот пазар на труд и конкурентност со европските и светските високообразовни институции. Во оваа насока, преземените и планираните реформи во високото образование претставуваат имплементација и структурна адаптација на принципите и препораките кои произлегуваат од Болоњскиот процес во високото образование во Република Македонија.

За таа цел, во март 2008 година беше донесен нов Закон за високо образование, преку кој се имплементираат фундаменталните принципи на Магна карта на универзитетите и основните принципи на препораките на Болоњската декларација, а кој ги содржи следните новини: концепт на интегриран универзитет, студии од прв, втор и трет циклус, нови критериуми за избор на помлад асистент, помлад лектор односно помлад уметнички соработник, издавање на diploma supplement како и joint degree, скратување и поедноставување на постапката за признавање на странски високообразовни квалификации, развивање и остварување на студиски програми за

стручно и професионално усовршување во контекст на учењето во текот на целиот живот (Lifelong Learning); остварување на студиските програми за заеднички дипломи кои ќе ги изведуваат заедно еден или повеќе универзитети, итн.

Со донесувањето на Законот за изменување и дополнување на Законот за основање на државен универзитет во Тетово се отворија повеќе факултети во рамки на Универзитетот, а воедно се прошири и бројот на факултетите во рамки на Државниот Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип и Универзитетот „Св. Климент Охридски“ во Битола. Дел од нив се дисперзирани со седишта во градови во близината на наведените факултети, со цел олеснување на пристапот до високото образование за сите граѓани на Република Македонија.

Национална агенција за европски образовни програми и мобилност (НА)

Министерството за образование и наука минатата година ги исполни административните предуслови за полно учество на Република Македонија во програмите на Заедницата: Доживотно учење и Млади во акција.

Законот за основање на Националната агенција за европски образовни програми и мобилност беше усвоен во септември 2007 година.

Работната програма за 2009 година е усвоена. Од Јануари 2009 година, Националната агенција ќе започне со пилотирање на проекти во соработка со другите европски агенции.

Република Македонија за првпат оваа година го организираше настанот „Researcher’s night“, со директна поддршка од Европската Комисија, со намера да се зголеми јавното препознавање на истражувачите и нивната работа, доведувајќи ја истата поблиску до пошироката јавност, и на тој начин претставувајќи ги истражувачите со своите дела, проекти, научни трудови и научни истражувања.

Планирани реформски активности во областа на образованието

1. Формирање на Државен Испитен Центар – тело во чија надлежност ќе биде подготовката и реализацијата на државната матура, како и спроведувањето на екстерна евалуација во основното и средното образование. Основната цел на Државниот испитен центар би била да придонесе кон ефикасноста и квалитетот во образованието.
2. Во фаза на подготовка е Акциски план за доживотно учење кој се очекува да биде усвоен до крајот на 2008 година. Се очекува до крајот на 2008 година да биде основан Центар за образование на возрасните, како тело кое ќе биде задолжено за реализација на сите активности за образование на возрасните, а Владата на Република Македонија со одлука основа и Совет за образование на возрасните, како советодавно тело кое предлага стратешки прашања кои се однесуваат на политиката на развој на образованието на возрасните.
3. Описменување и стекнување на прво ниво на стручни квалификации за лицата кои отслужуваат затворски казни во КПУ во Република Македонија, преку Центарот за образование на возрасни.
4. Во фаза на усвојување се Стандардите на занимања, наставните и испитните програми за одредени дефицитарни занимања, кои ги утврди Центарот за стручно образование на база на спроведената анализа на пазарот на труд.

Воведувањето на овие стандарди на занимања се должи на целта за поголема поврзаност на образовниот систем и пазарот на труд. Наведените активности се поврзани и со имплементирање на Оперативната програма за активни мерки за вработување.

4.3.3. Реформи за подобрување на функционирањето на пазарот на труд во Република Македонија

Основна цел на политиката на вработување во Република Македонија е натамошно подобрување на функционирањето на пазарот на труд и поголемо совпаѓање на понудата и побарувачката на работна сила. Притоа, политиката е главно насочена кон три елементи:

- натамошно подобрување на законската регулатива и нејзина имплементација;
- зголемување на капацитетот на институциите на пазарот на работна сила; и
- спроведување на активни мерки на пазарот на труд со кои се делува врз знаењето и квалификациите на понудената работна сила или пак се субвенционира вработувањето на ранливите групи на население.

Така, во 2008 година продолжи имплементацијата на CARDS Проектот „Поддршка за политиката за вработување - трета фаза“. Овој Проект се имплементира во период од 18 месеци и ќе обезбеди дополнителна помош, поддршка и зајакнување на капацитетите на релевантните институции и актери во процесот на имплементирање, мониторинг и евалуација на политиките на вработување, понатамошно модернизирање и подобрување на услугите и начинот на работа на АВРМ, како и зајакнување на капацитетите на социјалните партнери.

Во согласност со Националната стратегија за вработување за период до 2010 година и Националниот акционен план за вработување 2006-2008, Владата на Република Македонија континуирано ги зголемува средствата кои се одвојуваат за финансирање на активните мерки за вработување, со истовремено подобрување на видот и опфатот на мерките заради зголемување на ефикасноста во смисла на интегрирање на целните групи на пазарот на труд и зголемување на можностите на овие лица да најдат работа.

Во текот на 2008 година се имплементираше Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување за 2008 година. Со овој План е предвидена имплементација на повеќе активни мерки и политики за вработување насочени кон различни ранливи целни групи на невработени лица и тоа:

1. Програма за самовработување - Програмата се реализира преку обука на заинтересирани невработени лица за осознавање на претприемништвото, изготвување на солидни и одржливи семејни бизнис планови, помош при регистрација на сопствен бизнис и субвенција за започнување на бизнисот. Истата се реализира преку следниве мерки:

- 1.1. Самовработување на млади невработени лица до 27 годишна возраст;
- 1.2. Самовработување на невработени жени со средно и високо образование, евидентирани во АВРМ повеќе од две години;
- 1.3. Самовработување на долгорочно невработени, евидентирани во АВРМ повеќе од две години.

2. Програма за поддршка за формализирање на семејни бизниси чија цел е формализирање на започнати бизниси од страна на невработени лица и нивно легално вклучување во пазарот на труд во функција на намалување на сивата економија. Програмата се реализира преку помош при регистрација на постојниот бизнис на лица кои неформално имаат искуство во вршење на дејноста и на кои им е потребна субвенција за формализирање на бизнисот.

3. Програма за подготовка за вработување во чии рамки се предвидува обука, преквалификација или доквалификација и советувања на невработени лица за стекнување на знаења и вештини, со цел зголемување на нивната вработливост. Мерки во тој правец се:

- 3.1 Обука, преквалификација или доквалификација за познат работодавач;
- 3.2 Обуки во работните клубови за стекнување на знаења и вештини (странски јазик и компјутери);

3.3 Пилот проект за обука за одделни занимања и вештини кои се дефицитарни, според Анализата на потребите од вештини на пазарот на труд во Република Македонија, изготвена од АВРМ врз основа на спроведена анкета на работодавачи во 2007 година;

3.4 Едукација на невработени лица за започнување на семеен бизнис.

4. Субвенционирање на вработување кое се реализира преку следниве мерки:

4.1. Субвенционирање на вработување на деца без родители;

4.2. Субвенционирање на вработување на инвалидни лица;

4.3. Субвенционирање на вработување на самохрани родители;

4.4 Субвенционирање на вработување на постари лица (55-64 години);

4.5 Субвенционирање за вработување на млади лица до 27 годишна возраст и лица отпуштени од претпријатија со доминантна државна сопственост.

5. Практиканство како поддршка за прво вработување на млади лица до 27 години. Целта на оваа мерка е да се опфатат образованите млади невработени лица што ќе доведе до нивно трајно вработување. Со оваа мерка ќе им се овозможи подготвени да се вклучат на пазарот на труд.

6. Во функција на вработување на невработени лица – Роми, во рамките на Акциониот план за вработување на Ромите, се обезбедија средства за обука на 100 невработени Роми заради нивно вработување.

За активните мерки за вработување предвидени во Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување за 2008 година се издвоени 294 милиони денари, а опфатени се 6707 лица.

Покрај тоа, Владата издвои и 6 милиони евра како кредитна поддршка за основање бизниси при што ќе се вработат 2000 невработени лица од целните групи. Кредитите во износ од 3000 евра по вработување на невработено лице се со каматна стапка од 1% на годишно ниво и рок на отплата од 3 години.

Вкупно за активните политики и мерки за вработување во 2008 година се издвоени 682 милиони денари денари (0,17% од БДП), а опфататени се 8771 лица. За споредба, износот кој се издвојува за активни мерки на пазарот на труд во новите земји членки на ЕУ во однос на БДП е: Естонија 0,06%, Романија 0,13%, Латвија 0,15%, Чешка 0,18%, Полска 0,28%, Бугарија 0,39% и Унгарија 0,45%, или во просек овие земји издвојуваат 0,2% од БДП, наспроти 0,5% од БДП во ЕУ-15.

Имајќи ја предвид важноста на „локалната димензија“ при изготвувањето на плановите за економски развој и плановите за зголемување на вработеноста, предвидено беше посебно внимание да биде посветено на подготовка на локални акциони планови за вработување, согласно веќе воспоставената пракса на креирање акциони планови за вработување на национално ниво, како и Европските насоки и искуства во оваа област. Во текот на 2008 година се изврши „пилотирање“ на овој пристап, преку изготвување на Локални акциони планови за вработување во пет селектирани општини (Битола, Струга, Куманово, Штип со Карбинци и Берово со Пехчево). За успешно изготвување на овие акциони планови, во кои на соодветен начин беа земени предвид конкретните локални состојби, потреби и можности, се воспостави соработка помеѓу релевантните субјекти на локално ниво, вклучувајќи ги тука локалната самоуправа, локалните Центри за вработување, социјалните партнери, невладините организации, провајдерите на обуки и други релевантни субјекти.

Дел од планираните активности за јакнење на капацитетите како во делот на креирање на политиките, програмите и мерките за вработување, така и во делот на нивна практична имплементација, мониторинг и оценка на успешноста и постигнатите резултати, беа реализирани со поддршка обезбедена во рамките на CARDS Проектот „Поддршка на политиката за вработување - фаза 3“.

Во текот на 2008 година, посебно внимание беше посветено на воспоставување на функционален систем за мониторинг и евалуација на имплементацијата на Националната стратегија за вработување и Акциониот план за вработување, кој ќе биде во согласност со европските принципи и искуства и користењето на ЕУ индикаторите за вработување. Беше организирана и соодветна практична обука на лицата кои ќе бидат директно вклучени во мониторингот и известувањето за имплементацијата на политиките за вработување и главните стратешки документи во оваа област.

Модернизација на АВРМ

Несомнено најважната институција на пазарот на труд е АВРМ, која во текот на 2007 и 2008 година продолжи со зајакнување на сопствените капацитети и понатамошна модернизација.

Заради подобрување на политиките на пазарот на труд и овозможување поквалитетни услуги за работодавачите, редовна активност на АВРМ стана истражувањето и анализата на потребите од вештини на пазарот на труд. Во месец јуни 2007 година, беше објавен првиот Национален извештај од Анализата на потребите од вештини на пазарот на труд во Република Македонија. Се започна и со изработка на индивидуални планови за вработување, како дел од напорите за давање на поквалитетни услуги за невработените лица.

Во текот на 2008 година, главниот фокус на CARDS проектот „Техничка поддршка за политиката за вработување - трета фаза“ е на зајакнување на капацитетот на АВРМ, преку развивање на нов модел на услуги, помош за изработка на локални акциски планови за вработување, спроведување на обуки од среднорочниот план за обука, итн.

4.3.4 Реформа на трудовото законодавство

Во март 2008 година, Европската Комисија го одобри твининг проектот за хармонизација на трудовото законодавство со законодавството на ЕУ. Проектот започна во мај 2008 година. Со Проектот се изврши проценка за усогласеноста на македонското трудово законодавство со директивите на ЕУ, беа изработени кореспондентни табели за усогласеност, а во средината на 2009 година ќе произлезат и предлози за измени на законите со цел потполна транспозиција на директивите во македонските закони.

Во 2008 година, Собранието на Република Македонија д два пати го менуваше Законот за работни односи. Измените се во насока на подобрување на бизнис климата, поголема флексибилност на пазарот на труд, поедноставување на административните процедури за работодавачите и, воопшто, создавање на услови за подинамичен пазар на труд. Измените вклучуваат:

- Можност работодавачите електронски (преку интернет) да пријавуваат и одјавуваат работници
- Електронска размена на податоци помеѓу АВРМ и институциите за социјално осигурување;
- Зголемување на периодот за кој може да трае договорот за вработување на определено време од четири на пет години и проширување на основата за склучување на таков договор;
- Избришани се одредбите кои при отпуштања на работници од деловни причини ги обврзуваа работодавачите да не можат да најмат работник на истото работно место една година и кои му даваат предност при вработувањето на претходно отпуштениот работник.
- Хармонизирање на одредбите за професионална рехабилитација и инвалидско осигурување;
- Усогласување на одредбите за плата и надоместоци со Законот за придонеси од задолжително социјално осигурување
- Зголемување на казните за прекршување на одредбите од Законот.

Планирани активности

Во рамки на планираните мерки и активности на Владата на Република Македонија за подобрување на функционирањето на пазарот на труд, ги издвојуваме следните:

- изготвување на Национална реформска програма, врз основа на Европските насоки за раст и работни места;
- изработка и имплементација на Оперативниот план за активни политики и мерки за вработување за 2009 година;
- финално изготвување и усвојување на моделот за известување за реализацијата на политиките за вработување, утврдените индикатори и остварувањето на целите и задачите во имплементација на политиките и мерките за вработување- подготовка на локални акциони планови за вработување, согласно веќе воспоставената практика на креирање акциони планови за вработување на национално ниво, како и Европските насоки и искуства во оваа област;
- натамошно зголемување на капацитетот на АВРМ, доекипирање и техничко доекипирање на Агенцијата и локалните Центри за вработување;
- реализирање на промотивни активности (брошури, флаери, web информации и сл.), во насока на поголемо доближување на АВРМ до своите клиенти, преку промовирање на услугите, презентирање на потребните информации, како и на остварените резултати во работењето и имплементацијата на мерките на пазарот на труд;
- обука за вработените на АВРМ за користење на новиот модел на услуги;
- одржување на обуки, семинари и други активности за подобрување на знаењата и вештините на стручните лица, во поглед на креирањето на политиките за вработување и стратешките документи, евалуација на резултатите од нивно спроведување, како и во поглед на функционирањето и администрирањето на програмите поддржани од Европскиот социјален фонд;
- реализирање на подготвителни активности, кадровско и техничко доекипирање на ИПА одделенијата/секторите во Министерството за труд и социјална политика и Министерството за образование и наука, со цел тие самостојно и целосно да ја преземат функцијата на Оперативна структура за четвртата компонента на ИПА;
- обуки на вработените во МТСП и АВРМ во врска со политиката, мрежата и оперативната структура, како и практично работење на ЕУРЕС (Европски сервис за вработување - портал што овозможува поврзување на луѓето што бараат работа и работодавците од ЕУ), обука за подготовка на проекти за пазарот на труд кои треба да се финансираат во рамки на ИПА и обука за управување со грантови шеми;
- Обука за подготовка на проекти поврзани со пазарот на трудот за користење на ИПА фондови (4 компонента) и обука за работата и улогата на Европскиот социјален фонд.

4.3.5. Воведување на концепт на бруто плата и реформа на системот на финансирање на социјални придонеси

Владата на Република Македонија започна суштинска реформа на полето на оданочувањето на платите, односно трошоците за работна сила, со цел стимулирање на создавање на нови работни места. Со неодамнешното воведување на рамниот данок и намалувањето на претходните маргинални стапки (15, 18 и 24%) на 10%, Република Македонија сега спаѓа во групата на земји со најнизок персонален данок на доход. Сепак, сегашното вкупно даночно оптоварување сеуште е релативно високо, пред се за ниско-квалификуваните работници, кои се најранлива група од аспект на невработеност и неформална вработеност. Високото даночно оптоварување кај ниско платените работници е резултат на постоењето на минимална основица за плаќање на придонесите за задолжително социјално осигурување која изнесува 65% од просечната плата во Републиката. Така, за работник кој заработува просечна плата и кој добива

надоместоци на плата кои се ослободени од оданочување (надоместок за храна и превоз), даночното оптоварување изнесува 33%, додека за работник кој заработува половина од просечната плата (вклучувајќи ги и надоместоците на плата кои се ослободени од оданочување), даночното оптоварување е повисоко и изнесува околу 39%. Значи системот на „оданочување“ на работната сила е регресивен.

Со цел намалување на даночното оптоварување и намалување на административниот товар на претпријатијата, односно во насока на создавање на потранспарентен систем, со лесно препознатливи трошоци за работна сила, Владата презема суштинска реформа на системот. Реформата започнува во јануари 2009, а се состои од:

- целосно хармонизирање на основниците за плаќање на придонеси и намалување на минималната основница за плаќање на социјални придонеси од 65% на 50%,
- намалување на стапките на социјалните придонеси од 32,0% на 27,9% и понатаму до 22% во 2011 година,
- воведување на концепт на исплата на бруто-плата на работниците со проширена даночна основа (инкорпорирање на надоместоците за храна и превоз), и
- интегрирана наплата на придонесите за социјално осигурување и персоналниот данок на доход во Управата за јавни приходи.

Со усогласување и интегрирање на основниците, пресметките и наплатата на социјалните придонеси, ќе се олесни административниот товар врз претпријатијата со тоа што пресметката нема да се врши на различна основа за различните придонеси. Исто така, со оваа мерка ќе се создаде добра основа за поажурно следење и поедноставно контролирање на плаќањето на придонесите од страна на надлежните институции и рамноправна конкуренција помеѓу економските субјекти.

Намалувањето на минималната основница од која се плаќаат придонесите ќе обезбеди прогресивност на системот на оданочување, наспроти сегашната регресивност и ќе придонесе за намалување на платниот јаз особено кај пониските нивоа на плати. Исто така, пониската минимална основница до одреден степен ќе влијае стимулативно врз работодавачите да ги пријавуваат како вработени и социјално да ги осигураат работниците (особено оние во гранките со ниски плати).

Намалувањето на стапките на придонесите, исто така, дополнително ќе го намали платниот јаз. Намалувањето на стапките на придонесите за социјално осигурување ќе се врши постепено од сегашните 32% во вкупен износ на 22% до 2011 година.

Со промена на пресметката и концептот на исплата на плата, обврзник за плаќање на придонесите за задолжително социјално осигурување е работникот, а работодавачот ќе ги уплатува придонесите во име и за сметка на работникот. Работниците ќе имаат целосен увид во тоа дали е исполнета нивната обврска и ќе имаат поголем интерес да вршат притисок врз работодавачот да ги уплатува придонесите. Платените придонеси ќе бидат прикажани на заверена писмена пресметка за плата.

Надоместоците за храна и превоз, ќе станат составен дел на бруто платата и нема да бидат ослободени од плаќање на придонеси за социјално осигурување, бидејќи во реалноста тие најчесто се исплатуваат во готовина, а не како топол оброк, автобуска карта и сл., односно со тек на време ја изгубиле вистинската функција. Исто така, нивното неоданочување (до одреден износ) е злоупотребено од некои работодавачи кои всушност ја супституираат платата со надоместоци за храна и превоз. За да се ублажи ефектот од вклучувањето на надоместокот за храна и превоз во платата и неговото оданочување, ќе се зголеми износот на личното ослободување од персоналниот данок на доход од сегашните 3294 денари на 7000 денари за 2009 година. Во новиот систем, во работните договори ќе биде дефиниран износот на бруто плата која ја добива работникот.

По воведувањето на концептот на исплата на бруто плата, единствениот трошок на работодавачот е платата на работникот. Исто така, поедноставена ќе биде пресметката на

плати, со што ќе се намалат административните трошоци на работодавачот. Понатаму, се стеснуваат маргините за можна манипулација од страна на работодавачот во насока на избегнување на обврската за плаќање на придонеси, бидејќи обврската за плаќање е врзана со исплата на плата.

Со интегрираната наплата на придонесите за социјално осигурување и персоналниот данок на доход, од страна на Управата за јавни приходи, ќе се овозможи поедноставување и поефтинување на системот, подобра централизирана евиденција и намалување на евазијата.

Фискални влијанија од реформата на социјалните придонеси

Врз основа на пресметките на Министерството за финансии, а потврдени од Светската банка¹⁶ фискалните влијанија од реформата на социјалните придонеси нема да бидат значајни. Имено, врз основа на следните претпоставки за 2009 година:

- економски раст од 5.5%,
- ниска инфлација од 3 – 3.5%,
- пораст на просечна плата од 10%
- како и пораст на вработеноста од 4%

се очекува во 2009 година загубата на приходи во буџетот да не изнесува повеќе од 0.2% од БДП. Подетално, загубата на приходи би изнесувала:

- Фонд за здравствено осигурување – 5,2% намалени приходи во 2009 - година во однос на 2008 година,
- Фонд за пензиско осигурување – 3% повеќе приходи во 2009 година во однос на 2008 година,
- Агенција за вработување – исто ниво на приходи во 2009 година како во 2008 година.

Што се однесува до оданочувањето на трудот, со предложената реформа истото значително ќе опадне како резултат на намалувањето на стапките за социјални придонеси и тоа за 4.1 п.п во 2009 година, 3.2% п.п во 2010 година и 2.7 п.п во 2011 година.

Притоа, особено е значајно што најголемо намалување на оданочувањето на трудот ќе биде забележано кај ниско-платените работници, кое ќе се намали од 40% на 32% во 2009 година. Се разбира, поголемо намалување на оданочувањето на трудот ќе биде забележано во 2010 и 2011 година.

Ефектите врз вработеноста од реформата на социјалните придонеси

Основен мотив на Владата на Република Македонија за воведувањето на реформата на социјалните придонеси е подобрување на состојбите на пазарот на труд, односно пораст на вработеноста и намалување на невработеноста. Во Министерството за финансии, во соработка со Светската банка¹⁷ направени се симулации за влијанието на реформата врз формалната вработеност (врз основа на податоците за осигуреници во Фондот за пензиско и инвалидско осигурување). Притоа, пресметаниот пораст на вработеноста се однесува на креирање на нови вработувања, но и на намалување на сивата економија, односно префрлување на работници од неформалниот во формалниот сектор. Анализата е направена со различни претпоставки за еластичноста на побарувачката за труд, како и ефектот на пренесување (pass through effect). Еластичноста на побарувачката за труд го покажува зголемувањето на вработеноста како резултат на намалувањето на трошоците за труд за еден процентен поен. Врз основа на литературата, претпоставуваме дека еластичноста е поголема кај пониските нивоа на плати.

¹⁶ Evgenij Najdov, Technical Note, Fiscal impact of Planned Reduction in Social Security Contribution Rates, World Bank (2008)

¹⁷ Jan Rutkowski, Technical Note, Employment Effect of the Planned Labour Tax Reform - results of sensitivity analysis, World Bank(2008)

Ефектот на пренесување го покажува процентуалното намалување на трошоците за труд, како резултат на намалувањето на оданочувањето на трудот за еден процент¹⁸.

Зголемувањето на вработеноста се пресметува врз основа на следната формула:

$$\Delta E = \tau \eta E_0, \text{ при што,}$$

$$G(e) = \tau \eta$$

Каде τ – е ефектот на пренесување, η – еластичност на побарувачката на труд, а $G(e)$ е стапка на пораст на вработеноста, $\Delta E / \Delta E_0$.

Притоа, проценетите ефекти врз вработеноста зависат од претпоставките за големината на τ и η . Оттука произлегуваат и три можни сценарија:

- оптимистичко, каде τ е 0,4, а η е 0,5
- основно, каде τ е 0,3, а η е 0,5
- песимистичко, каде τ е 0,2, а η е 0,3

Врз основа на ваквите пресметки, порастот на вработеноста како резултат на реформата на социјалните придонеси ќе изнесува:

	2009	2010	2011	2009-2011
Намалување на оданочувањето на трудот (процентуални поени)	4,1	3,2	3,7	10,0
Ефект врз вработувањата – дополнителни работни места				
Оптимистичко сценарио	3.178	2.480	2.093	7.750
Основно сценарио	1.919	1.949	1.264	4.680
Песимистичко сценарио	992	774	653	2.420

Врз основа на вака презентираниите податоци, заклучуваме дека од планираните 4% пораст на вработеноста во 2009 година, околу 1 процентен поен ќе бидат резултат на реформата, додека останатите 3 процентни поени ќе бидат резултат на економскиот раст.

4.4. Инфраструктура

4.4.1. Пазар на енергија

Законот за изменување и дополнување на Законот за енергетика е донесен од Собранието на Република Македонија на 18 јули 2008 година. Со Законот за изменување и дополнување на Законот за енергетиката се врши доусогласување со Директивата 2003/54/EЗ за општи правила на внатрешниот пазар на електрична енергија со што се овозможува создавање на услови за имплементација на либерализацијата на пазарот на електрична енергија во делот на директните потрошувачи, односно потрошувачите директно приклучени на преносната мрежа. Овие потрошувачи стануваат квалификувани потрошувачи и се обврзани своите потреби од електрична енергија да ги обезбедат на отворениот пазар на електрична енергија. Ваквото решение предвидува отварање на пазарот во износ од околу 42% од вкупната потрошувачка на електрична енергија. Со ова се овозможува влез на повеќе трговци на електрична енергија кои ќе ги снабдуваат квалификуваните потрошувачи.

¹⁸ Намаленото оданочување на трудот, односно намалените стапки на социјални придонеси не се пренесуваат целосно врз намалување на трошокот за работна сила, и делумно имаат ефект и врз зголемување на платата на работникот.

Со предметните измени и дополнувања на Законот за енергетика се создаваат услови и за функционирање на пазарот на природен гас, како и за зголемување на учеството на обновливите извори на енергија во енергетскиот биланс на Републиката.

Инвестиции во енергетскиот сектор – Сигурност во снабдувањето со електрична енергија

Македонската академија на науките и уметностите, во соработка со Светска банка во моментот изработува стратегија за развоја на енергетиката. Со Стратегијата за развој на енергетиката ќе се утврдат долгорочните цели за развој на поедини енергетски дејности за да се обезбеди сигурност во снабдувањето со енергија.

Во декември 2008 година ќе се објави меѓународен јавен повик за пројавување на интерес за учество во постапка на претквалификација за изградба на ХЕЦ „Чебрен“ и ХЕЦ „Галиште“. Изградбата на двете хидроелектрични центри се предвидува дека ќе трае 8 години.

Министерството за економија објави меѓународен јавен конкурс за пројавување интерес за претквалификација за доделување на концесија за изградба на ХЕЦ „Бошков мост“, чија изградба ќе биде со концесија по моделот БОТ (изградба, управување, трансфер). Квалификуваните компании на 22 октомври 2008 година беа повикани да подигнат тендерска документација. Крајниот рок за доставување на понуди е 11 февруари 2009 година.

За изградба на комбинирани гасна термоелектрана топлана АД ЕЛЕМ на 19 септември 2008 година објави меѓународен јавен повик за финансирање, изградба и работно користење на комбинирани гасна електрана „Енергетика“ како партнер во заедничко вложување со АД ЕЛЕМ. Оваа електрана се предвидува да има инсталирана моќност од 300 MW за производство на електрична енергија и 150 MW за производство на топлинска енергија. Очекуваното годишно производство на електрична енергија ќе изнесува 2000 GWh а на топлинска 500 GWh. Вкупната инвестициона вредност ќе изнесува околу 250 мил. Евра. Заинтересираните потенцијални инвеститори за овој проект понудите треба да ги достават најдоцна до 21 јануари 2009 година по што ќе следи евалуација на истите и избор на најповолен понудувач.

Кон крајот на 2008 година се очекува да се пушти во работа 400 kV интерконективна врска помеѓу електроенергетските системи на Република Македонија и Република Бугарија (Штип – Црвена Могила), со која се овозможува доверлива и сигурна работа на двата електроенергетски системи.

Владата на Република Македонија одобри државна гаранција во висина од 11 милиони Евра за изградба на далекуводот Штип (Република Македонија) – Ниш (Република Србија), при што 3 милиони евра ќе бидат сопствени средства на АД МЕПСО. За таа цел АД МЕПСО, до сите меѓународни финансиски институции и билатерални кредитори ги достави условите за предвидениот кредит. Како најдобар понудувач избрана е Светска Банка. Должината на овој далекувод на македонскиот дел изнесува 70 km.

На 27 октомври 2008 година Министерството за економија објави меѓународен оглас за пројавување на интерес за учество во претквалификација за изградба, управување и трансфер на 12 хидроелектрични центри по течението на реката Вардар по моделот на концесија. 12 хидроелектрични центри имаат вкупна инсталирана моќност околу 325 MW, годишно производство од околу 1050 GWh и вкупна инвестициона вредност од околу 1.2 милијарди Евра. Огласот за претквалификација трае до 16 март 2009 година.

Со цел за натамошен развој на гасоводниот систем во Република Македонија на 3 септември 2008 година објавен е оглас за изработка на Физибилити студија за гасоводен систем во Република Македонија со идеен проект. Во студијата ќе се дадат технички и економски анализи за: постојната состојба на изграденоста на гасоводниот систем, регионалните, меѓуграничните и други услови за развој, предлози и начин на доизградба на системот согласно условите во

Југоисточна Европа и пошироко и испитување на можности за користење на гас во тек на наредниот период од 20-30 години. Со изготвувањето на Физибилити студијата ќе се дефинираат стратешки услови и фазите за временската реализација на гасоводниот систем, како и соодветните приоритетни правци за најбрза реализација.

Во текот на 2009 година ќе се изработи Студија за гасификација на Република Македонија и ќе се донесе одлука за правците на проширување на гасоводниот систем.

Во текот на 2010 и 2011 година се планира отпочнување на повеќе конкретни проекти во делот на електроенергетиката и делот на гасоводниот сектор со што би се зголемила безбедноста во снабдувањето со енергија во Републиката, како што следува: 400 kV интерконекција Битола (Р. Македонија) – Елбасан (Р. Албанија) – Италија и надградба на постојната 200 kV интерконекција Македонија – Косово на 400 kV напонско ниво.

Во 2010 година се предвидува да се објават меѓународни јавни огласи за давање на концесија за вода за производство на електрична енергија од мали хидроелектрични центри.

Субвенции за поголемо искористување на соларната енергија

Во текот на 2007 година е реализирана стимулативна мерка за субвенционирање на првите 500 купувачи на соларни термални колекторски системи кои соодветно ги имаат инсталирано во своите домови. Стимулативната мерка изнесуваше 30% од инвестицијата но не повеќе од 300 евра по барател.

Поради големиот интерес за користење на сончевата енергија кај домаќинствата, а воедено и поради успешноста на спроведените мерки за субвенции, Министерството за економија во буџетот за 2009 година предвиде средства во износ од 9.000.000 денари за натамошно субвенционирање на домаќинствата кои ќе постават сончеви термални системи во своите домови.

Проект „Соларни загревачи на вода“

Овој проект е реализиран со грант средства од Австриската Влада со висина од 300.000 ЕУР и партиципација на македонската страна во износ од 20.000 ЕУР. Во рамките на овој проект во Управата за хидрометеоролошки работи – Скопје (УХМР) инсталиран е соларен тест центар (лабораторија) со цел за тестирање на соларните колектори од аспект на задоволување на важечките стандарди за нивен натамошен пласман на домашниот и странскиот пазар.

Натамошните активности во врска со соларниот тест центар треба да се одвиваат во насока на обучување и усовршување на одговорните лица во УХМР, одговорни за работа и одржување на лабораторијата, со цел за што поскоро центарот да биде оперативен и да започне со тестирање на првите сончеви колектори

4.4.2. Патен транспорт

Со цел зголемување на ефикасноста на транспортниот систем во Република Македонија, интензивно се работи на заокружување на правната рамка со која се регулираат односите во областа на транспортот.

Во 2007 година беше донесена Уредба за начинот и постапката за распределба на дозволите за меѓународен превоз на стока. Со Уредбата се воведува електронски систем на распределба на дозволите за меѓународен транспорт на стоки што се овозможи поголема ефикасност и транспарентност, како и елиминирање на корупцијата при распределбата.

Во Министерството за транспорт и врски набавен е нов софтвер за електронска дистрибуција на дозволите за меѓународен превоз на стока со што се овозможи поголема транспарентност во распределбата, како и елиминирање на корупцијата.

Донесен е нов Закон за јавни патишта. Согласно одредбите од Законот во тек е реструктурирање на патниот сектор. Имено, формирана е Агенција за државни патишта наместо постоечкиот Фонд за магистрални и регионални патишта, а претстои реструктурирање на ЈП Македонијпат. Владата на Република Македонија на предлог на Министерството за транспорт и врски го усвои

планот за реструктурирање на ЈП Македонијапат и во процедура е носење на Закон за трансформација на ЈП Македонијапат.

Донесен е нов Закон за превоз на опасни материи во патниот и железничкиот сообраќај (Службен весник на РМ број 107/06). Со решенијата кои се предлагаат во Предлогот на Законот се изврши усогласување на националното законодавство со законодавството на Европската унија, со што се овозможува квалитетно и безбедно функционирање на превозот на опасните материи, обезбедување на знаење за ризиците при превозот, како и подобрувањето на квалитетот на услугите, се со цел транспортот на опасни материи и условите за негово квалитетно и безбедно функционирање да се постават на европско ниво.

Согласно Финалниот извештај на Групата на високо ниво, со кој Коридорите 8 и 10 се утврдени како транснационални оски и мултимодални рути, следните проекти се предвидени како приоритетни за имплементација до 2010 година во Република Македонија:

- Изградба на автопат Куманово – Табановце;
- Изградба на автопат Демир Капија - Смоквица;
- Изградба на автопат граница со Р.Албанија- Скопје -граница со Република Бугарија.

Инвестициите на Коридорите VIII и X кои минуваат низ територијата на Република Македонија, а се финансирани со средства од меѓународни финансиски институции (EIB, EBRD) и сопствени средства на Агенција на магистрални и регионални патишта:

- Обиколница Скопје I фаза (К-8),
- Обиколница Скопје II фаза (К-8),
- Втората фаза од обиколница на Скопје, делницата Оризари-Сарај беше официјално пуштена на 24.07.2008 година.
- Зајакнување на мостовите и рехабилитација на дел од Е-75 (К-10), финансирани од НАТО;
- Инвестиции со сопствени средства на магистралната и регионалната патна мрежа во Република Македонија:
- Радовиш-Струмица,
- Оддржување на магистралната и регионална патна мрежа во Република Македонија

Од страна на Републичкиот совет за безбедноста на сообраќајот на патиштата изработена е Национална стратегија за безбедност на патиштата за периодот 2009 -2014 и истата е компатибилна со Националната Транспортна Стратегија изработена за периодот 2007 -2017.

4.4.3. Железнички транспорт

Правна рамка:

На предлог на Владата на Република Македонија, Собранието на Република Македонија во јануари 2008 година го донесе Законот за Агенција за регулирање на пазарот на железнички услуги („Службен весник на Република Македонија“ број 07/08).

Во 2008 година се изработија и преостанатите подзаконски акти кои произлегуваат од Законот за железниците („Службен весник на Република Македонија“ бр. 64/05, 24/07) и Законот за безбедност во железничкиот сообраќај („Службен весник на Република Македонија“ бр. 40/07).

Во текот на 2009 година се предвидува донесување на измена и дополна на веќе донесените закони со третиот железнички пакет од легислативата за железници на ЕУ.

Процес на трансформирање на ЈП Македонски железници - Процесот на трансформација во железничкиот сектор продолжува преку воведување на пристап за користење на железничката инфраструктура и услуги од јавен интерес во железничкиот превоз на патници согласно Законот за железниците.

За таа цел со кредитот од Светската Банка насловен како Реформи во железницата до средината на 2008 година се изработија: Студијата за утврдување на надоместок за пристап на

железничката инфраструктура и Студија за услуги од јавен интерес во железничкиот превоз на патници. Во фаза на изработка е Студијата за намалување на трошоците и зголемување на продуктивноста.

Пристап до железничката инфраструктура - По изготвување на Студијата за пристап за користење на железничката инфраструктура, резултатите од истата се имплементираат од страна на ЈП МЖ Инфраструктура преку изработка на пакет на услуги (минимален пакет, дополнителни услуги, помошни услуги за пристап, пристап кон услужни објекти и обезбедување и давање на услуги) и тарифник за понудените услуги и истите треба да се применат од 01.01.2009 година.

Обврски за услуги од јавен интерес - По изготвената Студијата за услуги од јавен интерес во железничкиот превоз на патници, Владата на Република Македонија обезбеди средства, во Буџетот на Министерството за транспорт и врски за 2009 година, во висина од 122.000.000 денари наменети за компензирање на сите линии кои прават загуба во железничкиот превоз на патници.

Либерализација на железничкиот пазар - Започнувајќи од 01.01.2008 година, пазарот за давање на железнички услуги во товарниот превоз е либерализиран, односно секое правно лице кое ги исполнува условите од Законот за железниците може да аплицира во Министерството за транспорт и врски и да добие дозвола за вршење на јавен превоз и решение за безбедност.

Финансирање на железничката инфраструктура - Согласно член 56 став (3) од Законот за железниците („Службен весник на Република Македонија“ бр. 64/05 и 24/07) во Буџетот на Министерството за транспорт и врски за 2008 година се обезбедија средства во висина од 181.000.000 денари за инвестиции во железничката инфраструктура и дополнителни 160.000.000 денари со Програмата за дополнување за инвестиции во железничката инфраструктура за 2008 година.

Во Буџетот за 2009 година предвидени се средства во висина од 180.000.000 денари за изградба, реконструкција, модернизација, ремонт и одржување на железничката инфраструктура, како и 610.000.000 денари за продолжување со изградбата на Коридорот VIII, делот према Република Бугарија.

Решавање на статусот со долговите на двете компании - Министерството за финансии е во фаза на доставување на предлог текст на Одлука за старите долгови на двете компании до Владата на Република Македонија. Конкретно, во 2008 година МЖ Транспорт АД-Скопје веќе сервисираше странски долгови и тоа: конвенциски долгови за периодот од 1991-1995 година во висина од 1.039.000 евра на МАВ (Унгарските железници) и други странски железници за период од 1996-2006 година во висина од 475.541 евро.

Агенција за регулирање на пазарот на железнички услуги

На предлог на Владата на Република Македонија, Собранието го донесе Законот за Агенција за регулирање на пазарот на железнички услуги („Службен весник на Република Македонија“ бр. 07/08). Согласно предвидените одредби од Законот, Агенцијата има задача да решава по жалби меѓу железнички превозник и управителот на инфраструктурата.

До крајот на 2008 година, на предлог на Комисијата за прашања на изборите и именувањата на Собранието на Република Македонија треба да се изврши избор на Претседателот и членовите на Управниот одбор (вкупно 3 члена) на Агенцијата за регулирање на пазарот на железничките услуги. Управниот одбор на Агенцијата по пат на јавен конкурс ќе изврши именување на Директорот на Агенцијата. Согласно Законот, Агенцијата треба да започне со работа од 01.01.2009 година.

4.4.4. Воздушен транспорт

Тековна состојба

Правна рамка

Закон за облигационите и стварноправните односи во воздушниот сообраќај

Во јули 2008 година е донесен Законот за облигационите и стварноправните односи во воздушниот сообраќај. Со овој закон се регулираат прашањата поврзани со приватното право во доменот на воздухопловството, во однос на договорот за превоз, т.е. авиокартата за превоз на патници, одговорноста на авиопревозниците што произлегува од договорот за превоз, надоместување на штета, осигурување и сл.

Закон за дополнување на Законот за воздухопловство

Во август 2008 година е донесен Закон за дополнување на Законот за воздухопловство. Дополнувањата се во насока на регулирање на аеродромските такси (на пример: надоместок за патници, за безбедност и надоместок за слетување) во смисла дека аеродромските такси може да бидат поставени од страна на операторот на аеродромот, но мора да бидат одобрени од Владата на Република Македонија пред да стапат во сила.

Концесија на аеродромите „Александар Велики“ – Скопје, аеродромот „Св.Апостол Павле“ – Охрид и изградба на нов карго-аеродром во Штип

Министерот за транспорт и врски на почетокот на јули 2007 година донесе решение за избор на најповолна понуда за ангажирање на консултантски тим заради изработка на студија со концесиски модел за развој на аеродромите „Александар Велики“ – Скопје и „Св. Апостол Павле“ – Охрид. Во 2007 година потпишан е договор за консултантски услуги со најповолниот понудувач - компанијата NACO B.V. од Холандија, која требаше во рок од 6 месеци од ефективноста на договорот (01.10.2007 година) да изработи студија со концесиски модел за развој на аеродромите во Скопје и Охрид, опции за подобрување на конкурентната позиција на двата аеродроми во регионот, можности за финансиска поддршка на развојот и стратегија за инвестиционите потреби на аеродромите.

Во декември 2007 година до Министерството за транспорт и врски доставен е финален Нацрт-извештај од страна на консултантот, и истиот беше усвоен од страна на Владата на Република Македонија. Владата на Република Македонија ја почна постапката за доделување на концесија за изградба, реконструкција и користење на двата аеродрома во Република Македонија („Александар Велики“ – Скопје и „Св.Павле Апостол“ – Охрид), како и за изградба на нов карго аеродром во Штип, со донесување на Одлука („Службен весник на РМ“ бр.39/08).

Во овој контекст, досега се превземени следниве активности:

- Јавен повик до сите заинтересирани лица да достават барање за учество во постапката за доделување на концесија за аеродромот „Александар Велики“ – Скопје, аеродромот „Св. Апостол Павле“ – Охрид и изградба на нов карго-аеродром во Штип – објавен на 10.04.2008 година;
- Јавно отворање на пристигнатата тендерска документација во првата фаза на тендерската постапка за концесионирање на аеродромите во Република Македонија – одржано на 19.05.2008 година;
- Информација за тендерската документација за фаза II „Барање за понуда“, од постапката за доделување на концесија за градба, реконструкција и користење на аеродромот „Александар Велики“ – Скопје, аеродромот „Св. Апостол Павле“ – Охрид и изградба на нов карго-аеродром во Штип – усвоена на 104-та седница на Владата на РМ од 12.07.2008 година;
- Покана за учество во фаза II: „Барање за понуда“ од тендерската постапка (15.07.2008 година);
- Отворање на Data Room (15.07.2008 година);
- Конференција во Скопје за квалификуваните понудувачи и посета на терен (06-08.08.2008 година);

- Краен рок за доставување на прашања (06.08.2008 година);
- Доставување на одговори (15-18.08.2008 година);
- Краен рок за доставување на понуди (25.08.2008 година);
- Одлука за избор на концесионер во постапката за давање на концесија за аеродромите „Александар Велики“ – Скопје и „Св.Павле Апостол“ – Охрид, и за изградба на нов карго аеродром во Штип – донесена на седница на Владата на Република Македонија на 29.08.2008 година, објавена во „Службен весник на РМ“ бр.108/08;
- Известување за победник на тендерот (02.09.2008 година);
- Регистрирана „ТАВ Македонија“ ДООЕЛ;
- Потпишување на Договорот за концесија (24.09.2008 година) и
- Влегување во сила на Договорот за концесија (во рок од 341 ден од потпишувањето на Договорот). Потпишаниот Договор за концесија се однесува на концесија во период од 20 години.

Полноправно членство на Република Македонија во ЈАА

Воздухопловните власти на Европските земји членки на ЕСАС (European Civil Aviation Conference) во 1970 година формираат асоцијативно тело на ЕСАС под името Здружени воздухопловни власти (JAA-Joint Aviation Authorities) со цел развивање на високи безбедносни стандарди за воздухопловството во Европа.

Воздухопловната власт на Република Македонија е формирана во 1993 година како Дирекција за цивилно воздухопловство, и Дирекцијата стана кандидат членка на ЈАА во 1999 година. За полноправно членство се аплицираше во 2002 година.

Донесувањето на новиот Закон за воздухопловство во 2006 година и можноста за транспозиција на стандардите со референца без превод, овозможи преку подзаконските акти донесени во 2007 година да се транспозираат повеќе од 90% од ЈАРовите во националното законодавство. По овој голем напредок беше повикан тим на ЈАА за нова посета за проценка.

Нова посета за проценка на исполнетоста на условите за полноправно членство беше спроведена во периодот од 23-26 јуни 2008 година каде Република Македонија доби позитивна оценка за стекнување на полноправно членство во ЈАА.

Република Македонија доби покана за стекнување на полноправно членство во ЈАА на состанокот на Бордот на директорите на воздухопловните власти на земјите членки на ЈАА, одржан на 03.12.2008 година во Париз, Франција, со што Агенцијата за цивилно воздухопловство официјално стана членка на ЈАА.

Со тоа Република Македонија исполни една од најбитните обврски од Протоколот V од Мултилатералната спогодба за основање на Европска заедничка воздухопловна област склучена со Европската Унија.

По добивање на полноправното членство, Агенцијата за цивилно воздухопловство ќе биде предмет на стандардизациона посета во пролет 2009 година на која ќе се провери дали е постапено по Акциониот план.

ПЛАНИРАНИ АКТИВНОСТИ

ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА

Кадровско екипирање на Секторот за воздухопловство

Предвидено е зајакнување на Секторот за воздухопловство преку нови вработувања, техничка опременост и обезбедување на обуки на вработените за следење на прописите од оваа област. Завршувањето на процесот на кадровско екипирање на Секторот за воздухопловство е од пресудно значење за целосно, навремено, квалитетно и ефикасно реализирање на надлежностите на Министерството во областа на воздухопловството.

Согласно Правилникот за систематизација на работните места на Министерството за транспорт и врски, во Секторот за воздухопловство потребно е да се вработат уште 5 (пет) лица.

Кадровско екипирање на Агенцијата за цивилно воздухопловство

Согласно акционите планови доставени до меѓународните воздухопловни организации потребно е кадрово зајакнување на Агенцијата со најмалку 13 луѓе кои ќе бидат стручен воздухопловен кадар и тоа: 1 (еден) сообраќаен пилот со АТПЛ дозвола, 2 (двајца) комерцијални пилоти со ЦПЛ дозвола, 2 (двајца) контролори на летање, 1 (еден) воздухопловен инженер за контрола на летање, 1 (еден) хемиски инженер за опасни материи, 1 (еден) воздухопловен машински инженер со АМС дозвола, 2 (двајца) воздухопловни електро инженери со ИРЕ дозвола и 3 (тројца) воздухопловно-сообраќајни инженери за прифат и отпрема на патници.

Концесија на аеродромите „Александар Велики“ – Скопје, аеродромот „Св.Апостол Павле“ – Охрид и изградба на нов карго-аеродром во Штип

Согласно член 5 од Одлуката за избор на концесионер во постапката за давање на концесија на аеродромите „Александар Велики“ – Скопје, аеродромот „Св.Апостол Павле“ – Охрид и за изградба на нов карго аеродром во Штип („Службен весник на РМ“ бр.108/08), Министерството за транспорт и врски треба да врши постојан и редовен надзор на начинот на вршењето на концесиската дејност и реализацијата на Договорот за концесија.

За таа цел, Министерството ќе ангажира консултантски тим во времетраење од 3 години, за вршење на постојан и редовен надзор на начинот на вршењето на концесиската дејност и реализацијата на Договорот за концесија. Во тек на своето работење, консултантскиот тим треба редовно да ја известува Владата на Република Македонија за степенот на реализација на меѓусебни обврски предвидени во Договорот за концесија, и особено за степенот на реализација на обврските на Концесионерот.

На аеродромот „Александар Велики“ во Скопје во рок од 20 месеци концесионерот „ТАВ“ се очекува да изгради нова терминална зграда, да се продолжи полетно-слетната патека, да се изгради паркинг за автомобили, пристапен пат, заедно со нова клучка, да се изврши инсталирање на системите за земска навигација, да се изгради потребната комунална инфраструктура, да се изврши доградба на административната зграда, нов карго терминал, нова противпожарна станица и нов паркинг за воздухоплови.

На аеродромот „Св. Апостол Павле“ во Охрид во рок од 12 месеци се предвидува реконструирање на постоечкиот паркинг, реновирање на објектите во карго центарот, изградба на ВИП објект, пречистителна станица, реконструкција на постоечката административна зграда, набавка на нови патролни и противпожарни возила, како и набавка на нова потребна опрема за аеродромот да функционира согласно меѓународните стандарди.

Интенцијата за изградба на новиот карго-аеродром во Штип во рок од 36 месеци е да функционира како алтернативен аеродром за потребите на цивилната авијација со можност во иднина да прерасне во главен аеродром во Република Македонија. На карго-аеродромот се предвидува изградба на полетно-слетна патека, нова терминална зграда, два хангари за увоз и извоз, два хангари за гаражирање на воздухоплови, изградба на административни објекти, паркинг за возила, изградба на потребната комунална инфраструктура, набавка на патролни и противпожарни возила со цел оптимално функционирање, како и набавка на целокупната потребна опрема за работа според меѓународните стандарди.

4.4.5. Пошти

Тековна состојба (2007-2008)

Во рамките на приближувањето на домашното со европското законодавство во 2007 година беше предвидено изготвување **Стратегијата за развој на поштенските услуги во Република Македонија за период од 2007 -2010 година**, како стратешки документ. Овој документ е утврден од страна на Владата на Република Македонија на 11.06.2008 година и е објавен во Службен весник на РМ број 72/2007 година. Оваа Стратегија го предвидува развојот на поштенскиот сектор, со утврдување на јасни и мерливи цели и задачи од приоритетно значење за Република Македонија. Со Стратегијата за развој на поштенските услуги се опфатени прашањата за обезбедувањето на поштенските услуги во Република Македонија и се дефинираат целите за понатамошниот развој на поштенските услуги.

Со Стратегијата е утврдена потребата од воспоставување на нова регулативна рамка, така што на 4 јануари 2008 година е донесен **нов Закон за поштенски услуги (Сл.весник на РМ бр. 9/08)**. Овој закон е делумно усогласен со Директивите на Европскиот Парламент и Советот, а неговото потполно усогласување е извршено со донесувањето на подзаконските акти кои произлегуваат од законот, а се во функција на негово извршување и имплементирање.

Во законот е транспонирана Директивата 32002L0039 на Европскиот парламент и на Советот од 10 јуни 2002 година во врска со понатамошното отварање и воведување на конкуренција на пазарот на поштенските услуги со што се обезбедува постепена и контролирана либерализација на поштенскиот пазар.

Во новиот закон е предвидено формирање на Независно регулаторно тело за поштенските услуги правно одвоено и независно на оперативен план од даватели на поштенските услуги. **Агенцијата за пошти** отпочна со работа во јуни 2008 година. Агенцијата за пошти е регулаторно тело кое има функција да го регулира поштенскиот пазар и да воведува постепена и контролирана либерализација на пазарот.

Од страна на Агенцијата за пошти во октомври 2008 година донесени се предвидените подзаконски акти и објавени во Службен весник на Република Македонија бр. 131/2008 година, така што се врши целосно усогласување со Директивите на Европскиот Парламент и Советот.

Со новиот Закон од 2008 година е осигурано задолжително обезбедување на универзалната поштенска услуга, при што се осигурува постојано, редовно и непречено обезбедување на поштенски услуги со утврден квалитет на целата територија на Република Македонија по пристапни цени за сите корисници.

За целите на либерализација на поштенскиот пазар предвидено е тежината на резервираните поштенски услуги да се намалува постепено, така што од 1 јануари 2012 година, нема да се обезбедуваат резервирани поштенски услуги

Согласно новиот Закон, АД Македонска пошта е Давател на универзалната поштенска услуга, со резервираната поштенска услуга врз основа на индивидуална дозвола која ја издава Агенцијата за пошти.

Планирани активности (2009-2011)

Во идниот период потребна е имплементација на Стратегијата за развој на поштенските услуги во Република Македонија 2008 -2010 година, како и на Законот за поштенските услуги.

Министерството за транспорт и врски согласно мерките предвидени во Стратегијата ќе треба да подготви мерки за модернизација и реструктурирање, економско зајакнување на АД Македонска пошта како Давател на универзалната поштенска услуга и обезбедување долгорочна сигурност во новиот либерализиран и отворен поштенски пазар. Тргувајќи од оваа цел, Министерството за транспорт и врски распиша тендер за ангажирање на консултантски тим кој ќе ги дефинира условите и испита можностите за продажба на дел од акциите и анимира реномирани компании во оваа дејност.

Имплементација на подзаконските акти кои произлегуваат од Законот за поштенските услуги ќе треба да следи од страна на Агенцијата за пошти..

Агенцијата за пошти ќе треба да ги донесе и општи акти за обезбедување на поштенските услуги (индивидуална дозвола, стандардна дозвола и одобрение) со што практично ќе се направи и една база на податоци на даватели на поштенските услуги.

4.4.6. Електронски комуникации

Примената на информатичката и комуникациската технологија (ИКТ) директно го поттикнува зголемувањето на продуктивноста, што пак е предуслов за раст на БДП. На ниво на ЕУ, 25% од растот на БДП и 40% од растот на продуктивноста е резултат на употребата на ИКТ. Разликите на економските перформанси помеѓу земјите во голема мера се предизвикани од нивото на инвестиции во ИКТ истражување, развој и користење.

Политиките на Владата на Република Македонија во секторот на електронските комуникации се во насока на поддршка на развојот и процесот на либерализација на електронските комуникации,

услуги достапни за секогo по цени базирани на трошоци, масовно користење на широкопојасниот интернет, што како крајна цел ќе резултира со намалување на дигиталниот јаз, динамизирање на стопанскиот развој и зајакнување на пазарниот модел на стопанисување во Република Македонија. Преку развојот на конкуренцијата и влезот на нови оператори ќе се воспостави неопходна инфраструктура за да се овозможи непречено, квалитетно, сигурно и навремено доставување на дигиталните содржини и услугите на информатичко општество. Одржлив економски развој е бенефит на развојот на Информатичкото општество, но истовремено е и поттикнувач на тој процес. Тој е и битен фактор во раните фази кога се создава критичната маса на заинтересирани учесници посветени на развојот на Информатичкото општество во Република Македонија. Иако уште во 2005 година беше донесен Законот за електронски комуникации (кој целосно е усогласен со Директивите на Европската Унија), сепак заради низа причини, како и заради немањето јасна политика за развој во овој економски сектор, Република Македонија споредена со земјите од Европската Унија сè уште заостанува во делот на либерализацијата и инвестирањето во електронските комуникации. Дигиталниот јаз внатре во земјата, како и во однос на земјите од Европската Унија оди во нагорна линија. Со цел да го спречи понатамошното зголемување на дигиталниот јаз, Владата на Република Македонија цврсто се определи за обезбедување на услови за брз развој на економијата со цел за краток временски рок да се достигне степенот на развојот на економиите што го имаат новите земји членки на Европската Унија и вклучување на Република Македонија во глобалната вмрежена економија. Потребата Република Македонија за краток временски рок да оствари квантен скок во развојот на ИКТ секторот, бара разгледување и примена на нови иновативни решенија со кои ќе се создадат услови за остварување на предвидениот скок. Од тие причини, Владата на Република Македонија донесе Национална стратегија за развој на електронските комуникации со информатички технологии (НСЕКИТ) во која се содржани нови иновативни решенија и мерки а со нивно ефикасно, ефективно и проактивно имплементирање се очекува да се обезбеди брз развој на ИКТ секторот.

Со Националната стратегија за развој на електронските комуникации со информатички технологии, Владата на Република Македонија јасно ја дефинира и стратешката европска ориентација - развој на општество базирано на знаење (информатичко општество) т.е развој на дигиталната економија.

Основни елементи на Националната стратегија за развој на електронските комуникации со информатички технологии се:

- Визија: Република Македонија –напредно Информатичко општество
- Мисија: Овозможување на агресивно воведување и масовно ефикасно користење на електронските комуникации и информатичките технологии, со што се придонесува за вклучување на Република Македонија во глобалната вмрежена економија и остварување значаен скок во економијата (lean frogging).
- Цели: Република Македонија, мерено спрема сите најважни ИКТ индикатори, да оствари:
  - 80% од просекот на новите земји членки во ЕУ во 2010
  - 90% од просекот на новите земји членки во ЕУ во 2012

Мерките кои се одредени во Стратегијата целосно се базирани на приоритетите на иницијативата 2010 на Европската Унија и истите можат да се класифицираат во три столба: создавање на единствен информациски простор со отворен и конкурентен пазар на понуда на пристап до електронски комуникациски услуги и дигитални содржини, промовирање на развој на информатичките и комуникациските технологии, како моторна сила за развој на дигиталното општество, и создавање на инклузивно информатичко општество преку надминување на дигиталниот јаз.

При креирањето на НСЕКИТ водено е сметка мерките да се имплементираат про-активно со мултипартнерски пристап, односно при нивно имплементирање активно и координирано да

учествуваат сите чинители на информатичкото општество, а во исто време мерките да бидат конзистентни и неизолирани со останатите политики и активности кои го третираат развој на информатичкото општество во државата. Од тие причини, Националната стратегија за развој на електронските комуникации со информатички технологии и донесената Национална стратегија за развој на информатичкото општество во Република Македонија сочинуваат еден концепт кој ќе ги постави насоките за креирање на новото дигитално опкружување, односно ќе создадат проактивен амбиент неминовен за креирање и развој на новата дигитална економија и намалување на дигиталниот јаз во однос на двете нивоа (ниво на пристап до информациите кое се премостува со достапност до ИКТ инфраструктура и ниво на користење на услугите на информатичко општество).

За да се оствари очекуваниот скок во развојот на ИКТ секторот се предвидува сите мерки од НСЕКИТ да се имплементираат до почетокот на 2010 година. За да би можело ефикасно и ефективно да се имплементираат мерките зацртани во Стратегијата а со цел обезбедување скок во надминувањето на дигиталниот јаз, Владата на Република Македонија формира ново тело - Национален Совет за развој на информатичко општество, во кое ќе партиципираат претставници од јавниот, приватниот, невладиниот сектор како и од универзитетите. Националниот Совет во основа е тело за координација и обезбедување на учество (еден вид Форум) на сите чинители во развојот на информатичкото општество преку поддршка на работата на Министерот надлежен за развој на информатичкото општество.

Одлуките на регулаторните тела задолжени за развојот на информатичкото општество и медиуми имаат директно влијание врз развојот на либерализацијата и конкуренцијата на пазарот и од таа причина суштински елемент е почитување на независноста на регулаторот. Јакнењето на институционалните капацитети на регулаторите треба континуирано да се обезбедува. Координацијата помеѓу државните институции во имплементацијата на законите како и следењето на движењето на пазарот е од елементарна важност, и таа треба постојано да се обезбедува. Следењето на ИКТ индикаторите треба постојано да се обезбедува и во таа насока Владата на Република Македонија ќе направи дополнителни напори во зајакнување на капацитетите на државните институции а посебно кај Државниот завод за статистика.

Развојот на пазарот на електронските комуникации директно зависи од ефикасноста и ефективноста на судскиот систем, особено имајќи ги предвид спецификите и динамичноста на регулацијата на овој пазар. Од тие причини, неопходно е постојано јакнење на капацитетите на судскиот систем во Република Македонија. Државните институции треба да имаат многу активна улога во процесот на воспоставување информатичко општество во Република Македонија. Од тие причини јакнењето на нивните институционални капацитети Владата на Република во идниот период целосно ќе ги подржува. Согласно процесот на пристапување кон ЕУ, државните институции на Република Македонија треба да се интегрираат во европските организации, при што ќе се искористат сите потенцијални поволности од членството или придружното членство во релевантните организации надлежни за развој на електронските комуникации. Владата на Република Македонија овие процеси во идниот период целосно ќе ги подржува.

Широкопојасниот интернет има главна улога во модернизацијата на економиите и општествата. Претставува основа за дифузирање на информатичкото општество и за развој на информатичките и комуникациските технологии (ИКТ). Овие технологии се основни двигатели на растот на продуктивноста и економијата во државата. Широкопојасниот интернет овозможува креирање нови и иновативни услуги, апликации и содржини. Го промовира развојот на нови услуги и го подобрува нивното сегашно испорачување, а овозможува реорганизација на процесите за работа и производство.

Во тек е изработка на Стратегија за развој на следна генерација на широкопојасен интернет во Република Македонија. Стратегијата ги разработува и страната на понудата и страната на побарувачката на широкопојасен интернет. Од страна на понудата оваа стратегија ќе овозможи хармонизација на регулаторната рамка со цел да се поттикне развојот на следна генерација на електронски комуникациски мрежи при што ќе се запазат принципите на транспарентност и еднаквост, ќе се дефинираат правила за поставување на мрежата и пристапот до истата, ќе се

пронајде начин за решавање на проблемот на разврзаниот пристап на локална јамка/подјамка, ќе се развие bitstream пристапот и т.н. Додека пак од страна на побарувачката за широкопојасен интернет, стратегијата ќе предвиди мерки кои ќе го поттикнат развојот на иновативни јавни услуги како што се е-здравство, е-влада, е-образование и т.н. Со поттикнувањето на овие услуги ќе се зголеми побарувачката со што ќе се привлечат инвестиции во развој на следната генерација на широкопојасен интернет, а истовремено ќе се овозможи поголема соработка меѓу малите и средните претпријатија.

Владата на Република Македонија го поддржува процесот на дигитализација на електронските медиуми и од таа причина ќе обезбеди средства за изградба на еден DVB-T мултиплекс за потребите на програмите на јавниот сервис. Исто така Агенцијата за електронски комуникации објави тендер за давање на три DVB-T комерцијални мултиплекси на национално ниво.

4.5. Земјоделство

Во последните години, земјоделскиот сектор се соочува со значајни структурни и правни реформи, пред сè во процесот на усогласување на националното законодавство со европското, и воспоставување односно зајакнување на институционалната/административната структура, во областите кои ги уредува ЗЗП (Заедничката земјоделска политика). ЕУ - интеграциските процеси се основа за зајакнување и создавање на конкурентен земјоделски и рурален сектор согласно на барањата на Европската унија. Во таа насока, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ) вовеле политики, мерки и механизми за спроведување на прилагодувањата и развојните процеси во земјоделското производство и пазари, земјишната политика, руралниот развој, буџетската поддршка на земјоделскиот развој и руралните средини. Реформските процеси се темелат на **Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2007-2013** година усвоена од Владата на Република Македонија во мај 2007 година. Во документот е дефинирана основата, насоките и мерките на политиката за земјоделство и рурален развој, како и за институционален развој и обединување на националните приоритети во рамките на сеопфатната агенда за интеграција во ЕУ.

Земјоделството е значаен сектор во стопанството на Република Македонија. Бруто додадената вредност на примарното земјоделско производство, вклучувајќи го шумарството и ловството учествува со 8,7% од вкупниот БДП во 2007 година. Согласно пописот за земјоделство, спроведен во јуни 2007 година, 167,992 луѓе се ангажирани во земјоделскиот сектор, од кои 24,812 со полно работно време.

Легислатива

Законот за земјоделство и рурален развој, (Службен весник на РМ бр. 134/07) ги уредува секторите за земјоделство и рурален развој, воведува нови одредби кои ќе служат како правна основа за донесување на законски и подзаконски акти кои произлегуваат од Заедничката земјоделска политика на ЕУ.

Правната рамка за уредување на винскиот сектор е утврдена со Законот за виното (Службен весник на РМ, бр. 69/2004). Врз основа на Законот за вино донесени се сите правилници кои се однесуваат на производството на вино и производите од грозје.

Врз основа на Законот за тутун и тутунски производи (Службен весник на РМ бр.24/2006 и 88/2008) донесени се и повеќе подзаконски акти, кои подетално се дефинира производството и маркетингот на тутунот и производите од тутун.

Правната рамка за уредување на пазарот на говедско месо, млеко и млечни производи, живина и јајца, свинско месо и овчо и козјо месо, ја определуваат повеќе закони - Закон за земјоделство и рурален развој (Службен весник на РМ бр. 134/07), Закон за ветеринарно здравство (Службен весник на РМ бр. 113/07), Закон за јавно ветеринарно здравство (Службен весник на РМ бр. 113/07) и Закон за сточарство (Службен весник на РМ бр. 7/08) кои се делумно усогласени со законската регулатива на ЕУ.

Во тек на 2009 година предвидено е донесување на подзаконски акти кои ќе ја регулираат областа на уредувањето на пазарите за различни земјоделски производи.

Во 2009 година предвидено е донесување на Стратегија за маркетинг на македонското вино, како и изменување и дополнување на Законот за виното (Сл. весник на Република Македонија

69/2004 и 89/2008). По донесување на измените и дополнувањата на Законот за виното предвидено е да се изврши ревизија на сите досега усвоени подзаконски акти т.е. да се донесат правилници за нивно менување и дополнување или да се усвојат целосно нови правилници. Предвидено е воспоставување на систем за управување со податоци во рамките на пазарниот информативен систем.

Во однос на тутунот, предвидено е донесување на Закон за изменување и дополнување на Законот за тутун и тутунски производи во однос на либерализација на пазарот на тутун и Програмата за финансирање на активностите во примарното тутунско производство во 2009 година. Понатаму, се набави и дополнителна опрема и софтверска програма со цел евидентирање на парцелите, производството, склучените договори и откупувачите на тутун.

Од особено значење е организацијата и координацијата на подрачните единици на МЗШВ во функција на воспоставување на системите во земјоделскиот сектор.

Во моментов, правната рамка за органско земјоделско производство е уредена со Законот за органско земјоделско производство (Службен весник на РМ бр. 16/04), кој е усогласен со Регулативата на Советот бр. 2092/91. Врз основа на законот донесени се и поголем број подзаконски акти, а во септември 2007 е усвоена и “Националната Стратегија со Акционен План за органско земјоделство во Република Македонија 2008-2011”.

До крајот на 2009 година, предвидена е изработка на нов Закон за органско земјоделско производство со подзаконски акти кои ќе ја регулираат областа на производство, преработка, означување, пакување, чување и транспорт на органски производи, овластување и сертификација, како и системите за контрола.

Во 2009 година ќе се дополнат софтверските програми во рамките на Единствениот регистар на земјоделски стопанства во насока на евидентирање на производителите на органски земјоделски производи.

Со Законот за индустриска сопственост (Службен весник на РМ бр. 47/2002, 42/2003, 9/2004, 39/2006 и 79/2007) се уредува и заштитата на географските називи со ознака на потекло и географска ознака како и користење на заштитените географски називи. Согласно законот, заштитата на негеографските, традиционални називи се уредува со одредбите кои се однесуваат на заштитата на географските називи. Врз основа на истиот, изготвен е и Правилник за заштита на географските називи (Службен весник на РМ бр. 18/04).

Во тек на 2009 година, предвидена е изработка на елаборати и заштита на 5-6 земјоделски производи и ќе биде изготвен нов Закон за индустриска сопственост и Правилник за географските називи.

4.5.1. Реформи кај земјоделското земјиште

Околу 1,3 милиони ха (50%) од вкупната површина во земјата се класификувани како земјоделско земјиште¹⁹. Од овој ресурс, 600.000 ха (51%) се класификувани како обработливо земјиште, а 700.000 ха како пасишта (главно висорамнини). Остатокот, приближно 1 милион ха се висорамнински или планински шуми и околу 2 проценти се езера, од кои Охридското, Преспанското и Дојранското се најголеми. Индивидуалните земјоделци поседуваат или изнајмуваат приближно 80% (околу 463.000 ха) од сето обработливо земјиште; а остатокот од 20% (196.841 ха) ги поседува државата. Големiot дел од пасиштата ги поседува државата, а ги раководи преку јавни претпријатија.

---

¹⁹ Земјоделското земјиште вклучува обработливо земјиште и пасишта. Обработливото земјиште вклучува земја на располагање за одгледување поделелски култури, плус земјиште насадено со овоштарници, лозови насади и оплеменети пасишта. Обработеното земјиште вклучува земјиште насадено со годишни култури (житарици, индустриски, зеленчукови и фуражни култури), плус расадници и необработено земјиште/угар.

Земјоделското земјиште е добро од општ интерес за земјата, при што со новиот Закон за земјоделско земјиште, се уредува користењето, располагањето, заштитата и пренамената на земјоделското земјиште. Во таа насока, со законот се регулираат мерките за користење на земјоделското земјиште во државна сопственост, понатаму окрупнување на обработливите површини, спроведување на агро-технички и агро-мелиоративни мерки, спречување на ерозијата, загадување и заразување на земјоделското земјиште, регулирање на начинот на времена и трајна пренамена и др.

Со мерките дефинирани во Законот се обезбедува поголема правна сигурност во користењето на земјоделското земјиште, еднаков третман на правните домашни и странски лица, решавање на прашањата како што се престанување на правото на користење на досегашните корисници на земјоделско земјиште, правото на првенство, итн.

МЗШВ е одговорна институција за креирање и спроведување на земјишната политика. Во фаза на воспоставување е систематизирана евиденција на земјоделското земјиште односно воспоставување на Интегриран административен контролен систем, воспоставување на Системот за идентификација на земјишни парцели во неколку пилот општини после извршеното воздушно снимање и интерпретација на ортофото материјалите. Поддршка е обезбедена преку Проектот (Светска банка и Влада на Република Македонија) за зајакнување на земјоделството и пристапување кон ЕУ - Компонента 1 (*Зајакнување на административниот и управувачки капацитет на МЗШВ во согласност со потребите за пристапување кон ЕУ*) односно предвидена е подготовка и реализација на повеќе набавки за обезбедување на услуги за авионско снимање и обработка на податоци, како и набавка на неопходната опрема и софтвер и нејзино инсталирање и тестирање. Во оваа насока, во 2009 година предвидено е донесување на подзаконски акти, кои произлегуваат од Законот за земјоделство и рурален развој, кои ќе ја регулираат областа, како и подзаконски акт за воспоставување и размена на податоци во рамките на Земјоделскиот Пазарен Информативен Систем.

Во таа насока, клучни активности во 2009 година во земјишната политика се забрзувањето на процесот на подобрување на управувањето со земјиштето во државна сопственост, развивање на пазарот на земјоделско земјиште следејќи ги принципите на транспарентност и ефикасност, окрупнување на фрагментираното земјоделско земјиште и подобрување на заштитата на земјоделското земјиште согласно Законот за земјоделско земјиште.

Исто така, преземени се одделни активности за зајакнување на капацитетот на државната администрација за имплементирање на системот за распределба на земјоделско земјиште во сопственост на државата и за воспоставување на информативен систем за распределба на земјоделско земјиште во сопственост на државата.

Во 2008 година објавени се 12 јавни огласи за распределба на 44 илјади хектари земјоделско земјиште во државна сопственост, а беше доделена површина од околу 10 илјади хектари и беа изготвени околу 1.200 договори за закуп на земјоделско земјиште во државна сопственост. Се работи на изготвување на Агенда на региони кои во 2009 година ќе се објават како површини за давање на земјоделско земјиште во државна сопственост, а извршени се и подготовки за отпочнување на проектот за комасација подржан од Холандската Влада.

Исто така, се спроведуваат финалните активности од втората фаза на проектот за Воспоставување на Национален систем за мониторинг и управување со лозови насади (се очекува да заврши во мај 2009 година) на целокупната површина на лозови насади во Република Македонија. Овој систем ќе се интегрира во регистарот на земјоделско земјиште за целото земјоделско земјиште, а воедно е основа за развој.

Системот за евиденција на земјишни парцели ќе се прошири од пилот општините и ќе се воспостави на целата територија на земјата. Единствениот Регистер на земјоделски стопанства тековно ќе се обновува, а во истиот временски период ќе бидат интегрирани и останатите регистри во рамките на МЗШВ - Системот за идентификација и регистрација на животни, Регистерот на лозови насади и Системот за идентификација и регистрација на земјишни парцели. Во овој временски период предвидена е и финализација и оперативност на земјоделскиот информативен систем.

Од аспект на институционално зајакнување на капацитетот на органите кои се вклучени во уредување на пазарите на земјоделски производи од животинско и растително потекло, реализирано е следново:

- набавена е целокупната компјутерска опрема за воспоставување на Националниот регистар на лозови насади на целата територија на Република Македонија, вклучително и софтвер за истата,
- набавена е неопходната лабораториска опрема за референтната лабораторија при ЈНУ Земјоделски институт – Скопје, за вршење на енолошки испитувања и анализи,
- набавена е потребната компјутерска опрема за воспоставување на Земјоделскиот Пазарен Информативен Систем на ниво на државата,
- изработен е софтвер за евидентирање на производството и откупот на тутун.

Во однос на Земјоделскиот информативен систем (ЗИС), се изготви Стратегија и Оперативен план за развој на оддржлив и ефикасен систем кој ќе се поддржи од проектот за зајакнување на земјоделството и пристап кон ЕУ од Светска банка.

Во функција на ЗИС е и пописот во земјоделството, кој се реализираше во јуни 2007 со што се добија статистички податоци, обработени по методологијата и статистичките стандарди на ЕУ. По добивањето на резултатите од пописот во земјоделството, следниот предвиден чекор е воспоставување на Регистар на фарми и интеграција на различни бази на податоци во Регистарот.

Системот за идентификација и регистрација на говедата е воспоставен, во фаза е проширување на истиот за овци и кози. Системот е поддржан од проектот за воспоставување на Национален систем за идентификација и регистрација на животните – трета фаза.

Во поглед на зајакнувањето на институционалниот капацитет во секторот вино, се воспостави *Национален регистар на лозови насади* за пилот подрегион Тиквеш (Тиквешко виногорје) кој покрива 15 катастарски општини со околу 18.000 хектари површина, од кои околу 11.000 хектари се лозови насади. Проширувањето на овој регистар на целата територија на земјата е во тек со втората фаза (започната јули 2007 година) на проектот за Воспоставување на Национален систем за мониторинг и управување со лозови насади.

4.5.2. Рурален развој

МЗШВ реализира кохерентна рурална развојна политика, преку интегрирање на различните програми и иницијативи за развој на руралните подрачја во Република Македонија.

ИПАРД Програмата е усвоена со Одлука на Комисијата од 25.02.2008 година. На 23.10.2008 година потпишан е Секторскиот Договор за правилата за користење на инструментот за претпристапна помош на ЕУ за рурален развој. Секторскиот Договор е во процес на ратификација од Собранието на Република Македонија. Покрај тоа, Владата на Република Македонија донесе Уредба за утврдување на меѓусебните односи на органите и структурите за целосно децентрализирано управување со петтата компонента од Инструментот за претпристапна помош (ИПА) на Европската унија (Сл. весник на РМ бр. 144/2008) со која се дефинираат органите и структурите на целосно децентрализирано управување со петтата компонента од Инструментот за претпристапна помош (ИПА) на ЕУ и одредби за уредување на нивните меѓусебни односи. Со цел да се обезбеди правна рамка за спроведување на ИПАРД Програмата преку Буџетот на Република Македонија се донесе Програма за земјоделство и рурален развој во рамките на Инструментот за претпристапна помош на ЕУ наменет за рурален развој (ИПАРД) за 2009 година и Уредба за спроведување на Инструментот за претпристапна помош на ЕУ наменет за рурален развој (ИПАРД).

Со цел акредитација на Телото за управување и Агенцијата за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој, за користење на средствата од V-та од ИПА, беше изготвен финален пакет на внатрешни процедури и прирачници за работа, ревизија и за соодветност на оперативната структура со акредитационите критериуми во контекст на националната акредитација.

Во поглед на навремено информирање на корисниците на ИПАРД фондови за можностите на ИПАРД Програмата, во 2009 година ќе се интензивираат активностите за публицитет со спроведување на кампања.

Националното финансирање на мерките за рурален развој се имплементира со реализација на мерките од Програмата за финансиска поддршка на рурален развој.

Во 2009 година предвидено е донесување на поголем број подзаконски акти кои ја регулираат областа. Од аспект на почитување на мултифункционалниот карактер на земјоделската дејност и обезбедување на правна рамка за реализација на политиките за земјоделство и рурален развој со почит кон заштита на животната средина ќе се донесе Кодекс на Добра земјоделска и хигиенска пракса.

4.5.3. Фитосанитарна политика

Фитосанитарната управа врши следење и мониторинг на штетни организми на територијата на Република Македонија, нивно сузбивање и заштита, фитосанитарни инспекции на пратки од растенија и производи од растително потекло за извоз, увоз, реекспорт и транспорт, издавање на решенија и одобренја за пуштање во промет на производи за заштита на растенијата и ѓубриња и сл.

Фитосанитарната управа во 2008 година согласно Законот за здравје на растенијата (Сл. весник на Р.М 29/05) ги изготви Листите на штетни организми дозволени во Република Македонија по Директивата 2000/29 ЕЕС. Во истите се опфатени штетни организми според ризикот по здравјето на растенијата и опстанокот на одделни видови растенија и во врска со ризикот на економската штета што би можеле да ја предизвикаат.

Споведени се мерки за сузбивање и локализирање на нови појави, сузбивање на каламитетни и појави со јак интензитет, намалување на нивниот потенцијал за наредните години, намалување на економските штети и обештетување на сопствениците за уништените растенија и производи. Се воспостави ИТ систем за размена на информации меѓу надлежните служби и се воспостави база на податоци.

Во постапка е склучување на Спогодба меѓу Владата на Република Македонија и Владата на Република Украина за соработка во областа на карантинот и заштита на растенијата. Изготвени се поголем број на подзаконски акти кои произлегуваат од Законот за производи за заштита на растенијата (Сл. весник на Р.М 110/07) по Директива 91/414 ЕЕС и се пристапува кон нивна целосна имплементација со што се уредува одобрувањето, пласманот на пазарот, употребата и контролата на производите за заштита на растенијата, пласманот на пазарот и контрола на активните супстанции кои претставуваат производи, максимално ниво на резидуи, опрема за користење на производи, размена на информации во врска со производите, производството на производи, евиденција на правните и физичките лица вклучени во производството и пласирањето на производи на пазарот, условите за овластување на органите за имплементација, мониторинг и контрола.

Понатаму, се даде поддршка на Ротердамската конвенција за претходно соопштена процедура (ПИЦ-) за одредени штетни супстанции и пестициди во меѓународниот промет, а во фаза на изработка се подзаконски акти кои произлегуваат од Законот за ѓубриња (Сл. весник на Р.М 110/07) по Регулатива 2003/2003 ЕС.

Фитосанитарната управа во 2009 година ќе продолжи со понатамошно апроксимирање на националното законодавство со ЕУ регулативите и имплементирање на меѓународните стандарди и методи.

Детално уредување на областа на здравјето на растенијата ќе се реализира со донесување на преостанатите подзаконските акти кои произлегуваат од Законот за здравје на растенијата (Сл. весник на Р.М 29/05) од каде ќе произлезат Листите за штетни организми дозволени во Р.М по Директивата 2000/29ЕЕС како и започнување на донесување и имплементација на Анекс V по истата Директива, а тоа значи воведувањето на пасошкиот систем на растенија во Република Македонија.

Детално уредување на областа производи за заштита на растенијата ќе се реализира со донесување на преостанатите подзаконските акти кои произлегуваат од Законот за производи за заштита на растенијата (Сл. весник на Р.М 110/07) по Директива 91/414 ЕЕС, како и детално уредување на областа ѓубриња ќе се реализира со донесување на подзаконските акти кои произлегуваат од Законот за ѓубриња (Сл. весник на Р.М 110/07) по Регулативата 2003/2003 ЕС. Со последниот детално ќе се уредуваат условите за производство, пласман на пазар, увоз, употреба на ѓубриња, видови на ѓубриња, идентификација, квалитет, состав, земање примероци,

пакување, обележување, испитување, декларирање, следење, регистрирање и други прашања во врска со ѓубрињата.

4.5.4. Семе и саден материјал

Управата за семе и саден материјал ги спроведува обврските во однос на производство, подготовка за трговија, етикетање, трговија, увоз и извоз на семенски материјал, саден материјал за земјоделски растенија (житни, фуражни, градинарски растенија, маслодајни, репа, компир, тутун, украсни растенија, овошни растенија и винова лоза) и мицелиум за габи за храна, понатаму обврските на лицата кои се занимаваат со производство, доработка, трговија и увоз и извоз на семенски и саден материјал за земјоделски растенија, пријавување, испитување, одобрување, запишување и одржување на сорти на земјоделски растенија во национална сортна листа, сертифицирање на семенски и саден материјал, јавните овластувања, овластени лаборатории, чување на дефинитивни примероци на семенски и саден материјал и други прашања од областа на семенскиот и садниот материјал.

Во 2008 година, со донесување на Законот за селекционерски права, Република Македонија стана членка на UPOV Конвенцијата со седиште во Женева. Зачленувањето во оваа организација овозможува селекционерите на нови сорти растенија да ги заштитат своите авторски права како во државата така и кај други земји-членки на оваа меѓународна заедница. Со членството се отвараат нови можности и перспективи кои се однесуваат на изнаоѓање пазари за пласман на квалитетен семенски материјал, односно со истото Република Македонија може повторно да стане земја-извозник на сортно семе. Изготвен е правилник за трговија со семенски материјал од различни земјоделски култури, а во 2009 година, согласно Законот за семе и саден материјал ќе се донесат и правилници од областа на семето и садниот материјал.

4.5.5. Ветеринарна политика

Како продолжение на усогласувањето на националното законодавството од ветеринарната област со релевантното законодавство на Европската Унија, во текот на 2008 година беа донесени низа подзаконски акти кои произлегуваат од законите донесени во текот на 2007 година што ја регулираат оваа област. Попрецизно, согласно Законот за ветеринарно здравство ("Службен весник на Република Македонија" 113/07) донесени се вкупно 19 подзаконски акти кои се усогласени со релевантните мерки од европското законодавство, од Законот за идентификација и регистрација на животните ("Службен весник на Република Македонија" 54/05 и 81/07) усвоен е Правилникот за идентификација и регистрација на животни од видовите овци и кози, а од Законот за заштита и благосостојба на животните донесен е Правилникот за заштита и благосостојба на животните за време на колење. Одреден број подзаконски акти што произлегуваат од погоренаведените закони се во постапка пред нивно усвојување и истите се очекува да бидат донесени до крајот на 2008 година.

До крајот на 2008 година се очекува донесување на уште еден посебен закон, Законот за ветеринарно медицински препарати кој подетално ја регулира дадената ветеринарна област.

До крајот на 2009 година се очекува усвојување на останатите акти усогласени со ЕУ законодавството чиј правен основ се законите што ја регулираат ветеринарната област т.е. Законот за ветеринарно здравство ("Службен весник на Република Македонија" 113/07), Законот за ветеринарно јавно здравство ("Службен весник на Република Македонија" 114/07), Законот за благосостојба на животните ("Службен весник на Република Македонија" 113/07), како и одреден дел од подзаконските акти чиј правен основ се Законот за ветеринарно медицински препарати.

Идните активности што се однесуваат на институционални промени и надградба на Управата за ветеринарство се во насока на формирање на единствен надлежен орган за безбедност на храната, во форма на независна Агенција за безбедност на храната и ветеринарство, согласно препораките на ЕУ. Како дополнување и изградба на административните капацитети на надлежниот орган, изготвен е проектен план согласно ИПА инструментот за 2009 година, компонента 1.

ИПА 2009 претпристапен инструмент за Република Македонија - компонента 1

Проектот предвидува техничка помош за јакнење на капацитетите на надлежниот орган за ветеринарство и храна, за да се отстранат преклопувањата во законодавниот дел и надлежностите од една страна и оптимално користење на достапните средства во однос на вработувања, опрема и објекти.

Во поглед на јакнење на институционалниот капацитет, на почетокот од 2008 година вработени се 20 лица од кои 18 на работно место државни ветеринарни инспектори во подрачните единици или на граничен премин и 2 лица во Управата за ветеринарство во Секторот за нормативно-правни работи. Во тек е постапката на вработување на нови 20 лица чија реализација се очекува во 2009 година.

Во текот на 2008 година извршени се обуки на сите одговорни вработени лица од областа на: ветеринарни прегледи на гранични премини; благосостојба на животните во организација на DG SANCO и др. Ветеринарните инспекциски прегледи на граничен премин (практична обука на граничен премин во Република Словенија); идентификација и регистрација на добитокот во кланиците; олеснување на трговијата и обука за комуникација и размена на информации како ветеринарна компонента за Интегрирано Гранично Управување - ИГУ; постапките за работење заради вршење ветеринарни прегледи, TRACES и CVED; обука за управување со квалитетот, благосостојба на животните; контрола и ерадикација на авијарна инфлуенца и болеста син јазик се исто така обуки извршени во организација односно соработка со ЕУ.

Во 2008 година се изврши дел од опремувањето на Управата за ветеринарство и ветеринарните инспекциски служби со обезбедување ИТ опрема и теренска опрема во рамките на зајакнување на капацитетот на државната ветеринарна служба.

Во текот на 2009 година се очекува вработување на 20 лица, високообразовен кадар за активности поврзани со ветеринарната политика.

Заради зајакнување на администрацискиот капацитет, а во насока на евроинтеграцискиот процес на Република Македонија, за вработените во Управата за ветеринарство во текот на 2009 година предвидени се обуки од повеќе области и тоа: здравствена заштита на животните, благосостојба на животните (теоретска обука, студиска обука, практична обука), контрола на ветеринарно-медицински препарати – вмп (теоретска обука, студиска обука, практична обука), изготвување на правни акти од областа на ветеринарството во согласност со ЕУ процедурите и практиките (теоретска обука, студиска обука, практична обука), систем за квалитетен менаџмент (теоретска обука, студиска обука, практична обука) и др.

ИТ поддршка – ветеринарен информатички систем (ВИС)

Примената на информатичката технологија во Управата за ветеринарство е започната со воведување и надградба на систем за идентификација и регистрација на животните преку Проектот за идентификација и регистрација на животните, со финансиска поддршка на ЕУ. Таа добива пошироки размери, така што планирани се и дополнителни активности со цел воведување и искористување на информатичката технологија на сите ветеринарни полиња кои се предмет на службени контроли. Во однос на ИТ апликации кои се веќе развиени од страна на Управата за ветеринарство:

- Активностите поврзани со надградба на системот за идентификација и регистрација на животните од видот говеда се веќе завршени. Понатамошната работа вклучува рутинска имплементација и постојано ажурирање на централната база на податоци.

- Активностите поврзани со надградба на системот за идентификација и регистрација на одгледувалиштата за мали преживари (овци/кози) се во завршна фаза.

Во 2009 година, Управата за Ветеринарство планира да ги развие следниве ИТ апликации:

- Систем за идентификација и регистрација на животните од видот свињи -активностите се во почетна фаза. Во 2008 година изготвена е Стратегијата за идентификација и регистрација на свињите. Заради законско регулирање на идентификацијата и регистрацијата на животните од видот свињи во текот на 2009 година се очекува изменување и дополнување на Законот за идентификација и регистрација на животните и последователно донесување на Правилник за

идентификација и регистрација на животните од видот свињи. После усвојување на претходно споменатото законодавство во 2009 година активностите ќе бидат фокусирани на набавка на потребната опрема за идентификација и регистрација на животните.

- Развој и интеграција на Ветеринарниот Информативен Систем (ВИС) во рамките на базата на податоци за И&Р. ВИС-от ќе биде составен од функционално независни модули за:

- TRACES-like ИТ систем – кој ќе се користи на граничните премини
- Sample management модул - кој ќе овозможи целосна следливост на секој вид на мостри тестирани за било која цел на службените контроли
- Модул за спроведување на плановите за итни мерки - вклучувајќи воведување на забранети области и одгледувалишта, применливи контролни и мерки на безбедност, како и планирање на ресурсите
- Модул за спроведување и документирање на службени контроли на ниво на фарма/објект, или животно/вид на производ - Овој модул ќе вклучува одделни процедури (work-flows) за различни специфични активности, како на пример утврдување на жариште на болест, програми за контрола/сузбивање на туберкулоза и бруцелоза кај говеда, надзор/мониторинг на ТСЕ, контрола на објекти за производство или преработка на храна/добиточна храна итн. За секоја процедура, модулот ќе ги евидентира и поврзува одделните видови на контрола, резултатите од истите, како и последователните мерки. Модулот ќе може лесно да се проширува со дополнителни процедури.
- Модул на вкрстена проверка и верификување на пропратната документација за исплата на надоместок за животните кои се отстранети во рамките на програмите
- Листа на задачи за секој ветеринарен инспектор за одреден временски период, која може да се збогати со соодветните работни процедури
- Банка на документи – постојано ажурирана со образците и документите најчесто користени за одделни службени контроли
- Статистичко информативно средство за известување, интерпретација и агрегација на различни нивоа, за статистички или оперативни цели

Комплетирањето на ВИС, како и интегрирањето со целокупниот Земјоделски Информационен Систем кој се одржува и управува од страна на МЗШВ ќе се реализира во периодот 2009 – 2010 година, преку Проект за зајакнување на земјоделството и пристап кон ЕУ, со финансиска поддршка на Светска Банка.

Проект за Интегрирано Гранично Управување (Програма CARDS 2006) – ветеринарна компонента

Како продолжение на активностите во 2008 година, со овој проект е планирана изградба на инфраструктура за четири гранични премини на Република Македонија: Табановце, Блаце, Аеродром-Скопје и Кафасан предвидени за вршење ветеринарно-санитарни прегледи, како и набавка на соодветна опрема за објектите на граничните инспекциски места.

4.5.6. Шумарство

Секторот за шумарство и ловство, кој е во состав на МЗШВ врши определени управни, стручни и други работи од делокругот на Министерството, во чија надлежност се работите од областа на шумарството и ловството, односно уредувањето и користењето на шумите, пошумувањето и одгледувањето, заштитата на шумите и развој на ловството.

Задача и обврска на Секторот е да обезбеди законска, институционална и економска рамка за имплементација на одржливо стопанисување со шумите и дивечот во РМ и да обезбеди постојан финансиски механизам кој ќе биде во функција на подобрување на состојбата со шумите и дивечот. Секторот во рамките на своите надлежности, покрај другото води сметка и за социјалните, економските и еколошките сегменти во општеството на локално ниво.

Во моментот, шумарството и ловството во РМ се регулирани со Законот за шумите (Сл. весник на РМ бр. 47/97, 7/2000, 89/04, 54/07 и 103/08), Законот за ловството (Сл. весник на РМ бр. 20/96, 26/96, 34/97, 69/04, 84/07, 113/07 и 88/08) и Законот за репродуктивен материјал од шумски видови дрвја (Сл.весник на РМ бр. 55/07).

Во јуни 2006 година, Владата на РМ ја усвои и Стратегијата за одржлив развој на шумарството во РМ, со Акционен план 2007-2009 година, со точно утврдена временска динамика и потребни финансиски средства.

Дел од акциите предвидени со Стратегијата се финансираат преку Програмата за проширена репродукција на шумите, која согласно Законот за шумите, Владата на РМ ја донесува секоја година.

Основна цел е да се обезбеди одржлив развој на шумите и дивечот во РМ.

Во 2009 година се планира:

- да се донесат два нови закони и тоа: Закон за шумите и Закон за ловството,
- да се донесе Програмата за проширена репродукција на шумите за 2009 година,
- да се изготви Информација за здравствената состојба на шумите во Република Македонија за 2008 година со предлог мерки,
- да се изработат три студии, согласно Акциониот план 2007-2009 од Националната стратегија за одржлив развој на шумарството и тоа:
  1. Студија за превентивна и пресупресивна заштита на шумите од пожари,
  2. Студија за шумски подрачја ризични од ерозија и
  3. Студија за развој на шумска патна мрежа во РМ.

Што се однесува до зајакнување на административните капацитети, во 2009 година се планираат нови вработувања во Секторот за шумарство и ловство и организирање на професионални обуки за вработените од областа на проект менаџмент, изработка на стратегии и студии и работа со ГИС технологија.

4.5.7. Меѓународна соработка

Република Македонија продолжува со реформите во земјоделско-прехранбениот сектор. Во таа насока се креира и спроведува меѓународната односно мултилатералната, билатералната и трговската соработка која е во функција на развој на секторите во надлежност на МЗШВ.

Во насока на процесите на структурни реформи и прилагодување на земјоделско-прехранбениот сектор се проектите поддржани од Европската Унија, а управувани од Европската Агенција за Реконструкција преку КАРДС програмите за 2006 година.

Основање на систем за мониторинг и контрола на лозови насади (втора фаза)

Основна цел на проектот е да се воспостави Национален регистар на лозови насади на целата територија на Република Македонија.

Проектот содржи четири компоненти:

1. воспоставување на Национален систем за мониторинг и управување на лозови насади на целата земја.
2. усогласување на македонското законодавство за вино со законодавството на ЕУ.
3. подготвување на Стратегија за меѓународен маркетинг на македонско вино.
4. институционално зајакнување на МЗШВ.

Проектот трае до 15 мај 2009 година.

Воспоставување на национален систем за идентификација на животни (трета фаза)

Целта на проектот е воспоставување на систем за идентификација и регистрација на малите преживари кој е во согласност со ЕУ барањата, како и подготовка на систем идентификација и регистрација за свињи и идно интегрирање со ИТ системите на МЗШВ. Проектот трае до 28 февруари 2009 година.

Поддршка на ИПАРД структурите

Главна цел на проектот е ефикасна и ефективна имплементација на ИПАРД програмата во Македонија и бенефит на земјоделците и руралното население од програмата. Конкретната цел на проектот е ЕУ акредитација на Извршната структура за оваа програма, составена од Управувачката институција и ИПАРД Платежната агенција.

Резултатите од овој проект се насочени кој зајакнување на правниот, административниот и кадровиот капацитет на Управувачката институција и на ИПАРД Платежната агенција, преку проектот **“Воведување на ЕУ директиви во македонската земјоделска политика и поддршка на соработката во земјоделско - прехранбениот сектор со земјите во регионот”** - со овој проект се реализирани активности од областа на приближување на земјоделско-прехранбениот сектор на РМ кон истиот на ЕУ, како и зајакнување на регионалната соработка во секторот. Проектот трае до декември 2009 година.

Техничка поддршка во насока на реструктурирање и зајакнување на советодавните услуги во земјоделскиот сектор во Република Македонија е обезбедена од МААСП 2 фаза (**Програма за поддршка на македонските советодавни услуги во земјоделскиот сектор**) финансиран од СИДА. Проектот поддржува развивање на квалитетни земјоделски советодавни услуги во земјоделскиот сектор (МААСП), во насока на спроведување на Програмата за рурален развој и во функција на ИПАРД програмата.

Преку СИДА е обезбедена техничка помош за поддршка на кабинетот на министерот за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија, преку финансирање на проектот **Советодавни услуги за кабинетот на МЗШВ во врска со интеграциите кон ЕУ**.

СФАРМ 3 - Поддршка на земјоделски здруженија во Република Македонија

СФАРМ 3 е твининг проект меѓу Шведската федерација на фармери (ЛРФ) и Федерацијата на фармери во Република Македонија (ФФРМ).

Генералната развојна цел на СФАРМ 3 е да го поддржи развојот на структура на Федерацијата на фармерите во Република Македонија со цел да прерасне во воздржлива организација која се раководи и управува врз основа на начелата на демократија и транспарентност.

АгБиз Програма на УСАИД

Целта на проектот е зголемување на конкурентноста на земјоделските производители, преработувачи и трговци кои работејќи во група или поодделно учествуваат во синцирите на додадена вредност кои имаат потенцијал за извоз на производи со додадена вредност.

Проектот финансиран од **Светска банка - Зајакнување на земјоделството и пристапување кон ЕУ** е во насока на создавање на модерен и конкурентен земјоделски сектор, кој има значајна економска и социјална улога, како и помош на земјата за зголемување на апсорпцискиот капацитет и спроведување на реформите во земјоделскиот сектор.

Проектот се состои од четири компоненти и тоа:

1. зајакнување на административните и управувачките капацитети на министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство во согласност со барањата за влез во ЕУ и воспоставување на интегриран административен и контролен систем ;
2. поддршка на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и платежната агенција за подобро искористување на ЕУ фондовите за рурален развој;
3. градење на ефективен капацитет на ветеринарната служба;
4. завршување на реформите во водостопанството.

ФАО - Регионален проект OSRO/GLO/702/CAN B3 - OSRO/GLO/604/UK – работни планови за источна Европа

Основна цел на проектот е зајакнување на капацитетите на државата при појава на птичји грип. Проектот заврши во декември 2008 година.

Дефинирање и промоција на законска рамка за организација на производители

Норвешко кралско министерство за надворешни работи

- Проектот има за цел да изготви правна рамка за организација на производителите и нејзина промоција пред идните корисници.

Зајакнување на готовноста за заштита на националните шуми од пожар

Целта на проектот е превенција, следење, откривање сузбивање и безбедност од шумски пожари, едукација и воспоставување на информативен систем за заштита од шумски пожари. Проектот трае од октомври 2008 до 2010 година.

Во 2009 година предвидена е институционална надградба на административниот капацитет за спроведување на политиките на земјоделство и рурален развој - проект финансиран од претпристапната помош на ЕУ за 2009 година, 1-ва Компонента (ИПА-ТАИБ).

4.6. Административни реформи

Вовед

Цврстата и одлучна определба на Владата на Република Македонија за продолжување на активностите за започнување на преговорите е преточена во Одлуката за утврдување на стратешките приоритети на Владата за 2009 година, каде како еден од главните приоритети е интеграцијата на Република Македонија во ЕУ.

Во таа насока од исклучителна важност е институционалното подобрување на административните структури и капацитети, односно, создавање на професионална и мотивирана државна служба која ќе располага со модерни знаења и вештини, за да одговори на предизвиците на новото време.

4.6.1. Институционално подобрување на административните структури и зајакнување на административните капацитети

Со Законот за Владата на Република Македонија уредена е организацијата и начинот на работа и надлежноста на Владата на Република Македонија.

Во насока на создавање на правни претпоставки и институционални и материјални услови за реформа на јавната администрација Владата во текот на изминатиот период 2007-2008 година донесе низа акти како: Изменување и дополнување на Деловникот за работа на Владата на Република Македонија (во делот на е-седница на Владата и воведување на механизам за проценка на влијанието на регулативата во контекст на постапка за подготовка на законите), како и пречистен текст на Деловникот за работа на Владата на Република Македонија, Одлука за утврдување на стратешките приоритети на Владата на Република Македонија за 2009 година, Годишната програма за работа на Владата за 2008 година, Методологија за проценка на влијанието на регулативата (RIA), Одлука за формата и содржината на обрасците за проценка на влијанието на регулативата, Програма за организирање и спроведување на обуки од областа на стратешкото планирање и анализа на политиките и координација за државните службеници во министерствата и другите органи на државната управа во 2008 година, Методологија за стратешко планирање и подготвување на Годишна програма за работа на Владата.

Во функција на подобрување на административните структури и зајакнување на административните капацитети ревидиран е Националниот систем за координација на обуката и во септември 2008 година Владата ја донесе Стратегијата за обука на државните службеници во Република Македонија 2009-2011. Во неа се дефинираат целите и начелата, системот на обука и целните групи, како и начинот на финансирање и ризиците поврзани со воспоставување на системот за обука на државните службеници. Како составен дел на Стратегијата за обука на државните службеници во Република Македонија е Акцискиот план за нејзино спроведување. Предвидено е Стратегијата да се фокусира на постигнување на следниве посебни цели: Развивање на одржлив и стабилен систем за квалитетна обука со јасно утврдени, цели на обуката во согласност со потребите на целните групи, градење на капацитетите на системот за координација на обуката на државната служба, развивање на одржлив и стабилен систем на

финансирање на обуките, развивање на култура на постојано учење и развој на човечкиот потенцијал во државната служба.

Со измените и дополнувањата на системскиот закон за буџетите воведен е нов метод на финансирање преку поврзување на стратешкото планирање со финансиските импликации. Согласно Методологијата за стратешко планирање и подготвување на Годишна програма за работа на Владата, министерствата и другите органи на државната управа успешно го привршуваат четвртиот циклус на стратешко планирање при што подготвија тригодишни стратешки планови во кои ги идентификуваат своите стратешки приоритети и цели, како и планираните мерки и активности во функција на остварување како на стратешките приоритети на Владата, така и на приоритетите на министерствата. Програмите во стратешките планови преку матрицата директно се поврзуваат со стратешките приоритети на Владата, НПАА и приоритетите и целите на самиот орган. Истовремено, во стратешките планови се отсликани и неопходните мерки за реструктурирање на органот, принципот на правичната застапеност, заедничките функции, како и потребата од обука на човечките ресурси. Во функција на градењето на капацитетите за стратешко планирање Генералниот секретаријат на Владата спроведе и низа обуки за стратешко планирање (генерички и специјализирани) наменети за државните службеници во министерствата и органите на државната управа.

Зголемен број на органи на државната управа поднесоа извештаи до Агенцијата за државни службеници и постојат показатели дека на обуката и е дадена поголема вредност. Во наредниот период ќе продолжи доследната примена и развивање на веќе воспоставените системи за стратешко планирање и креирање на политики во Генералниот секретаријат и министерствата преку континуирани обуки за стратешко планирање и креирање на политиките; постојано да се надградува системот за хоризонтална координација, со особено внимание при воведување на системи и постапки за вертикална координација, односно зајакнување на оние функции на државната управа кои придонесуваат за нивен развој во модерни организации (стратешко планирање, анализа на политиките, управување со човечки ресурси, внатрешна контрола, информатичка технологија) и во таа насока зајакнување на административните капацитети.

Владата и сите органи на државната управа доследно ќе го спроведуваат Законот за државни службеници и во оваа насока ќе се донесат измени и дополнување на законот. Агенцијата за државни службеници редовно ќе известува за доследна имплементација на Законот за државни службеници преку доставување на податоци за спроведени постапки на селекција и вработување, оценување и дисциплински постапки.

Во наредниот период Стратегијата за реформа на јавната администрација треба да се ажурира и истовремено да се продолжи со градење капацитети на Одделението за реформа на јавната администрација за следење на спроведувањето на Стратегијата. Исто така, треба да се унапреди процесот на управување со човечки ресурси преку воспоставени организациони рамки за јакнење на системот на управување со човечки ресурси.

4.6.2. Подобрување на транспарентноста и одговорноста на администрацијата

Во доменот на реформа на јавната администрација во Република Македонија една од главните цели е нејзино прераснување во ефикасен и транспарентен сервис за граѓаните, стопанските субјекти и другите правни лица со што ќе се обезбеди заштита на правата на граѓаните и партнерство со цивилниот и бизнис секторот. Во тој контекст основните начела за дејствување на администрацијата при остварувањето на правата се: еднаквост на граѓаните, предвидливост на работењето на администрацијата, учеството на граѓаните, стопанските субјекти и сите заинтересирани групи во креирањето на политиките на Владата, како една од темелните вредности на демократското општество.

Согласно Законот за организација и работа на органите на државната управа, при подготвување на законите и другите прописи од своите надлежности, органите на државната управа обезбедуваат консултации (јавно објавување на прописите, јавни трибини) и прибираат мислења од здруженија на граѓани и други правни лица.

Законот за Владата, исто така, го поттикнува граѓанското учество во работата на Владата. Институционално организирани се следниве активности во функција на подобрување на транспарентноста на администрацијата:

- Унапреден е механизмот Граѓански дневник-ефикасен и иновативен инструмент за подигање на стандардот на услугите кои ги дава јавниот сервис;
- Унапредени се услугите на порталот со содржини од граѓанскиот дневник и со информации и податоци за уште два органи (Комисија за односи со верски заедници и религиозни групи и Државен архив на Република Македонија);
- Се имплементира Стратегијата за соработка со граѓанскиот сектор согласно Акцискиот план за спроведување;
- Континуирано се зајакнуваат административните капацитети за имплементација на Законот за управна инспекција;
- Направен е одреден напредок во спроведувањето на Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер;
- Во континуитет се работи на зголемување на свеста на јавноста за Народниот правобранител како потенцијален механизам кој постапува по претставки во врска со корупцијата во јавната администрација, а исто така континуирано преку квартални извештаи Владата се информира за постапувањето на органите на државната управа по предметите од Народниот правобранител;
- Во контекст на обврската од Етичкиот кодекс со цел државните службеници да известуваат за незаконски активности се забележани три случаи доведувајќи до едно гонење.

Спроведувањето на правилниците и другите акти на единиците на локалната самоуправа во согласност со Законот за државни службеници, како и вршењето надзор врз спроведувањето на Законот, се напори кои водат кон воспоставување на транспарентни и одговорни локални администрации и развивање на внатрешни контроли и ревизии при управувањето со децентрализираните фондови.

Исто така, направена е анализа за остварување на функцијата на надзор на инспекциските служби во Република Македонија и во тој контекст е зајакната координацијата на инспекциските служби.

4.7. Дополнителни реформски активности за подобрување на бизнис климата

4.7.1. Влез и излез од пазарот

Еден од основните стратешки приоритети на Владата на Република Македонија е подобрувањето бизнис климата. Тоа претставува процес во кој земјата треба континуирано да ја подобрува правната рамка во која се одвива бизнисот, капацитетот на регулаторните тела кои го следат пазарот и да ги развива институциите преку кои бизнис заедницата ги исполнува своите законски обврски на обелоденување и преку кои таа комуницира со јавниот сектор. Сето претходно мора истовремено да се води на начин кој е во согласност со правото на Европската Унија. Тоа особено се однесува на хармонизирање на националното право со правото на ЕУ во областа на трговските друштва и корпоративното управување, едношалтерскиот систем, сметководството и ревизијата.

Создавање на хармонизирана правна рамка со Европското *acquis* во едношалтерскиот систем и трговските друштва е клучно за воспоставување на основите на водење на конкурентен бизнис во земјата. Република Македонија е меѓу првите земјите во светот бо брзина на регистрација на трговски друштва (4 часа) и има целосна електронска поврзаност на сите вклучени институции во постапката за регистрација на бизнис. Капацитетот на Република Македонија за електронско администрирање на податоци кои се предмет на обелоденување од страна на бизнис секторот согласно важечките прописи е развиен. Со процесот на регистрација на трговските субјекти и управувањето со едношалтерскиот систем преку базата на податоци за единствениот трговски регистар и другите регистри управува Централниот Регистар. Оваа институција е надлежна за

регистрацијата и уписот на податоците во трговскиот регистар за трговските субјекти во електронска форма. Во 2008 година се оствари целта за развивање а софтвер за електронско поднесување годишни сметки и се воспостави почетното техничко технолошко ниво на ЦРМ за идна имплементација на XBRL стандардот во однос на годишните сметки. Подготвени се повеќе клучни проекти согласно програмата за развој на Централен регистар на Република Македонија коишто треба да реализираат во текот на 2009-2010 година. Сите овие проекти се опфатени со заедничкиот назив „Развој на едношалтерски систем – фаза 2“ и нивната имплементација е во тек.

Реализирани правни мерки во 2007 и 2008 година со кои се извршени неопходните правни прилагодувања.

Во текот на 2007 година и заклучно со јуни 2008 година беше интензивно спроведувана новата правна рамка за стечај од лиценцираните стечајни управници, Комората на стечајните управници, комитетот за стечај. Генерално, се намалува бројот на нерешените стечајни постапки од минатото и се забрзува времетраењето на стечајните постапки.

4.7.2. Реформи во судскиот систем

Повисоката ефикасност на судскиот систем е важен елемент во рамки на општото бизнис окружување. Имено, долгите судски спорови и ниската должничко - доверителска доверба се

препрека за оптимален развој на фирмите.

Реформите во судството кои ги презема Владата на Република Македонија се во насока на:

- Забрзување на судските процеси;
- Подобрување на должничко-доверителските односи.

Реализацијата на реформите во правосудниот систем продолжува во согласност со Стратегијата за реформа на правосудниот систем и Акциониот план за нејзина имплементација, со забрзани и соодветни активности за практична имплементација на сите закони, со покажување на видливи резултати во правец на јакнење на независноста и зголемување на ефикасноста на судството, што ќе придонесе кон ефикасно остварување на уставно загарантираните права на граѓаните.

Ефектите и резултати од реализацијата на судските реформи покажуваат дека во споредба со изминатите години, во кои е забележано постојано зголемување на бројот на новопримените предмети во судовите, во 2008 година за првпат се бележи значително намалување на приливот на примените предмети за 40,6% (или за 205.000 предмети), како и за првпат се бележи намалување на заостатокот на нерешени предмети за 13,7% (или за 125.000 предмети).

Со имплементација на Законот за Судски Совет се рedefинира и се измени надлежноста во процесот на избор и разрешување на судиите, како гаранција за судската независност и

самостојност. Судскиот Совет е комплетиран и функционира во полн состав. Во текот на 2008 година усвоен е Правилник за критериуми за оценување на работата на судиите и дефинирани се обрасци за следење и оценување на работата на судиите. Од страна на Судскиот Совет беа определени 9 пилот судови за пополнување на обрасците за следење и евалуација на работата на судиите, кои до 20.09.2008 година ги пополнија и доставија Обрасците до Судскиот совет на Република Македонија. Од првичната анализа на податоците се констатира дека околу 80% од судиите кои ги пополниле обрасците, постигнуваат резултати, согласно критериумите за квалитет и квантитет во нивното работење.

Во правец на исполнување на стандардите за независно, сигурно и непристрасно судство, согласно Законот за судови, во рамки на основните судови со проширена надлежност, веќе се основани специјализирани судски оддели, кои постапуваат по стопански спорови, со што се овозможува поефикасно решавање на постапките од таа област.

За формиранiot Апелационен суд - Гостивар и за Управниот суд, обезбедена е нивна целосна функционалност, во смисла на обезбедување на опрема и кадровско екипирање.

Во март 2008 година усвоени се измени на Законот за судовите, со кои во Основниот суд Скопје 1 Скопје се формира специјализирано судско одделение за организиран криминал и корупција за целата територија на Република Македонија.

Со Судскиот деловник се воведени новини за подобро управување со предметите во судовите, преку задолжително електронско заведување на предметите и нивна електронска распределба по случаен избор на судиите. Со цел ефикасна примена на Судскиот деловник, реализирана е Програма за обука на судската администрација, согласно која обучени се 250 судски службеници за електронско водење на уписниците.

Заради поефикасно работење и натамошна професионализација на судската администрација, донесен е Законот за судска служба, кој ќе почне да се применува од 01.01.2009 година со кој се регулираат правата, обврските и статусот на судската администрација, како и прашања поврзани со посебниот статус и платите на судските служби. Со Законот е регулирана и материјата за администрирање на судски предмети.

Со цел подобрување на статусот на судиите, донесен е Законот за плати на судии, во кој се вградени најновите меѓународни стандарди за подобрување на економско-материјалната состојба и положба на судиите во функција на јакнење на нивната независност и ефикасност, квалитетно и навремено решавање на предметите.

Врз основа на препораките од оценувачката мисија на ЕК за префрлување на надлежноста за управување со буџетот на судовите врз Судскиот совет, во август 2008 година донесен е Законот за измени на Законот за судски буџет, со кој управувањето на финансиските средства преминува во надлежност на Судскиот совет на Република Македонија.

Во насока на отстранување на причините за големата бавност во процесот на извршување на судските одлуки во граѓанските предмети, како еден од приоритетите од Европското партнерство, се имплементира Законот за извршување. Заради надминување на недостатоците, кои беа утврдени откако Законот за извршување почна практично да се применува, во јануари 2008 година, беше донесен Закон за измени и дополнување на Законот за извршување. Истовремено, Правилникот за определување на бројот на извршители беше променет, со цел да се зголеми бројот на извршители на територијата на основните судови од 69 на 132. Новите слободни места за извршители имаат за цел да го зајакнат капацитетот за справување со обемот на работа откако завршените спроведливи судски предмети ќе им се префрлат исклучиво на извршителите.

Министерството за правда, врз основа на Информацијата со предлог мерки за подобрување на деловната клима, согласно препораките на Doing Business Извештајот на Светска банка, го подготви Законот за измени и дополнување на Законот за парнична постапка, кој беше донесен на 01.09.2008 година. Со измените се воведуваат решенија за забрзување на судските постапки, во функција на подобрување на ефикасноста и ажурноста на судовите која се обезбедува преку незаведувањето на судските предмети за кои не се платени судски такси.

Во правец на поефикасно решавање на споровите со решенијата од Законот за медијација, се уредува алтернативното, вонсудско решавање на споровите, со што судовите ќе се растоварат од значителен број предмети и ќе се обезбеди побрз и поекономичен пристап на граѓаните до правдата и ефикасно алтернативно решавање на споровите. Комората на медијатори веќе функционира, со вкупно 98 избрани медијатори. Воедно отворен е прв Центар за медијација во Скопје. Со цел да се утврди правниот статус на Комората и заради нејзино непречено функционирање и регистрирање во Централниот регистар на Република Македонија, се извршија измени и дополнување на Законот за медијација.

Со цел да се намали бројот на нерешени прекршочни предмети и да се зголеми ефикасноста на судовите, од страна на Претседателот на Врховниот суд, во текот на јули и август 2008 беа преземени активности за побрзо решавање на прекршочните предмети, и сите судовите беа задолжени да постапат по прекршочните предмети, кои се застарени, во смисла на донесување на Решенија за застареност, и истовремено нивно бришење од евиденциите за остатокот на предмети.

Во поглед на функционирање на информатичката технологија (ИТ) во судството и ефикасно управување со судските предмети, започнати се активностите за воведување на Автоматизиран информатички систем за управување со судски предмети (ACCMIS), кои ќе завршат до крајот на 2009 година. Со реализација на оваа активност ќе се изврши квалитативно подобрување на информатичкото решение за работа со судските предмети. Софтверот е во завршна фаза на изработка.

Заради воведување на интернет и електронска пошта во судовите, Министерството за правда на 15.08.2008 година распиша тендер за воведување на интернет во судовите на 36 локации за 1420 персонални компјутери со висока заштита од интернет напади и со антивирусна заштита.

Планирани реформски активности во областа на судството

Претстојните активности за зајакнување на независноста на судството и подобрување во извршувањето на судската функција ќе бидат насочени кон спроведување на правните решенија, кои обезбедуваат не само независност, туку и одговорност при извршувањето на функцијата, како и зголемување на квалитетот и процена на основите за промовирање на истата. Всушност, во наредниот период продолжуваат веќе започнатите реформски активности.

Со цел да се обезбеди континуитет на судската реформа, ќе се продолжи со имплементација на Законот за судови и Законот за судски совет, примена на Правилникот за постапката и критериумите за следење и оценување на работата на судиите со кои се врши квантитативно и квалитативно оценување на работата на судиите и ќе се пристапи кон донесување на Закон за плати на членовите на Судскиот совет.

Понатаму следи имплементација и примена на новиот Закон за судови, финализирање на градежните работи за реновирање на Основните судови и имплементација на Законот за судска служба.

Во 2009 година, се очекува да отпочне со имплементација ИПА проект - Поддршка за подобро, поефективно и помодерно функционирање на Управниот Суд. Активностите од проектот ќе придонесат за поефикасно решавање на управните спорови, подобрување на капацитетите со човечки ресурси во Управниот Суд и нивна обука, подобрување во делот на менаџирање со случаите и нивната евиденција како и подобрување на компјутерскиот систем.

4.7.3. Регулаторна реформа

Економската програма на Владата на Република Македонија е фокусирана кон развој на приватниот сектор, зголемување на нивото на инвестиции (домашни и странски) и, оттука, зголемување на побарувачката на работна сила. Активностите се дизајнирани во насока на унапредување на бизнис климата и креирање на еднакви можности за раст и развој на сите учесници во економските процеси.

Бидејќи регулаторното оптоварување беше идентификувано како бариера за слободно вршење на бизнис и добивање на квалитетни јавни услуги за граѓаните, кон крајот на 2006 година Владата започна со имплементирање на Регулаторни реформи во две клучни области:

- Ревидирање на постојната регулатива преку регулаторна гилотина;
- Систематско следење на новата регулатива.

Регулаторна гилотина

Во насока на подобрување на деловното окружување и поедноставување на процедурите за вршење бизнис, Владата на Република Македонија на 28.11.2006 година со Одлука за воведување Гилотина на прописи, започна еден од најкрупните и најзначајни проекти за подобрување на вкупната економска активност – Регулаторна гилотина.

Целта на Проектот е преку систематско и континуирано ревидирање на постојната регулатива во Република Македонија да се поедностават и елиминираат несуштинските формалности и административни пречки кои го оптоваруваат секојдневното работење и делување на бизнисите и граѓаните.

Во рамки на активностите за реализација на проектот „Регулаторна гилотина“, до Владата на Република Македонија беа поднесени три сета на препораки и истите беа усвоени.

Препораките беа во насока на поедноставување и намалување на административните процедури, документација, надоместоци и рокови, како и за отстранување на непотребните, односно неусогласени прописи од правниот поредок на Република Македонија, кои датираат од поранешна СФРЈ и СРМ или за нивна замена. Листа од 2000 прописи (закони и подзаконски акти) беа разгледани и ревидирани, прво од страна на владините институции, а потоа од страна на деловната заедница која достави повеќе од 900 предлози, а на крај конечните препораки беа подготвени од страна на Секторот за регулаторна реформа со поддршка на независни експерти. Трите сета на препораки опфаќаат измена или дополнување на 545 прописи од кои 64 се закони а 481 подзаконски акти. До сега се реализирани 39 закони и 382 подзаконски акти.

Проценка на влијанието на регулативата

Правната рамка за Проценка на влијанието на регулативата (ПВР) се донесе во февруари и март 2008 година преку: Деловник за изменување и дополнување на Деловникот за работа на Владата на Република Македонија, Методологија за проценка на влијанието на регулативата и Одлука за формата и содржината на обрасците за проценка на влијанието на регулативата.

Имплементацијата на ПВР методологијата ќе се одвива во две фази, пробна ПВР и целосна ПВР, во согласност со најдобрите ЕУ практики. Овој процес ќе опфаќа редовни консултации меѓу јавниот и приватниот сектор и примена на Единствениот национален електронски регистар. Систематскиот мониторинг и проценка на квалитетот на новите прописи постепено ќе го зголемува својот делокруг. Секторот за регулаторна реформа има ангажирано консултант преку проектот BERIS на Светската банка и проектот EAR/GOFRE за да обезбедат техничка поддршка на ПВР процесот, а исто така обезбедена е и поддршка од страна на USAID за подготовка на Националниот електронски регистар и за редуцирање на формалностите. Програмите за јакнење на капацитетот и за обука на администрацијата продолжија да се реализираат и во 2008 година.

Во насока на подобрување на бизнис климата и намалување на трошоците на деловните субјекти и граѓаните, планирани се измени на Законот за судски такси, за кој во текот на септември 2008 година започна ПВР пилот проект.

Во пилот проектот вклучени се Секторот за економски политики и регулаторна реформа, Министерството за правда, Министерството за финансии, локални консултант, Врховниот суд на Република Македонија, Здружението на судии и обвинители, Адвокатската комора на Република Македонија, како и други заинтересирани страни доколку бидат идентификувани во текот на спроведување на ПВР.

Работната група за спроведување на Пилот проектот е формирана во септември 2008 година. Во наредниот период, продолжува целосната проценка на влијанието на регулативата.

4.7.4. Олеснување на надворешната трговија

Царинската управа заедно со повеќе владини институции кои издаваат одобренија, дозволи и лиценци за увоз, извоз и транзит, интензивно работи на воспоставување на Едношалтерски систем за увоз и извоз и контрола при единствено застанување. За потребите на Проектот набавена е и инсталирана информациска и комуникациска опрема и изработена е софтверска апликација. Понатамошните активности ќе бидат насочени кон обука и стручно оспособување на лицата за користење на апликацијата и мрежно поврзување на институциите. Имплементацијата на системот ќе овозможи македонските компании кои се вклучени во надворешната трговија електронски да аплицираат и да добиваат дозволи за увоз, извоз и транзит од сите петнаесет институции кои ги издаваат истите. Покрај дозволите и квотите, системот ќе овозможи електронско поднесување и обработка на царинските декларации за транзит. Воедно, системот ја олеснува достапноста до податоците и информациите, и нивната употреба, со што се забрзува и поедноставува протокот на информации и податоци помеѓу јавниот и приватниот сектор. Овој концепт придонесува за намалување на нетрговските бариери и влијае позитивно врз работењето на стопанските субјекти. Системот е достапен на интернет страната www.exim.gov.mk. По завршувањето на пробното тестирање на системот, неговата целосна имплементација е планирана да започне до крајот на оваа година.

Истовремено, Царинската управа презема интензивни активности за промоција на можноста за користење на поедноставените царински постапки.

Формирано е Советодавно тело составено од претставници на Царинската управа, стопанските комори, групацијата на меѓународни шпедитери и здруженијата на камионски транспортери, кое дава предлози за олеснување на движењето на стоката, олеснување и забрзување на царинските постапки и дава предлози и мислења за евентуални измени на законските и подзаконските акти кои го регулираат царинското работење.

Планирани активности

Царинската управа ќе продолжи со реформите и модернизацијата согласно Стратешкиот план и Националната програма за усвојување на правото на ЕУ.

Кон крајот на 2007 година, Царинската управа донесе нова Стратегија за развој за периодот 2008 – 2010 со пет стратешки цели:

- Правна рамка – хармонизирање со европската регулатива;
- Ефикасна наплата на увозни давачки и спроведување на мерките на трговската политика;
- Заштита на граѓаните и борба против организираниот криминал;
- Ефективна примена на информатички комуникациски технологии;
- Осовременување на царинската служба и засилување на соработката.

Притоа, во наредниот период посебно ќе се интензивираат активностите за:

- промоција на концептот на овластен економски оператор и поедноставените царински постапки;
- целосна имплементација на едношалтерскиот систем за увоз и извоз и контрола при единствено застанување;
- полна функционалност на царинската лабораторија;
- воведување на интегрираната царинска и статистичка номенклатура на ЕУ – TARIC (Tarif Intégré de la Communauté);
- засилување на механизмите на царински надзор;
- развој и усовршување на методите за анализа на ризик и селективност во откривањето на недозволената трговија и криминал;
- унапредување на соработката и размената на податоци со домашните и странските институции, како и со бизнис заедницата;
- воспоставување на нов ИТ систем интероперабилен со ИТ системите на ЕУ.

4.7.5. Заштита на сопственички права

Катастар на недвижности

Во периодот јуни 2007 – јуни 2008 година темпото на воспоставување на Катастар на недвижности на територијата на Република Македонија се одвиваше со планираната динамика во рамки на активностите предвидени со годишните и квартални планови на проектот - Катастар на недвижности и регистрација.

Во првиот квартал (31.03.2008) од 2008 година процентот на воспоставен Катастар на недвижности изнесува 71,5% а во вториот квартал (31.06.2008) од 2008 година процентот на воспоставен КН изнесува 75% од територијата на Република Македонија.

Согласно годишната програма за работа на Агенцијата за катастар на недвижности за 2008 година, се планира до крајот на 2008 година да се воспостави Катастар на недвижности на 82% од територијата на Република Македонија, со можност и за надминување на планот.

До крајот на 2009 година, предвидена е 100% покриеност на територијата на Република Македонија со Катастар на недвижности.

Планирани активности до крајот на 2008 и за 2009 година

Во наредниот период планирани се следните активности:

- претставување на е-катастар за сите подрачни одделенија низ Република Македонија во текот на 2009 година;
- докомплетирање на Глобалниот Навигациски Сателитски Систем на целата територија на Република Македонија во текот на 2009 година;
- конверзија и векторизација на геодетските карти – до крај на вториот квартал од 2009 година;
- размена на податоци со партнерски институции до првиот квартал од 2009 година;
- преземање на Регистерот за просторни единици до крајот на вториот квартал на 2009 година;
- E-store (Internet) до крајот на првиот квартал на 2009 година.

4.7.6. Странски директни инвестиции

Состојба

Една од клучните цели во економската програма на Република Македонија е зголемувањето на приливот на странските инвестиции со цел заживување на македонската економија, зголемен економски раст, намалување на невработеноста и влез на нова технологија и знаења.

Според податоците од Народна банка на Република Македонија, во периодот од 1997 -2007 година кумулативниот прилив на Странските Директни Инвестиции (СДИ) **2,543 милијарди** евра, што е на незадоволнително ниво. Оваа година, заклучно со септември кумулативниот износ на странски капитал изнесува **409 мил.** евра со што е надминат проектираниот износ на прилив на СДИ за оваа година и покрај глобалната економска криза. Најголемо учество на СДИ со 8,8 % во БДП има во 2007 година, додека во 2008 изнесува 6,2%. Приливот на СДИ по глава на жител е најголем во 2007 и изнесува 247,5 евра, додека во 2008 (заклучно со септември) изнесува 199,7 евра.

Табела 15: Прилив на СДИ во Р. Македонија и нивното структурно учество во БДП

Година	милиони ЕВРА							
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008/ 1-9
Вкупен износ	233,3	499,5	100,4	260,7	77,2	344,8	506,0	409,0
Учество на СДИ во БДП	6,0	13,0	2,4	6,0	1,7	6,8	8,8	6,2
СДИ per capita	115,2	245,4	49,5	128,3	37,9	169,0	247,5	199,7

Извор: НБРМ

Од аспект на потеклото на инвестициите, во последниве години најголеми инвеститори се Холандија, Унгарија (Македонски Телекомуникации), Грција(Окта, Стопанска банка и др.), Австрија (ЕВН), Швајцарија, Словенија, Германија, Србија итн. Најголем прилив на СДИ е реализиран по пат на приватизација и постприватизација(72%), додека гринфиелд инвестициите кои имаат најголеми економски ефекти се малку застапени.

Анализирано по сектори најголем влез на СДИ има во енергетскиот систем и се очекува тој да го задржи приматот 35%, во индустријата 18%, телекомуникациониот сектор 15%, во банкарскиот сектор 11%, па следат недвижностите, трговијата, рударството, хотелиерството, аграрот итн. Во сите сектори влезот на СДИ има позитивно влијание.

Во Република Македонија се утврдени следниве стратешки сектори за инвестирање: енергетскиот сектор, индустријата за производство на автомобилски компоненти, информатичка-комуникациска технологија, земјоделството и преработката на храна, текстилот и сите видови на туризмот. Посебни поволности за инвестирање се дадени во технолошко индустриските развојни зони (ТИРЗ) согласно Законот за ТИРЗ. Новиот Закон за ТИРЗ ќе овозможи поголеми подобности за инвеститорите и развој на високо пропульзивни и современи технологии и нови вработувања.

Правна и институционална рамка за СДИ – Со Уставот на Р. Македонија загарантиран е националниот третман на сите инвеститори. Генерално не постојат рестрикции за влез на странски капитал освен во трговијата со дрога и заштита на историските знаменитости и културни блага. Република Македонија со членството во МИГА од 1994 има обезбедено заштита на СДИ од политички ризик. Исто така, има потпишано билатерални Договори за поттикнување и заемна заштита на странските инвестиции со голем број земји (31 земја од кои 3 не се ратификувани), како и Договори за одбегнување на двојното одданочување (30 земји).

Владата на РМ покрај подобрувањето на инвестиционата клима, во функција на зголемување на приливот на СДИ постојано го јакне институционалниот капацитет за инвестирање преку владини тела: Тим Македонија, еден Министер во Владата на РМ за странски инвестиции, Министерството за економија - Сектор за поттикнување инвестиции и економска промоција, Агенцијата за странски инвестиции на РМ, Директоратот на ТИРЗ, Агенцијата за развој и инвестиции. Министерството за економија ја креира инвестиционата политика со цел да се зголемат инвестициите додека Агенцијата за странски инвестиции на РМ „Инвест Македонија“ е фокусирана на промоцијата на земјата како атрактивна локација за инвестирање, но и како сервис за услугите кон инвеститорите, снабдувајќи ги со сите релевантни информации и услуги на едно место.

Во изминатиот период Владата на Р. Македонија покрај финансиското и кадровско јакнење на Агенцијата за странски инвестиции, воспостави институционална архитектура за привлекување странски инвестиции преку назначувања на 23 економски промотори во 21 таргетирани земји со цел поинтензивно да се промовираат македонските потенцијали, можности и поволности за инвестирање.

Предвидени мерки и активности – Владата на Република Македонија е цврсто определена да ја зголеми на атрактивноста на земјата за странските и домашните инвестиции преку подобрување на деловното опкружување и агресивната економска промоција. Во 2008 година интензивно продолжија отпочнатите во **даночниот систем** (најниски даноци во регионот, постапно намалување на придонесите за 1/3 за пензиско, здравствено и социјалното осигурување во период 2009-2011 година; во **царината** (модернизација, професионализам и автоматизација на царинската постапка – профункционира едношалтерскиот електронски систем во царината); во **банкарскиот систем** се хармонизира законската регулатива, во **законодавството** каде со регулаторната гилотина се укинати преку 500 закони и подзаконски акти и се воведува на процесот на проценка на регулаторното влијание(РИА) се поедноставени процедурите за работа на деловните субјекти, успешно функционира едношалтерскиот систем во Централниот Регистар за регистрација на деловните субјекти и регистрацијата трае само 4 часа со тенденција да се сведе на 1 час; се реализираат реформите и во **Катастарот** со поддршка на Светска банка, борбата против криминалот и корупцијата бележи напредок.

Предвидени мерки и активности- Имплементацијата на Програма за поттикнување инвестиции во Република Македонија за периодот 2007-2010 година е успешна. Првиот мониторинг на предвидените мерки од Акциониот план од Програмата за периодот јуни 2007-јануари 2008 покажа дека реализацијата е 97,5%. Во овој период донесени се или во постапка на донесување се повеќе стратешки, законски и подзаконски акти усогласени со европското законодавство, а се преземени и одредени мерки од организационен, кадровски и финансиски карактер. Ова значително ја подобрува климата за инвестирање во Република Македонија а со тоа и нејзиниот побрз економски развој.

Една од реализираните мерки од Програмата за поттикнување на инвестиции со која ќе се зголеми конкурентноста на македонските компании и нивната додадена вредност на глобалниот пазар е формирањето и ефикасното функционирање (со поддршка на УНДП, УСАИД и InWent) на Националното Координативно тело за општествена одговорност на претпријатијата. Координативното тело ги реализира предвидени активности за 2008 година и ја изработи Националната агенда за ООП на РМ(2008-2012) која е усвоена од Владата на РМ на 21.10.2008 година. Овој стратешки документ е основа за изработка на Националната стратегија за ООП на РМ

Република Македонија е меѓу првите земји во светот по добрите практики за ООП и пример во Регионот, а Владата на РМ за прв пат даде финансиска поддршка за реализацијата на активностите за ООП согласно Националната стратегија за ООП на РМ, 2008-2012.

Со економската Програма на Владата се предвидува годишен кумулативен прилив на СДИ во вкупен износ од над 2 милијарди евра во периодот 2008-2012 година, зголемена стапка на учество на инвестициите во БДП, зголемени странски вложувања во гринфилд и браунфилд инвестиции, привлекување на извозно ориентирани инвестиции, подобрување на имиџот на земјата како атрактивна локација за ивестирање и постојано интензивна економска промоција за погодностите и потенцијалите за инвестирање во Република Македонија.

Се цени дека преземените реформи за подобрување на инвестиционата клима, офанзивните промотивни активности ќе придонесат за динамизирање на странските директни инвестиции на среден рок.

Матрица на планирани реформи		
Индустриска политика		
Цел	Мерка	Рок на извршување
Подобрување на конкурентноста на македонската индустрија	Подготовка на национален документ за индустриска политика	2009
	Подготовка на четиригодишна програма за поддршка на кластерските здруженија	2009
Претприемништво и мали и средни претпријатија		
Цел	Мерка	Рок на извршување
Зајакнување на институционалната инфраструктура	Опсерваторија за МСП-следење и анализа на статистика за МСП и изготвување на извештај	2009
	Форум за МСП-организирање на национален и локални форуми	2009
	Инфо пулт-проект во соработка со регионалните центри за деловна поддршка на МСП	2010
	Кофинансирање на Европскиот Информативен и иновативен центар во Македонија-(ЕИИЦМ)-Enterprise Europe Network	2009
Подобрување на деловното окружување и пристапот до финансии	Меѓуминистерска соработка за реализација на Програмата за МСП и Повелбата за мали претпријатија	2009
	Измена на шемата за кредитни гаранции (Гарантен фонд)	2009
	Обуки за алтернативни начини на финансирање	2009
Подобрување на конкурентноста и иновативноста на МСП	Кофинансирање на инкубатори, проекти на регионални центри, ваучерски систем за советување, претприемнички награди, публикување на брошури, кампањи и промотивни активности	2009
	Организирање на ЕУ ден на претприемачот	2009
	Имплементација на системот за акредитација на консултанти и тренери	2009
	Меѓународна научна соработка	2009
Туризам		
Цел	Мерка	Рок на извршување
Република Македонија - препознатлива туристичка дестинација	Промотивни активности на меѓународните туристички саеми (Утрехт, Охрид, Љубљана, Софија, Белград, Берлин, Москва, Келн, Киев и Лондон)	2009
	Имплементација на Националната стратегија за развој на туризмот 2009-2013 година	континуирано

	Отпочнување со функционирање на Агенција за промоција и поддршка на туризмот во Република Македонија	2009
Зголемување и подобрување на стандардите и квалитетот на туристичката инфраструктура и услуги	Категоризација на сместувачките капацитети согласно постоечката регулатива	2009
	Категоризација на приватниот сместувачки капацитет од страна на локалната самоуправа	2009
	Давање на државни локации за инвестиции на меѓународни тендери	2010
Развој на алтернативни видови на туризам	Поддршка на туристичката понуда базирана на традиционални, природни, културни и други вредности	2009-2011
	Развој на нови видови на алтернативен туризам (рурален, културен, здравствен, конференциски и др.)	2009-2011
Банкарски сектор		
Цел	Мерка	Рок на извршување
Зајакнување на супервизија	Анализа на начинот на кој се користат рејтинзите на рејтинг агенциите за утврдување на адекватност на капиталот	2009
Намалување на сива економија	Одлука за воспоставување и примена на програмите за спречување на перење на пари на банките	2009
Осигурителен сектор		
Цел	Мерка	Рок на извршување
Зајакнување на супервизија на осигурување	Формирање на агенција за супервизија на осигурувањето	2009
Патен транспорт		
Цел	Мерка	Рок на извршување
Подобрување на патната инфраструктура	Изградба на автопат Куманово – Табановце, Демир Капија – Смоквица и граница со Р.Албанија- Скопје - граница со Република Бугарија	2010
	Зајакнување на мостовите и рехабилитација на дел од Е-75	2010
	Инвестиции со сопствени средства на магистралната и регионалната патна мрежа во Република Македонија	2009-2010
	Закон за трансформација на ЈП Македонија пат	
Железнички транспорт		
Цел	Мерка	Рок на извршување
Модернизација и реконструкција на железничката инфраструктура и воведување на систем за олеснување на трговијата и транспортот на граничните премини	Инсталирање на централниот систем за контрола на железнички сообраќај	2009
	Модернизација на железничкиот сообраќај за 27 железнички на пругата на Коридор 10 од Табановци до Гевгелија	2009
	Проект “Поддршка за спроведување мерки за главната регионална транспортна мрежа на Југоисточна Европа	2008-2012

	Модернизација на телекомуникацискиот систем долж железничкиот Коридор 10 и хармонизирање на податоците за стоката кои ќе треба да се внесуваат во софтверот кој го користат железниците и царинарница	2009 и континуирано
	Набавка на две електро-локомотиви	2010
Финансирање на ЈП за железничка инфраструктура преку Буџетот на Република Македонија	Национална програма за инвестиции во железничката инфраструктура	2009 и континуирано
	Изработка на Годишен план за изградба, реконструкција, модернизација, ремонт и одржување на железничката инфраструктура за тековна година и Извештај за реализацијата на Годишната програма за железничка инфраструктура за претходна година.	2009 и континуирано
Воздушен транспорт		
Подобрување на инфраструктурата	изградба на новиот карго-аеродром во Штип	2009-2012
	изградба, реконструкција и користење на аеродромот „Александар Велики“ – Скопје и на аеродромот „Св.Апостол Павле“ - Охрид	2009-2010
	Измена на Законот за воздухопловство	2009
Електронски комуникации		
Цел	Мерка	Рок на извршување
Заокружување на правната рамка во областа на електронските комуникации и радиодифузната дејност со цел имплементирање на новите пакет директиви од овие области	Измени и дополнувања на Законот за електронски комуникации	до јули 2009 година предлогот ќе биде доставен до Владата на РМ
	Измени и дополнувања на Законот за радиодифузна дејност	до јули 2009 година предлогот ќе биде доставен до Владата на РМ
	Измени и дополнувања на Законот за основање на ЈП МРД (каде е предвидена и изградба на DVB-T мултиплекс за потребите на програмите на јавниот сервис)	до крај на јануари 2009 година
Имплементирање на мерките од Националната стратегија за развој на електронските комуникации со информатички технологии -НСЕКИТ и мерките кои ќе произлезат од Стратегијата за развој на широкопојасниот интернет во РМ	Изработка на Стратегија за развој на следна генерација на широкопојасен интернет во Република Македонија	до крај на месец јануари 2009 година предлогот ќе биде доставен до Владата на РМ - мерка 2.7.а од НСЕКИТ
Пошти		
Цел	Мерка	Рок на извршување
Имплементација на Стратегијата за развој на поштенските услуги во Република Македонија 2008 - 2010 година, како и на Законот за поштенските услуги	Модернизација и реструктурирање, економско зајакнување на АД Македонска пошта	2009
	Ангажирање на конулантски тим кој ќе ги дефинира условите и испита можностите за продажба на дел од акциите	2009

	Донесување општи акти за обезбедување на поштенските услуги (индивидуална дозвола, стандардна дозвола и одобрение)	2009
	Создавање база на податоци на даватели на поштенските услуги	2009
	Методологија за анализа на пазарот на поштенските услуги	2009
Образование		
Цел	Мерка	Рок на извршување
Стекнување на соодветно ниво на образование за сите возрастни групи	Формирање Центар за образование на возрастни	2009
	Оспособување за вработување на возрастните лица кои не завршиле образование за прво ниво на стручни квалификации	2009
	Преквалификација и доквалификација, оспособување и обука на вработени и возрастни лица	2009
	Описменување и стекнување на прво ниво на стручни квалификации за лицата кои издржуваат затворска казна во КПУ во РМ	2009
Намалување на невработеноста преку обуки и усовршувања согласно потребите на пазарот на труд	Анализа на потребите на пазарот на труд	2009
	Креирање на стандарди на занимање, наставни планови и испитни програми во Центарот за СОО согласно потребите на пазарот на труд	2009
	Обуки за стекнување на соодветни квалификации	2009
Реформи во судство		
Цел	Мерка	Рок на извршување
Имплементација на реформските закони со цел јакнење на независноста и ефикасноста на правосудството, како и зајакнување на целокупниот капацитет на правосудниот систем	Следење и оценување на работата на судиите	2009
	Донесување на Закон за плати на членовите на Судскиот Совет	2009
	Префрлање на канцеларијата на Судскиот буџетски совет од Врховниот суд во Судскиот Совет на РМ	2009
	Формирање на организациони структури во Судскиот совет за менаџирање со Судскиот буџет	2009
	Јакнење на административните капацитети за менаџирање со Судскиот буџет	2009
	Анализа на примената на Законот за медијација	2009
	Обука на медијатори	континуирано
	Измени и дополнување на Закон за медијација	2010
	Донесување на Закон за бесплатна правна помош	2009
	Обука за спроведување на Законот за бесплатна правна помош	2009
Подобрување на судска инфраструктура	Изградба на нова судска зграда во Скопје	2010
	Реконструкција и модернизација на 11 судови со проширена надлежност	2009
Воспоставување на ефикасна и функционална информатичка	Воведување на судски електронски портал	2009

технологија во правосудните институции	Набавка на хардверска опрема, системски софтвер и надградба на софтверски апликации и нивно одржување	2009
	Воведување на Автоматизиран информатички систем за управување со судски предмети (ACCMIS)	2010
	Спроведување на обука за сите судии и јавни обвинители за унапредување на знаењата за работа со компјутери и користење на судскиот информатички систем	2010
Подобрување на извршувањето на судските предмети и воспоставување ефикасен систем на доставување на судските покани	Пренос на извршните предмети од судовите кај извршителите	2010
	Континуирано именување на извршители на непополнетите извршителски места	2009
	Анализа на примената на Законот за извршување	2009
Реформа на јавната администрација		
Цел	Мерка	Рок на извршување
Институционално подобрување на административните структури и зајакнување на административните капацитети	Подготовка на програма за обука и стручно усовршување на државните службеници на централно ниво	континуирано
	Воспоставување на Единица за поддршка на обуката на државните службеници во Скопје	2009
	Обука за стратешко планирање и креирање на политиките	континуирано
Подобрување на транспарентноста и одговорноста на администрацијата	Развивање на сеопфатен каталог на сите владини служби со клучни информации за нивните одговорности, негово поврзување со порталот-Услуги и негово дистрибуирање до бизнис заедницата, локалните власти, невладините организации, медиумите	2008-2009
Имплементација на Стратегијата за соработка на Владата со граѓанскиот сектор	Изменување и дополнување на Законот за здруженија на граѓани и фондации и донесување на подзаконски акти	2008-2009
	Обезбедување функционална мрежа за комуникација и координација на активностите поврзани со развојот на граѓанскиот сектор	2008-2011
	Промовирање ефикасна соработка со граѓанскиот сектор	2008-2011
	Вклучување на граѓанскиот сектор во утврдување на политиката и законодавството поврзано со евроинтеграцијата	2008-2011
	Создавање поволна даночна и фискална рамка за поддршка	2008-2011
	Поттикнување на филантропијата и промовирање на волонтерството	2008-2009
	Обуки за вработените во Одделението за соработка со невладини организации и министерствата	2008-2011
	Поттикнување на развојот на граѓанскиот сектор, особено надвор од главниот град и руралните средини	2008-2011
	Подготвување План за обука за подобрување на начелото на соодветна и правична застапеност на припадниците на заедниците кои не се мнозинство	2008-2009

Подобрување на квалитетот на регулативата	Спроведување на оценка за утврдување на влијанието на регулативата	континуирано
Енергетика		
Цел	Мерка	Рок на извршување
Подобрување на енергетската инфраструктура	Стратегија за развој на енергетиката	2009
	ХЕЦ “Чебрин” и ХЕЦ “Галиште”	2011
	ХЕЦ „Бошков мост”	2011
	Комбинирана гасна електрана “Енергетика”	2011
	12 хидроелектрични централи по течението на реката Вардар	2011
	Изработка на Физибилити студија за гасоводен систем во Република Македонија со идеен проект	2010
	40 мали хидроелектрични централи.	2011
	400 kV интерконекција Штип (Р. Македонија) – Ниш (Р. Србија)	2010
Реформи на пазарот на труд		
Цел	Мерка	Рок на извршување
Активни мерки за вработување	Програма за самовработување	2009
	Програма за поддршка на формализирање на семејни бизниси	2009
	Програма за подготовка за вработување	2009
	Субвенционирање на вработување	2009
	Практиканство како поддршка за прво вработување на млади лица до 27 години	2009
	Јавни работи во Единиците на локална самоуправа	2009
	Кредити за вработување на невработени лица	2009
Реформи во трудовото законодавство	Измена на законот за работни односи	2008
Намалување на даночното оптоварување на вработените во РМ	Реформа на социјалните придонеси	2011
	Воведување на концептот бруто плата	2009
Подобрување на административниот капацитет во МТСП и АВРМ	Обуки на вработените во МТСП и АВРМ во врска со политиката, мрежата и оперативната структура, како и практично работење на ЕУРЕС (Европски сервиси за вработување)	Континуирано
	Обука за мониторинг и евалуација на активните мерки на пазарот	2009
Земјоделство		
Цел	Мерка	Рок на извршување
Зајакнување на конкурентноста на македонскиот земјоделски и рурален сектор во процесот на пристапување во ЕУ	Програма за финансиска поддршка на земјоделството	2009-2010
Уредување на пазарите на земјоделски производи и поддршка на доходот на земјоделските стопанства	Уредба за директни плаќања во земјоделството	2009

Континуитет на транспозиција и имплементација на националното законодавство од областа на земјоделството со релевантното законодавство на ЕУ	Донесување на Стратегија за маркетинг на македонското вино, како и изменување и дополнување на Законот за виното (Сл. весник на Република Македонија 69/2004 и 89/2008	2009
	Донесување на Закон за изменување и дополнување на Законот за тутун и тутунски производи во однос на либерализација на пазарот на тутун и Програмата за финансирање на активностите во примарното тутунско производство во 2009 година.	2009 -2010
	Донесување на подзаконски акти кои ќе ја регулираат областа на уредувањето на пазарите	2008-2009
	Воспоставување на систем за управување со податоци во рамките на пазарниот информативен систем	2009-2010
	Изработка на нов Закон за органско земјоделско производство со подзаконски акти кои ќе ја регулираат областа на производство, преработка, означување, пакување, чување и транспорт на органски производи, овластување и сертификација, како и системите за контрола.	2009-2010
	Воспоставување на единствен регистар на земјоделски стопанства	2009
	Изработка на приоритетна листа на земјоделски производи кои имаат потенцијал за извоз и кои би биле предмет на заштита на потекло и маркетиншка промоција на надворешните пазари.	2009-2010
	Подготовка на Програма за стандардите за квалитет и безбедност на храна	2009-2010
	Воспоставување на Интегриран административен контролен систем	Континуиран процес 2009-2010
	Донесување на подзаконски акти, кои произлегуваат од Законот за земјоделство и рурален развој, кои ќе ја регулираат областа, како и подзаконски акт за воспоставување и размена на податоци во рамките на Земјоделскиот Пазарен Информативен Систем	Континуиран процес 2009-2010
	Процес на подобрување на управувањето со земјиштето во државна сопственост, развивање на пазарот на земјоделско земјиште следејќи ги принципите на транспарентност и ефикасност, окрупнување на фрагментираното земјоделско земјиште и подобрување на заштитата на земјоделското земјиште согласно Законот за земјоделско земјиште	Континуиран процес 2009-2010
	Внатрешни процедури и прирачници за работа за ревизијата за соодветност на оперативната структура со акредитационите критериуми во контекст на националната акредитација	Континуиран процес 2009-2010
	Воспоставување на систем за следење и проценка на спроведување на ИПАРД Програмата	Континуиран процес
Публицитет со спроведување на кампања врз	2009	

	основа на Годишен план за комуникација со јавноста за ИПАРД Програмата 2009	
	Донесување на поголем број подзаконски акти кои ја регулираат областа за националното финансирање на мерките за рурален развој	2009-2010
	Агро-еколошки план за подготовка на институциите и правната рамка за имплементација на мерките и заради нивно планирање во среднорочниот период	2009-2010
	Изработка на анализа на потреби од обуки на земјоделските производители согласно предизвиците на пазарот и можностите кои ги нуди политиката за рурален развој и изработка на Програма за едукација и обука на земјоделските производители.	Континуиран процес 2009
	Спогодба меѓу Владата на Република Македонија и Владата на Република Украина за соработка во областа на карантинот и заштита на растенијата	Континуиран процес 2009-2011
	Апроксимирање на националното законодавство со ЕУ регулативите и имплементирање на меѓународните стандарди и методи	Континуиран процес 2009-2011
	Подзаконски акти кои произлегуваат од Законот за здравје на растенијата (Сл. весник на РМ 29/05) од каде ќе произлезат Листите за штетни организми дозволени во РМ по Директивата 2000/29ЕЕС како и започнување на донесување и имплементација на Анекс V по истата Директива, односно воведување на пасошкиот систем на растенија во Република Македонија	Континуиран процес 2009-2011
	Подзаконски акти кои произлегуваат од Законот за производи за заштита на растенијата (Сл. весник на РМ 110/07) по Директива 91/414 ЕЕС, како и детално уредување на областа ѓубриња со донесување на подзаконските акти кои произлегуваат од Законот за ѓубриња (Сл. весник на Р.М 110/07) по Регулативата 2003/2003 ЕС	Континуиран процес 2009-2011
	Согласно Законот за семе и саден материјал ќе се донесат правилници од областа на семето и садниот материјал	Континуиран процес 2009-2011
	Донесување на два нови закони: Закон за шумите и Закон за ловството	2009
	Изготвување на Програмата за проширена репродукција на шумите за 2009 година	2009
	Информација за здравствената состојба на шумите во Република Македонија за 2008 година со предлог мерки	2009
Усогласување на правната рамка на државната ветеринарна служба со релевантните ЕУ стандарди	Донесување на останатиот дел од пакетот подзаконски акти кои произлегуваат од Законот за Ветеринарно здравство ("Службен Весник на Република Македонија" 113/07)	2008-2009
	Донесување на останатиот дел од пакетот подзаконски акти кои произлегуваат од Законот за Ветеринарно јавно здравство ("Службен Весник на Република Македонија" 114/07)	2008-2009
	Донесување на останатиот дел од подзаконски акти кои произлегуваат од Законот за благосостојба на животните ("Службен Весник на Република	2008-2009

	Македонија” 113/07)	
	Донесување на останатиот дел од пакетот подзаконски акти кои произлегуваат од Законот за Нус-производи од животинско потекло (“Службен Весник на Република Македонија” 113/07)	2008-2009
	Донесување на Законот за ветеринарно-медицински препарати	до крајот на 2008
	Донесување на Закон за добиточна храна и исхрана на животни, и придружни подзаконски акти	2009
	Донесување на подзаконските акти кои произлегуваат од Законот за измени и дополнување на Законот за идентификација и регистрација на животните	2008-2009
Подобрување на системот на службени контроли од областа на здравствената заштита на животните согласно ЕУ стандардите	Заштита и контрола на болести кои се јавуваат во земјата	Континуиран процес
	Надзор и контрола на ТСЕ	Континуиран процес
	Контрола и сузбивање на Туберкулоза кај говеда	Континуиран процес
	Контрола и сузбивање на Бруцелоза кај говеда	Континуиран процес
	Контрола и сузбивање на Бруцелоза кај овци/кози	Континуиран процес
	Пасивен надзор на болести кои задолжително се пријавуваат/Истражување на сомнителни случаи	Континуиран процес
	Активен епидемиолошки надзор на одредени приоритетни болести, на пример: Авијарна инфлуенца (АИ)	Континуиран процес
	Спроведување на Планови за итни мерки против одредени болести кај животните	Континуиран процес
	Службени контроли за време на движење на животните	Континуиран процес
Воспоставување и спроведување на ефикасен систем за благосостојба на животните согласно ЕУ стандардите	Службени контроли кои се однесуваат на кучиња скитници/сопствени	2007-2009
	Изработка на план за подигање на свеста на сите заинтересирани страни (ветеринарни практичари, фармери, калничари, транспортери итн.)	2008-2009
Воспоставување и спроведување на ефикасен систем за безбедност на храна од животинско потекло согласно ЕУ стандардите	Планирање и спроведување на службени контроли кои се однесуваат на првично одобрување и понатамошна контрола на објекти за производство/преработка на храна	Континуиран процес
	Планирање и спроведување на Службени контроли кои се однесуваат на регистрација на бизнис операторите со храна	Континуиран процес
	Планирање и спроведување на Службени контроли кои се однесуваат на големопродажна дистрибуција и малопродажна набавка на храна	Континуиран процес
	Развој на План за управување со кризи за храна	Континуиран процес
	Планирање и спроведување Службени контроли кои се однесуваат на предусловите програми ДХП и ДПП програми и ХАЦЦП – базираните процедури во објектите за храна	Континуиран процес

	Развој на Национален план за мониторинг и контрола на зоонози и зооноски агенци	Континуиран процес
	Развој на Национален план за мониторинг на антимикробиолошка резистентност	Континуиран процес
	Истражување на епидемии кои се предизвикани од храна	Континуиран процес
Воспоставување и спроведување на систем Службени контроли кои се однесуваат на нус-производи од животинско потекло согласно ЕУ стандардите	Планирање и спроведување на Службени контроли низ ланецот на собирање-транспорт-складирање-отстранување на нус-производи од животинско потекло	Континуиран процес
Воспоставување и спроведување на систем на службени контроли во однос на хигиена на добиточна храна и исхрана на животни согласно ЕУ стандардите	Планирање и спроведување на службени контроли кои се однесуваат на првично одобрени и последователни контроли на одредени видови објекти за производство на добиточна храна	2007-2009
	Планирање и спроведување на Службени контроли кои се однесуваат на регистрација на објекти за производство на добиточна храна	2007-2009
Службени контроли кои се однесуваат на Идентификација на животни и регистрација на одгледувалишта согласно ЕУ стандардите	Надградба и одржување на системот за идентификација на животни, регистрација на одгледувалишта и систем за контрола на движење за говеда	2007-2009
	Воспоставување и одржување на системот за Идентификација на животни, регистрација на одгледувалишта и систем за контрола на движење за овци и кози	2009
	Воспоставување и одржување на системот за Идентификација на животни, регистрација на одгледувалишта и систем за контрола на движење за свињи	2009
	Воведување и работа на ВИС и интеграција со И&Р и базата на податоци на МЗШВ	2009

Табела 9: Успешност на минатогодишниот ПЕП

Мерки предвидени во ПЕП 2007	Прифатени Да/Не	Датум	Коментар
Приватизација			
Завршување на процесот на приватизација	Да		Процесот на приватизација во РМ се смета за завршен
Стратегии и политики во индустрија - Подобрување на конкурентноста на македонската индустрија и зголемување на индустриското производство			
Стратегија за развој на текстилна индустрија	Да	2007	Стратегијата е усвоена од Влада во 2007
Акционен план	Не		Акциониот план и Програмата за ревитализација се подготвени и треба да бидат усвоени од страна на Владата во април 2009
Имплементација на стратегијата	Да	2007	Изготвена е годишна Програма за ревитализација на текстилната индустрија во РМ во 2009 година
Имплементација на Национална стратегија за реструктурирање на челичната индустрија	Да	2008	
Издавање Билтен за челичната индустрија	Да	2008	
Студија за мерење на индикатори за конкурентност - дефинирање на сет на индикатори кои ќе овозможат меѓународна споредливост на македонската индустрија	Не		Во процес на подготовка, се очекува да биде готова во почетокот на 2009
Green Book на конкурентноста на македонската индустрија, како основа за развивање стратегија за индустриска политика	Не		Во подготовка во соработка со консултанти, се очекува да биде готов во почетокот на 2009
Стратегија за Индустриска политика на РМ 2009-2020, нејзина имплементација ќе идентификува и предложи мерки и инструменти кои треба да се имплементираат за зголемување на конкурентноста на економијата	Не		Во процес на подготовка, се очекува да биде усвоен од Влада во почетокот на 2009
Интернационализација - создавање подобра информациона база за можности за извоз и подобрување на промоцијата на македонските компании на странски пазари	Не		За овој проект не се обезбедени средства од буџет, индиректно се реализира преку Програмата за поттикнување на конкурентноста на македонските производи и услуги и ГТЗ проект за извозна промоција
Кластеринг - создавање нова асоцијација на кластери за зголемување на конкурентноста на производството во индустриските сектори	Не		Во подготовка е програма за поддршка на кластерите за 4 години, која ќе биде усвоена од Влада најдоцна до март 2009. Подготвена и доставена до Влада е едногодишна програма за поддршка на кластерите за 2009
Енергетика			
Имплементација на договорот за основање на Енергетска заедница	Да	2008	
Имплементација на проект за систем за управување со животна средина	Да	2008	
Мали и средни претпријатија			
Нови бизнис центри	Да	2008	
Зголемување на нивото и стандардите за тренинзи и тренери-ХРДФ	Да	2008	Со оглед на завршување на Проектот кофинансиран од ЕУ, се работи на изнаоѓање на правно решение за понатамошна работа на ХРДФ без поддршка од ЕУ

Јакнење на јавно-приватен дијалог (Форум)	Да	2008	Релизиран е еден национален и 5 регионални форуми. Активноста ќе продолжи и во 2009 година
Јакнење на капацитетот на Опсерваторијата	Не	2009	АППРМ преку прераспределба на постојниот капацитет и кадар треба ова да го обезбеди
Европскиот информативен и иновативен центар во Македонија ЕИИЦМ – Enterprise Europe Network	Да	2008	Продолжува и во 2009 година
Јакнење на свеста за значењето на Повелбата за мали претпријатија	Да	2008	
Јакнење на гарантниот фонд и на издавањето на гаранции	Не		Одложено за 2009 година. Се работи на изготвување на измена на начинот на работа на гарантниот фонд во насока на поддршка на МСП
Основање на приватно кредитно биро	да	2009	Основано е во 2008 година и треба да профункционира
Инкубатори, кластери, иновативни проекти, поддршка на промоција	да	2008	Продолжува и во 2009 година
Јакнење на ваучерскиот систем	да	2008	Ваучерскиот систем продолжува и во 2009 година.
Туризам			
Национална стратегија за развој на туризмот	Да	2008	
Финансиски услуги-банкарски систем			
Формирање на приватно кредитно биро	Да	2008	
Примена на одредбите од новиот Закон за банките	Да	2008	
Подобрување на осигурителниот систем			
Воспоставување на Агенција за супервизија на осигурување	Да	2008	
Организирање и спроведување на испит за осигурителни брокери и застапници во осигурувањето	Да	2008	
Пазар на капитал			
Регулатива за основање гарантен фонд за обештетување на инвеститорите во случај на непорамнување на берзански трансакции	Да	2008	
Донесување закон за инвестициони фондови	Да	2008	
Патен транспорт			
формирање на Агенција за државни патишта	Да	2008	
воведување на електронски систем на распределба на дозволите за меѓународен транспорт на стоки	Да	2008	
нов софтвер за електронска дистрибуција на дозволите за меѓународен превоз на стока	Да	2008	
Национална стратегија за безбедност на патиштата за периодот 2009 -2014	Да	2008	
Закон за превоз на опасни материи во патниот и железничкиот сообраќај	Да	2008	
Железнички транспорт			
Либерализација на железничкиот пазар	Да	2008	
Студија за утврдување на надоместок за пристап на железничката инфраструктура	Да	2008	
Студија за услуги од јавен интерес во железничкиот превоз на патници	Да	2008	
Агенција за регулирање на пазарот на железнички услуги	Да	2008	
Воздушен транспорт			
Давање на концесија за аеродромите „Александар Велики“ – Скопје и „Св.Павле Апостол“ – Охрид	Да	2008	
Одлука за формирање на JSC-ANSP со Статут за формирање	Да	2008	
Одлука за компензација и метод на плаќање за авио-навигациски услуги, и за утврдување на делот од овој износ кој ќе се искористи за финансирање на Агенцијата	Да	2008	

Одлука за утврдување на компензација за заштитни мерки против незаконски дела на аеродром и при употребата на аеродромската инфраструктура, каки за утврдување на делот од овој износ кој ќе се искористи за финансирање на Агенцијата	Не		Согласно Извадокот од Нацрт-записникот од 26-та седница одржана на 04.11.2008 година, Владата на РМ ја одложи Одлуката за висината и начинот на утврдување на делот од надоместокот за обезбедување од дејствија на незаконско постапување и на делот од надоместоците за користење на аеродромската инфраструктура
Подготовка на биланс за поделба на средства, вработени, права и обврски на АЦВ	Да	2008	
Транспонирање на преостанатите JAR (т.е. FCL - 3) во националното законодавство согласно Протокол V од ЕСАА Спогодбата	Не (тековно)		
Електронски комуникации			
Измени на Законот за електронски комуникации	Да	Службен Весник на РМ бр.98 од 04.08.2008	Со измените се предвидува престанок на важноста на постојните Договори за концесија, се дорегулира легислативата во делот на преносливост на броеви, а се укинува и правото Комисијата за електронски комуникации да одлучува во втор степен во жалбена постапка, односно е воведено правото на судска заштита против решението на Директорот на Агенцијата за електронски комуникации.
Измени на Законот за радиодифузна дејност	Да	Службен Весник на РМ бр.103 од 19.08.2008	Со измените се предвидува намалување на радиодифузната такса за 37% со што се очекува зголемување на наплатата на истата, воведена е можноста во рамките на законот да биде регулиран делот за можен стечај и ликвидација на јавното радиодифузно претпријатие и воведена е можноста за дополнително финансирање на јавниот сервис со средства од Буџетот на Република Македонија со цел создавање на ефикасен и функционален јавен радиодифузен сервис.
Национална стратегија за развој на електронски комуникации со информатички технологии	Да	Службен Весник на РМ бр.95 од 30.07.2008	Од стратегијата произлегуваат мерки кои треба да се реализираат во текот на 2008 - 2012 година
Акционен план за спроведување на Националната стратегија за развој на електронски комуникации со информатички технологии	Да	2008	
Формирање на Национален совет за информатичко општество	Да	Службен Весник на РМ бр.97 од 01.08.2008	Национален совет за информатичко општество ќе ја следи имплементацијата на Акциониот план на Националната стратегија развој на електронските комуникации со информатички технологии.
Пошти			
Закон за поштенски услуги	Да	Сл.весник на РМ 4/08	
Стратегија за развој на поштенски услуги	Да	Сл.весник на РМ 72/07	
Нови вработувања во Секторот за комуникации – одделение за поштенски сообраќај	Не		Предвиденото вработување е планирано да се реализира во 2009 година
Формирање на независно регулаторно тело за поштенски услуги -Агенција за пошти	Да	2008	Агенцијата за пошти отпочна со работа во јуни 2008 година
Реформа на јавна администрација			
Обука на државните службеници –Студиска посета за методологија за развој на РЈА стратегија	Да	2009	
Градење на капацитетите на одделението за реформа на јавната администрација за следење на спроведувањето на Стратегијата	Да	2009	
Воспоставување организациони рамки за јакнење на системот на управување со човечки ресурси	Да	2008	
Подготовка на програма за обука и стручно усовршување на државните службеници на централно ниво	Да	2008	
Воспоставување на Единица за поддршка на обуката на државните службеници во Скопје	Да		
Донесување програма за обуки за 2008	Да	2008	

Обука за стратешко планирање и креирање на политиките	Да	2008	
Извештаи од страна на органите на управата до Владата по однос на препораките на НП на тримесечно ниво	Да	2008	
Утврдување на мерки од страна на Владата за постапување по наодите на НП содржани во Годишниот извештај	Да	2008	
Поднесување Годишен извештај од Комисијата за заштита на правото за слободен пристап до информации од јавен карактер	Да	2008	
Развивање на сеопфатен каталог на сите владини служби со клучни информации за нивните одговорности, негово поврзување со порталот-Услуги и негово дистрибуирање до бизнис заедницата, локалните власти, невладините организации, медиумите	Не		Одложено за 2009
Воспоставување на сервис за праќање на пораки за директен пристап до одговорните лица за секое барање од граѓаните	Да	2008	
Воведување на нови органи на порталот	Да	2008	
Предлагање на мерки за органите на државната управа кај кои состојбите не се подобруваат во текот на две последователни тримесечија	Да	2008	
Изменување и дополнување на Законот за здруженија на граѓани и фондации и донесување на подзаконски акти	Да	2007, Нов закон 2009	
Воспоставување механизми за учество на граѓаните и нивните организации во процесите на донесување одлуки	Да	2008	
Активно учество на претставници на граѓанските организации во државни советодавни и други тела	Да	2008	
Обезбедување функционална мрежа за комуникација и координација на активностите поврзани со развојот на граѓанскиот сектор	Да	2007	
Подобрување на рамката за директно финансирање од државата	Да	2007, континуира но	
Поттикнување на филантропијата	Да	2007	
Промовирање на волонтерството	Да	2007	
Поттикнување развој на граѓанскиот сектор, особено надвор од главниот град и руралните средини	Да	2007	
Подготвување План за обука за подобрување на начелото на соодветна и правична застапеност на припадниците на заедниците кои не се мнозинство	Да	2008	
Лоцирање на непотребни формалности и административни пречки кои имаат влијание на вршењето бизнис	Да	2007	
Комплетирање на Единствениот електронски регистар на прописи	Да	2007	
Образование			
Донесување Статут и избор на управни тела во Националната агенција	Да	2008	
Избор на директор на Националната агенција	Да	2008	
Обуки за вработените во Националната агенција	Да	2008	
Акредитација на Националната агенција	Не	2008	
Опремување и оспособување за имплементација на методологии на работа на Европската комисија во работата на Националната агенција	Да	2008	

Плаќање на entry ticket и учество во акциите на Интегрираната програма за доживотно учење	Да	2008	
Наставни програми за веронаука и етика, информатика, англиски јазик	Не		Одложено за 2009 година
Опремување на основните училишта со компјутери	Да	2008	
Концепција за задолжително средно образование	не	2008	
Реформа на двегодишното и тригодишното средно образование	Да	2008	
Концепција за постсредно образование	Не	2008	
Развивање на курикулуми за постсредно образование	Не		Одложено за 2009 година.
Животна средина			
Изработка и усвојување на Националната стратегија за одржлив развој со АП на РМ	Да	2008	во тек, предлог стратегијата е во меѓуресорска консултација и се очекува да се усвои во јануари 2009 година
Изработка на Национална стратегија за инвестиции во животната средина	Да	2008	во тек, предлог стратегијата е во меѓуресорска консултација и се очекува да се усвои во јануари 2009 година
Образование за животна средина – Проект зелен пакет	Да	2008	
Надградба на системот за автоматско прибирање на податоци со набавка на софтвер за автоматска валидација на податоците од мониторинг системот за воздух	Да	2008	активноста ќе продолжи да се реализира и во 2009 година
Воспоставување на мониторинг на подземни води - изработка на програма за мониторинг на подземни води	Не		не се започнати активности поради необезбедени средства за оваа намена
Изработка на Стратегија за заштита на природа	Не		не се започнати активности поради необезбедени средства за оваа намена
Развивање на национална програма за мониторинг на компонентите на биодиверзитетот и индикатори на биодиверзитетот на НАТУРА 2000	Не		не се започнати активности поради необезбедени средства за оваа намена
Имплементација на Стратегијата за управување со податоци за животната средина – развој на софтверската компонента на националниот информациски систем за животна средина (НИСЖС)	Да	2008	започнати се активности
Изработка на втора Национална комуникација за климатски промени	Да	2008	
Заштита на озонска обвивка – реализација на петта фаза од проектот за заштита на озонска обвивка	Да	2008	
Судство			
Имплементација и примена на новиот Закон за судови	Да	2008	
Тренинг на судии и јавни обвинители	Да	2008	
Зајакнување на механизмите за планирање и управување со судскиот буџет	Да	2008	
Унапредување на системот за извршување на судските одлуки	Да	2008	
Спроведување на законот за медијација	Да	2008	
Операционализација на уставната одредба и одредбите во Законот за прекршоци	Да	2008	
Имплементација на изменетиот концепт за судска заштита против управните акти	Да	2008	
Имплементација на уставните амандмани за Јавното обвинителство и зајакнување на овластувањата	Да	2008	
Унапредување на системот на казнено законодавство	Да	2008	

Унапредување на системот за бесплатна правна помош	Да	2008	
Воспоставување на ефикасна информатичка технологија во правосудните институции	Во тек		
Здравство			
Спроведување на мерки за рана идентификација на болните од дијабет и нивен соодветен навремен третман	Да	2008	
Донесување стратегија за незаразни заболувања во согласност со Европската стратегија на СЗО	Да	2008	Подготвена. Во постапка се меѓуресорски консултации
Дефинирање на основниот пакет на услуги во рамки на задолжително здравство	Да	2008	Подготвен. Постапката за усвојување во тек.
Реорганизација на службата за итна медицинска помош	Да	2008	Во подготовка е Стратегија за развој на ургентните служби во Република Македонија (итна медицинска помош и ургентни центри) со предвиден период на имплементација од 5 години. Во тек е утврдување на потребниот број на тимови и опрема за обезбедување на итна медицинска помош во населени места под 20 000 жители, каде итна медицинска помош не постои туку ја обезбедуваат избраните лекари по пат на дежурства.
Формирање на институт за јавно здравје	Да	2008	
Подготовка на стратегија за јавно здравје	Да	2008	
Донесување стратегија за адолесцентно здравје	Да	2008	Подготвена. Во постапка се меѓуресорски консултации
Развој на интегриран систем за безбедност и контрола на храната	Да	2008	Во тек на 2008 година согласно Стратегијата за безбедност на храната во РМ (усвоена од страна на Владата на РМ во октомври 2007) се презмени активности за имплементирање на интегриран систем за контрола на безбедност на храната.
Усогласување на наставни планови и програми за додипломски, постдипломски студии и специјализации на сите профили на здравствен сектор	Да	континуирано	Активност во тек. Континуирана активност на работните групи.
Подготовка на акредитирани програми и курсеви за континуирана едукација	Да	2008	
Утврдување на референтни цени за лекови од позитивната листа по генерика, дозажна форма и облик	Да	2008	
Довршување на информатичкиот систем во ФЗО	Да	2008	
Воведување на задолжително електронско известување до ФЗО	Да	2008	